T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI

ZEUGMA MOZAİK VE DUVAR RESİMLERİNDE GİYSİ VE AKSESUAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İREM İZGİ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Rifat ERGEÇ

GAZİANTEP
TEMMUZ 2015

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI

ZEUGMA MOZAİK VE DUVAR RESİMLERİNDE GİYSİ VE AKSESUAR

İrem İZGİ

Tez Savunma Tarihi:30.07.2015

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Hikmi Bayraktar

SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Rifat ERGEÇ

Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Rifat ERGEÇ
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:	İmzası
Prof. Dr. Mehmet ÖNAL	
Yrd. Doç. Dr. RifatERGEÇ	
Yrd. Doç. Dr. Makbule EKİCİ	

ÖZET

ZEUGMA MOZAİK VE DUVAR RESİMLERİNDE GİYSİ VE AKSESUAR

İrem İZGİ

Yüksek Lisans Tezi, Arkeoloji Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Rifat ERGEÇ

Temmuz, 2015, 225 sayfa

İnsanoğlunun tarih öncesinden günümüze kültürel mirasının parçalarından olan dini inançları, giyim kuşam gelenekleri ve yaşadıkları mekânı güzelleştirme çabasının birlikte görüldüğü Zeugma mozaik ve duvar resimleri, yapıldıkları tarih olan II.- III. yüzyıllarda kentin dinî ve kültürel ögelerini göstermesi açısından önemlidir. Büyük İskender'in seferinden öncesinde ticarî faaliyetler için bir geçiş noktası olduğu bilinen, Seleukos Nikator I tarafından kurulan Zeugma kentinin Roma hâkimiyetiyle beraber refah düzeyine ulaştığı bilinmektedir. Roma Dönemi'nde IV. Scythica adı verilen askeri birliğin Zeugma'ya konuşlandırılması kentin önemini arttırmış ve ekonomik anlamda kalkındırmıştır. Böylece yerli halkının oluşturduğu tüccarlar, zanaatkârlar ve Romalı askerler sayesinde sentez bir toplum yapısı oluşmuş, bu sentez kültür etkilerini sanatsal ve kültürel bağlamda da göstermiştir. Mozaik ve duvar resimlerinde ağırlıklı olarak Yunan mitolojisine ait konular işlenmiş ve figürlerin betimlendiği giysi ve aksesuarların niteliklerinde doğu-batı kültürünün etkileri yansıtılmıştır. Tasvirlerin Roma Dönemi'ne ait olmalarına rağmen Helenistik kültürün izlerini taşıdığı, figürlerin giysi ve aksesuar özelliklerinin temeli Yunan giyim kuşamına dayanan, içinde az da olsa Roma giyim kuşam kültürünü barındıran bir doğrultudadır. Tüm bunların dışında Doğu Akdeniz kültür havzası içinde yer alan kentin mozaiklerinde betimlenen giysi ve aksesuarların, doğulu etkiler sayesinde şekillendiği açıkça görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Zeugma, mozaik, duvar resimleri, giyim, aksesuar

ABSTRACT

CLOTHING AND ACCESSORIES ON ZEUGMA MOSAICS AND WALL PAINTINGS

İrem İzgi

M. A. Thesis, Department of Archaeology

Supervisor: Assist. Yrd. Doç. Dr. Rifat ERGEÇ

July, 2015, 225 pages

From prehistory to present parts of the religious beliefs of mankind's cultural heritage, clothing traditions and beautification efforts for environment observed in Zeugma mosaics and wall paintings which made II.- III. century is important in terms of showing the city's religious and cultural elements. In Roman period, Zeugma city known to be a transit point prior to the expedition of Alexander the Great; which founded by Seleucus I Nicator, reach the prosperity with the Roman domination. The deployment of troops as known as Legion-IV Scythica in to the Zeugma city has increased the importance and the economic development. Thus, the traders and craftsmens formed by the local people and Roman soldiers created a synthesis of social structure, this synthesis showed the effects of culture on artistic and cultural context. Mosaics and wall paintings processed mainly in issues of Greek mythology and cultures also the east-west effects are reflected in the clothes and accessories on figures. Although the depiction of the Roman period that the traces of the Hellenistic culture. The characteristics of the figures, clothes and accessories based on the Greek clothing, includes slightly Roman apparel culture. Apart from all, these clothes and accessories depicted in the mosaic of the city located in the eastern basin of the Mediterranean culture is a factor that has clearly been shaped through eastern influences.

Key Worlds: Zeugma, mosaic, wall painting, clothing, accessories

ÖNSÖZ

Geçirdiği tarihsel süreçlerle Anadolu'nun yerel kültürünün yanı sıra Helenistik ve Roma'nın kültürlerini de kendi içinde barındıran, tüm buluntularıyla döneme ışık tutmuş bir antik yerleşim olan Zeugma'nın mozaik ve duvar resimlerinin işçiliği, teknikleri ve işlenen mitolojik olayların dışında, hikayelerin tasvir edilişi ve bir çok kültürü içinde bulunduran bir kent olması bu tez konusunun araştırılmasında temel basamak olmuştur. Çalışılan tez konusu sayesinde, farklı bir çerçeveden bakmış olmakla beraber, mozaik ve duvar resimlerinde betimlenen figürlerin giysi ve aksesuarlarının ele alınması ile ait oldukları döneme, kültüre ve günlük yaşama dair bilgilere ışık tutulmuştur.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca emeğini hiçbir konuda esirgemeyen, öğrencisi olmaktan ömrümün sonuna kadar gurur duyacağım Gaziantep Üniversitesi Arkeoloji Bölüm Başkanı Yrd. Doç. Dr. Sayın Hocam Rifat Ergeç'e sonsuz teşekkür ederim. Katkılarından ötürü Gaziantep Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Sayın Makbule Ekici'ye, Araştırma Görevlisi Dr. Sayın Timur Demir'e ve Gaziantep Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi ve Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Müdürü Yrd. Doç. Dr. Sayın Metin Yıldırım'a teşekkürü bir borç bilirim.

Desteklerini esirgemeyen sevgili aileme ve tüm yakınlarıma; yardımlarından dolayı en başta kayınpederim Necati İzgi'ye, her daim yanımda olan annem Zübeyde Aytekin'e, eşim Semih İzgi'ye ve kayınvalidem Hülya İzgi'ye teşekkür eder, saygı ve sevgilerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....**i**

ABSTRACT.....**ii**

ÖNSÖZ.....**iii**

İÇİNDEKİLER.....**iv**

KISALTMALAR LİSTESİ.....**vi**

KATALOGLAR LİSTESİ.....**vii**

EKLER LİSTESİ.....**ix**

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ 1

İKİNCİ BÖLÜM

2. ZEUGMA KENTİ TARİHSEL ÖNEMİ VE KENTTE YÜRÜTÜLEN BİLİMSEL ÇALIŞMALAR 4

2. 1. Kronolojik Saptamalarla Zeugma Antik Kenti 4

2. 2. Zeugma'da Yapılan Bilimsel Araştırma ve Çalışmalar 9

2. 2. 1. Zeugma Kentinin ve Kaçırılan Mozaiklerin Tespiti 9

2. 2. 2. Zeugma'da Yürütülen Bilimsel Kazılar 11

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ANTİK YUNAN VE ROMA DÜNYASINDA GİYİM-KUŞAM KÜLTÜRÜ .. 14

3.1. Antik Yunan'da Giyim-Kuşam Kültürü 15

3. 1. 1. Antik Yunan'da Kullanılan Ayakkabılar 18

3. 1. 2. Antik Yunan'da Kullanılan Başlık ve Takılar 19

3. 2. Antik Roma'da Giyim-Kuşam Kültürü 20

3. 2. 1. Roma'da İç Giyim 23

3. 2. 2. Roma'da Pelerin Ve Mantolar 23

3. 2. 3. Roma'da Ayakkabı ve Sandaletler 24
3. 2. 4. Roma'da Erkek Giysileri 25
3. 2. 5. Roma Kadın Giysileri 30
3. 2. 6. Roma Takıları 32
3. 2. 7. Roma'da Başlıklar 33

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ZEUGMA MOZAİK VE DUVAR RESİMLERİNDE GİYİM KUŞAM 35
4. 1. Zeugma Mozaiklerinde ve Duvar Resimlerinde Betimlenen Figürler. 38
4. 2. Zeugma Mozaikleri Kataloğu 45
4. 3. Zeugma Duvar Resimleri ve Kataloğu 113

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 124
KAYNAKÇA 151
EKLER 155
ÖZGEÇMİŞ 225

KISALTMALAR LİSTESİ

bknz.	bakınız
Çev.:	Çeviren
Çiz.:	Çizim
DK. :	Duvar Resmi Kataloğu
Ed.:	Editör
Har. :	Harita
MK. :	Mozaik Kataloğu
m. :	Metre
M.Ö. :	Milattan Önce
M.S. :	Milattan Sonra
Pl.:	Plan
Res. :	Resim
Syf. :	Sayfa
Tab. :	Tablo
vd. :	ve diğerleri

KATALOGLAR LİSTESİ

MOZAİK KATALOĞU

	Syf.
Katalog 1 Dionysos ve Ariadne'nin Düğünü Mozaiği	45
Katalog 2 Akratos ve Euphrasine Mozaiği	51
Katalog 3 Mainad Mozaiği	53
Katalog 4 Mainad Başı	54
Katalog 5 Dionysos Madalyonu	55
Katalog 6 Pasiphae ve Daidalos Mozaiği	57
Katalog 7 Dionysos'un Hindistan Seferi'nden Dönüşü	60
Katalog 8 Poseidon- Okeanos ve Tethys Mozaiği	63
Katalog 9 Aphrodite'nin Doğuşu Mozaiği	66
Katalog 10 Akhilleus Skyros Adası'nda Mozaiği- Poseidon Villası	68
Katalog 11 Perseus ve Andromeda Mozaiği	71
Katalog 12 Satyros ve Antiope Mozaiği	74
Katalog 13 Satyros-Antiope ve Galatia Mozaiği	76
Katalog 14 Dionysos-Telethos ve Skyrtos Mozaiği	79
Katalog 15 Eros ve Psykhe Mozaiği	82
Katalog 16 Mousalar Mozaiği	85
Katalog 17 Euphrates ve Nehir Tanrıçaları Mozaiği	90
Katalog 18 Dionysos ile Ariadne Balayı Mozaiği	93
Katalog 19 Gaia Mozaiği	95
Katalog 20 Europa Mozaiği	97
Katalog 21 Kahvaltıdaki Kadınlar Mozaiği	99
Katalog 22 Metiochos ve Parthenope Mozaiği	102

Syf.

Katalog 23 Theonoe Mozaiği 104

Katalog 24 Akhilleus Skyros Adası'nda Mozaiği-Kointos Villası 107

Katalog 25 Dionysos Büstü 109

Katalog 26 Danae- Diktys Mozaiği 111

DUVAR RESMİ KATALOĞU

Katalog 1 Deidameia ve Penelope duvar resmi 115

Katalog 2 Euphrates Villası Cubiculum Diurnum (güney duvarı) duvar resmi 120

Katalog 3 Euphrates Villası duvar resmi 121

Katalog 4 Trope duvar resmi 122

Katalog 5 Poseidon Villası duvar resmi 123

EKLER LİSTESİ

EK 1: HARİTALAR **Syf.**

EK 1: Harita 1 Zeugma Antik Kenti 155

EK 1: Harita 2 Zeugma'nın Lokalizasyonu 155

EK 1: Harita 3 Zeugma, Apameia, Seleukeia, Tilmusa ve Tilbeşar Birecik Barajı 156

EK 1: Harita 4 Kommagene Krallığı 157

EK 1: Harita 5 Kommagene Krallığı ve Zeugma Kenti 158

EK 1: Harita 6 I. yüzyıl- Roma ve Parthların Hakimiyet Alanları 159

EK 1: Harita 7 Zeugma Kentinde Yapılan Kazıların Lokalizasyonu 159

EK 2: PLÂNLAR **Syf.**

EK 2: Plân 1 Zeugma Villaları Konumu 160

EK 2: Plân 2 Dionysos (Ergeç) Villası Planı 1992 161

EK 2: Plân 3 Dionysos (Ergeç) Villası 1994 161

EK 2: Plân 4 Poseidon Evi 162

EK 2: Plân 5 Okeanos Evi 162

EK 2: Plân 6 Euphrates Evi 163

EK 2: Plân 7 Kointos Evi 163

EK 3: ÇİZİMLER **Syf.**

EK 3: Çizim 1 Yunan Giysileri 164

EK 3: Çizim 2 Yunan kadınlarının giydiği khiton tasviri 165

EK 3: Çizim 3 Sarınım biçimleri farklı himation'lar 165

EK 3: Çizim 4 Yunan ayakkabıları 166

EK 3: Çizim 5 Roma pallium'u tasviri 166

EK 3: Çizim 6 Roma paenula'sı tasviri 167

EK 3: Çizim 7 Roma palla'sı tasviri 168

EK 3: Çizim 8 Roma ayakkabıları 168

EK 3: Çizim 6 Roma Erkek ve Kadın Tunica'ları 169

EK 4: RESİMLER **Syf.**

EK 4 Resim 1 Khramyes Koresi 170

EK 4 Resim 2 Piazza Armenia Villası avcı betimli mozaik 171

EK 4 Resim 3 Piazza Armenia Villası mozaiği 171

EK 4 Resim 4 Pompei-Kumaş temizliğini yapan fullones betimli duvar resmi 172

EK 4 Resim 5 Pompei Kumaşların ağartma işlemi betimli duvar resmi 172

EK 4 Resim 6 Pompei- Kumaşların fırçalanması betimli duvar resmi 173

EK 4 Resim 7 Pompei-Kumaşların tahta levha üzerinde katlanma işlemi 173

EK 4 Resim 8 Lacerna ile tasvir edilmiş Roma Dönemi heykeli 174

EK 4 Resim 9 Paludamentum giymiş Iulius Caesar heykeli 175

EK 4 Resim 10 Bardo Müzesi- Frucius ve köleleri Myro ve Victor Mozaiği 176

EK 4 Resim 11 Hermitage Müzesi-Iunius Mozaiği 176

EK 4 Resim 12 Pompei- Roma Dönemi mezar buluntuları 177

EK 4 Resim 13 Pompei- Roma Dönemi mezar buluntuları bilezik detay 177

EK 4 Resim 14 Toga ile betimlenmiş bronz heykel 178

EK 4 Resim 15 Toga ile betimlenmiş sanatör heykeli 178

EK 4 Resim 16 Toga ile betimlenmiş İmparator Augustus Heykeli 179

EK 4 Resim 17 Toga'nın bölümleri 179

EK 4 Resim 18 Augustus (pontifex maximus) heykeli 180

EK 4 Resim 19 Pompei- Toga giymiş figürlerin tasvir edildiği duvar resmi 180

EK 4 Resim 20 Roma Palla ve Stolası giymiş kadın heykeli 181

EK 4 Resim 21 Roma kadın giysileri 181

EK 4 Resim 22 Elinde mask tutan tiyatro aktörü betimli altın yüzük-Roma 182

EK 4 Resim 23 Herculaneum'da bulunmuş bronz yüzük 182

EK 4 Resim 24 III. yüzyıla ait altın yüzük 183

EK 4 Resim 25 Roma Dönemi altın bulla 183

EK 4 Resim 26 Toga ve bulla ile betimlenen Çocuk Nero heykeli 184

EK 4 Resim 27 III. yüzyıl tarihli Roma takıları koleksiyonu 184

Syf.

EK 4 Resim 28 Opora Mozaiği 185

EK 4 Resim 29 Aldobrandini Düğünü 185

EK 4 Resim 30 Hymenaios tasvirli Yunan tondo 186

EK 4 Resim 31 Miho Müzesi- Dionysos ile Ariadne Naxos Adası'nda Mozaiği 186

EK 4 Resim 32 II. yüzyıl- Dionysos ile Ariadne'nin Düğünü Mozaiği 187

EK 4 Resim 33 Olympia- Altın Kâse 188

EK 4 Resim 34 Akratos betimli Yunan tondo 188

EK 4 Resim 35 Kharitler heykel grubu 189

EK 4 Resim 36 Pompei- Kharitler betimli duvar resmi 189

EK 4 Resim 37 Shahba Müzesi- Kharitler Mozaiği 190

EK 4 Resim 38 Mainad betimli Yunan tondo 190

EK 4 Resim 39 Ephesos- Dionysos Büstü 191

EK 4 Resim 40 Tunus-El Jem Müzesi Dionysos Büstü 192

EK 4 Resim 41 İtalya-Nationale Müzesi Dionysos Büstü 193

EK 4 Resim 42 Antakya- Dionysos Büstü 193

EK 4 Resim 43 Pasiphae betimli Yunan tondo 194

EK 4 Resim 44 Pompei- Pasiphae ve Daidalos duvar resmi 195

EK 4 Resim 45 Napoli- Pasiphae ve Daidalos duvar resmi 196

EK 4 Resim 46 Bardo Müzesi- Dionysos'un Hindistan'dan Dönüşü Mozaiği 197

EK 4 Resim 47 Zeugma- Kral Lykomedes detay 197

EK 4 Resim 48 Sousse Müzesi Dionysos'un Hindistan'dan Dönüşü Mozaiği 198

EK 4 Resim 49 Bardo Müzesi- Poseidon Mozaiği 199

EK 4 Resim 50 Sousse Müzesi- Poseidon Mozaiği 199

EK 4 Resim 51 Antakya-Poseidon Mozaiği 200

EK 4 Resim 52 Antakya- Daphne Evi Poseidon Mozaiği 201

EK 4 Resim 53 Cirte- Poseidon ve Amphititre Mozaiği 201

EK 4 Resim 54 Herculaneum- Neptün evi Poseidon ve Amphititre Mozaiği 202

EK 4 Resim 55 Aphrodite'nin Doğuşu betimli Yunan pelike 202

Syf.

EK 4 Resim 56 Pompei- Aphrodite'nin Doğuşu duvar resmi 203

EK 4 Resim 57 Suriye- Aphrodite'nin Doğuşu Mozaiği 203

EK 4 Resim 58 Tunus Bulla Harabeleri- Aphrodite'nin Doğuşu 204

EK 4 Resim 59 Bardo Müzesi- Aphrodite'nin Doğuşu Mozaiği 204

EK 4 Resim 60 Pompei- Perseus ile Andromeda duvar resmi 205

EK 4 Resim 61 Antakya- Perseus ve Andromeda Mozaiği 206

EK 4 Resim 62 Bardo Müzesi- Perseus ile Andromeda Mozaiği 206

EK 4 Resim 63 Antakya- Sarhoş Dionysos- Telethos ve Skyrtos Mozaiği 207

EK 4 Resim 64 Antakya- Sarhoş Dionysos ve Satyros Mozaiği 207

EK 4 Resim 65 Antiope ve Theseus Kabartması 208

EK 4 Resim 66 Antiope betimli Yunan vazo 208

EK 4 Resim 67 Roma Dönemi Antiope heykeli 209

EK 4 Resim 68 Haleplibahçe- Antiope Mozaiği 209

EK 4 Resim 69 Boscotrase Villası- Galatia duvar resmi 210

EK 4 Resim 70 İspanya- Galatia Mozaiği 210

EK 4 Resim 71 Antakya Galatia Mozaiği 211

EK 4 Resim 72 Eros betimli Yunan vazosu 211

EK 4 Resim 73 Helenistik Dönem Eros heykeli 212

EK 4 Resim 74 Antakya- Eros ile Psykhe Mozaiği 212

EK 4 Resim 75 Psykhe betimli Yunan vazosu 213

EK 4 Resim 76 Antakya Eros- Psykhe ve Hedone Mozaiği 213

EK 4 Resim 77 Gaia betimli Yunan tondosu 214

EK 4 Resim 78 Antakya- Gaia Mozaiği 214

EK 4 Resim 79 Antakya- Gaia ve Karpoiler Mozaiği 215

EK 4 Resim 80 Damascus- Gaia Mozaiği 215

EK 4 Resim 81 Glyptotek Müzesi- Gaia Mozaiği 216

EK 4 Resim 82 Rhodos- Gaia Mozaiği 216

EK 4 Resim 83 Europa betimli Yunan vazosu 217

Syf.

EK 4 Resim 84 Europa betimli Yunan tondo 217

EK 4 Resim 85 Pompei- Europa betimli duvar resmi 218

EK 4 Resim 86 Byblos- Europa'nın Kaçırılışı Mozaiği 218

EK 4 Resim 87 Zeugma Psykhe ve Penelope figürlerinin giysileri 219

EK 4 Resim 88 Zeugma Nekropolü Başı Örtülü Kadın Büstleri 220

EK 4 Resim 89 Zeugma Nekropolü Kadın Büstü 220

EK 4 Resim 90 Zeugma Nekropolü Erkek Heykelleri 221

EK 4 Resim 91 Zeugma Nekropolü Himation Giymiş Erkek Heykelleri 221

EK 5: TABLOLAR **Syf.**

EK 5 Tablo 1 Zeugma'da Betimlenen Figürlerin Giysileri-a 222

EK 5 Tablo 2 Zeugma'da Betimlenen Figürlerin Giysileri-b 223

EK 5 Tablo 3 Zeugma Betimlemelerinde Giysi Tipleri 224

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Gaziantep ilinin Nizip ilçesinde yer alan Belkıs Köyü sınırları içinde kalan, Zeugma antik kentinin varlığı ve sınırları ilk olarak 1976 yılında yayınlanan Dr. Jörg Wagner'in doktora tezinde saptanmış ancak bilim dünyasınca o dönemde yeteri kadar tanınmamıştır. Antik kent yüzlerce yıldır tarihi eser kaçakçılarının yağmalama tehditleriyle karşı karşıya kalmıştır. 1986 yılıyla beraber Güneydoğu Anadolu Kalkınma Projesi adı verilen enerji ve sulama barajları yapım çalışması kararı ile sular altında kalacak tarihsel alanların aralarında bulunan Zeugma kentinde 1992 yılında bilimsel çalışmalara başlanmış, büyük bir özveriyle yapılan kurtarma kazılarıyla kentin tarihsel önemi daha net bir şekilde kavranmıştır. Yapılan çalışmalar ışığında villaları, mozaikleri, duvar resimleri ve diğer buluntularıyla Pompei ve Herculaneum antik kentleri ile kıyaslanacak kadar üst düzeyde olduğu belirlenen Zeugma kenti artık günümüzde tüm bilim dünyasınca tanınan ve tarihsel önemi ortaya konan, önce Kommagene Krallığı'nın sonra Roma İmparatorluk Çağı'nın önemli yerleşimlerinden biri olarak kabul edilmiştir.

Roma İmparatorluğu Dönemi, II-III. yüzyıllara tarihlenen villalarında ortaya çıkarılan figürlü mozaik ve duvar resimleri, tez konusu içinde giysi ve aksesuar özellikleri dikkate alınarak incelenmiştir. 2005 yılına dek yapılan bilimsel çalışmalar sonucu ortaya çıkarılan figürlü mozaik ve duvar resimleri araştırılmış, 2005 yılından itibaren yapılan bilimsel çalışmalar, henüz yayını yapılmadığı için konuya dahil edilmemiştir.

Fırat nehri üzerine kurulmuş kentin mozaikler bakımından bu denli zengin olmasının nedeni bölgenin sıcak bir iklime ve kalkerli bir toprağa sahip olmasından ötürüdür. Yapılarda düz bir zemin, kolay temizlenme ve serinliğe duyulan ihtiyaç, Zeugma villaları tabanlarının mozaiklerle döşenmesini beraberinde getirmiştir. Bir

süre sonra ise, zenginlik ve gösteriş unsuru haline gelmiş ve mozaik yaptırmak bir üstünlük yarışı niteliği kazanmıştır.

Roma İmparatorluk Çağı. II. ve III. yüzyıllara tarihlenen mozaiklerde Zeugma'nın içinde bulundurduğu sentez kültür yapısının ve dinî inançların sayesinde orijini Yunan mitolojisine dayanan konuların işlendiği görülmektedir. Duvar resimleri ise Roma evleri kültürünün bir parçası olarak Zeugma villalarında yine Yunan mitolojisinden karakterlerle ve günlük yaşam sahneleriyle karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; Zeugma kenti figürlü mozaik ve duvar resimlerinde betimlenen giysi ve aksesuarların günlük yaşamdaki yerinin anlaşılmasıdır. Bununla beraber kentin Kommagene Krallığı ve Roma İmparatorluğu hâkimiyetleri boyunca sentezlenen kültür yapısının kökenine, giysi ve aksesuar tasvirlerinden yola çıkarak ulaşılmaya çalışılıp Yunan ve Roma giyim kuşam kültürü ışığında Zeugma'da tasvir edilen giysi ve aksesuarların kökenleri ve ait oldukları kültür ortaya konmuştur.

Antik yazarlardan alınan bilgiler ve modern bilimsel kaynaklar kullanılarak hazırlanan çalışmada Zeugma mozaiklerinin bilgisayar ortamında çizimleri yapılmış, giyimli figürlerin bulunduğu ve giysi özellikleri tam anlamıyla anlaşılan mozaik ve duvar resimleri konuya dahil edilmiştir. Figürlerin giyim kuşam özellikleri Zeugma dışında ele geçen tasvirleriyle karşılaştırılmış ve Zeugma antik kentine özgü olup olmadığının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Mozaik ve duvar resimlerinde işlenen konu, tasvir edilen giysiler, aksesuarlar ve eşyalarla kültürün kökeni ve kendi döneminde ulaşılan birikimin düzeyi açıklanmıştır.

İkinci bölümde Zeugma kentinin kronolojisi saptanarak, kurtarma kazıları ışığında ulaşılan sonuçlar değerlendirilmiştir. Kentin kuruluşundan terk edilişine dek yaşadığı süreç, gelir kaynakları ve ticaret yollarının geçiş güzergâhı olması dolayısıyla kazandığı önem irdelenmiştir. Gerek antik dönemlerde gerek yakın geçmişte, kentin tarihsel süreçte yaşadığı tahribatlar göz önüne alınmış, bilimsel araştırma ve kazıların gerekliliği ve önemi ortaya konmuştur. Bu hızlı halklar ve kültürler geçişinin Zeugma giyim-kuşam kültürüne etki yapıp yapmadığı da saptanmıştır.

Üçüncü bölümde Yunan ve Roma kültürünün giyim kuşam nitelikleri açıklanıp, tasvirlerle destekli bir şekilde aydınlatılmaya çalışılmıştır. Giysi, kumaş parçaları ve kullanılan aksesuarlar, günümüze gelen sınırlı örneklerle temsil

edildiğinden ötürü başvurulan antik yazarlar ve en önemlisi de arkeolojik buluntular sayesinde edinilen bilgiler anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde Zeugma figürlü mozaikler ve duvar resimlerinde görülen genel giysi tipleri kategorize edilmiştir. Bunun yanı sıra mitolojik karakterli figürler ve yer aldıkları mitler açıklanmıştır. Giysi ve aksesuar özelliklerinin tasvir edilen sahneler ve karakterlerle olan ilişkileri tartışılmıştır. Figürlü mozaik ve duvar resimlerinin katalogları yapılıp çizim ve görselleriyle beraber incelenmiştir.

Beşinci bölümde tüm tasvirlerin ayrı ayrı değerlendirilmesiyle elde edilen giysi tipleri benzer örnekleriyle kategorize edilip, Zeugma figürlerinde betimlenen giyim kuşam kültürünün yöresel nitelikler taşıyıp taşımadığı ortaya konulmuştur. Ayrıca giyimli figürler, ait oldukları villalar içinde betimlenen diğer mozaik ve duvar resimleri figürleriyle analojisi yapılıp, giysi ve aksesuarların mozaik ustasının veya ev sahibinin tercihiyle şekillenip şekillenmediği tartışılmıştır. Söz konusu figürlerin Zeugma dışında Roma ve Doğu Akdeniz kültür havzası içinde yer alan diğer bölgelerde ele geçen tasvirlerinin giysi özellikleri karşılaştırılmış ve edinilen tüm bilgiler ışığında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Kaynakçası gösterilmeyen Zeugma mozaik ve duvar resimlerinin çizimleri ve tablolar şahsıma, kaynakça gösterilmeyen metin bilgileri ve mozaik fotoğrafları danışmanım Yrd. Doç. Dr. Rifat Ergeç'e aittir. Milat kavramı yazılmayan tüm tarihler "milattan sonra" olarak verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ZEUGMA KENTİ TARİHSEL ÖNEMİ VE KENTTE YÜRÜTÜLEN BİLİMSEL ÇALIŞMALAR

2. 1. Kronolojik Saptamalarla Zeugma Antik Kenti

Arkeolojik buluntular günümüzden 600.bin yıl öncesinde Fırat Nehri çevresinde yerleşim olduğunu saptamaktadır (Ergeç, 2006:7).

Fırat nehrinin doğusu ve batısı, M.Ö. II. binlerde ticari anlamda etken olan Asur ve Orta Tunç Çağı beylikleri, I. binlerde ise Hitit, Hurri Mitanni, Phryg, Urartu, Med, Pers gibi güçlerin bölgedeki varlığıyla ulaşım yolları açısından önemi tartışılmaz bir konumdadır. Asur Ticaret Kolonileriyle başlayan Mezopotamya-Orta Anadolu ticaretinin yol güzergâhları başlangıçta Malatya çevresinden geçse de M.Ö. IV. ve V. yüzyıllarda Fırat nehri civarına kadar ulaşmıştır (Ergeç, 2006:25).

Günümüzde Gaziantep ili Nizip ilçesinin 10 km. doğusunda Birecik Barajı gövdesinin yakınında bulunan (Har.2) Zeugma, antik dönemlerde Fırat (Euphrates) nehri kıyısında yer alan Seleukia ve Apemeia antik kentleri arasında kalan bölgede (Har.3) yer almaktadır. Konumu tam itibariyle Orta Fırat bölgesindedir. Antik Yunan'da Seleukia ve Apemeia kentlerine ''kavşak'' ya da ''köprü'' vaziyetinde olan bu kent Grekçe'de "geçit, köprü, kavşak" anlamına gelen Zeugma adıyla anılmıştır. (Shoup, 2006:234). Zeugma keşfedilmeden önce Belkıs ve Tilmusa (Har.3) olarak bilinen antik yerleşimlerin 1970'lerden sonra Zeugma antik kenti sınırları içinde olduğu saptanmıştır (Kennedy, 1998:7).

Belkıs Köyü sınırlarında kalan kentin M.Ö. II. ve I. binlerde ticaret ağının gerçekleştiği noktalardan birisi olması dolayısıyla oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Mezopotamya ve Anadolu arasında gerçekleşen ticaret ağı sayesinde

Fırat Nehri çevresinde yer alan Samsat ve Zeugma'nın, ticari yol güzergâhları üzerinde yer alan geçit noktaları olarak önemi artmıştır. Bunun nedeni o tarihlerde Anadolu'ya gelen Asurlu tüccarların yol güzergâhı üzerinde olmasıdır. Başka bir önemi Anadolu'dan Pers ülkesine giden yollara ancak Zeugma'dan geçilerek ulaşılabilmesidir. Ayrıca bu geçit yollarının tüccarlar ve askerler tarafından Büyük İskender'in Asya seferi öncesinde hatta M.Ö. II. binlerde de kullanıldığı bilinmektedir. Ancak Samsat ve Zeugma üzerinde yer alan yollar kolay geçit noktaları olmalarına rağmen düzenli ticarî seferlerde kullanılmamıştır. Büyük İskender'in seferi ve sonrasında kurulan Helenistik krallıklarla (Har.4) birlikte önceden küçük olan yerleşim yerleri önem kazanarak büyütülmüş, yol ve geçit noktaları değişmiştir. Samsat ve Zeugma'nın tercih edilen yol güzergâhları üzerinde bulunmuş olması dolayısıyla konumu fark edilmiştir (Ergeç, 2006:25).

Büyük İskender'in seferi öncesinde kentin küçük bir yerleşim olduğu bilinmektedir. Geçimini büyük olasılıkla nehir ve sınır ticaretinden sağlamakta olduğu tahmin edilmektedir. Zeugma isminin sefer esnasında keşfettikleri yerleşimleri kayda geçiren ordu görevlileri ve bilim adamlarınca verildiği kesindir. Zeugma isminden önce geçit noktası yerel dillerde aynı anlamlara gelen başka kelimelerle ifade edilmiş olabilir (Ergeç, 2006:25). Comfort, Zeugma'nın 38 km.kuzeyinde Karasu Barajı üzerinde yer alan ve IV. İskit Lejyonu tarafından yapıldığı bilinen köprü çevresinde yer alan küçük bir yerleşimin eskiden Habeş ismiyle anıldığını öne sürmektedir (Comfort, 2002:275).

Büyük İskender'in komutanlarından Seleukos Krallığı'nın kurucusu Seleukos I Nikator (M.Ö. 312-281) bu geçiş noktasının önemini fark ederek, nehrin doğu yakasında karısı Apameia adına Apameia ad Euphrat (Keskince/Tilmusa) batı yakasında ise kendi adına Seleukeia ad Euphrates (Fırat üzerindeki Seleukeia) adlı iki kent kurmuştur (Başgelen, 2000:11). Yerleşimin etrafını surlarla çevirerek nehir kenarına iskeleler yaptırmıştır. Şehirde bulunan sulama tesislerinin Roma hakimiyeti öncesinde yapıldığı tahmin edilmektedir. 65-64 yıllarında Amisos'ta (Samsun) yapılan hükümdarlar toplantısında, Roma'nın doğudan sorumlu konsülü Pompeius Magnus, Zeugma kentini Kommagene Kralı I. Antiochos'a devretmiştir (Ergeç, 2006:18). Helenistik Dönem boyunca kentin ticarî anlamda oldukça zenginleştiği, çeşitli yapıların yapıldığı ve tüccarların uğrak yeri haline gelmesi için Kader Tanrıçası Tykhe'nin Tapınağı'nın akropolün tepesine inşâ ettirildiği bilinmektedir.

Hatta tapınağın etkisi Roma Dönemi sikkelerine de yansıyarak Zeugma'yı simgelemeye devam etmiştir.

Nehrin batısına kıyısı olan kent, Kommagene Krallığı'nın (Har.5) dört önemli yerleşiminden biridir ve bu dönemde konumu dolayısıyla hızlı bir şekilde yükselmiştir. Geçit yolları açısından benzer konumda olan Kommagene Krallığı'nın diğer bir kenti olan Samosata'ya kıyasla daha önemli olmuştur. Güçlü devletler güneyde olduğu için güzergâh olarak daha yakın olan Zeugma Samosata yerine geçit noktası olarak kullanılmıştır.

Seleukoslar Dönemi'nde kentin resmî yazışmalarında kurucusuna atfen Seleukia ad Euphrates isminin yazdığı görülmektedir. Hatta bu dönem boyunca Zeugma isminin kullanılmadığı ya da sadece sivil hayatta kullanıldığı tahmin edilmektedir (Ergeç, 2006:25).

Zeugma 30 yıl süreyle Kommagene idaresi altında kaldıktan sonra Roma'nın Suriye Eyaleti'ne dâhil edilmiştir. Roma idaresine giren kentin Helenistik geleneklere uygun olarak verilmiş adı terk edilerek Zeugma isminin tekrar benimsendiği Roma belgeleri ve sikkelerinden anlaşılmaktadır (Ergeç, 2006:25).

Kommagene bölgesinin Roma hâkimiyetine girmesinden sonra Octavianus (İmparator Augustus) M.Ö. 31'de Zeugma'yı Kommagene'den ayırarak Roma'nın Suriye eyaletine katmasıyla esas önemine kavuşan Zeugma, Parth ülkesinin geçit yolları üzerinde olduğu için Roma ile Parthlar arasında tampon bir bölge (Har.6) konumundadır. Roma'nın idaresi altına girene kadar geçen süreçte Parthlarla yapılan savaşlarda önemli rol oynamıştır. 18 yıllarında X. Fretensis Lejyonunun ordu karargâhı Kyrrhos'tan (Kilis yakınları) Zeugma kenti yakınlarına taşınmıştır. 65 yıllarına gelindiğinde X. Fretensis Lejyonu ile IV. İskit Lejyonu'nun yerleri değiştirilmiştir (Ergeç, 2006:19). Anadolu kökenli askerlerden meydana geldiği için IV. İskit Lejyonu (Legio IV Scythica) adı verilen askeri garnizonun burada bulunmasından dolayı kentin önemi daha da artmıştır. Lejyonun, kentin resmî ve sivil yapılarını Arulis'te (Gümüşgünköyü) bulunan taş ocağından çıkarılan malzemelerden inşâ ettirdikleri düşünülmektedir (Ergeç, 2006:19). Bunun dışında Anadolu'ya gelen tüccarların bir anlamda giriş yeri olması dolayısıyla askerlerin ciddi kazançlar sağladığı bilinmektedir.

73 yılında IV. İskit Lejyonu tarafından kentin kuzeyinde yer alan Fırat yolu genişletilmiş ve Aini'de bir su tesisi yaptırılmıştır (Ergeç, 2006:19).

İki yüzyıl boyunca Zeugma, Roma İmparatorluğu'nun üst düzey yönetici ve subayları tarafından iskân edilmiştir. Askeri öneminin yanı sıra ticari faaliyetler sayesinde hareketli bir geçiş noktası, Geç Helenistik Dönem'den Orta İmparatorluk Dönemi'ne, özellikle I. ve II. yüzyıllarda Doğu-Batı dünyası arasında ticari ilişkileri sağlayan önemli bir merkezdir (Başgelen, 2000:11). Roma İmparatorları Traianus ve Septimus Severus hakimiyetlerinde (II. yüzyıl) Zeugma, en parlak dönemini yaşamış ve Helenistik Döneme kıyasla şehir sınırları genişlemiştir. Bunun yanı sıra İmparator Hadrianus'un 122 yılında Parthlarla yaptığı barış anlaşması görüşmelerinin Zeugma yakınlarında yapılması kentin tarihi önemini bir kez daha vurgulamaktadır (Ergeç, 2006:19).

162 ve 166 yılları arasında İmparator Marcus Aurelius ve Lucius Verus, Parthlara karşı yeniden sefer düzenlemiş ve Zeugma'yı askeri üs olarak kullanmıştır. 194-199 yılları arasında Septimus Severus I. ve II. Parth Savaşı'nı Zeugma kentinden başlatmıştır. İmparator Caracalla 216-218 yıllarında gerçekleştirdiği Parth seferlerini Zeugma merkezli olarak düzenlemiştir. Bu dönemde Zeugma'nın, üzerinde Caracalla'nın portresi bulunan ilk gümüş sikkeleri basılmış ve askerin maaşı karşılanmıştır. Roma İmparatorluğu bunun yanı sıra Zeugma'ya kendi adına bronz sikke basma hakkını vermiştir. 247-49 yıllarında Zeugma'nın son bronz sikkelerinin basıldığı bilinmektedir (Ergeç, 2006:20-21).

250'de Sasani hükümdarı I. Şapur'un (241- 272) Dura'yı kuşatıp, ele geçirmiştir. 256'da Zeugma kentinin de Sasaniler tarafından tahrip edildiği, bölgede yapılan kazılar ışığında anlaşılmaktadır (Başgelen, 2000:13).

Doğu Roma İmparatorluğu zamanında Zeugma ismi sadece kilise kaynaklarında geçmektedir. Sasani istilasından sonra şehirde askeri, ticari, sanayi ve sanatsal anlamda kayda değer bir gelişme olmadığı görülmektedir. VI. yüzyıl ortalarında İmparator İustinianus tarafından Karkamış ve Antep kaleleriyle birlikte Zeugma'nın surlarının da yenilendiği bilinmektedir.

1100'lere kadar yaşanan ekonomik çöküş, depremler ve saldırılar yerleşim yerinin terk edilmesine neden olmuş, 1048 yılı sonrasında da yerleşim sona ermiştir **(**Acar, 2000-a: 41). Ancak Zeugma'da yerleşim sona erse de önemli geçit yolları hususunda kentin stratejik konumunu koruduğu belirtilmektedir.

Zeugma kentine "Belkıs Harabeleri" isminin 1048 yılları ve sonraki dönemlerde bölgeye yerleşen Türk Boyları tarafından verildiği bilinmektedir. Aspendos ve Kyzikos isimlerinin de sonradan Belkıs adıyla anılması, Türklerin bu kentlerde gördükleri mimari unsurlardan etkilenerek, kenti 'Saba Melîkesi Belkıs'ın Mâmur Ülkesine' benzetip, bu ismi kullandıkları bilinmektedir (Ergeç, 2006:22).

Zeugma kenti halkının çeşitli kültürlerden ve kimliklerden oluştuğu bilinmektedir. M.Ö. III. binlerde Hurri kavminin Fırat nehri çevresinde etken olduğu anlaşılmaktadır. M.Ö. II. binlerde Hitit, Mitanni, Asur, Babil ve Orta Asya'dan gelen toplulukların bölge halkıyla karışmasıyla şekillenmiş, M.Ö. V. yüzyılda Pers hâkimiyetine girmiş ve M.Ö. III. yüzyılda İskender'in ordusuyla gelip, bölgeye yerleşen Ege ve Yunan kavimleriyle karışmıştır. Son olarak Roma İmparatorluğu Dönemi'nde yerleştirilen askerler, tüccar, sanatkârlar, esnaf ve kölelerden meydana gelen iç içe geçmiş etnik gruplardan oluşmaktadır (Ergeç, 2006:22). I ve III. yüzyıllarda en parlak dönemini yaşadığı Roma idaresi altında, dil, inanç, yaşam tarzı, gelenek ve görenekler açısından Doğu Akdeniz kültürleriyle Roma kültürünün harmanlandığı bir kent konumundadır. Ele geçen arkeolojik bulgulardan anlaşılacağı üzere özgün bir Roma kenti ya da doğu kenti olmamakla beraber, Helenistik mirâsı devralmış, yaşamına ve sanatına bu kimliğiyle yansımış bir kenttir.

Zeugma'nın, Roma Dönemi'nde önemli derecede zenginleşen yerli halkı tüccar, idareci, yüksek rütbeli askerler, sanatçılar ve esnaflardan oluşmaktadır. Kentin M.Ö. 300 dolaylarında yerleşim görmeye başladığı ve dönem içinde büyüyen nüfusu ile 70.000 civarına ulaştığı bilinmektedir. Halkının refah içinde yaşamış olduğunun kanıtları, mezar odası ve konut mimarisinde, bronzdan yapılan günlük eşya ve heykellerde, en önemlisi de mozaikleri ve duvar resimlerinde görülmektedir. Zeugma villaları taban mozaikleri ile döşenmiş, duvar resimleriyle bezenmiş yapılardır. Mozaik ve duvar resimleri Pompei ve Heraclium villalarındakilerle kıyaslanacak derecede usta işçiliklidir. I. ve II. yüzyıllarda altın çağını yaşamış, sınır ticaretini kontrol eden bir gümrük noktası konumundadır (Başgelen, 2000:13).

2. 2. Zeugma'da Yapılan Bilimsel Araştırma ve Çalışmalar

2. 2. 1. Zeugma Kentinin ve Kaçırılan Mozaiklerin Tespiti

Günümüzde kısmen sular altında kalan Zeugma antik kenti deneyimli ekipler tarafından yapılan araştırmalar sonucu gün ışığına çıkarılan mozaikleriyle tanınmaktadır.

Zeugma yerleşiminin yeri henüz keşfedilmeden önce antik haritalarda ve Roma Dönemi belgelerinde adı geçmekteydi. Zeugma antik kentinde ilk yasal ve bilimsel araştırma 1971-72 tarihlerinde Tübingen Üniversitesi-Kommagene Araştırmaları ekibinden Dr. Jörg Wagner tarafından doktora çalışması olarak yapılmış, bu çalışma 1976 yılında yayınlanmıştır. 1976 yılında Wagner'in doktora tezinden yola çıkılarak Belkıs Köyü'nün yakınında bulunan antik kent kalıntısının Zeugma'yı işaret ettiği tam olarak saptanmıştır (Ergeç, 2006:32). Zeugma kentinin varlığı böylece bilim dünyasınca tanınmıştır. 1987 tarihine kadar bir araştırma gerçekleşmemiş olup, Zeugma'nın güney yamacında bulunan Doğu Nekropolü'nde yer alan ve kaçakçıların yarım bıraktıkları ilk mezarda, 1987'de Gaziantep ve Malatya Müze Müdürlükleri'nin yaptıkları kurtarma kazısı sonucu birçok mezar heykeli bulunmuş ve Gaziantep Arkeoloji Müzesi'ne taşınmıştır.

Yapılan incelemeler ışığında kentin ve çevresinin 19. yüzyıldan beri yağmalandığı görülmektedir. Birçok kültür varlığı kaçak kazılarla tahrip edilmiş, yağmalanmış ve alandan uzaklaştırılmıştır. Kennedy, 1873'te yağmalandığı bilinen 41 adet mozaik olduğunu belirtmekte ve bunların 11 ülke ve 7 özel koleksiyona dağılmış bir şekilde olduğunu bildirmektedir. Zeugma'dan çıkarılan diğer kültür varlıkları, heykellerde dâhil olmak üzere, taşınabilir eserler ve mozaiklerin Türkiye'de ve dışında 40 koleksiyoncuda bulunduğuna inanılmaktadır (Gates, 1995: 249). Bu materyaller 'Aintab', 'Yukarı Fırat Bölgesi' (Kennedy, 1999:129), 'Doğu

Akdeniz', 'Suriye yakınları', 'Türkiye'nin doğusu', 'muhtemelen Güneydoğu Anadolu'dan' ya da Kuzey Carolina Müzesi'nde olduğu gibi 'Türkiye'nin doğusuna ait Roma mozaikleri' olarak katalog ve koleksiyonlara kaydedilmiştir (Acar, 2000-a:42).

Zeugma kentinin tespitinden sonra yurt dışına çıkarılmış mozaikler hakkında incelemeler başlatılmıştır. Bowlind Green State Üniversitesi'nden geri alınmıştır.

Zeugma'dan yağmalandığı düşünülen bir düzine Roma mozaiğinin geri gönderilmesi talep edilmiştir. Üniversitenin, kuş tasvirli mozaikleri, tiyatro masklarını ve diğer objeleri 1965'te New York'ta ki koleksiyonculardan satın aldığı bilinmektedir. Bunun üzerine Üniversite temsilcisi David Kielmeyer mozaiklerin Türkiye'den getirilmediğini söylemiştir. Langin-Hooper, New York'ta sanat eseri satıcısı Peter Marks'ın ortaya attığı iddialara dayanarak mozaiklerin Antakya'ya ait olduğunu ileri sürmüş, Antakya ve çevresinde arkeolojik çalışmalar yapan Brown Üniversitesi Professörü Rebecca Molholt söz konusu üniversitenin kanıtlarını inandırıcı bulmadığını açıklamıştır. Molholt, mozaiklerde ki geometrik bordürlerin ve diğer motiflerin Zeugma kökenli olup, Zeugma antik kentinin Antakya'nın kuzeydoğusuna yaklaşık 90 mil uzaklıkta Fırat Nehri üzerinde yer alan bir Roma garnizon kasabası olduğunu ve Zeugma mozaiklerinin 1960'larda yağmalandığını belirtmiştir. 2000'li yılların başında, Zeugma'da GAP projesi öncesinde yapılan kurtarma kazıları sonucu bulunan Mainad Mozaiği'ni kanıt olarak gösteren Molholt, Bowlind Green State Üniversitesi mozaiklerinin Mainad Mozaiği ile dekoratif çerçevelerinin benzerliğine dikkat çekmektedir. Bunun dışında Kültür ve Turizm Bakanlığı Müzeler ve Kültürel Miras Genel Müdürü Abdullah Kocapınar çalınan mozaiklerin Türkiye'ye dönmesi konusunda önemli çalışmalar yapmıştır (Litt, 2012). 1993 yılında bilimsel kazılarla keşfedilmiş, kısmen yağmalanmış mozaik zeminin kaçırılan bölümleri (Metiochos-Parthenope Mozaiği) ABD'nin Texas kentinde bulunmuş, Menil özel koleksiyonundan alınarak Gaziantep Müzesi'ne getirilmiştir (Kennedy, 1999:109). Aranan diğer mozaikler de Ohio-Bowling Green State Üniversitesi'nden geri alınmıştır.

Kaçırılan mozaiklerin tespiti dışında Birecik Barajı'nın yapılmaya başlanmasıyla Zeugma antik kentinin ve çevresinin önemi kavranmış, bilimsel

çalışmalar hız kazanmıştır. Hacettepe Üniversitesi'nden Prof. Dr. Aynur Durukan'ın başkanlığındaki bir ekibin Birecik-.Halfeti'de, İTÜ'den Prof. Dr. Nur Günkut Akın'ın Halfeti ve çevresinde, Chiago Üniversitesi'nden Dr. Guillermo Algaze'nin ise 1980'li yıllarda baraj alanında yüzey araştırmaları yaptığı bilinmektedir (Başgelen, 2000:2). Hatta Algaze 1988 yılında Türk hükümetine sunduğu bir raporda GAP projesiyle birlikte içinde Zeugma'nın da yer aldığı 250 tarihi alanın tehlike altında olduğunu bildirmiş ancak hiçbir yetkiliden sonuç alamamıştır (Acar, 2000-b:6). Roma Lejyon kampı ve hamamı, 1997 yılında ortaya çıkarılmış, İlk Tunç Çağ'ına tarihlenen 312 mezar, sekiz binin üzerinde keramik, Zeugma kenti Roma villalarında ortaya çıkarılan eserler, Apameia antik kenti, Tilbeşar, Tilbes, Tilmusa, Horum höyükleri, Kalemeydanı'ndaki Feyzullah Efendi Konağı ve Halfeti'de 1796-97 tarihinde yapılmış olan Lâtifzade Hamamı ve yanındaki taş konağının yanı sıra yüzlerce konak, bağ, bahçeler ve Fırat Vadisi'nin iki yakasında yer alan binlerce mağara Birecik Barajı gövdesinin yapımı sürecinde bulunmuştur (Başgelen, 2004:25).

2. 2. 2. Zeugma'da Yürütülen Bilimsel Kazılar

1987 yılında yapılan mezar odası çalışmasında sonra 1992 yılında antik kentin bekçisinin ihbarı üzerine bir kaçakçı tünelinde yapılan incelemede 8 m. derinlikte, dönemin Gaziantep Arkeoloji Müzesi Müdürü Rifat Ergeç başkanlığındaki ekip tarafından figürlü bir taban mozaiği tespit edilmiştir. Buluntu yeri sonrasında Dionysos (Ergeç) Villası (Pl.2) olarak anılacak mozaiğin tespitinden sonra müzeye taşınmak üzere kurtarma kazıları başlatılmış ancak mimari unsurların belirlenmesiyle kazıya devam edilerek, villanın atrium ve tablinium bölümleri ortaya çıkarılmıştır. Her iki mekânda da geometrik desenli mozaikler bulunmuş olup merkez panoda 10 figürlü ''Dionysos ve Ariadne'nin Düğün Mozaiği'' tespit edilmiştir. 1993 yılında ayrıca daha önce üç sütunu bulunmuş olan atrium'un tamamı kazılarak genel planı ortaya çıkarılmıştır (Ergeç, 2004:81). Bir yıl sonra West Avustralya Üniversitesi'nden Prof. Dr. David Kennedy katılmış ve iki hafta süren bu çalışmada 1960 yılında ABD'nin Houston kenti Menil koleksiyonuna kaçırılmış olan Metiochos-Parthenope mozaiğinden geriye kalan çerçevesi bulunmuş olup, ait olduğu villanın terası temizlenerek bu villaya Kennedy Villası adı verilmiştir.

Fırat Nehri üzerine Birecik Barajı'nın yapılacağı kesinleşince 1994-Uluslararası Kazı Sempozyumu'nda, Zeugma'nın su altında kalması muhtemel alanlarının koruma altına alınması gerektiğine dikkat çekilmiş, Gaziantep Arkeoloji Müze Müdürlüğü tarafından, bilim adamları bölgenin arkeolojik önemi hakkında bilgilendirilmiştir.

Gaziantep Arkeoloji Müze Müdürlüğü başkanlığında yapılan 1994 yılı kazılarında, kentin kuzey yamacında kaçakçılar tarafından açılan bir villa terasında ''Mevsimler Mozaiği'' parçaları bulunmuş, ayrıca Güneydoğu nekropol alanında ve Şelte Deresi yakınında yapılan araştırmaların devam etmesi sonucu tahrip edilmiş mezar odaları içinde çok sayıda heykel, lahit ve mezar stelleri çıkarılarak müzeye taşınmıştır. Bunun yanı sıra Dionysos (Ergeç) Villası'nda da çalışmalar devam etmiş, alan genişletilmiştir (Pl.3)

1995 yılında Fransa Nantes Üniversitesi'nden Dr. Catherine Abadie-Reynal ve ekibinin katılımıyla Gaziantep Arkeoloji Müzesi tarafından gerçekleştirilen kurtarma kazılarına başlanmıştır. 1996 yılında Zeugma'nın karşı kıyısında yer alan Helenistik Dönem özellikleri taşıyan Apameia antik kentinde de müze yetkilileri ve Fransız ekibin katılımı ile kurtarma kazılarına başlanmıştır. Aynı yıl baraj inşâsı sırasında mozaik parçalarının gün ışığına çıkmasıyla inşaat durdurulmuş ve bölgede yapılan kazılar sonucunda Roma Dönemi'ne ait bir hamam ve gymnasion'un temel seviyesi mimari kalıntıları tespit edilmiştir (Ergeç, 2004:81-82).

1997 yılında Dr. Martin Hartmann'ın katılımıyla Gaziantep Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü tarafından Lejyon Kampı'nda yürütülen kazılarda kamp yerleşimine ilişkin önemli bulgulara ulaşılmıştır. Yine 1997 yılında Gaziantep Müzesi'nce Dionysos/Ergeç Villası'nın bitişiğinde ikinci bir villanın kalıntılarına ulaşılmıştır. Villanın odalarında ele geçen duvar resimleri ile Roma Dönemi'nden kalma tıp aletleri ortaya çıkarılmıştır. Aynı yıl içinde baraj çalışma alanının dışında kalan bir nekropol alanı saptanmış ve çalışmalar burada da devam etmiştir. Nekropol alanında 312 tane mezar gün ışığına çıkarılmış olup, Eski Tunç Çağları'na tarihlenmiştir. Çok sayıda bronz ve keramik mezar buluntu ortaya çıkarılmıştır (Ergeç, 2004:81-88).

1998 yılında Gaziantep Arkeoloji Müze Müdürlüğü'nün yaptığı çalışmalarda üçüncü bir villa ve arşiv binası ortaya çıkarılmıştır. Yapılan kazılar

sonucu iki odasının tabanında geometrik mozaikler ve villaya sonradan eklendiği düşünülen yuvarlak bir yapı içinde bulunan tıp aletlerinin yorumlanmasıyla ‘’sağlık ünitesi’’ olarak değerlendirilmiştir. 1998 yılının sonlarına doğru bulunan Akratos-Euphrasine ve Mainad Mozaikleri dışında arşiv binasından çıkarılan yüz bin kadar mühür baskısının ele geçmesiyle Zeugma’nın önemi bir kez daha anlaşılmıştır (Ergeç, 2004:81-88).

1999 yılında Zeugma’nın güneyinde bir villada Dionysos Büstü Mozaiği ve Okeanos ve Tethys Mozaiği çıkarılarak müzeye götürülmüştür. Aynı yıl içinde Fransız ekip ve müze yetkililerinin ortak çalışmaları sonucu Poseidon (Pl.4) ve Euphrates Villaları (Pl.6) ortaya çıkarılmış, Poseidon Villası’nda “Dionysos’un Hindistan’dan Dönüşü” ve “Daidalos-Pasiphae” konulu iki büyük mozaik pano çıkarılmıştır. Bu ikiz villalarda müze yetkilileri tarafından 2000 yılına dek sürdürülen aralıksız çalışmalar yapılmış ve çok sayıda mozaik, duvar resimleri ve bronzdan yapılan Mars Heykeli bulunmuştur. İkiz villalarda yapılan bu ilk çalışmanın resmî nitelikte olması dolayısıyla bilgi ve belgeler yok olmayarak günümüze kadar gelebilmiştir. Zeugma’nın tarihine önemli derecede katkılar sağlayan bu çalışma sayesinde Zeugma kamuoyu tarafından daha iyi bir şekilde tanınmış ve Packard Humanite Vakfı’nın parasal desteğiyle kurtarma kazıları devam etmiş ve iki yıl sonunda Zeugma mozaikleri ve duvar resimlerinin onarımı ve korunması büyük ölçüde sağlanmıştır (Ergeç, 2004:81-88).

2000 yıllarında Birecik Barajı’nın Zeugma’yı kısmen sular altında bırakmadan hemen önce, kurtarma kazıları hız kazanmış, Packard Humanities Enstitüsü tarafından finanse edilen bir proje daha başlatılmıştır (Early vd., 2003:9). Gaziantep Arkeoloji Müzesi başkanlığında Nantes Üniversitesi- Oxford Unite ekipleri tarafından Mehmet Önal’ın alan sorumluluğunda kurtarma kazıları tamamlanmış, eserlerin tescil, taşıma, restorasyon ve konservasyon çalışmaları yapılarak sergilenmek üzere müzeye taşınmışlardır. Kurtarma kazısı raporları, daha sonra Roma Arkeoloji Dergisi eklerinde yayınlanmış olup Zeugma’nın tanıtımı yapılmaya devam edilmiştir. Kurtarma kazıları tamamlandıktan sonra 2005 yılı itibariyle Ankara Üniversitesi’nden Prof. Dr. Kutalmış Görkay başkanlığındaki ekip tarafından bilimsel çalışma ve kazılar devam etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ANTİK YUNAN VE ROMA DÜNYASINDA GİYİM-KUŞAM KÜLTÜRÜ

Tarih öncesinden günümüze insanoğlunu tanımlayan ve sahip olduğu kültürün izlerini taşıyan en destekli kanıtlardan biri giyim kuşam kültürü olmuştur. Antik Dönemlerde giyim kuşam kültürünü tanımlamak adına başvurulan buluntuların günümüze ancak çok az sayıda örneği gelebilmiştir.

> "Güney Rusya'daki mezarlarda ve Mısır'ın kuru iklimi sayesinde özellikle Antinoe ve Achmim-Panopolis kentlerinde ele geçen erken dönem giysi buluntuları bozulmaksızın ele geçen sayılı örnekler arasındadır. Bunun dışında bronzun koruyucu özelliğinden ötürü bronz kaplarla beraber bulunan kumaş parçaları yok olmamıştır. Adını Mısır halkının adından (kıpti) alan, 'kopt' adı verilen kumaş ve elbiseler, mumyalama geleneğinin yerini alan elbise ile gömme geleneği M.Ö. III. yüzyılın sonlarından başlayarak Mısır'ın İslamiyet dönemine kadar tarihlenmektedir. Ukrayna'da, Dura-Europos'ta ve Palmyra'da, az da olsa Atina ve Roma kentlerinin içinde bulunmuş ve antik döneme ait bu kumaş parçaları kullanılan malzeme, yapım tekniği, bezeme ve figürlü süslemeler hakkında önemli bilgiler vermektedir " (Blanck, 1999:87-88).

Günümüze kadar bozulmadan gelen kumaş parçaları, giysinin tam formunun anlaşılmasını zor kıldığından dolayı, giyim kuşam konusunda arkeolojik buluntular ve tasvirler daha kesin bilgiler vermektedirler. Antik döneme ait giysili heykel ve heykelcikler, duvar resimleri, mozaikler ve rölyefler üzerindeki tasvirler ve bunun dışında Yunan giysileri için vazo resimleri temel kaynaklardır. Bu tasvirlerden yola çıkarak betimlenen her giysinin, günlük yaşama ya da özel törenlere ait olduğu saptanmakla beraber tanrı veya kahramanlara özgü giysi formları olup olmadıkları bilgilerine de ulaşılmaktadır. Bunların dışında tanrılara adak olarak tapınağa bırakılan elbise ve takılar bazı tapınaklarda kayıt altına alınmış, giysi ve takı konusunda yol gösterici buluntulardır. Tapınak yöneticilerinin düzenlemiş oldukları

belgelerde bu adak eşyaları tek tek açıklanmış, değerli metallerden yapılmış olan takılar ağırlıklarıyla birlikte verilmiştir (Blanck, 1999:88-89). Tapınak kayıtları dışında, tapınaklara adak olarak bırakılan kimliksiz heykeller de günlük yaşamın giyim kuşamını aydınlatmaktadır.

Tüm bunların dışında antik yazarlar da verdikleri bilgilerle, başvurulan diğer kaynaklardır. Homeros, Herodotos, Sokrates gibi yazarlar Yunan giyimine ışık tutmaktadır. Örneğin Sparthalı Agesilaos ve Gelon, askerlerin khiton giymeden sadece himation giydiklerini belirtmekte olup fikir sahibi olunmasına katkı sağlamışlardır (Howatson, 2013:345-346). Roma giyim kültürü için ise antik yazar Livius, Roma yaşamını ve özellikle kadın giysilerini eleştirdiği eseri Lex Oppia ile önemli bir kaynaktır.

Antik Çağ'da giyim kuşam için yazarlardan alınan bilgiler eksik ya da taraflı olarak düşünülürse takılar, fibulalar, kemere tokaları, elbise iğneleri gibi mezarlarda bulunmuş olan materyaller daha kesin bilgiler vermektedir. Deriden yapılan giysi parçaları, çok az sayıda Mısır'da, Pontus bölgesinde ve özellikle Germania ve Britania'da ele geçmişlerdir (Blanck, 1999:87-91).

3.1. Antik Yunan'da Giyim-Kuşam Kültürü

Yunan giyim kuşamında özgün ve kişinin zevkine göre şekillenmiş bir kullanım olduğu görülmektedir. Arkaik Dönem öncesi Yunan giysileri özellikle Girit ve Myken kültüründe bol kıvrımlı, uzun kollu ve dikişli giysilerdir. Geometrik Dönem giysilerinin ise dikişsiz, dörtgen bir kumaştan veya birden çok kumaş parçasının birbirine dikilerek hazırlandıkları bilinmektedir (Blanck, 1999:93)

Erken dönemlerde (yaklaşık M.Ö. 600) Yunan giyim kuşam kültürünün Asya etkileri taşıdığı bilinmektedir. Erkeklerin çoğunlukla kısa khiton üzerine pelerin giymiş olmaları Asya etkisinin bir kanıtıdır (Cöhler, 1930:93).

Yunan giyiminde erkek ve kadınların kullandıkları khiton ile himation iki temel giysidir. Bunun yanı sıra peplos'lar da özgün Yunan giysileri olarak kabul edilir (Çiz.1).

Peplos, Yunanistan dağlık ve soğuk bir bölge olduğu için yünden yapılan bir giysidir. Gerek erken dönemlere tarihlenmesinden gerekse de Yunanistan'ın soğuk iklimi dolayısıyla peplos'lar geç dönemlere uyarlanmadan önce daha farklı bir forma sahip olmuşlardır. Peplos sözcüğü uzun urba anlamında ve atkı gibi kadın giyim eşyasını ya da doğulu erkek giysilerini belirtmek için kullanılmış bir sözcüktür (Howatson, 2013:345-346). Dikdörtgen bir kumaştan yapıldığı ve dikilmediği bilinmektedir. Apoptygma veya diploidion adı verilen üst kıvrım dışarı doğru sırta ve göğüs üzerine verilmiş, kapalı kısım vücudun sol tarafında oturtulmuştur. Çengelli iğne veya peronai (elbise agrafı) ile tutturulan üst kenarı kapatılmış ve sadece boyun ve sağ el serbest kalmıştır. Vücudun tamamını kapatan bir peplos ise boru formunda bir kumaşın uzun kenarlarının birbirine dikilmesiyle ve üst kısımların dışarı verilerek birbirine tutturulmasından oluşmaktadır. Peplos yalnızca kadınların giymiş olduğu bir giysidir. Klasik Dönem başlarına dek aralıksız giyilmiş bir giysi olmasına karşın günlük hayatta özellikle sadece khiton üzerine giyilen bir giysi olarak kalmıştır. Herodotos'a göre kullanımı kısa sürede terk edilmiş, zamanla himation gibi başka bir giysinin üzerine giyilmiştir (Blanck, 1999:93). Dor peplos'ları zengin desenli kumaşlardan yapılmakta ve bir kuşak yardımıyla belden bağlanmaktadır (Köhler, 1930:96).

Antik Yunan giysisi olan **khiton** (Çiz.1) genelde keten kumaştan yapılmıştır. Peplos'un kumaşı olan yüne göre daha esnek bir formu olan keten kumaşlara istenildiği gibi şekil ve kıvrım verilmiştir. Giysinin kadınlar ve erkekler tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Vücudun tamamını örten peplos'larda olduğu gibi boru formunda bir kumaştan dikilmektedir. Ancak khiton'da üst kıvrım kullanılmamıştır. Khiton'un İon ve Dor olmak üzere iki ayrı formu bulunmaktadır. İlki Batı Anadolu'da yaygın olrak kullanılmış, kumaşın üst kısmı baş ve kollar için açık bırakılmış, kenarları ya tamamen dikilmiş ya da düğmelerle tutturulmuş olan İon khiton'udur. Dor khiton'unda ise kumaşın üst kısmı sadece baş için açık bırakılmış, omuz kısımları tamamen dikişli, kollar için geniş bir açıklığı olan Dor khiton'udur (Blanck, 1999:103).

Yunan giyim kuşam kültüründe khiton'un tek başına giyilmeyen bir giysi olduğu ve tek başına kullanılmasına monokhiton isminin verildiği bilinmektedir. Eğer khiton giyilmeden tek başına bir manto veya himation giyiliyorsa akhiton terimi kullanılmaktadır (Smith, 2012:19).

Kadınların kullandıkları İon khiton'u (Çiz.2) erkeklerin kullandıklarına göre daha uzun ve dökümlü olarak dikilmiştir. Kolların geniş kısımları dirsekten yukarısını kapatmakta, keten kumaşın bir kısmı yukarıya çekilip, kemerin üzerinden aşağı dökülmektedir. İon khitonu erken dönemlerden M.Ö. V. yüzyıl ortalarına kadar erkeklerin de giymiş olduğu bir giysi olmuştur. Sonraki dönemlerde bunun yerini Dor khiton'u almıştır (Howatson, 2013:345-346). Pers Savaşlarına kadar İonia Bölgesi'nde giyilen khiton'un uzun kuşaklı ve kollu olarak dikildiği bilinmektedir (Köhler, 1930:96).

Dor khitonun'da göğüs altından bir kuşakla bağlanıp ve kuşağın üzerinden giysinin üst kısmına kıvrım ve döküm verilerek kolpos oluşturulmaktadır. Kolpos, peplos ve khiton'da ortak olan özelliktir (Er, 2006:214).

İşçi khiton'ları olan exomis ya da daha doğru kullanımıyla khiton heteromascholos (Çiz.1) kolsuz, sağ omzun yanı sıra sağ kolu kapatan ve hareket özgürlüğü sağlayan bir giysidir ve günlük işler yapılırken kullanılmıştır (Howatson, 2013:345-346).

Dışarıda giyilen **himation** (Çiz.1) erkekler ve kadınlar tarafından tercih edilen bir giysidir. Aristophanes Atina'nın erken dönemlerinde gençlerin her mevsim himation giydiklerini ve bunun dayanıklılık belirtisi olduğunu belirtmektedir (Howatson, 2013:345-346). Dikdörtgen kumaştan oluşan himation, kişinin zevkine ve durumuna göre kullanım şekli değişen, bazen sadece omuzlardan tutturulan bazen de bir giysi üzerinde kalça veya bacaklara sarılan manto türüdür (Çiz.3) Erkeklerde ise vücudun bir tarafına sarılarak uç kısmı diğer omuz üzerinden arkaya doğru sarkıtılan bir kullanımı olmuştur (Blanck, 1999:94). Bunun dışında khiton giymeden himation giymenin bir yoksulluk belirtisi olduğu görülmektedir (Howatson, 2013:345-346).

Khlamys süvarilerin giydiği bir tür pelerindir (Howatson, 2013:345-346). Khlamys ise himaton'dan farklı olarak sadece erkeklere özgü ve çengelli iğne tutturulan kısa bir kumaştan yapılan bir manto türüdür (Çiz.1)

Epiblema, Yunan giysilerinde daha çok aksesuar niteliğinde, khiton veya peplos'un üzerine alınan ve genelde omuzlara atılan şal benzeri bir giysidir.

Antik Yunan erkek giysilerinde keten ile yünün doğal renkleri hakim olmakla beraber beyaz, gri, kahverengi renkleri de kullanılmıştır. Özellikle kadın giysileri polikrom kumaşlardan yapılmıştır (Howatson, 2013:345-346).

Yunan kadın giysilerini tanımlayan en erken örnekler Arkaik Dönem kore heykelleridir. Kore heykellerinde Attika ve İonia etkisiyle başlayan ve Olgun Arkaik Dönem'e denk gelen elbise kıvrımlarının arttığı hatta Khramyes koresinde (Res.1) de görülen üç giysi tipinin (khiton-himation-epiblema) bir arada giyildiği görülmektedir (Boardman, 2013:73). Tüm bunlar tasvirlerde kullanıldığı gibi günlük yaşamda da uygulanmış olabilir. Heykellerin elbise detaylarında görülen Attika ve İonia etkilerinin stil farklılığı, günlük yaşamda kullanılan giysileri de yaşanılan bölge açısından farklılaştırdığı düşünülmektedir.

3. 1. 1. Antik Yunan'da Kullanılan Ayakkabılar

Yunan giyim kuşamında ayakkabılar üç ana forma sahiptirler. Bunların ilki tabanı bağcıkla ayağa tutturulan sandalet yani **sandalia**'lar (Çiz.4-a), ikincisi ayakları bileklerin üstüne kadar saran ve bağcıklarla tabanı tutturulmuş **krepis**'ler (Çiz.4-b), üçüncüsü ise ayakları baldırlara kadar saran çizme türü **kothornos**'lardır (Çiz.4-c). Mekân içinde genellikle sandalia'ların giyildiği bilinmektedir. Buna karşın sandalia'lar erkeklere oranla kadınların daha çok giydiği bir ayakkabı türü olmuştur. Perslerden alındığı düşünülen ancak daha çok Yunanistan'ın dağlık bölgelerine uygun olarak kullanıldığı bilinen kothornos'lar tabansız olarak ve yumuşak deriden yapılmıştır. Bu üç türün dışında Pers kökenli ayakkabılar da Yunan dünyasında kullanılmıştır. **Pers ayakkabısı** (Çiz.4-d) ayakları bileklere kadar saran ve üstten bir bağcıkla bağlanan bir forma sahiptir. Ayağı saran ayakkabılar (Çiz.4-e) Yunanistan'ın coğrafi konumuna uygun olarak kullanılan türlerdir. Trakya kökenli **embas** (Çiz.4-f) adı verilen kürkten yapılan ve koncu dışarı doğru bükülmüş çizmeler de Yunan dünyasınca kabul görmüştür. Tasvirlerden anlaşılacağı üzere çizme formunda olan başka ayakkabı tipleri de kullanılmıştır. **Endromis** (Çiz.4-h) adı verilen dizlere kadar saran, tamamen kapalı formda çizmeler ve koncu baldırlarda ikiye ayrılan **arkaik çizme**'ler de (Çiz.4-g) tercih edilen ayakkabılardır (Blanck, 1999:105). Tasvirlerden yola çıkarak Yunan kültüründe en fazla sandalia ve kothornos'ların kullanım gördüğü şüphesizdir**.**

3. 1. 2. Antik Yunan'da Kullanılan Başlık ve Takılar

Antik Yunan döneminde genelde toz ve güneşten korunmak için himation'un bir kısmının başa örtüldüğü bilinmektedir. Yolculuk ve gezintilerde kullanılan geniş kenarlıklı, yuvarlak ve keçeden yapılan **petasos** en çok tercih edilen türdür (Blanck, 1999:94). Petasos çoğunlukla ephebos'lar (Yun.ço. epheboi) tarafından kullanılmıştır **Pilos**, işçiler tarafından kullanım gören keçeden yapılma kenarlığı olmayan bir başlıktır. Ayrıca koni biçiminde forma sahip bu başlığı zanaatkârlar da takmışlardır (Howatson, 2013:345-346).

Kadınların kullandığı başlık ya da taç tipleri **stephane** (diadem), yuvarlak, uzun taç anlamı taşıyan **polos**, şerit bant anlamına gelen **taenia** olarak bilinmektedir. (Goodrich-Steidl, 2011:22). Stephane yani diadem erken dönemlerde polos benzeri bir kullanıma sahipken Helenistik Dönem itibariyle günlük hayatta kullanılmamış, özellikle tanrıçaların başlarında tasvir edilmiştir (Blanck, 1999:103).

Yunan giyim kuşam kültüründe takıların zenginler için değerli ve yarı değerli madenlerden, yoksul halk için bronz ve camdan yapılmış oldukları bilinmektedir. Bunun yanı sıra buluntulardan anlaşılacağı üzere sadece süs niteliği taşımamış sanatsal değerlerle de yapılmışlardır. Elbise agrafı olarak kullanılan peronai ve fibula'lar (çengelli iğne) üzerinde figürlü ve motifli bezemelerin olduğu görülmektedir. Giysi üzerlerinde periskelidia'lar yani kalça kuşakları da ayrıntı olarak verilen aksesuarlardandır. Takı olarak yüzükler, küpeler, bileklikler, zincir kolyeler ve pazubent denilen pazulara takılan halkalar mevcuttur. Süs niteliği dışında takıların nazarlık, muska olarak kullanılmış olduğu da bilinmektedir. Gemma (yüzük taşları) ve gerdanlıklar üzerinde bulunan yazıt ve işaretler bu kullanımın bir kanıtıdır (Blanck, 1999:103).

Yunan giyiminde elbise kumaşları yünden ve ketenden yapılmış olup, M.Ö. V. yüzyıl itibariyle Perslerin Anadolu'ya hâkim olması sonucu Çin'den getirilen ipek giyim kuşamda kullanılan bir kumaş türü haline gelmiştir.

3. 2. Antik Roma'da Giyim-Kuşam Kültürü

Roma'da giyim kuşam kültürü Yunan giyiminden esinlenerek oluşmuş ancak yine de özgün formlara ve çeşitliliğe sahiptir. Yunan giysilerinden farklı bir doğrultuda yön bulmuştur. Yunan giyimi kişinin özel zevkine, modaya ya da imkanlarına göre şekillenirken, Roma'da kişilerin sosyal statüsü giyim kuşamı belirleyici bir faktör olmuş hatta yasalarla belirlenmiştir. Bu durumun en ünik örneği toga'yı sadece Romalı özgür vatandaşların giymiş olmasıdır. Hatta Roma toga'sının da kendi içinde düzenlemeleri vardır. Bununla beraber bazı manto türlerinin toga üzerine giyilmesi uygun görülmemiş ve ayakkabıların çeşitliliği de statüye göre değişiklik göstermiştir (Blanck, 1999:116). Roma şehrinde sıklıkla uygulanan bu giyim kuşam kurallarının durumu eyaletlere tabii olarak değişiklik göstermektedir. İklim farklılıkları, farklı bölgelere ait günlük yaşam gelenekleri (dini ritüeller, seramoniler) ve Roma şehrine uzak eyaletlerin yaşadıkları coğrafyaya ait kültür birikimi bu değişiklikleri belirleyen başlıca etkenlerdir. Resmi törenlerde katılanların giyeceği giysiler yasalarla belirlenmektedir. Bu hiyerarşik ve sembolik giysiler bugünkü Batı Medeniyetine Roma'nın mirasıdır (Sebesta-Bonfante, 1994:5-6).

Roma günlük giyim kuşamı hakkında önemli bilgiler için erken dönem Etrüsk eserlerini dikkate almak gereklidir. Roma şehirlerinde gün ışığına çıkarılan buluntularda yer alan insan tasvirleri incelendiğinde Etruria'da ki insan tasvirleriyle paralellik göstermiş ve az da olsa bir benzerlikten söz etmek mümkün olabilmiştir. M.Ö. VII. ve VI. yüzyıl buluntularında erkeklerin sadece peştamal benzeri bir giysi kullandıkları görülmektedir. Khiton benzeri bir giysi üzerine dikdörtgen bir kumaştan yapılan mantonun giyilmesi erken dönemlerde kadın ve erkeklerde de görülmektedir (Blanck, 1999:117). Etrüsk giysilerinin büyük ölçüde Yunan ve Asya karakter taşıdığı bilinmekle beraber Roma'ya uzak eyaletlerde giyim kuşam kültüründe bu etkilerinin hepsini bir arada görmek mümkündür (Köhler, 1930:111).

Antik Roma toplum yapısı statülerin oldukça göz önünde tutulduğu bir yapıya sahiptir. Roma giysileri çoğu kişinin sosyal durumuna göre tasarlanmaktadır. Romalı seçkin kişilerin giyimleri dikkat çekici olmasına rağmen alt sınıfın giysilerinde karakteristik özellikler ön plana çıkmamaktadır. Örneğin bir Roma senatörü toga giyerken rütbesi olmayan bir Roma vatandaşı giyememektedir. Evli Romalı kadınların stola giydikleri bilinmektedir. İmparator veliahtları erkekler ise

başlarına defne çelengi takmışlardır. Roma'da aristokrat sınıfın giysileri karakteristik özelliklere sahipken, köleler ve alt sınıfın giysilerinde ayırt edici özellikler yoktur (Mcmanus, 2003:1). Alt sınıf genellikle kısa ve kollu dikilen, basit bir kumaştan yapılmış tunica'lar giymişlerdir. (Köhler, 1930:116).

Roma'da İmparator Augustus sonrasında imparatorluk giysileri belirli geleneklere uygun bir biçimdedir. Sosyal statü, giysilerde belirleyici faktör olmuş, tiyatro, amfitiyatro gibi kamusal alanlarda resmi giysiler tercih edilmiştir. Özellikle Roma Collosseum'da sosyal statü oturma sıralarını da etkilemiş, en seçkin oturma yerleri (loca) imparator ailesinin erkek ve kadın üyeleri ile Vesta Rahibeleri için ayrılmış, ardından sırasıyla senatörler, ordu mensupları ve erkek vatandaşlar oturma düzeni içinde yer almaktaydı. (Mcmanus, 2003:1).

Ancak Roma Dönemi heykelleri dikkate alınacak olursa; günlük giyim kuşam konusunda aydınlatıcı birer kaynak olmadıkları görülmektedir. İmparatorluk döneminde yapılan birçok heykelde betimlenen giysilerin toga olması göz önünde bulundurulduğunda giysi tiplerini saptamak zor olmaktadır. Bunun dışında birçok Roma Dönemi giyimli kadın heykeli Erken Klâsik Dönem'den Hellenistik Döneme kadar bazı Yunan heykellerinin taklidi olarak yapılmıştır.

Roma giysilerinin kumaş kalitesi hakkında yeterli bilgi olmamakla beraber bu konuya açıklık getirecek buluntuların sayısı oldukça azdır. Bununla beraber kaliteli bir kumaş olan ipeğin Roma'da geç dönemlerde kullanıldığı bilinmektedir. Roma giyim kuşamı konusunda önemli kaynaklar lahitlerde yer alan vita humana sahneleri, mozaik ve duvar resimlerinde yer alan tasvirlerdir. Giysi formlarının çeşitliliği günlük hayat ve mitolojik konuların figürlerle tasvir edildiği mozaikler bu konuda bir katalog niteliği taşımaktadır. Sicilya'da Villa Romana del Casale Piazza Armerina mozaiklerinde betimlenen formlar, günlük yaşamda kullanılan giysiler konusunda kaynak teşkil etmektedir (Blanck, 1999:88-89). Piazza Armerina Villası'na ait IV. yüzyıla ait bir mozaikte (Res.2) üzerlerine tunica giymiş avcılar sahnesi ve yine bu villada bulunmuş olan aynı tarihli başka bir mozaikte jimnastik yapan kadınların iç giyim tasvirleri (Res.3) Roma Dönemi günlük hayat giysilerinin tanımlanması adına önemlidir.

Giysiler devlet yasalarında bile önemli bir yer teşkil ettiği için bazı zengin aileler kölelerini terzi (vestiarii, paenularii) olarak yetiştirmişlerdir. Giysi endüstrisi

için özel yetiştirilmiş profesyonel terziler, kumaş boyacıları ve temizleyicilerinin olduğu bilinmektedir.

> "Antik Yunan'da olduğu gibi Roma'da giysilerin kumaşları genellikle bitkisel (keten, pamuk) ve hayvansal (yün, keçe, ipek) tekstilden yapılmış ve ele geçen az sayıda örnek binlerce yıl korunabilmiştir" (Blanck, 1999:87).

Roma tekstilinde kullanılan renklerden mor renk 'Tranius mor' olarak bilinmekte ve antik dünyanın en pahalı renklerinden biridir. Boya dikenli salyangoz olarak da bilinen Doğu Akdeniz'den getirilen deniz salyangozundan elde edilmiştir (Mcmanus, 2003:5)

Roma giysileri genellikle yünden yapılmaktadır. Roma Cumhuriyet Dönemi'nde kadınlar yün ipliklerden yapılmış kumaşları evlerinde dokumaktaydılar. Cumhuriyet Dönemi sonrasında da alt sınıfa mensup kadınlar evlerinde kumaş dokumacılığına devam etmişlerdir. Aristokratlar ise zamanla yün yerine keten, ipek ve pamuklu kumaşlardan yapılmış giysiler giymeye başlamışlardır (Mcmanus, 2003:2).

Antik Roma'da iplik, dokuma, kumaş boyama yanı sıra üretim ve kumaş temizliği yapan birçok işletme vardı. Kumaşların temizliğinde fullers (fullones)[1] tarafından çamaşır teknelerinde insan idrarı ve sülfür gibi kimyasallar içeren karışım kullanılmaktaydı. Kumaşlar içinde su ve idrar karışımı olan teknelerde ayaklarla bastırılarak temizlenip ağartılırdı. Bu işlemden sonra büyük teknelerde su ile durulanır ve kurulama işlemi yapılırdı (Mcmanus, 2003:2). Pompei'de bir duvar resmi tasvirinde (Res.4) kumaş temizliği yapan fullers ve işlemin nasıl yapıldığı betimlenmiştir.

Beyaz kumaşlar vinimea cavea adı verilen konik biçimli tel levhaların etrafına sarılır ağartmak için sülfür ile yakılırdı (Res.5).

Temizleme ve ağartma işleminden sonra yün düzelmesi için taranır ve fırçalanır ve tüylerinden temizlenirdi (Res.6) Son işlem olarak tahtadan yapılmış bir çerçeve üzerine kumaş iki vida ile dikey bir biçimde sıkıştırılır ve katlanırdı (Res.7)

[1]Antik Roma'da fullonica adı verilen çamaşırhanelerde kumaşların temizliğini yapan kölelere fuller ya da fullones adı verilirdi.

3. 2. 1. Roma'da İç Giyim

Romalıların iç giyimi hakkında kesin bilgiler yoktur. Ancak kadın ve erkek iç giyimleri hakkında kanıtlar mevcuttur. Subligar ya da Subligaculum denilen içliklerin erkekler tarafından çalışırken giyildiği, üst sınıfa mensup kişilerin bu giysi türünü sadece spor yaparken kullandığı bilinmektedir. Kadınlar da bazen elbise içlerine göğüslerini desteklemek için strophium ya da mamillare adı verilen deri veya kumaş parçaları kullanmaktaydılar. Piazza Armerina Villası IV. yüzyıla ait bir Roma mozaiğinde; bir yarışmada zafer kazanmış ve elinde palmiye tutan kadın atletin üzerinde deriden yapılmış iki parçalı günümüzde bikini olarak adlandırılan bir iç giyim türü örnek teşkil etmektedir (Res.3). Roma iç giyiminde kumaşların, İspanya, Suriye ve Mısır'dan getirilen kaliteli ketenden yapıldığı bilinmektedir (Mcmanus, 2003:2).

3. 2. 2. Roma'da Pelerin Ve Mantolar

Antik Roma dünyasında kötü havalardan korunmak için çeşitli giysi türleri üzerine mantolar giyilmektedir.

Pallium (Çiz.5) adı verilen manto türleri Antik Roma'da sıkça kullanılmış, tunica veya toga üzerine giyilmiştir. **Lacerna** adı verilen pelerin, kökeninde askeri bir kostüm olarak tercih edilmiştir (Mcmanus, 2003:16). Genelde Toga üzerine giyilen lacerna (Res.8) renkli, hafif bir kumaştan yapılan ve Yunan giyimine ait khlamysin'e benzeyen bir manto türüdür. Form olarak yarım daire biçiminde kesilmiş göğüs üzerinde veya sağ omuzda bir fibulayla tutturulmuştur. Doğu kökenli bir giysi olduğu tahmin edilen lacerna'nın tiyatro oyunlarına giderken toga üzerine giyildiği de bilinmektedir (Blanck, 1999:120). Üst düzey Romalılar parlak renkli, alt sınıfa mensup kişiler koyu renkli lacerna giymektelerdir (Mcmanus, 2003:16).

Tunica üzerine değişik formlarda mantolar giyilmiştir. **Paenula** adı verilen kolsuz, huni şeklinde, başı örten manto M.Ö. 27 ile M.S. 395 yılları arasında kalan dönemde, yarısına kadar dikişli, sonraki dönemlerde boydan boya dikişlidir. Yünden yapıldığı için genellikle kışın kullanılmıştır. Ancak nadiren daha şık ve hafif kumaşlardan da yapılmıştır (Blanck, 1999:120). Romalılar muhtemelen erken dönemlerde paenula (Çiz.6) adı verilen basit manto türünü muhtemelen Galya

kültüründen almış ve kendi kültürlerine uyarlamışlardır. Vücudu sarmasının yanı sıra başı da örten paenula'ların deriden yapılmış olanlarına paenula scortae, sert keçeli kumaştan yapılanlarına paenula gausapina adı verilmektedir. Paenula Roma'da erkek ve kadınlar tarafından kullanılmış olan bir giysi türüdür. **Laena** (diğer bir adıyla duplex) omuzlarda iki kat katlanan sagum benzeri bir pelerin olup ağır bir kumaştan yapılmaktadır. Alt sınıfa mensup kişilerin giydiği laena'lar kısa ve koyu renkli olmaktaydı. Zengin kesimin kullandığı laena'lar ise parlak renkli ve omuzları örten bir şekilde dikilmekteydi. Bir başka pelerin türü **paludamentum** (Res.9) Cumhuriyet Dönemi'nde senatör ya da diktatörlerin giydiği kırmızı renkli kumaştan olup, askeri törenlerde giyilmekteydi. İmparatorluk Dönemi'nde ise zengin süslemeler eklenerek sadece imparatorlar tarafından kullanılmıştır. Roma dünyasına ait diğer tür kapüşonlu pelerinler, **bardocullus**, **birrus** ve **caracalla** olarak adlandırılmaktadır (Mcmanus, 1999:17).

Orta ve Geç İmparatorluk Dönemi'nde erkekler pallium, kadınlar ise palla (Çiz.7) adı verilen mantoları üst giyim olarak giymekte, bu giysiler Yunan himationu'yla benzerlik göstermekteydiler (Blanck, 1999:120).

3. 2. 3. Roma'da Ayakkabı ve Sandaletler

Antik Çağ'da biçim, renk, malzeme ve ad açısından en çok çeşitlilik gösteren tipler ayakkabılardır (Howatson, 2013:345-346). Roma giyim kuşam kültüründe üç ana tip ayakkabı görülmektedir. Ayakkabılar sandalet, pero ve çizme olarak sınıflandırılmaktadır (Çiz.8) Sandaletler ev dışında giyilmemekte ve soleae veya **sandalia** (soleae, crepidae ya da sandalia) olarak adlandırılmaktadır (Blanck, 1999:126). Deriden yapılmakta, ayak parmaklarını açıkta bırakan, genellikle tabanı ayaklara bağcıklarla tutturulmaktadır (Çiz.8-f). Zengin bir Romalı bir ziyafete katıldığında dışarıda giydiği sandaletler, kendisine eşlik eden köleleri tarafından çıkarılır içerde başka bir ayakkabı giyer ve çıkardığı sandaletler yine köleleri tarafından taşınırdı. **Socci** adı verilen terlikler Romalılar tarafından ev içinde kullanılmıştır (Mcmanus, 2003:2).

Calcei, dışarda giyilen ve Roma ulusal giysisi olan toga ile birlikte kullanılan ayakkabı türüdür. Calcei'ler yumuşak deriden yapılmaktalardır. (Çiz.8-a). Romalılarda ev dışında giyilen ayakkabı **calceus** (Çiz.8-b), Roma'da özgür

vatandaşların giydiği bir ayakkabı türüdür. Ancak calceus'un giyimi ile ilgili sınırlandırmalar vardır. Örneğin sıradan Roma vatandaşının giydiği calceus ayak bileğine kadar kapalı olmakta, üst kısım yumuşak deriden yapılmakta ve bilek üzerinde sarılmaktadır. Kadınların giydiği calceus muliebris'ler erkeklerin giydiklerine göre daha süslü ve beyaz renktelerdir. Calceus'ların basit türüne pero adı verilmektedir. Romalı senatörlerin ve üst sınıfın giydikleri calceus'lar önceleri kırmızı sonraki dönemlerde siyah renkte, ayak tabanından baldıra kadar bağcıklı olarak yapılmışlardır. Senatör ve aristokrat kesimin calceus'ları ''calceus senatorius'' veya ''patricius'' olarak adlandırılmaktadır. Asker, işçi ve köle sınıfı sağlam ve çivili tabanı olan **caliga** (Çiz.8-c) giymişlerdir (Blanck, 1999:127). Bunların dışında carbatina adı verilen ayağı tamamen kapatmayan düz ayakkabılar (Çiz.8-d), ayağın bir kısmını açıkta bırakan ayak bileği üzerinden bağcıklı **campagus**'lar (Çiz.8-e) Roma'da giyilen ayakkabılardır.

Ayakkabılarda farklı süslemeler de görülmektedir. Örnek verilecek olursa kadın sandaletlerinin bazılarına altın rengi süslemeler eklenmiştir. Roma giyim kuşam kültüründe ayakkabılarda çok farklı tasarımlar uygulanmıştır. Günümüze ulaşan çok sayıda deriden yapılmış ayakkabı örneği mevcuttur. Roma ayakkabı ve sandaletlerinde kadın ve erkeklerin giydikleri arasında belirgin farklar görülmemektedir. Ancak sosyal statülerde ayakkabılar farklı olabilmekte, üst sınıfa mensup kişilerin giydiği ayakkabı ve sandaletler karakteristik özelliklere sahiptir. Örneğin patriciler kırmızı renkte ayakkabı giymekteydiler Bunların dışında Roma'da kullanılan başka ayakkabı tipleri de görülmekteydi. Pero adı verilen deriden yapılan ve ayağı örten basit ayakkabılar, caliga adı verilen parçaları birbirine çivi ile tutturulmuş askeri botlar ve sculponeae adı verilen sadece yoksul köylülerin ve kölelerin giydiği ahşaptan yapılan takunya benzeri türler Antik Roma'da kullanım görmüş çeşitli tiplerdir (Mcmanus, 2003:18).

3. 2. 4. Roma'da Erkek Giysileri

Romalı erkekler genellikle tunica ve kamusal alanlarda vatandaşlık sembolü olan toga giymişlerdir. Bunun dışında Roma'da temel giyim tunica' dır. Erkeklerde olduğu gibi kadınlar için de günlük yaşamda tercih edilen giysi türü (Çiz.9) olmuştur (Blanck,1999:120). Kadın tunica'ları genellikle ayak bileklerine kadar uzun ve kollu,

erkek tunica'ları diz boyunda kısa ve kolsuz yapılmaktalardı. Soğuk havalarda tunica'ların üst üste giyildikleri bilinmektedir (Mcmanus, 1999:4). İki parçadan oluşan dikimli bir giysi olan tunica Yunan khiton'u ile form açısından benzerlik göstermektedir. Tıpkı Yunan khiton'unda olduğu gibi erkeklerde dize kadar giyilen bu giysi kadınlarda daha uzun bir şekilde giyilmektedir. Önceleri kolsuz olan tunica belden kemerle bağlanmakta ve omuzlardan aşağı doğru iki kırmızı şeritle (clavus) süslenmekteydi. Clavus adı verilen bu şerit süslemelerin diğer adlarının regalia ya da laticlave olduğu bilinmektedir. İmparatorluk Dönemi itibariyle tunica'ların kolları dikişle kapatılmış, uzun kollu olarak giyilmiştir (Blanck,1999:120). Uzun tunica'ların genel isminin tunica manicata olarak adlandırıldığı ve kadınların giydiği bir giysi olduğu bilinmektedir (Köhler, 1930:116).

Tunic/tunica klasik biçimiyle iki yün parçadan oluşmakta ve omuzlarda dikişli, boyanmamış, belden kuşaklı ve dizlere kadar uzamaktaydı. Tunica'lar omuz kısımlarından açık bırakılmakta, kuşakla bağlandığında kısa kollu olmaktaydı. Orator[2] tunic ve toga'ları T şeklinde kesilmeden önce kolların altına fazladan kumaş konulmakta ve bu uygulama I. yüzyıl heykellerinde de açıkça görülmekteydi. İmparatorluk döneminde iki tunica üst üste giyilmiştir. Augustus'un kışları üst üste dört tunica giydiği bilinmektedir. Senatörlerin giydiği tunicanın etrafında geniş mor bir şerit kumaş üzerine dikilir ya da kumaşa dokunurdu. Tunica üzerinde ki bu şeritler latus clavus olarak adlandırılmakta ve tunica'nın ön ve arka yanında her iki omuzdan başlayıp tunicanın alt ucuna kadar inmekteydi (Howatson, 2013:345-346).

Roma'da süvarilerin tunic'leri (tunica angusticlavia) mor veya koyu kırmızı sağ ve sol omuzdan kumaşın uç kısmına inen ince şeritli, senatörlerin giydiği tunic'ler (tunica laticlavia) ise aynı tarzda ancak kalın şeritlidir ve her iki tunica'da bu şeritler omuzlarda kenarlık görüntüsü yaratmaktadır. Heykellerde betimlenen toga ve tunica'lar de şeritler görülmemektedir (Mcmanus, 2003:3).

İşçi sınıfı ve kölelerin tunica'ları kalitesiz ve koyu renk yünden yapılmıştır. Rahat hareket etmeleri için ise belden kuşakla bağlanmışlardır. Bazen işçi ve köle sınıfın tunica'ları sağ omuzu açıkta bırakan tarzda yapılmaktaydı (Mcmanus, 2003:3). Bardo Müzesi'nde sergilen III. yüzyıla tarihli Frucius ve köleleri Myro ve

[2] Antik Roma'da hatiplere verilen isim.

Victor'u tasvir eden bir mozaikte sağ omzu açıkta bırakan tunica'ların köleler tarafından kullanıldığı açıkça görülmektedir (Res.10)

Roma'da her kölenin kötü giysiler giymediği Hermitage Müzesi'nda bulanan ve IV. yüzyıla tarihlenen Iunius mozaiği (Res.11) incelendiğinde anlaşılmaktadır. Genç kölenin üzerine seçkin sınıfın giyebileceği bir tunica giydiği ve boynuna altından kolye takmış olduğu görülmektedir.

Pompei yakınlarında bulunmuş bir kadın iskeletinin altın takılarla gömüldüğü (Res.12) ve yılan şeklinde bir bileziğe ''Efendisinden köle kıza'' anlamına gelen ''DOM[I]NUS ANCILLAE SUAE'' harflerinin kazıldığı kölelerin de değerli giysi ve takılara sahip olduğu görüşünü kanıtlayan buluntulardır.(Res.13).

Toga; Roma'nın ulusal giysisidir ve Iupiter Tapınağı rahibeleri ve asil Romalılar -dünyanın efendileri- toga giymişlerdir. Sadece erkek Roma vatandaşlarının toga giymeleri uygun görülmüştür (Mcmanus, 2003:4). Geç Cumhuriyet Dönemi ve bu dönemi takiben giyilen bu giysi antik kaynakların ve arkeolojik buluntuların aktardığı bilgilere dayanarak Orta İtalya ve Etrüsk kökenlidir (Blanck, 1999:118). Roma toga'sı yünden yapılmakta olup her iki tarafı düzgün kesilmiş ve uçları yuvarlatılmıştır. Dikişli değildir ya da iğneyle tutturulmamıştır ancak bol kıvrımlı bir görüntüye sahiptir. Zamanla toga'lar daha ayrıntılı yapılmaya başlanmıştır (Mcmanus, 2003:4). Cumhuriyet Dönemi'nde yarım daireli bir kesimde iken, geç dönemlerde asıl şeklini almış, yuvarlak formda ve vücut üzerinde darlaştırılmıştır ve bu türüne toga exigua adı verilir (Blanck, 1999:118). Form olarak Yunanlıların himation'una benzemektedir (Howatson, 2013:345-346). Yunan himation'undan farkı yünlü kumaştan yapılmış olmasıdır (Blanck, 1999:118). M.Ö. I. yüzyıl başlarına ait bronz bir heykel (Res.14) senatör heykeli (Res.15) ve İmparator Augustus heykelinde (Res.16) görülen ayrıntıyla süslenmiş Roma toga'larının Geç Cumhuriyet Dönemi ve İmparatorluğun ilk yüzyılında kullanıldığı açıkça görülmektedir (Mcmanus, 2003:4).

Klasik Roma toga'sı biçim olarak sağ omuzdan inerek sağ kolun tam üzerinden geçmekte ve sağ dize kadar sarkmakta, oradan yukarıya doğru sağ koltuk altından sol omuza gerilmiş, sol omuz hizasından aşağı doğru sarkıtılarak giyilen bir giysidir. Sol omuza gerilmiş kılıç benzeri eğri çizgi ''balteus'', sol omuz hizasından aşağıya sarkıtılan kumaş kütlesi ''umbo'' olarak adlandırılırdı (Res.17). Roma

togası zamanla form açısından değişikliğe uğramıştır. Traianus-Hadrianus Dönemi togalarında umbo görülmemektedir. Severuslar Dönemi itibariyle ise ‘’contabulatio’’ adı verilen kumaş göğüs hizasında çapraz olarak gelmektedir (Blanck, 1999:118). Uzunlamasına ve bazı kısımları pliseli katlanmış vücudun sağından kumaş kütlesi sağ omuz üzerinden ve sol kol altından birleştirilmiştir. Önceleri bir kol üzerine bırakılarak, vücut üzerinde bol dökümlü ve diğer kolu serbest bırakan bir giysidir. Zamanla kumaşının yarım daire formunu aldığı saptanmıştır (Mcmanus, 2003:4). Toga kumaşları genellikle 2.5-3 m. uzunluğunda (bazı örnekleri 5.5 m. bulmakta) 2 m. genişliğe sahiptir. Ancak giyene göre ölçüler değişmektedir (Howatson, 2013:345-347).

Hantal görünümlü ancak asil duruşlu bir giysi olan toga kullanan kişiye oturup kalkma konusunda sorun teşkil etmektedir. Bu durumun çözümü için kumaşın iç kısmına kurşundan ağırlıklar dikilmiştir. Böylece kumaş hantal görünümünden kurtulmakta, daha zarif kıvrımlı görünmektedir. Kölelerin efendilerine toga giyimi ile ilgili yardımcı oldukları, giyilmeden önce tahtadan yapılan tahta parçalarıyla kumaş kıvrımlarını düzelttikleri bilinmektedir. Erken dönemlerde çıplak vücut üzerine doğrudan giyilen bu giysi daha sonraları bir kemer yardımıyla belden bağlanmıştır. Toga’ların renkleri kişilerin sosyal statülerine ve yaşlarına göre farklılık göstermekteydi (Mcmanus, 2003:4). Oldukça ağır bir giysi olması dolayısıyla geç dönemlerde ince kumaşlardan yapılmış olması muhtemeldir (Köhler, 1930:112).

Toga’nın yünden yapılan bir giysi olduğu kesin olmakla beraber aristokrat kesim için en iyi yünlerin seçildiği antik kaynaklarda mevcuttur. İtalya’nın en iyi yününün Apulia ve Tarentum Bölgeleri’nden geldiği kabul edilmektedir. Bunun dışında Attica, Laconica, Miletus, Laodiceia ve Baetica yünleri birinci kalitede yünlerdi. Giysinin bacak hizasında kalan bol kıvrımlı bölümüne sinüs denirdi. Umbo ise toga’nın sinüs bölümüne bol kıvrım kazandırmak amacıyla kumaşın yukarı çekildiği bölümdür. Augustus’un pontifex maximus olarak tasvir edildiği heykelinde (Res.18) toga’nın arkada kalan kumaşı başa örtülmüştür (Mcmanus, 2003:13). Pompei dışında bulunan bir yapıdaki duvar resminde Romalı bir erkeğin dini bir törende muhtemelen “Compitalia” törenlerinde togae praetextae giydiği tasvir edilmiştir. Koyu mor renkte olan toga’nın bordürleri açıkça görülmektedir (Res.19).

Toga lüks olduğu kadar kullanışsız ve taşıması zor bir giysi olmasına rağmen oldukça gösterişli ve asil bir görüntüye sahiptir. Roma vatandaşları tüm kamu törenlerinde toga giymişlerdir. Bunun dışında Romalı tüm özgür vatandaşların kendi evlilik törenlerinde toga giydiği de bilinmektedir. İmparator Augustus Dönemi ile birlikte Forum'da da toga giymeleri gerekli görülmüştür (Mcmanus, 2003:4). Giyimi oldukça zahmetli olan toga'nın öncelikle kumaş kıvrımlarının düzeltildiği düşünülmektedir. Dolayısıyla önceleri günlük yaşamda kullanılan bu giysi Geç Cumhuriyet Dönemi sonrası sadece resmi ve dini törenlerde tercih edilmiştir (Blanck, 1999:118). Vatandaşlıktan çıkarılan kimselerin toga giymesinin de yasaklandığı bilinmektedir (Mcmanus, 2003:4).

Roma toga'ları, kullanımına ve statülere göre çeşitlilik göstermektedir. Toga virilis koyu beyaz renkte süssüz, boyanmamış yün kumaştan yapılan yetişkin erkek vatandaşların giydiği toga çeşididir. Sadece sıradan Roma vatandaşları düz beyaz renkte toga giymektelerdi. Roma'da vatandaşlık sembolü olan bu giysi toga virilis, toga pura ya da toga libera isimleriyle anılmaktadır. Toga virilis giyiminin yasalar çerçevesinde belirtildiği bilinmektedir. Toga praetexta koyu beyaz renkli ve geniş mor-koyu kırmızı renkte şeritli bordürlere sahip sadece curule magistrates ünvanına sahip Romalı yetişkinlerin giydiği bir türdür. Senatörlerin giydikleri toga praetexta mor şeritli olarak yapılmıştır. Roma kanunlarına göre varlıklı ailelerin erkek çocukları, senatör olmaları bekleniyorsa 16 yaşlarına geldiklerinde toga praetexta giymeye hak kazanmışlardır. Toga pulla koyu renkli yünlü kumaştan yapılmıştır ve matem günlerinde giyilen bir toga türüdür. Toga candida politik bir göreve aday olan kişilerin giydiği beyazlatılmış kumaştan yapılan togadır. Toga picta zafer kazanmış imparatorların geçit töreninde giydikleri altın ipliklerle süslü mor renkli bir toga türüdür. Bu kostümün bir başka versiyonu olan toga purpura ve tüm mor renkli toga'lar erken dönem imparatorları tarafından giyilmiş, geç dönemlerde bazı imparatorlar tarafından da kabul görmüştür. Toga palmata -tunica palmata- zengin işlemeli ve palmiye yaprağı deseni ile süslenmiş olup, toga picta'nın bir türüdür. Toga trabea çok renkli tören giysileri olarak kullanılmıştır. İmparatorlar, bazı rahipler veya kahinler için mor çizgili ya da tamamen mor kumaşlardan yapılmıştır. Toga pulla ya da toga sordida'nın koyu renkli, yas dönemlerinde giyilen bir tür olduğu bilinmektedir (Mcmanus, 2003:5).

Roma Cumhuriyet Dönemi'nde köle veya işçi sınıfın toga giymesi yasak olmakla beraber Saturnia şenliklerinde bu kurallar hafifletilmiştir. Bazı eski Roma imparatorları vatandaşların toga giymesini cumhuriyet geleneklerine sahip çıkıldığı için uygun görmüşlerdir. Ancak zamanla toga giyimi sadece resmi mahkemelerde, tiyatro, sirk veya imparatorluk sarayında kullanılmış olmalıdır. Akşam yemeği veya özel toplantılarda pratik olması için sade bir toga ya da basit bir tunica giyildiği bilinmektedir. Roma'nın erken dönemlerinde kadınların da toga giydikleri bilinmesine rağmen sonraki dönemlere dair bilgiler kısıtlıdır. Traianus Dönemi sonrasında sıradan insanlar törenlerde yalnızca tunica giymişlerdir. Toga aristokrat kesime dahil edilmiştir (Blanck, 1999:119).

Roma Cumhuriyet Dönemi'nde pantolon benzeri giysiler kullanılmamıştır. Bu tür giysilerin, Gallia ve Parthia'da giyilen, düşmanlarının kültürüne ait giysiler olduğundan dolayı kabul görmediği düşünülmektedir. İmparatorluk Dönemiyle birlikte Gallia'da görülen pantolon benzeri giysiler Roma giyim kuşam kültürüne adapte edilmişlerdir (Köhler, 1930:117).

Romalı üst sınıfa mensup ailelerin erkek çocuklarının resmi toplantılar için kendine özgü giysileri bulunmaktadır. Romalı tüm özgür erkek çocuklar bulla[3]adı verilen muska niteliği taşıyan madalyon takmışlardır. Resmi toplantılarda Romalı erkek çocuklar olasılıkla şeritli tunica'dan sonra Toga Praetexta giymiş ancak pahalı bir giysi olduğu için sadece üst sınıfa mensup çocuklar tarafından kullanılmıştır (Res.26). Roma'da 14-16 yaş arası çocukların Mart'ın 17 sinde düzenlenen Liberalia töreninde toga virilis giymeye hak kazandıkları bilinmektedir (Mcmanus, 2003:5).

3. 2. 5. Roma Kadın Giysileri

Antik Romalı yazar Livius'un belirttiği üzere kadınlar hangi sınıfa sahip olurlarsa olsunlar, her durumda hatta savaşta bile güzel kıyafetler giymişler ve Livius lüks düşkünü olmalarını bu anlamda eleştirmiştir. Hatta M.Ö. 195 yılında aristokrat Roma kadınları, Livius'un Lex Oppia adlı eserine karşı çıkmış özgürlüklerinin

[3]Özgür doğumlu Romalı erkek çocuklar boyunlarına, içinde bir tılsım bulunan metal ya da deriden yapılan bulla adı verilen madalyon takmışlardır. Erkek çocuklar toga virilis kuşanıncaya, kızlar ise büyük olasılıkla evleninceye kadar bulla takmışlardır. Bulla takmak, olasılıkla Etrüsklerden Roma'ya aktarılan, kötü ruhlardan koruduğuna inanılan bir gelenektir.

kısıtlandığını ileri sürerek sokaklara çıkarak Livius'u protesto etmişlerdir (Mcmanus, 2003:6).

Antik Roma'da yasalar göz önüne alındığında kadınların giysilerinde erkeklerde olduğu gibi katı kuralların olmadığı görülmektedir. Erken dönemlerde kadın giysileri de monokrom yani beyaz renkli olarak yapılmışlardır. Sonraki dönemlerde kadın giysileri polikroma dönüşmüştür. Kadın giysilerinin, erken dönemlerde erkeklerle aynı formda yapıldığı, zamanla Etrüsk ve Yunan etkileriyle şekillenerek, giysi formlarında çeşitliliğin olduğu görülmektedir. Stola ve tunica'ların uç kısımlarına institа adı verilen süslemeli bordürler işlenmiştir. Erken dönemlerde adı flammeum, daha sonraları **ricinium** olarak bilinen basit kare pelerin, Roma'nın Cumhuriyet Dönemi'nde kadınların giydiği bir giysi türüdür. Sonraki dönemlerde ricinium yerini palla almıştır. Palla, toga benzeri ancak toga'ya göre daha zarif dökümlü bir pelerindir. Roma kadın giyiminde **palla**'lar (Res.20) tunica veya stola üzerine giyilmiş, olasılıkla dışarı çıkarken kullanılmıştır (Köhler, 1930:118).

Roma kadın giysilerinde ipekten yapılan kumaşları sadece zengin kesim giymiştir. Roma kültüründe erkeklere özgü bazı giyim kuşam kuralları kadınlara da uygulanmıştır. Ancak kadınlar erkeklerden farklı olarak sosyal statülerine göre değil medeni durumlarına göre giyinmişlerdir. Bunun dışında tıpkı erkekler gibi Roma kadınları da tunica giymişlerdir. Kadınların giydikleri tunica'lar ayak bileklerine kadar uzun ve Yunan khiton'larına benzer şekilde dikilmişlerdir. Tunica'lar, parlak renkli keten ya da ipek gibi hafif kumaşlardan yapılmıştır. Bir diğer Roma kadın giysisi olan peplos her iki tarafından dikişli, iki ayrı dikdörtgen parçadan oluşmaktadır. Başın üzerinden giyilen ve kolsuz olan peplos'ların omuzları iğne ile tutturulmakta ve belden bir kemerle bağlanarak kumaşa dökümlü görünüm verilmektedir (Res.21-a). Kollu olarak dikilen tunica'lar da Yunan khiton'una benzemektedir. İki parça kumaştan oluşan diplodion benzeri giysi, omuz kısımlarından birbirine broş veya düğmelerle tutturulmakta ve belden ya da kalça altından bir ip yardımıyla büzülmektedir (Res.21-b). Romalı kadınların giysisi olan bir diğer tür de tunica üzerine giyilen **stola**'dır (Res.21-c) Stola, Romalı kadınlar için kamuya ve geleneklere olan saygılarının bir işaretidir. Ayak bileklerine kadar uzanan, dökümlü ve omuzlardan askılı bir giysidir. Geç Roma Cumhuriyet Dönemi itibariyle stola giymek evlilik sembolüdür (Mcmanus, 2003:7-8).

Stola, esasında Roma'da erkek giyiminde tercih edilen toga'nın kadınlar için olan formudur. Roma'da evli kadınların dışında yaşlı kadınların giydiği stola ise, ayaklara kadar uzanan, alt kenarında instita adı verilen şeritli ve dikimli bir giysi olarak yapılmıştır. İmparatorluğun erken dönemlerine ait heykellerde tasvir edilen stola, tunica üzerine giyilen, omuzlarda bant şeklinde askılarla tutturulan, uzun ve bol kıvrımlıdır. Bu giysinin İmparatorluk Dönemi öncesinde kullanım dışı olduğu bilinmektedir (Blanck, 1999:119).

3. 2. 6. Roma Takıları

Roma'da giyim kadar takı ve aksesuarlar da günlük yaşamın bir parçasıdır. Romalılarda takı gereksinim için veya sadece süs olarak kullanılmasına göre ikiye ayrılmıştır. Blanck, "Roma dünyasında insanların çengelli iğnelerin ve sanatsal tarzda işlenen kemer tokalarının ihtiyaç doğrultusunda kullanıldığını" belirtmektedir. Gereksinim olarak kullanılan takılar içinde en önemli yer tutanı çengelli iğne, eyaletlerde dahil tüm Roma dünyasında kullanılmıştır. Sivil kıyafetlerden çok askeri elbiseler üzerinde tercih edildiği anlaşılmakla beraber çeşitli formlara sahiptir. Bu çengeli iğne çeşitleri kavisli olan iğneler, gamalı haç şeklindekiler, yuvarlak, süslü levhalı iğneler ve soğanbaşlı çengelli iğneler olmak üzere dört genel forma sahiptir. Bunlar arasında sayılan soğanbaşlı çengelli iğneler aristokrat kesim tarafından kullanılmıştır (Blanck, 1999:128)

Süs eşyası olarak kullanılan Roma takıları çok sayıda buluntuyla temsil edilmektedir. Bunların birçoğu Roma eyaletlerinde ve Vezüv bölgesinde bulunmuştur (Blanck, 1999:128). Livius ve Plinius gibi antik yazarlar altın yüzüklerin sadece soylu ve şövalyeler tarafından, demir yüzüklerin ise alt sınıf tarafından kullanım gördüğünü yazmışlardır (Blanck, 1999:129).

Yetişkin erkek vatandaşların statülerini belirtmek için balmumundan yapılmış mühür yüzükleri (gemma) taktıkları yazılı belgelerden anlaşılmaktadır. Başlangıçta demirden yapılmış bu mühür yüzükler zamanla altından yapılmıştır. Elinde bir mask tutan tiyatro aktörü betimli altın yüzükte (Res.22) ve üzerinde sahibinin ismi yazan (M[arci] PILI PRIMIG[genii] GRANIANI.) Herculaneum'da

bulunmuş bronz yüzük (Res.23) Roma takılarına örnek teşkil etmektedir (Mcmanus, 2003:5).

Roma takıları **monilia** denilen zincir kolyeler, **inaures** adı verilen küpeler, **anuli** (yüzük), **armillae** (kol bantları) gibi çeşitlere sahiptir. Bunların yanı sıra özgür Roma vatandaşı olan erkek çocukların taktıkları altından yapılan **amulet** (muska) ve **bullalar** Roma takılarını temsil eden önemli buluntulardır. Gemma'lar (mühür yüzükleri) kesme değerli taşlarla işlenmiş ve kimi zaman da cam hamurundan yapılmışlardır. Birbirine tutuşmuş iki eli tasvir eden nişan yüzükleri concordia (uyum) simgesi olarak kullanılmıştır. Roma takılarında altının yanı sıra bronzun, daha eski zamanlarda da cam boncuklar ve incinin kullanıldığı bilinmektedir. Roma dünyasında giyim kuşam konusunda olduğu gibi takılarda eyaletlere göre stil farklılığı göstermektedir (Blanck, 1999:130).

III. yüzyıla tarihlenen altın bir yüzükte 'Yaşa Corinthia ya da uzun yaşa Corinthia' anlamına gelen 'CORINTHIA VIVAT' yazmaktadır (Res.24).

Romalı erkek çocukları yetişkinlik çağlarından önce sihir, büyü vb. kötülüklerden koruduğuna inanılan, bulla adı verilen madalyonları takmışlardır. Bunun yanı sıra iyi şans getirmesi için altından yapılmış küçük yüzükler de taşımışlardır. Üst sınıfa mensup erkek çocukların bulla'ları (Res.25) altından yapılmıştır (Mcmanus, 2003:6)

Çocuk Nero ve annesinin tasvir edildiği bir heykelde görüldüğü üzere (Res.26) Nero, toga giymiş ve bulla takmış olarak betimlenmiştir.

Antik Roma'da kadınlar takı olarak fibula'ları (iğne, broş) erken dönemlerden geç dönemlere kadar kullanmışlardır. III. yüzyıla tarihlenen bir takı koleksiyonunda tork adı verilen boynu saran kolyeler dikkat çekmektedir (Res.26)

3. 2. 7. Roma'da Başlıklar

Romalıların günlük yaşamlarında başlık kullanmadıkları, ancak dini ritüellerde başını kapatmanın Roma dünyasında bir gelenek olduğu bilinmektedir. Sadece din adamlarının giydiği çeşitli başlık türleri olduğu düşünülmekle beraber özel kişilerin portre ve heykellerinde dindar kişiliklerini (homo pius) vurgulamak

adına, giydikleri toga'nın bir kısmıyla başlarını kapatmış olarak tasvir edildikleri görülmektedir. Roma dünyasında en yaygın kullanım gören başlık türü huni biçimli **cucullus**'tur. Bunun yanı sıra güneşten korunmak amacıyla giyilmiş **petasus**, işçiler, zanaatkârlar ve denizcilerin giydikleri **causia** ve özgürlük simgesi olan, konik biçimli **pilleus** başlık türleri arasındadır (Blanck, 1999:125).

Sonuç olarak Yunan giyim kuşamı yüzyıllar boyunca pek bir değişikliğe uğramaksızın asıl formları dâhilinde kalmıştır. Ancak Roma kültürü hâkim olmaya başladığında giyim kuşamın temel özellikleri değiştirilmiş ya da eski tiplere göre uyarlanmıştır. Roma'da giyim kuşam kültürü yaşanılan bölgenin iklimi, coğrafyası ve kültür sentezi dolayısıyla değişiklik göstermektedir. Yunan etkisinde kalmış ya da tamamen şekil değiştirmiştir. Yunan giyimi kişinin özel zevkine, modaya ya da imkanlarına göre şekillenirken Roma'da kişilerin sosyal statüsü giyim kuşamı belirleyici bir faktör olmuş hatta yasalarla sınırlandırılmıştır. Giyim kuşam konusunda önemli olan bir faktör de kumaş seçimidir. Yunan ve Roma giysilerinde kullanılan kumaşların farklılığı tüm giysi tasvirlerinden anlaşılmaktadır. Yunan giyim kuşamında daha hafif, kıyafete döküm ve kıvrım sağlayan, ince kumaşlar kullanılmıştır. Roma giysilerinin kumaşları ise daha ağır, sert, kıvrım ve dökümleri engelleyen hantal görünümlüdür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ZEUGMA MOZAİK VE DUVAR RESİMLERİNDE GİYİM KUŞAM

İtalya dışında yer alan Roma eyaletlerinde, giyim kuşam gelenekleri farklı bir doğrultuda yön bulmuştur. Tüm bu farklılıklar iklim şartları, yerli halkın coğrafi anlamda yakın bölgelerle olan binlerce yıllık kültürel etkileşimi ya da insanların sahip oldukları olanaklardır.

> "Kimi zaman bazı yabancı kökenli giysiler Roma şehrinde de kabul edilmiştir. Örneğin Gallia'dan alınan, sert bir kumaştan yapılmış bir pelerin olan birrus veya yine Gallia kökenli huni biçimli, omuzlara kadar ulaşan ve genelde işçiler ile köleler tarafından kullanılan bir başlık olan cucullus'un Roma'da kullanıldığı bilinmektedir. Gallia, Germenia ve Dacia kökenli braccae adı verilen pantolon Cumhuriyet Dönemi'nde kullanılmamış, Traianus Dönemi itibariyle Roma askeri kostümlerinde uygulanmıştır. Bu giysi önceleri diz boyunda sonraki dönemlerde ayak bileğine kadar uzanan bir formda yapılmıştır. Braccae adı verilen bu giysi Roma'nın diğer eyaletlerinde sivil halk tarafından geç dönemlere kadar tercih edilmemiştir" (Blanck, 1999: 125).

Roma'da sivil halk tarafından tercih edilmeyen braccae adı verilen pantolon türü giysinin asker kostümü olarak tercih edilme nedeni, dağlık bölgelere yapılan seferlerde iklimin sert olması nedeniyle zorunluluktan ötürü kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.

Zeugma mozaik ve duvar resimleri söz konusu olduğunda günlük yaşama dair tasvirlerin az sayıda olması giyim kuşam geleneğinin anlaşılmasını bir ölçüde zorlaştırmaktadır. Bunun yanı sıra tasvirlerde mitolojik konuların sıklıkla işlenmesi, betimlenen giysilerin tanrı ya da mitolojik figürlere ait olması dolayısıyla bu giysilerin günlük hayatta kullanılıp kullanılmadığını düşündürmektedir.

Ayrıca Zeugma'nın Doğu Akdeniz kültür havzası içinde yer alması Roma'ya özgü giysilerin bu bölgeye yabancı olduğunu göstermektedir.

Zeugma'da betimlenen giysi formları daha çok Yunan giysileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Roma Dönemi'ne tarihlenen tüm mozaikler ve duvar resimleri Helenistik kültürün devamı niteliğindedir. Mozaik ve duvar resimlerinde ağırlıklı olarak mitolojik konuların işlenmesi ve figürlerin kendi kimliklerine uyan giysi ve aksesurlarla betimlenmesi, Roma İmparatorluğu Dönemi'nde Zeugma günlük yaşamında giyim nasıldı sorusuna tam olarak cevap verememektedir. Bunun dışında refah düzeyi oldukça yüksek olan insanların yaşadığı Zeugma villalarında bulunan bazı mozaik ve duvar resimlerinin ev sahibinin kişisel zevkine göre yapıldığı da bilinmektedir. Ev sahibi ya da sahibesinin figürleri istediği gibi hatta kendisini mitolojik bir figürle bağdaştırarak resmettirmiş olduğu tahmin edilmektedir (Campell vd., 1999:109-117).

Zeugma mozaik ve duvar resimlerinde giysi ve aksesuarlar çoğunlukla Yunan ve az da olsa Roma karakterli olarak biçimlendirilmiştir. Roma giysilerinden sadece tunica birkaç figür üzerinde betimlenmiştir. Kadınların giydiği stola ve palla'lar da tasvirlerde yer almamaktadır. Bunlar yerine Zeugma mozaik ve duvar resimlerinde betimlenen giysiler tarafımca tasnif edilerek, tipolojik bir liste meydana getirilmiştir. Giysi tiplerinden bahsedilirken Tip 1, Tip 2 gibi kısaltmalarla atıf yapılacaktır. Giysi betimlemeleri, Tip 1 olarak adlandırılan kolsuz uzun khiton'lar, Tip 2 olarak incelenen himation'lar, yalnıca iki figürde tasvir edilen Tip 3 kategorisine giren peplos'lar, Tip 4 olarak adlandırılan tunica'lar ve Tip 5 kategorisine giren doğu tarzında giysiler olmak üzere beş ana tipe ayrılmaktadır (Tab.3). Beş ana tip dışında figürler, omuzlarına tutturulan bir pelerin ya da bele sarılmış kumaşla betimlenmiştir. Ayrıca bazı figürler giyimsiz olarak gösterilmiştir.

Zeugma giysi tiplerinden Tip 1-a tek omuzdan geçen ve diğer omzu açıkta bırakan, muhtemelen iki parça halinde giyilen, uzun ve tek bacağı açıkta bırakan, apoptygma bölümünde kumaştan farklı bir renkle şerit süslemesi yapılan bir giysidir. Tip 1-b standart Yunan khiton'u formunda, kolsuz ve uzun olarak yapılmıştır.

Tip 2 olarak değerlendirilen himation'lar Zeugma tasvirlerinde iki ayrı sarınım biçimlerinde görülmektedir. Tip 2-a khiton'un üzerine bacak hizasından

sarılmış bir şekilde, Tip 2-b ise yine bir giysi üzerine ikinci bir giysi vaziyeti gören omuzlardan sarılmış bir biçimdedir.

Tip 3'te incelenen peplos'lar khiton üzerine giyilmiş formuyla tasvir edilmiştir. Tip 3-a kolsuz bir biçimde az kıvrımlara haip olarak gçsterilirken Tip 3-b yine kolsuz ancak bol kıvrımlı bir forma sahiptir.

Tip 4 olarak belirtilen tunica'lar tasvirlerde tek omzu kapatan kısa bir biçimdedir. Tip 4-a daha çok iş yaparken kullanılan basit formlu bir giysidir. Tip 4-b ise yine tek omuzdan geçen kısa ancak şeritli daha soylu figürlerin üzerinde tasvir edilmiş tunica örneğidir.

Tip 5 kategorisine giren giysiler incelendiğinde, bu giysilerin Yunan ve Roma giysilerinden form açısından uzak, doğu nitelikleri taşıyan bir giysi olduğu görülmektedir. Ayak bileklerine kadar uzun ve uzun kollu giysilerdir. Zeugma figürlerinde giysi üzerine omuzlardan tutturulmuş bir pelerin olduğu görülmektedir. Tip 5-a giysinin göğüs hizasından kuşakla bağlanmış ya da göğüs altından daraltılmış aşağı doğru genişleyen, Tip 5-b ise daraltılmadan geniş bir şekilde dümdüz inen formlarıyla dikkat çekmektedir. Tip 5 kategorisine giren tüm giysilerin kol, bilekler ve göğüs hizası altın işlemelerle süslenmiştir.

Ana tiplerin dışında bazı özel tipler de mevcuttur. Özellikle bazı kadın figürlerinde giysiler mitolojik hikayelerin odağında şekillendirilmiştir. Örneğin sahne törensel bir niteliğe sahipse kahramanların diğer tiplerden farklı bir şekilde, tamamen Zeugma tasvirlerine özgü giysilerle betimlendikleri görülmektedir.

Zeugma'da kullanılan giysi kumaşları düşünüldüğünde mozaik ve duvar resimlerinde tasvir edilen giysiler aydınlatıcı olabilmektedir. Yunan giyiminde yumuşak kumaşlar kullanılırken Roma kültüründe sert kumaşların daha çok yün ve ketenin kullanıldığı bilinmektedir. Yün, keçe, keten gibi kumaşların yanı sıra M.Ö. V. yüzyıl civarında Pers kültürü sayesinde ipekten yapılan giysilerin Yunan kültüründe var olduğu anlaşılmaktadır. Romalı tarihçi Florus'un verdiği bilgilere göre Roma'nın ipek ile tanışması M.Ö. 53 yıllarında gerçekleşen Roma-Parth Savaşı esnasındadır. Florus'a göre Romalı askerler güneşin altında parlayan ipekten yapılan Parth bayraklarını gördüklerinde korkup panikle kaçmışlardır. Gördükleri bu kumaşa sericium yani ipek kumaş adını vermişlerdir (Uhlig, 2000:110; Bekin, 1981:1-2).

Roma giyim kuşam kültürüne ipeğin Parth savaşları esnasında girdiği düşünülürse ve Zeugma'nın Roma ile Parthlar arasında tampon bölge konumunda olması dolayısıyla kentin ipekle Roma kültürünün hakim olduğu diğer bölgelerden daha önce tanışmış yerler arasında olduğu söylenebilir. Figürlerin üzerinde betimlenen giysilerin hafif ve dökümlü kumaşlardan yapıldığı da bunun bir kanıtıdır. Bazı figürlerin üzerinde yer alan giysilerin ipekten yapılan bazıları bol dökümlü uçuşan ve şeffaf kumaşmışcasına gösterilmiştir.

4. 1. Zeugma Mozaiklerinde ve Duvar Resimlerinde Betimlenen Figürler

Dionysos'un Düğünü (MK.1) adlı mozaikte Dionysos ve Ariadne çiftine, Yunan mitolojisine göre Düğün tanrısı Hymenaios'un yanı sıra tanrının müridleri ve hizmetkârları eşlik etmektedir.

Dionysos (Διονυσος) veya diğer adıyla Bacchus (Bakkhos, Βακχος) Yunan mitolojisinde bağcılık, şarap, haz ve coşkunluk tanrısıdır Zeus ile Thebai prensesi ölümlü Semele'nin oğlu olarak nitelenen Dionysos, on iki tanrılı Olympos panteonunun on üçüncü tanrısı olarak tapınım görmüştür (Erhat, 2008:91). Zeugma mozaiklerinde en çok betimlemesi yapılan figürdür. Ariadne ile Düğün Mozaiği (MK.1), Hindistan'dan Dönüşü (MK.7), Ariadne ile Balayı (MK.18), Sarhoş Dionysos (MK.14), Madalyon (MK.5) ve Büst (MK.25) olmak üzere 6 adet mozaikte tasvir edilmiştir. Dionysos betimlemelerinde kimi zaman sakallı ve yaşlı bir tanrı olarak, kimi zaman da genç, uzun ve dağınık saçlı görünümdedir. Dionysos, doğumu, üzümden şarap yapma yeteneğinin olması, Hera'nın gazabına uğrayıp delirmesi, Phryg ana tanrıçası Kybele yardımıyla sağlığına kavuşması, Asya seferleri ve kültünü tüm Yunan dünyasına yaymak için Yunan mitolojisi kahramanlarıyla girdiği mücadeleler, müridleri ve Yunan panteonunun sonradan on üçüncü tanrısı olmasıyla ilgili birçok efsaneye konu olmuştur.

Ariadne, Yunan mitolojisine göre Girit Kralı Minos ve Pasiphae'nin kızlarıdır. Minos boğasını öldürmesi için Theseus'a yardım etmiş ve O'na aşık olmuştur. Naxos Adası'na kaçtıklarında Theseus tarafından terkedilen Ariadne Dionysos tarafından bulunup Olympos'a götürülerek tanrının eşi olmuştur. Düğün Mozaiği (MK.1), Pasiphae- Daidalos Mozaiği (MK.2) ve Dionysos ile Balayı Mozaiği (MK.18) olmak üzere Zeugma'da üç mozaikte tasvir edilmiştir.

Mitolojiye göre Hymenaios Apollon ile bir nymphe'nin oğludur. Hymenaios erkek olmasına rağmen kadın hatlarına sahip ve güzelliğiyle çoğu kez kadınlar arasında fark edilemeyen özellikleriyle tanınmaktadır. Dionysos ve Ariadne'nin düğün töreninde sesini yitirmiştir. Tasvirlerinde meşale, kaval ve gül çelenkleriyle betimlenmektedir (Erhat, 2008:148). Yunan düğünlerinde gelini damadın evine götüren alayın söylediği düğün şarkısında "Hymen, o Hymenaie" diye haykırma geleneğinin düğün tanrısına sesleniş olduğu düşünülmektedir (Howatson, 2013:423).

Akratos ve Euphrasine Mozaiği (MK.2) adlı mozaikte Akratos ve Euprasine tasvir edilmiştir. Yunan mitolojisine göre Euphrosine üç kharit'ten biridir. Euphrosine ismi sevinç, neşe anlamına gelmektedir (Erhat, 2008:108).

Akratos ise antik Yunan inancına göre katkısız şarabın tanrısı ya da ruhu ayrıca kadın cazibesi karşısında erkeğin çaresizliğin ifadesiydi. Antik Yunan dünyasında şarap su ile karıştırılıp içilmekteyken olasılıkla katkısız şarap festivallerde içilen bir türdü ve Akratos ile ilişkilendirilmişti. Akratos'un Dionysos'un müridlerinden biri ve Euphrosine'nin O'nun yoldaşı olduğu görüşü yaygındır.

Mainad (MK.3) ve Mainad Başı Mozaikleri'nde (MK.4) Yunan mitolojisine göre Dionysos'un müridlerinden mainad tasvir edilmiştir.

Pasiphae ve Daidalos Mozaiği'nde (MK.6) Girit Kralı Minos'un eşi Pasiphae, Ariadne, dadı Trophos, heykeltraş Daidalos ve Daidalos'un oğlu İkaros betimlenmiştir. Mozaikte anlatılan mitosa göre Tanrı Poseidon Minos kralına kurban etmesi için ak bir boğa yollamış ancak Minos bu boğayı kurban etmez. Poseidon krala olan öfkesiyle Pasiphae'yi boğaya aşık eder. Bunun üzerine Pasiphae ak boğayla birleşebilmek için, heykeltraş Daidalos'tan içine girebileceği tahtadan bir inek heykeli yapmasını ister. Ak boğadan Minotauros olarak bilinen yaratığı doğurması üzerine Girit halkını bekleyen büyük bir tehlike ortaya çıkar. Boğayı zaptetmek adına Kral Minos Daidalos'a bir zindan yapması görevini verir. Mimarlığıyla da ünlü Daidalos Labyrinthos'u inşaa eder ve boğa buraya kapatılır. Boğa hapsedilmiştir ancak her yıl Atina'dan getirilen yedişer genç erkek ve genç kız boğaya kurban edilir. Atinalı kahraman Theseus boğanın karşısına çıkıp onu yenmek isteyince Theseus'a aşık olan Minos kralının kızı Ariadne ve Daidalos'tan aldığı akıl sayesinde Theseus boğayı öldürür. Boğa öldürüldükten sonra Minos kralına karşı

geldikleri için Daidalos ve İkaros Labyrinthos'a kapatılırlar. Yunan mitolojisinde zekâsı ve mucitliğiyle tanınan Daidalos kuş tüylerinden ve bal mumundan kanat yapıp, oğlu İkaros ile birlikte uçarak Labyrinthos'tan kaçarlar. İkaros kibirinden fazla yükseklere çıkar ve Güneş Tanrı Helios'u kızdırır. Helios İkaros'u cezalandırır ve kanatlarında ki mumu eritir. İkaros düşüp denizde boğulur (Önal vd., 2006:100-101).

Dionysos'un zafer alayını betimlenyen MK.7'de, Dionysos'a, Zafer Tanrıçası Nike ile tanrının müridlerinden Bakha tanrıya eşlik etmektedir. Asya seferlerinden en çok anlatılanı Hindistan'a düzenlediği sefer olan Dionysos'un bu seferi birçok epik şiire konu olmuş, Geç Klasik Dönem epik şairlerinden Nonnus'un Dionysiaca'sında geniş yer tutmuştur. Strabon Geographica'da Hindistan'ın Geç Dönem mitleriyle Yunan mitolojosindeki Dionysos ve Herakles'in Seferi mitinin benzeştiğini belirtmektedir. Pausanias, Naturalis Historia'da, Dionysos'un Hindistan'ı ilk ziyaret ettiğinde, Euprates'in ilk köprüsünden (Zeugma) geçtiğini ve Zeugma ve çevresinde anlatılan Dionysos konulu Yunan ve Mısır mitleriyle ilişkisine dikkat çekmektedir (Jones, 1932).

I- II. yüzyıllarda yaşadığı bilinen Philostratus, "*Tyanalı Apollonius'un Yaşamı*" adlı eserinde Teb'li Dionysos'un Hindistan'a hem askerî ve hem de tanrısal şölenler amacıyla sefer düzenlediğini ve Delphoi'ye adakta bulunup hazinelerini burada sakladığını belirtmektedir. Hindistan'da ele geçmiş gümüş bir disk üzerinde ''Zeus ve Semele'nin oğlu Dionysos; Hindistan'dan Delphi Apollon'a gitti'' yazısı bulunmaktadır (Jones, 1932).

M.Ö. I. yüzyıl ile I. yüzyıl arasında yaşamış olan Romalı yazar Ovidius ise Dionysos'u ''Hindistan Fatihi'' olarak anlatmaktadır (Jones, 1932).

I. yüzyılda yaşamış Romalı yazar Oedipus; aslanların çektiği altın kapılı süslü arabasında (şar arabası) oturan Dionysos'un Orient düzlüklerinde görüldüğünde Hindistan halkı ve Araxes'in buz kestiğini bildirmektedir (Jones, 1932).

Antik yazar Plinius, Naturalis Historia adlı eserinde Büyük İskender'i tanımlarken Hindistan fatihleri Heracles ve Dionysos'un topraklarında gezdiğini belirtmektedir (Jones, 1932).

Nonnus'un Dionysiaca adlı eserinde; Dionysos'tan tatlı meyveden şarabı keşfeden genç tanrı olarak bahsetmektedir. Kybele'nin mağarasına elinde üzüm salkımlarıyla gururlu bir şekilde girdiğini, babası Zeus'un kendisini Rhea'nın (Kybele) ilahi salonlarına yolladığını, orada Dionysos'u thyrsos'u yardımıyla Hindistan halkının öcünü alması için Asya'ya yolladığını bildirmektedir (Jones, 1932).

Poseidon-Okeanos ve Tethys Mozaiği'nde (MK.8), Poseidon ve nehirlerin tanrı ve tanrıçası Okeanos ile Tethys betimlenmiştir. Poseidon yunan mitolojisine göre Kronos ve Rhea'nın oğulları; Zeus, Hera, Hades, Hestia ve Demeter'in kardeşleri, Olympos'un 12 tanrısından biridir (Erhat, 2008:261). Kardeşleriyle birlikte babaları Kronos'u yendikten sonra denizlerin hâkimiyeti Tanrı Poseiodon'a verilmiştir. Bazı kaynaklara göre isminin kökeni ''potos, potamos'' Grekçe'de nehir anlamına gelen sözcükten gelmektedir. Erhat'a göre isim poti'dan türemiştir ve anlamı Hint-Avrupa dillerinde ''Denizlerin Hâkimi'' olarak bilinmektedir. Bazı erken dönem şairleri tarafından Zeus kadar onurlu ancak Zeus kadar etkili olmayan bir tanrı olarak tanımlanır. Tüm Yunan dünyasından Libya'ya kadar uzanan geniş bir tapınım alanı olduğu ele geçen tasvirlerinden anlaşılmaktadır. Roma'da tapınım gören tanrı Neptün adıyla anılmaktadır.

Aphrodite'nin Doğuşu Mozaiği'nde (MK.9) Yunan mitolojisinde aşk ve güzellik tanrıçası olarak bilinen Aphrodite'nin istiridye içinde doğuşu betimlenmiş olup, iki deniz kentauorosu tanrıçanın yanında resmedilmiştir. Mitolojiye göre deniz köpüklerinden doğmuştur. Bazı inançlarda Aphrodite Kıbrıs'ta doğmuş ve il kez burada toprağa basmıştır. Bunun yanı sıra Kıbrıs'a varmadan önce Kythira açıklarında sürüklendiğine dair söylentiler de vardır (Dağıstanlı, 2010.144).

Akhilleus Skyros Adası'nda konulu mozaikte (MK.10), Troia Savaşı kahramanı Akhilleus, Kral Lykomedes ve kızı Deidameia ve Odysseus tasvir edilmiştir. Akhilleus'un annesi tanrıça Thetys ve babası Peleus, Akhilleus'u Troia Savaşı'na katılmaması için Lykomedes'in yanına Skyros Adası'na gönderirler. Tanınmaması için kadın kılığında saraya giden Akhilleus, sarayın rahatlığına ve eğlencesine kendisini kaptırmış, Lykomedes'in kızı Deidameia ile günlerini geçirmektedir. Troia Savaşı'nın Akhilleus olmadan kazanılamayacağını bildiren Akha kâhininin uyarıları üzerine Odysseus, Akhilleus'un peşine düşer ve Skyros

Adası'nda olduğunu öğrenir. Saraya girebilmek için yanına mücevherler, renkli kumaşlar alır ve bunların arasına gizlice silahlar yerleştirir. Saraya girdiğinde bu hediyeleri kralın kızlarına sunar. Kızlar arasında kadın kıyafeti giymiş ve saçlarını boyatmış Akhilleus ise gizlenen silahları görünce kahraman olduğunu hatırlar ve silahları kuşanır. Böylece Odysseus'un plânı işe yaramış, Akhilleus Troia Savaşı'na katılmak için ikna olmuştur (Önal vd., 2006:120)

"Satyros ve Antiope Mozaiği"nde (MK.12) satyros kılığına girmiş baştanrı Zeus ile Antiope tasvir edilmiştir. Yunan mitolojisine Hera'nın gazabından korkan Zeus Thebai kralının kızı Antiope'yi satyros kılığına girerek elde eder.

Satyros, Antiope ve Galatia Mozaiği'nde (MK.13) iki ayrı sahne olarak resmedilmiştir. İlk sahnede MK.12 mozaiğinde betimlenen satyros ve Antiope, diğer sahnede Galatia resmedilmiş ve figürün üzerinde Grekçe ismi yazmaktadır. Erhat'a göre Yunan mitolojisinde Galatia adıyla bilinen iki farklı kadına inanılmıştır. Bunlardan biri Homeros ve Hesiodos'un anlattıklarında adı geçen Nereid Galatia'dır. İsmi 'süt beyazı' mânasına gelmektedir. Efsaneye göre kyklops Polyphemos Galatia'ya aşıktır. Galatia bu devden korkup kaçar ve sonrasında Pan'ın oğlu Akis'e aşık olur. Bunun üzerine kıskançlıktan deliye dönen Polyphemos büyük bir kayayı Aki'e fırlatır ve Akis'i öldürür. Galatia ölen sevgilisini bir ırmağa dönüştürür. Diğer bir efsaneye göre Lampros adında çok fakir bir adamla evli olan Galatia hamile kalır. Kocası yalnızca erkek doğurursa bebeğe bakabileceğini yoksa bebeği dağa bırakmasını şart koşar. Leukippos adında çok güzel bir kız doğuran Galatia kızını kocasına erkek çocuk gibi tanıtır. Leukippos büyüyüp serpilince erkek olmadığını daha fazla saklayamaz ve Tanrıça Leto'ya çocuğunun cinsiyetini değiştirmesi için yalvarır (Erhat, 2008:116). Büyük olasılıkla Zeugma Galatia Mozaiği'nde betimlenen figür bir deniz panteri üzerinde gösterildiği için Nereid olmalıdır (Dunbabin, 2013: 160).

Dionysos-Telethos ve Skyrtos Mozaiği'nde (MK.14) Dionysos'un yanı sıra müridleri Skyrtos ve Telethos eşlik etmektedir. Sahnede Dionysos'un sarhoşluğu konusu işlenmiştir.

Eros ve Psykhe Mozaiği'nde (MK.15) aşk tanrısı kimi kaynaklarda Aaphrodite'nin oğlu olarak geçen Eros ve sevgilisi Psykhe betimlenmiştir. Yunan mitolojisine göre Aphrodite'nin güzelliğini kıskandığı Miletos kralının kızı

Psykhe'ye tanrıça büyük bir ceza vermiştir. Buna göre Phsyke yalnız başına bir dağa bırakılıp bir ejderha ile evlendirilecektir. Aphrodite bu görevi oğlu Eros'a vermiştir. Eros Psykhe'ye aşık olmuş ve sevdiğini bırakmayıp saklamıştır. Geceleri Psykhe'yi bıraktığı sarayda ziyaret etmektedir. Kimliğini Psykhe'den saklayan Eros, sevgilisinden bunu öğrenmemesini ister. Psykhe Eros'a verdiği sözü tutamaz, bir gece yağ kandilinin ışığını Eros'un yüzüne tutar ve Eros olduğunu anlayınca heyecandan yağı tanrının göğsüne damlatır. Eros bunun üzerine Psykhe'yi terk eder. Psykhe ayrılık süresince Eros'a duyduğu özlem ve Aphrodite'nin kıskançlıkları yüzünden büyük acılar çeker. Bu mozaikte ayrılık sonrası Zeus'un araya girmesiyle birbirine kavuşma anları anlatılmaktadır (Önal vd., 2006:136).

Mousalar Mozaiği'nde (MK.16) ilham perileri Zeus ile Tanrıça Mnemosyne'nin kızları mousalar tasvir edilmiştir. İlhamın, yaratıcılığın, erdemin, tregedyanın, komedyanın, bilimlerin ve bilgeliğin simgeleridirler. Erhat'a göre insanı insan, tanrıyı tanrı yapan İlkçağ düşüncesinin parıltıları olmuşlardır.

Euphrates ve Nehir Tanrıçaları Mozaiği'nde (MK.17) Euphrates ve iki nehir tanrıçası resmedilmiştir. Mitolojiye göre antik ismi Euphrates olan Fırat nehrinin tanrısıdır. Erhat'a göre eski adı Medos olan nehre Euphrates isminde bir adam düşer boğulur ve nehir bundan sonra O'nun adıyla anılır (Erhat, 2008:108). Tanrıça olarak adlandırılan iki kadın figüründen birinin, nymphe olan Naias'ı betimlediği de düşünülmektedir.

Gaia Mozaiği'nde (MK.19) büst olarak tasvir edilen Gaia'ya Yunan mitolojisinde her şeyin ilki olarak inanılmaktaydı. Gök'ü, Dağ'ları ve Deniz'i yarattıktan sonra tanrıları yarattığı kabul edilirdi. Antik Dünya'da zamanla Gaia miti kozmik niteliğinden uzaklaşarak yerini Demeter, Kybele gibi toprak ve bereket tanrıçalarına bırakmıştır. Böylece Yunan mitolojisinin insansı özelliklere sahip tanrıçalarıyla özdeşleştirilmiş ya da kozmik bir düşünce olarak yaratılış felsefesi açıklamalarında yer almıştır (Erhat, 2008:115).

Europa'nin Kaçırılışı Mozaiği'nde (MK.20) Europa boğa ve deniz panteri üzerinde olmak üzere iki farklı figürle rasvir edilmiştir. Mitolojiye göre Fenike kralının kızı Europa ihtişamlı güzelliğiyle kırlarda çiçek toplarken Zeus'un dikkatini çeker ve Europa'yı elde etmek ister. Europa'yı elde edemeyeceğini anlayınca tanrısal içgüdüleri sayesinde kızın boğaları çok sevdiğini anlar ve parlak tüylü bir boğa

kılığında Europa'ya yaklaşır. Europa parlak tüylü boğayı görünce çok sevinir ve üzerine oturur. Bunun üzerine boğa ani bir hareketle Europa'yı alır ve ikisi gözden kaybolur. Korkup çığlıklar atan Europa'ya Zeus korkmamasını söyler ve gerçek kimliğini açıklar. Bunun üzerine rahatlayan Europa boğa üzerinde Girit'e kadar yolculuk yapar ve bu yolculuğa Nereidler eşlik eder. Mitin bir başka söylencesi de bu yolculukta boğa sırtında ki Europa'nın boğanın Zeus olduğunu öğrenmesi üzerine Zeus ile gitmek istemeyip kendisini aşağı atarak intihar ettiğidir. Hatta mitolojiye göre düştüğü topraklara ismi verilmiş, Avrupa kıtası Europa'nın adıyla anılmıştır (Önal vd., 2006:179).

Metiochos ve Parthenope Mozaiği'nde (MK.22) Samos tyranı Polikrates'in kız kardeşi Parthenope ile Phyrgialı bir genç olan Metiochos betimlenmiştir. Yunan mitolojisine göre Metiochos'un Samos ziyareti esnasında karşılaşır ve aşık olurlar ancak asla kavuşamamışlardır.

Theonoe Mozaiği'nde (MK.23) Theone ve Leukippe yanı sıra üç kadın figürü tasvir edilmiştir. Yunan mitolojisine göre korsanlar tarafından kaçırılan Theone ile kız kardeşini bulmak için erkek kılığına giren Leukippe'nin Karia Sarayı'na gelişi, tanınmamak adına Leukippe'nin rahip kılığına girmesi sonucu Theonoe'nin rahip sandığı kardeşine aşık oluşu anlatılmaktadır.

Danae ve Diktys Mozaiği'nde Argos kralı Akrisios'un kızı Danae ve kucağında oğlu Perseus ile sandık içinde denizde bir süre sürüklendikten sonra balıkçılar tarafından bulunmaları ve korsan Diktys'in huzuruna çıkarılmaları konusu işlenmiştir. Mitolojiye göre erkek vârisi olmayan Argos kralı kâhinlere başvurur torunu tarafından öldürüleceğini öğrenir. Bunun üzerine kızı Danae'yi yer altında bir odaya hapseder ancak Zeus yağmur damlası olarak odaya sızarak Danae'yi hamile bırakır. Perseus'un doğumuyla kral, kızı ve torununu tahtadan bir sandığa koyarak denize atar. Zeus'un ve Poseidon'un yardımları sonucu ölmeyen ana-oğulu Seriphos Adası açıklarında bulan balıkçılar, Diktys'in huzuruna getirirler.

4. 2. Zeugma Mozaikleri Kataloğu

Katalog No: 1

Mozaiğin Adı: Dionysos ve Ariadne'nin Düğünü

Buluntu Yeri: Dionysos (Ergeç) Villası (Pl.1)

Tür: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonları- III. yüzyıl başları

Boyutları:7.60 × 3.80 m.

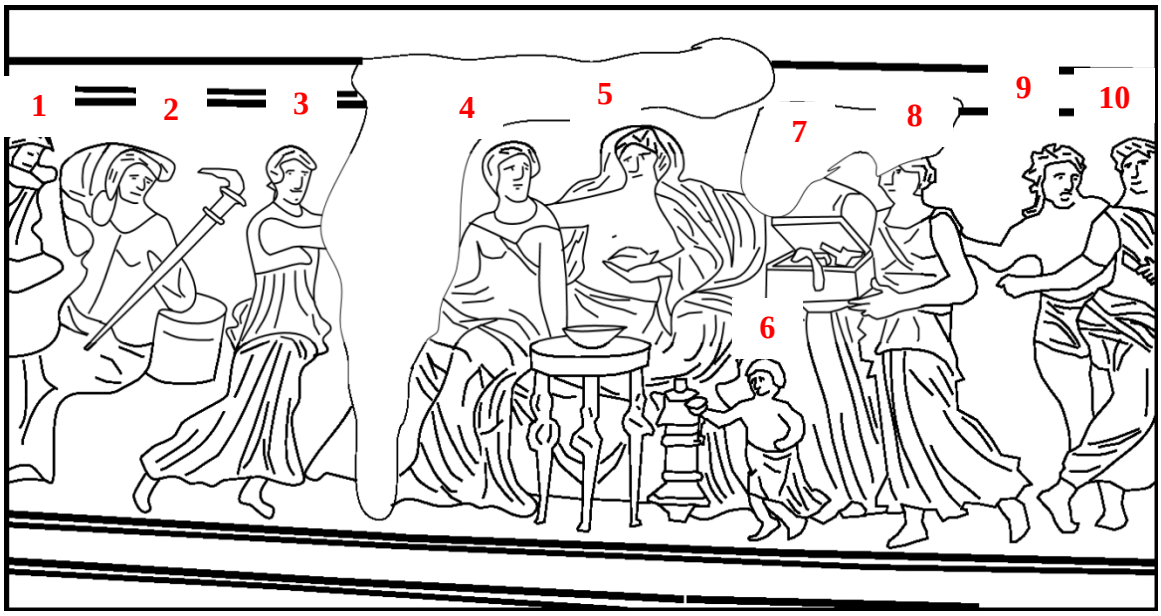

1) Satyros

2) Düğün Tanrısı Hymenaios

3) Kadın figürü

4) Ariadne

5) Dionysos

6) Eros

7) Kadın figürü

8) Kadın figürü

9) Silenos

10) Erkek figürü

Dionysos Villası, ören yeri bekçisinin ihbarıyla kaçak kazı yapılan bir tünelin varlığı ile tespit edilmiş, çalışmalar başladıktan kısa bir süre sonra mimari özelliklerin ortaya çıkmasıyla Zeugma'nın resmi bir şekilde kazılan ilk villası olmuştur (Önal vd.,2006:45-46). Villada biri geometrik desenli diğeri ise figürlü kompozisyona sahip taban mozaikleri ele geçmiştir. Dionysos ve Ariadne'nin Düğünü'nün işlendiği ve mozaiğin en dış hattı iç içe geçmiş dairelerden oluşan motif ile sınırlandırılmış ve hemen altında birbirine dönük meander motifli iki bant arasında saç örgüsü bordürü yer almaktadır. İç içe geçmiş dairelerden oluşan bordür arasında birbirine ters dalga motifi ve içerisinde saç örgüsü bantları Zeugma'ya özgüdür (Campell vd., 1999:109-117).

Helenistik Dönem ressamlığı izlerini taşıyan bu mozaikte, kline üzerinde Dionysos ve Ariadne, önlerinde bir masa ve etrafında müzisyen ve hizmetçilerden oluşan figürler resmedilmiştir. Sahnede takıların zerâfeti ve zenginliği, müzik ve şarap tasvir edilmiştir. Tüm kompozisyon merkezdeki Dionysos ve Ariadne çiftinin etrafında düzenlenmiştir. Figürler birbirleriyle etkileşim halindedir ancak elinde meşale tutan Hymenaios figürü dışa doğru bakmaktadır. Figürlerin giysilerinin kumaş kıvrımları doğal bir şekilde tasvir edilmiştir. Biçimlendirme gerçekçidir, hizmetkârların elleri ve kolları oldukça belirgindir ve elinde meşale tutan figürün kolları ince bir şekilde resmedilmiştir. Kompozisyon üç boyutludur ve figürlerin yanı sıra mobilyalar, aksesuar ve içki kapları da tasvir edilmiştir. Figürlerin gölgeleri gerçekçi ve doğruca hizalanmış, sahnede uygulanan ışık gölge oyunu sahne gerisinde gözlenebilmektedir (Campell vd., 1999:109-117).

Ana sahne, on figürden oluşmakta ve üç grup halindedir. Birinci grupta (sol) sırasıyla satyros, düğün tanrısı Hymenaios ve kadın hizmetçi figürü, ikinci grupta Dionysos ve Ariadne, üçüncü grupta (sağ) ise iki kadın hizmetçi, silenus ve erkek figürü resmedilmiştir.

1) Satyros: Sahnenin en solunda yer alan erkek figürü (satyros) belden yukarısı çıplaktır ve başına çelenk takmıştır. Ağzına doğru tuttuğu syrinx'i[4] çalar vaziyette ve önünde duran masada altın kalyx krater ve altın krater bulunmaktadır. Satyros'un belden aşağısı önünde duran masa nedeniyle görünmediğinden diğer satyros tasvirlerinde olduğu gibi hayvan postu giyip giymediği şüphelidir.

2) Hymenaios: Mitolojiye göre Hymenaios Apollon ile bir nymphe'nin oğludur. Hymenaios erkek olmasına rağmen kadın hatlarına sahip ve güzelliğiyle çoğu kez kadınlar arasında fark edilemeyen özellikleriyle tanınmaktadır. Dionysos ve Ariadne'nin düğün töreninde sesini yitirmiştir. Tasvirlerinde meşale, kaval ve gül çelenkleriyle betimlenmektedir (Erhat, 2008:148). Yunan düğünlerinde gelini damadın evine götüren alayın söylediği düğün şarkısında "Hymen, o Hymenaie" diye haykırma geleneğinin düğün tanrısına sesleniş olduğu düşünülmektedir (Howatson, 2013:423).

Sahnenin soldan ikinci figürü olarak resmedilen Düğün Tanrısı Hymenaios'un sağ kolunun başının arkasında olduğu ve sol elinde meşale tuttuğu görülmektedir. Sol dirseği arkasında duran bir kutunun üzerinde olup vücudunu geriye doğru yaslamıştır. Gövdesi çıplaktır ancak üzerinde sağ kolunu tamamen, sol kolunu ise yarıya kadar kapatan ve bacaklarına sarılmış pembemsi kahve renkli bir himation ile tasvir edilmiştir. Boynunda sarmaşık çelengi bulunan Hymenaios tasvirinin elinde tuttuğu meşale Yunan ve Roma düğün törenleri için gelenekseldir.

3) Kadın figürü: Ariadne'nin sağında resmedilen kadın figürü koyu sarı kolsuz bir khiton giymiştir. Khiton'un kıvrım yerleri açık mavi renkte şerit süslemelerle bezenmiştir. Khiton üzerine koyu sarı renkli bir peplos giymiştir. Kuşağının ve giysisinin alt bordürü renk kontrastı sağlamaktadır. Figür mozaik panonun merkezine yerleştirilmiş olan Ariadne Dionysos çiftine doğru adım atmış ve çifte bir şey sunuyor olarak görünmektedir. Ancak sahnenin bu kısmı Sasani istilası esnasında çıkan bir yangında tahrip olduğu için figürün elleriyle ne tuttuğu konusunda kesin bir tahmin yapılamamaktadır.

---

[4] Syrinix, panflüt olarak ta bilinen Antik Yunan çalgısıdır. Birbirine bağlanmış yedi borudan oluşmakta ve bir ağızlık olmadan çalınan üflemeli çalgıdır. Yunan kültüründe borular eşit uzunluğa sahip içlerinde tıpa olmaktaydı. Basamaklı olarak bilinen varyasyonu Etrüsk ve Roma kültürüne aittir. Çobanların tanrısı Pan ile özdeşleşen syrinix Pan tarafından yapılmıştır. Mitolojiye göre Pan bir nymphe'ye aşık olmuş ancak Pan2dan korkup kaçan nymphe kamışa dönüşmüştür. Bu olayın anısına kamıştan yaptığı flüte syrinx adını vermiştir.

4) Ariadne: MK.1 mozaiğinde Dionysos ile evlilik törenleri betimlenen Ariadne'nin giysisinin renklerinin gelinlere özgü beyaz renkte olması düğün töreni için uygundur. Ariadne'nin saçları açık renkli ve bukleli olarak görülmektedir. Başında altın bir taçla betimlenmiştir. Dionysos'a hafifçe dönük ve oturur vaziyettedir. Başını tanrıya doğru çevirmiş, takı kutusu taşıyan hizmetçiye doğru bakmaktadır. Beyaz renkli bir kumaş üzerine sarı/altın sarısı bordürle çevrelenmiş bir uzun khiton giymiştir. Omuzlarından tutturulmuş sarı himation'u sağ kolundan aşağı sarkıtılmıştır. Campbell, Ergeç ve Csapo'ya göre Ariadne'nin başına taktığı altın taç, O'na Dionysos tarafından verilmiştir. Dionysos, bu tacı Ariadne ile tanışmadan önce Aphrodite'den almıştır. Erhat'ın anlatımında ise Ariadne'nin başında betimlenen altın tacı Dionysos, Hephaistos'a yaptırmıştır.

5) Dionysos: Dionysos konulu Roma mozaiklerinde tanrı daima genç görünümlü ve uzun dağınık saçlı olarak tasvir edilmiştir. Bu mozaikte de tanrının genç görünümlü, belden yukarısının çıplak bir şekilde betimlendiği görülmektedir. Saçları bukleler halinde ve koyu sarı tanrısallık halesiyle tutturulmuştur. Belinin etrafına mavi renkte kıvrımlı bir himation sarılmış, sol kolu ve omzu bu giysiyle örtülmüştür. Dionysos'un bacakları Ariadne'nin arkasındadır. Dionysos kline'ye yaslanmış ve sol elinde gümüş bir içki kabı tutmaktadır. Giysisinin kumaşına kıvrımlı siyah ve gri tonlarda ilave yapılmıştır. Dionysos Ariadne'ye beğeniyle bakmakta ve sağ koluyla Ariadne'ye sarılmaktadır (Campell vd., 1999:109-117).

7) Kadın figürü: Dionysos'un sağında hizmetçi olduğu düşünülen kadın figürü tasvir edilmiş ancak bu figürün başı kayıptır. Giysisi açık renkli bir khiton'dur. Figürün boynu, sol omzu sağ kolunun üst kısmı görülmektedir. Gövdesinin bir kısmı solunda duran figürün tuttuğu takı kutusunun arkasında kalmış, giysisinin etek kısmı ve sağ ayağı seçilmektedir. Ayağında açık renkli bir ayakkabı olduğu görülmektedir.

8) Kadın figürü: Dionysos'un sağında yer alan ikinci figür de hizmetçi kadın figürüdür. Giysisi koyu renkli bir khiton üzerinde sağ omuzdan geçen aynı renkte bir peplos'tur. Sağ elinde içinde altından bilezik ve kolyelerin olduğu takı kutusunu taşımaktadır.

9) Silenus: Sağ grupta iki kadın figürü arkasında yaşlı erkek figürü olarak resmedilmiş olan Dionysos'un müridlerinden Silenus başına yaprak çelengi takmıştır. Üzerine beyaz renkte kısa kollu bir giysi giymiş olarak betimlenmiştir.

10) Erkek figürü: Sahnenin en sağ tarafında betimlenen erkek figürü iki elinde birer flüt tutmaktadır. Flütlerden birinin tıkaçlı olması sesleri düzenlemek için kullanılmış olabileceğine işaret etmektedir. Yanında ki silenos'a göre genç görünümlü figürün üzerinde sarımsı-kahve renkli kısa kollu bir giysi bulunmaktadır. Giysinin alt kısımları ve sağ omzunun kumaş kıvrımlarında koyu kahve şeritli süslemeler vardır. Bu giysinin üzerine kırmızı renkte bacakları kapatan bir kumaş sarılmıştır. Kumaş, geniş kıvrımlara sahip olması nedeniyle Roma toga'sı izlenimi vermektedir.

Dionysos ve Hymenaios vücutlarının tamamını kapatmayan bol dökümlü ve sade bir himation giymişlerdir. Ariadne ve diğer kadın figürlerinin giysileri tamamen Yunan tarzındadır. Ariadne uzun kolsuz bir khiton üzerine omuzlarının etrafına dolanan ve dizlerini örten aynı kumaştan bir manto ile betimlenmiştir. Hizmetçiler ise uzun kolsuz khiton üzerine kuşaklı peplos giymişlerdir. Başı hasar görmüş olan 7 no.lu kadın figürü uzun kolsuz bir khiton giymiş ancak gövdesinin üst kısmı takı kutusunun arkasında kaldığı için üzerinde peplos olup olmadığı görülmemektedir. İki eline flüt almış olarak tasvir edilen erkek figürünün giysisi Roma tunica'sı veya toga'sına benzemektedir. Silenus'un giysisi doğu tarzında resmedilmiş bir pantolon olarak nitelendirilebilir.

Mozaikte tasvir edilen aksesuarların çeşitliliği oldukça fazladır. Dionysos–Ariadne çiftinin hemen önünde ayaklarında herme tasvirleri bulunan üçayaklı sehpanın olduğu görülmektedir. Herme'lerin başlarının hepsi ön cepheden görülmemektedir. Başlar tek yöne bakmakta hepsi sağ tarafa dönüktür. Bu mozaikte ki formun Helenistik dönem herme'leri model alınarak yansıtılmış olma olasılığı yüksektir. Sahnede Dionysos ve Ariadne figürlerinin hemen önünde betimlenen sehpa, yuvarlak olup ayakları kıvrımlıdır. Renginde sarının tonları kullanılarak gölgeler belirtilmiş ve parlak bronzdan yapılmış gibi gösterilmiştir (Camp, 1998:114).

Sahnede çiftin oturduğu klinenin sadece kıvrımlı dış hattı görülmektedir. Kline, oldukça ağır, masif görünümde, tepesi yuvarlak ve topuzludur. Klinenin ayakları ise, altın sarısı renginde silindirik gövdeli dikdörtgen tabanlıdır. Satyros'un önünde yer alan sehpa üzerinde iki kulplu olasılıkla şarap karıştırmak için kullanılan

kalyx krater ve yanında altından bir rhyton bulunmaktadır. Dionysos'un sol elinde tuttuğu gümüş bir içki kabı da sahnede tasvir edilen diğer objelerden biridir.

Katalog No: 2

Mozaiğin Adı: Akratos ve Euphrosine

Buluntu Yeri: Mainad Villası- Cubiculum Diurnum (Dinlenme Odası)

Tür: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonları ile III. yüzyıl başları

Boyutları: 4.0 x 3.50 m.

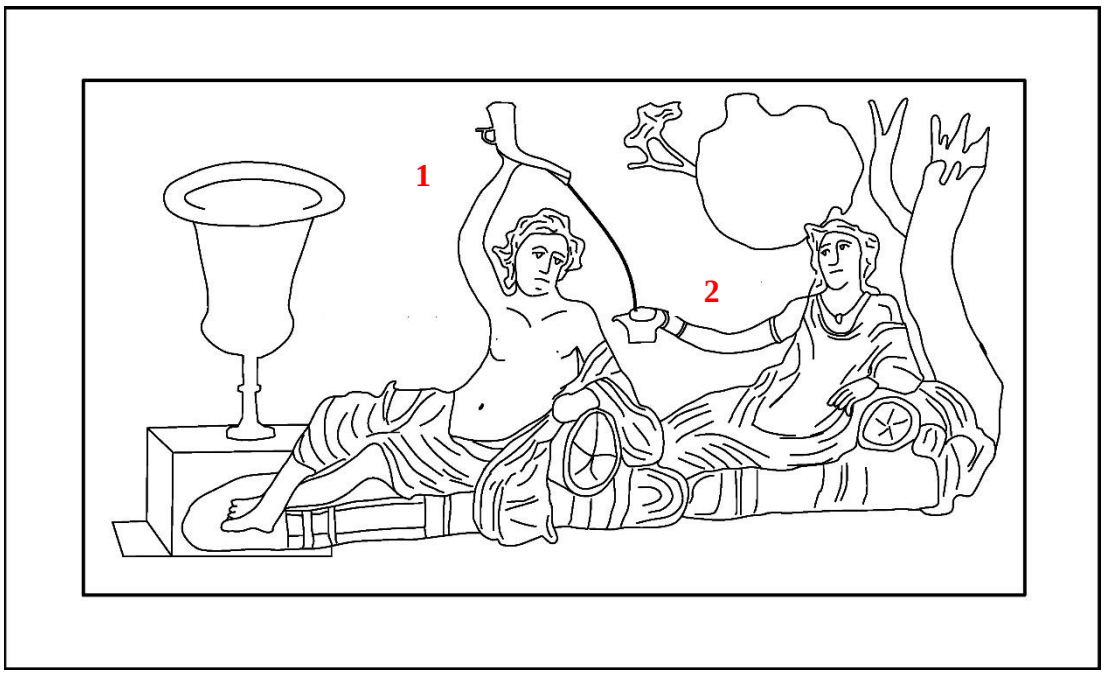

1) Akratos

2) Euphrosine

Mozaiği en dış hattı iç içe geçmiş karelerden meydan gelen stilize meander motifli kalın bordürle sınırlandırılmıştır. İç tarafta aralarında iç içe geçmiş dairelerden oluşan motif bulunan ikili saç örgüsü bandı yer almaktadır. Merkez panoda Akratos ve Euphrosine resmedilmiştir.

Mozaikte birer kline üzerine uzanmış olarak betimlenen Akratos ve Euphrosine figürleri bir ağacın altında gösterilmektedir. Mozaiğin en sağ kısmında bir platform üzerinde altın renginde, olasılıkla şarap karmak için kullanılan, geniş

ağızlı, yüksek ve kulpsuz bir krater betimlenmektedir. Ayrıca figürlerin sağ taraflarında Grekçe isimleri yazmaktadır.

1) Akratos: Koyu yeşil renkte bir klineye uzanmış olarak tasvir edilen Akratos'un başında yapraklarla süslü bir çelenk görülmektedir. Koyu sarı himationu sağ kolundan geçmekte ve bacaklarını sararak vücudunun bir kısmını açıkta bırakmaktadır. Sol elinde gümüş bir şarap kadehi bulunan figür sağ eliyle geyik başlı bir rhyton'dan Euphrosine'ye şarap ikram etmektedir.

2) Euphrosine: Kahverengi bir kline üzerine uzanmış olan figürün başında Akratos'un başında betimlenen çelenge benzeyen, yapraklarla süslü bir taç görülmektedir. Beyaz-krem renkli kolsuz ve dökümlü bir khiton giymektedir. Khiton'un sol kolu omuz üzerine düşmüş olarak görülmektedir. Sol koldan geçerek belden aşağısına sarılan gri himation oldukça dökümlüdür. Sağ elinde gümüşten yapılma şarap kadehi ile şarabını dolduran Akratos'a doğru bakmaktadır. Kolyenin boyun kısmında kalan birleşme yeri, değerli taştan yapılmış altın bir kolye bulunmaktadır. Kolye haricinde takı olarak sarkan küpeleri, pazubent ve bilekliğiyle tasvir edilmiştir.

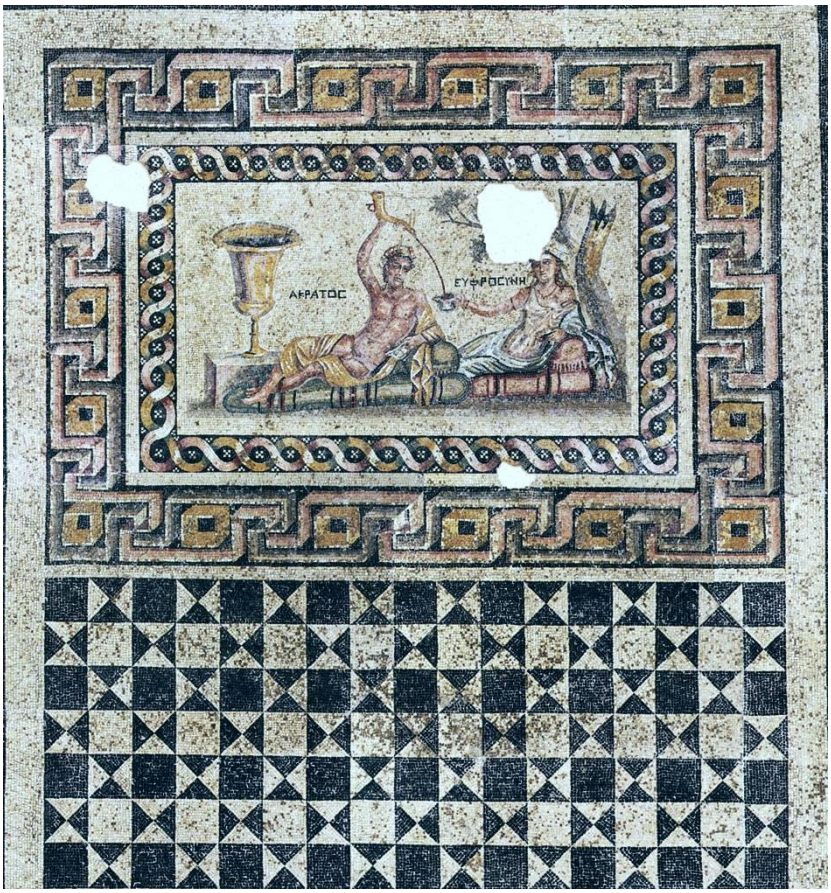

Katolog No: 3

Mozaiğin Adı: Mainad (Çingene Kızı)

Buluntu Yeri: Mainad Villası- Triclinium (Yemek Odası)

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl

Boyutları: 0.78 x 0.52 m.

1999 yılı kurtarma kazılarında Gaziantep Arkeoloji Müzesi tarafından bulunan Mainad Mozaiği büyük ölçüde tahribata uğramış olarak bulunmuştur. Mozaik panodan günümüze sadece kadın başı figürü kalmıştır (Önal vd., 2006:74).

Dionysos'un müridlerinden olan mainad'ı betimlediği düşünülen figürün başında, yeşil ve kırmızı renk tesseraların kullanıldığı eşarp, saçının belli bir kısmını örtmektedir. Alnından geçerek başının arka tarafından sıkıca bağlanmış bir vaziyette olup, serbest kalan saçlarının dağınık bir şekilde alnına ve yüzüne döküldüğü görülmektedir. Küpeleri altın renginde, sarkık ve iri halka şeklindedir.

Katolog No: 4

Mozaiğin Adı: Mainad Başı

Buluntu Yeri: Mainad Villası- Koridor

Tarih: II. yüzyıl

Siyah-beyaz üçgenlerden oluşan panonun çevrelediği ve sarı-siyah renkte bordürle sınırlandırılan sahne içinde betimlenen Mainad başının bukleli saçlarını meyve ve yapraklardan oluşan bir çelengin süslediği görülmektedir. Yüz hatları ve duruşu açısından kimliği konusunda tartışmalar olan başın Dionysos'a ait olabileceği de görüşler arasındadır.[5]

[5] Beşinci Bölüm Değerlendirme ve Sonuç s.147'de Dionysos Büstleri ve Mainad Başları ile karşılaştırılarak detaylı açıklaması yapılmıştır.

Katalog No: 5

Mozaiğin Adı: Dionysos Madalyonu

Buluntu Yeri: Okeanos Villası (Pl.5)

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonları ile III. yüzyıl başları

Mozaik panoda beyaz-krem renkli bir zemin üzerine içe geçmiş dairelerin merkezinde Dionysos büstü yer alır. Dairelerin en dış hattında basamaklı üçgen motifi, arasında ikili saç örgüsü motifi kullanılmıştır (Aygüneş, 2006: 112).

Dionysos'un üzerinde sol omzunu kapatan sarı renkte bir himation resmedilmiştir. Tanrının başı hafifçe sola dönük, yüzünde sarhoşluk ya da hüzünlü bir ifade vardır (Aygüneş, 2006: 112). Saçları bukleler halinde omuzlarına dökülmekte ve dudakları hafif aralıklıdır. Başının etrafındaki sarmaşık çelenginin pembe kordelalarla süslendiği görülmektedir (Önal vd., 2006:86).

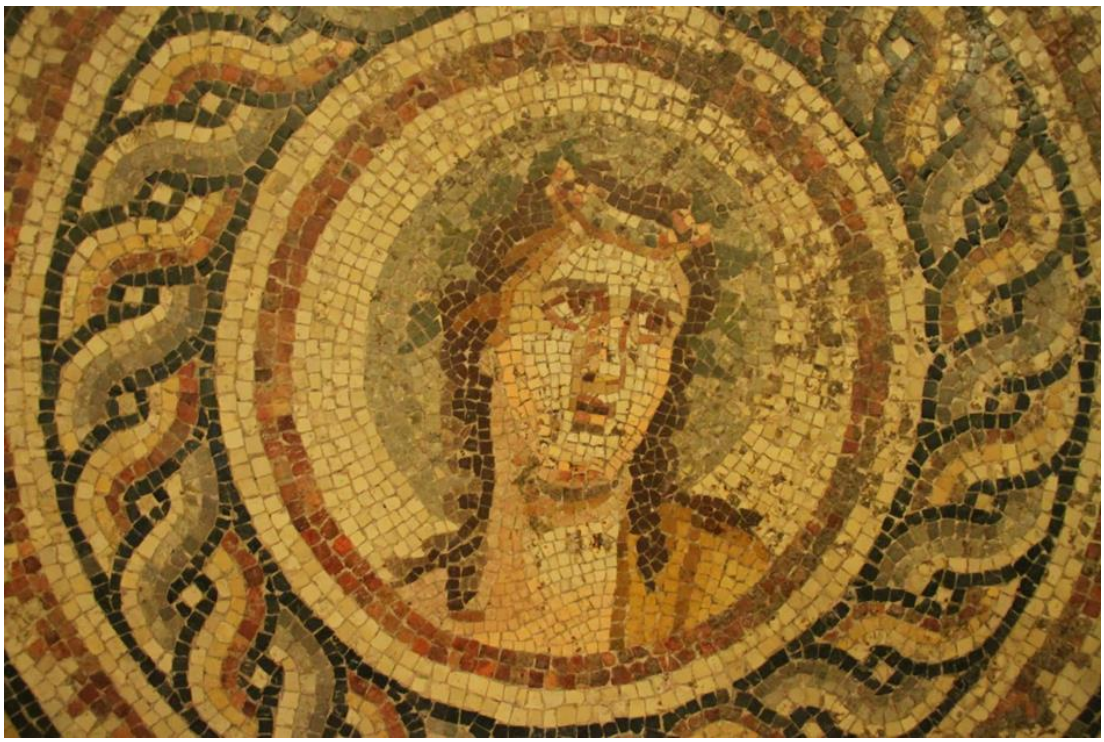

Katalog No:6

Mozaiğin Adı: Pasiphae ve Daidalos Mozaiği

Buluntu Yeri: Poseidon Villası- Triclinium (Pl.4)

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonları

Boyutları: 1.50 x 3.0 m.

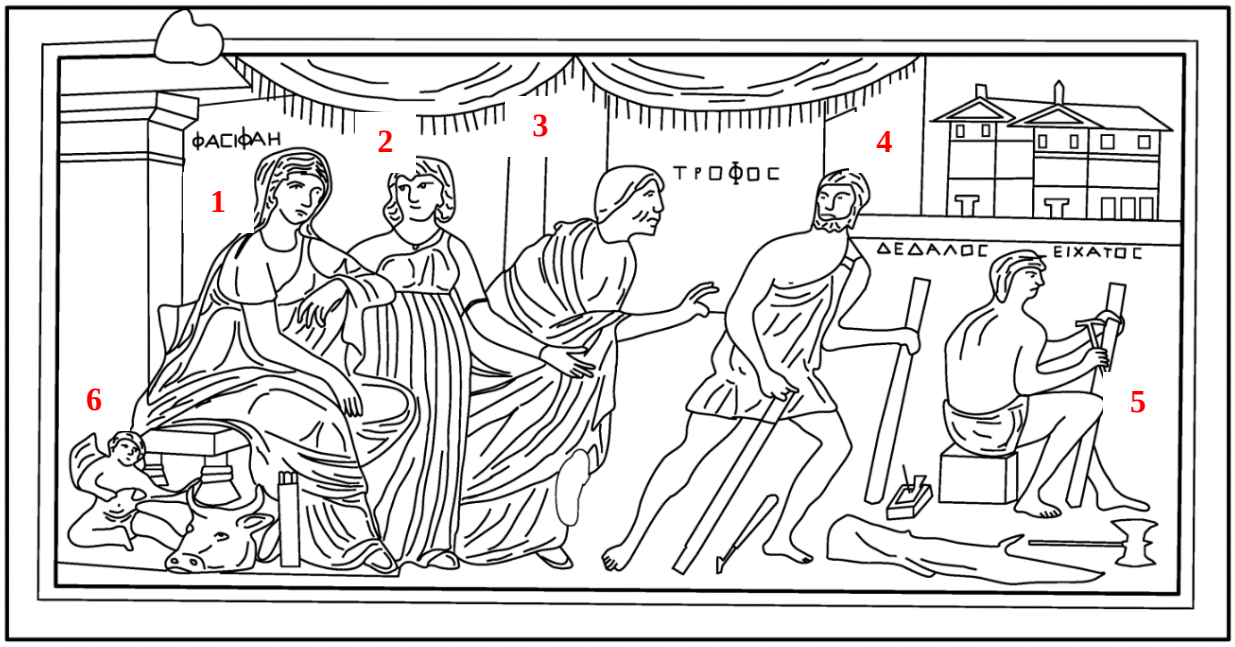

1) Pasiphae

2) Ariadne

3) Dadı Trophos

4) Daidalos

5) İkaros

6) Eros

Mozaiğin merkez panosunda altı figür tasvir edilmiştir. Ana sahnenin etrafını birbirine dönük meander motifleri arasında üç boyutlu gamalı haç, solomon düğümü, kuş ve disk bezemeleriyle süslü geniş bir bant çevrelemektedir (Önal

vd.,2006:100). Yunan mitolojisinde Minos kralının karısı Pasiphae ile ilgili efsaneye figürlerin hemen arkasında resmedilen Labyrinthos ile vurgu yapılmaktadır.

Mozaikte soldan sağa Pasiphae, Ariadne ve dadı Trophos tasvirlerinin yanı sıra ayakta duran Daidalos figürü ve oturan İkaros figürü yer almaktadır. Arka sahnede sütunların arasında Labyrinthos, boğanın hapsedildiği Labyrinthos'un yapımına ve mimarı Daidalos'a vurgu yapan balta, keser, keski, spatula ve testere gibi aletler de resmedilmiştir. Minos Boğası öldürüldükten sonra Pasiphae'nin yaşadığı kederi ve mitin baş karakterlerini tasvir etmektedir.

1) Pasiphae: Pasiphae başında beyaz renkte ve uzun bir velum (başörtüsü) ile tasvir edilmiştir. Mozaik sanatçısının, Pasiphae'yi başında velum ile betimlemesi, figürün Minos Boğası'nın ölümü üzerine yas tuttuğunu işaret etmiş olabileceğini düşündürmektedir. Figürün boynunda altından yapılmış, ortası oval taşlı bir kolye, kollarında pazubentler ve kulaklarında sarkan beyaz renkte küpeler görülmektedir. Üzerinde kahverengi, sağ omzundan düşmüş bir khiton ve sağ kolundan geçerek bacaklarına sarılan sarı renkte himation resmedilmiştir.

2) Ariadne: Ariadne üzerine kolsuz, sol omuzdan tutturulmuş ve yeşil renkte bir khiton giymiş olarak betimlenmiştir. Sol kolunda altından yapılan bir pazubent ve bilezik; boynunda üçgen taşlı bir kolye ve kulaklarında sarkan küpeleri görülmektedir

3) Trophos: Yaşlı bir kadın olarak resmedilen Trophos sade, yeşil renkte, omuzları ve boynu kapatan bir khiton üzerine kırmızı renkte bir himation ile betimlenmiştir.

4) Daidalos: Sol omuzdan tutturulmuş sarı ve kısa bir tunica giymiş olarak tasvir edilen Daidalos elinde testere ve kalas taşımaktadır. Bu mozaikte betimlenen tunica'nın Roma giyim kuşam kültüründe iş yaparken giyilen tunica tipi olduğu görülmektedir.

5) İkaros: İkaros figürü sadece belden aşağısını kapatan gri renkte bir kumaş ile tasvir edilmiş, elinde testere ile görülmektedir.

6) Eros: Eros figürü sahnenin sol tarafında resmedilmiştir. Genel olarak çıplak olarak resmedilen figür bu mozaikte de giyimsizdir. Sağ elinde okdanlığı görülmektedir.

Önal, 2013

Katalog No: 7

Mozaiğin Adı: Dionysos'un Hindistan Seferinden Dönüşü

Buluntu yeri: Poseidon Villası- Triclinium

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonları

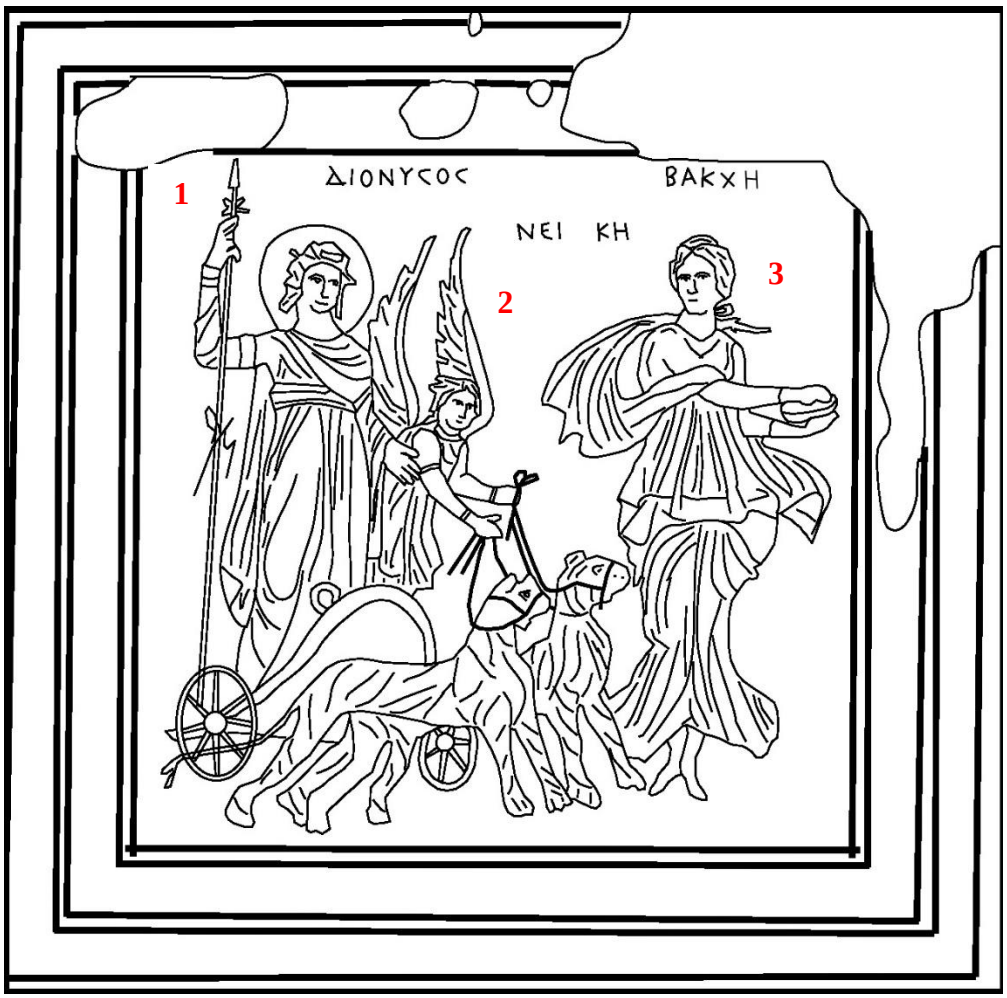

1) Dionysos

2) Nike

3) Bakha

Ana sahnenin etrafını iki meander motifi arasında üç boyutlu gamalı haç, solomon düğümü, disk ve kuş figürleri ile bezenmiş geniş bant çevrelemektedir (Önal vd., 2006:104). Dionysos'un Hindistan Seferi'nden Dönüşü konusunun

anlatıldığı ana sahnede tanrıya zafer tanrıçası Nike ve Dionysos'un müridlerinden bir bakha eşlik etmektedir. Nike zaferle dönen tanrının Şar Arabası'nı[6]sürerken, Bakha zaferi kutlarcasına dans ederken gösterilmiştir.

1)Dionysos: Dionysos'un üzerinde bol kıvrımlı mavi renkte uzun kollu doğu üslubunda bir giysi görülmektedir. Giysinin üzerine sağ omzu kapatan sol omuzdan tutturulmuş, kırmızı renkte bir pelerin ile betimlenmiştir. Giysinin göğüs hizasından, kol ve kol uçlarından geçen altın rengi şeritleri olduğu görülmektedir. Giysi Yunan ve Roma giyim kuşam özelliklerini yansıtmamaktadır. Dionysos bu mozaikte giysi ve aksesuarlarıyla tanrısal niteliklerinin ortaya konduğu, başında tanrısallık halesi ve sol elinde thyrsos'uyla[7] Zeugma diğer Dionysos mozaiklerinden farklı bir üsluptadır. Tanrının üzerinde görülen giysinin diğer hiçbir betiminde görülmediği kesindir. Klasik Dönem'de genellikle sakallı ve uzun bir himation giydiği görülen Dionysos, geç dönem tasvirlerinde yarı çıplak ya da üzerinde belden aşağısını kapatan bir himation olduğu görülmektedir.

2)Nike: Nike zafer kazanan Dionysos'un Şar Arabası'nı sürmekte, üzerine yeşil renkli ve bol dökümlü bir khiton giymiş olarak resmedilmiştir. Hemen hemen tüm tasvirlerinde kanatlı ve uzun dökümlü khiton giyen Nike bu mozaikte de kanatlı ve giysili tasvir edilmiştir.

3)Bakha: Bakha figürü Zeugma mozaiğinde kırmızı renkte khiton üzerine aynı kumaştan peplos giymiştir. Khiton'un kalçaya inen dökümleri üzerinden yeşil renkte şerit süslemesi geçmektedir. Ayaklarında beyaz renkli çizmeleri dikkat çekmektedir. Yunan ya da Roma kültüründe yer almayan bu çizmelerin Anadolu'nun yerel kültürleri esintileri taşıdığı söylenebilir. Elinde tef benzeri bir müzik aleti ile tasvir edilmiştir. Sol omzundan geçerek sağ omzunda dalgalanan sarı renkte şalı, figürün giysisinin detaylarındandır.

---

[6] Dionysos'un aslanlar/leoparlar tarafından çekilen altından yapılan tanrısallık arabasıdır. Oedipus arabayı altın kapılı olarak tanımlamaktadır

[7] "Thyrsos" veya "Thyrsus" Dionysos'un kozalak başlı tanrısallık asasıdır. Thyrsos, çakşır otundan (ferula communis) yapılmış, etrafına sarmaşıklarla yapraklar dolanmış ve en tepesine bir çam kozalağı konulmuş, bazen bir kurdelayla sarılmış ve ucundan bal özü damlayan bir asadır; ancak Dionysos inancına veya bu kültün gerekliliklerine saygı göstermeyenlere karşı bir silah olarak kullanıldığı bilinmektedir. Thyrsos, bolluk, bereket, doğurganlık ve hazzın simgesidir.

ΔIONYCOC
ΒΑΚΧΗ
ΝΕΙ ΚΗ

Katalog No: 8

Mozaiğin Adı: Poseidon, Okeanos-Tethys Mozaiği

Buluntu yeri: Poseidon Villası- İmplivium (Sığ Havuz)

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonları- 3. yüzyıl başları

Boyutları: 5.35x2.80 m.

1) Poseidon

2) Okeanos

3) Tethys

Birbirine dönük iki meander motifi arasında üçlü saç örgüsüyle bezenmiş bantın çevrelediği resimli panoda Denizlerin Tanrısı Poseidon ve nehir tanrısı Okeanos ve eşi tanrıça Tethys betimleri yer almaktadır (Önal vd., 2006:112-113) Figürlerin dışında deniz canlıları, Poseidon'un balık kuyruklu atları (Hippokampoi) tarafından çekilen chariot'u[8] ve trident'i (üç dişli asa) betimlenmiştir.

Poseidon, Okeanos-Tethys mozaiğinde; denizlerin hakimi tanrı Poseidon'un tanrısallık nitelikleriyle nehir tanrı ve tanrıçasıyla betimlenmesi etki alanının nehirleri de kapsadığına vurgu yapmaktadır.

1) Poseidon: Zeugma Poseidon tasvirli bu mozaikte Tanrı, chariot'u üzerinde, sağ eline aldığı trident'iyle ve yarı giyimli olarak betimlenmiştir. Hemen hemen tüm tasvirlerinde giyimsiz ya da en azından belden aşağısını örten bir himation giyen Poseidon'un, bu mozaikte himationu gri renktedir. Himation; kumaş kütlesiyle belden aşağısını kapatmakta, sol omuzdan geçmekte ve sağ omzunu açıkta bırakmaktadır ve rüzgarda dalgalanıyor izlenimi yaratmaktadır. Tanrısallık arabası (chariot) burada altın renginde betimlenirken atların sahip olduğu balık kuyruklar detaylandırılmamıştır.

Poseidon, Okeanos-Tethys Mozaiği'nde betimlenen diğer figürler Okeanos ve Tethys büst olarak resmedildiği için giysi analizi yapılamamaktadır. Ancak istisnasız her tasvirlerinde omuzlarına dolanmış deniz canlılarının, Okeanos'un yengeç kıskaclı ve Tethys'in kanatlı boynuzlarının belirtildiği görülmektedir.

[8]Denizlerin tanrısı Poseidon'un hippokampoi'ler tarafından çekilen iki tekerlekli tanrısallık arabası.

https/www.pinterest.com

Katalog No: 9

Mozaiğin Adı: Aphrodite'nin Doğuşu

Buluntu Yeri: Poseidon Villası-Cubiculum Diurnum

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: I. yüzyıl- II. yüzyıl

Boyutları: 4.40 x 5.50 m.

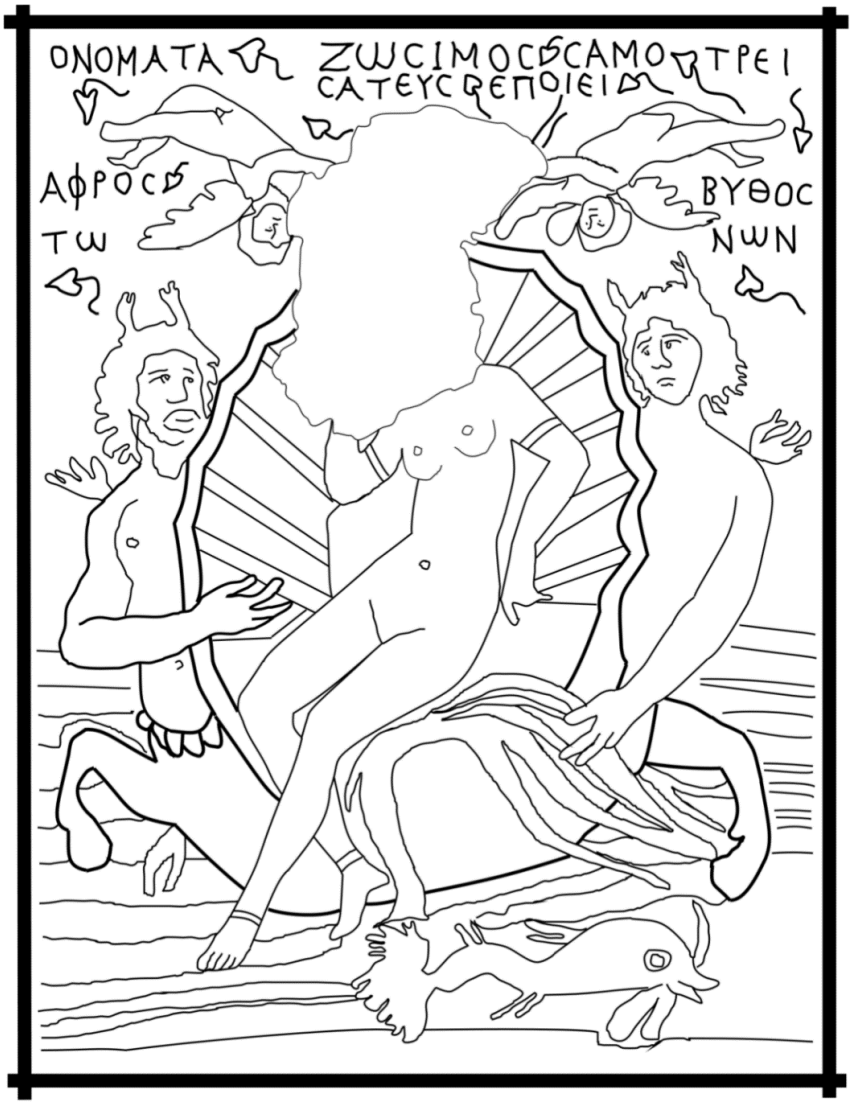

Mozaiğin en dış hattı ikili saç örgüsüyle sınırlandırılmış, iç tarafta avlanan Eros motiflerinin resmedildiği kalın bantla çevrili ve ana sahnenin etrafı farbala motifleriyle süslüdür.

Ana sahnede iki kentauros arasında istiridye içinde oturan Aphrodite'nin Doğuşu tasvir edilmektedir. Sahnenin üst kısmında Aphrodite'yi taçlandıran Eros'lar görülmektedir (Önal, 2013:42.) Ancak Aphrodite'nin başı tahrip olmuş durumdadır.

Panonun üst kısmında Grekçe "Samsatlı Zosimos Denizin Derinliklerinden Gelen Ak Köpük (Aphrodite) için yaptı" yazısı okunmaktadır (Önal vd.,2006:114).

Yunan mitolojisinin aşk ve güzellik tanrıçası Aphrodite bu mozaikte istiridye içinde ve giyimsiz olarak betimlenmektedir. Başı tahrip durumda olduğu için tacının görünümü günümüze ulaşamamıştır. Saçları bukleler halinde omuzlarına dökülen tanrıçanın kolları pazubentlerle süslüdür. El ve ayak bileklerinde de takıların betimlendiği görülmektedir.

Abadie-Reynal vd., 2012

Katalog No: 10

Mozaiğin Adı: Akhilleus Skyros Adası'nda

Buluntu Yeri: Poseidon Villası-İmplivium

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonları- III. yüzyıl başları

Boyutları:1.70 x 1.70 m.

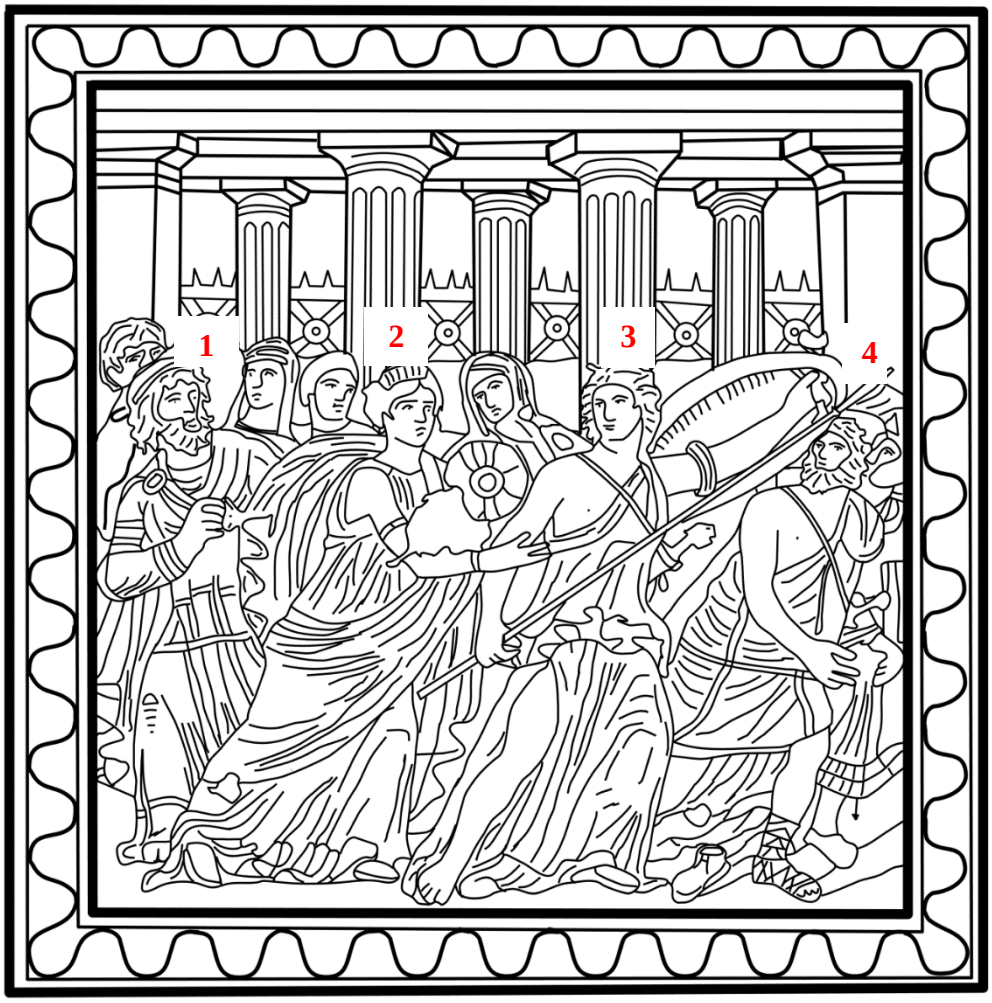

1) Lykomedes

2) Deidameia

3**)** Akhilleus

4) Odysseus

Mozaiğin etrafı farbala motifleriyle süslü olup ana sahnesinde ‘Akhilleus’un Skyros Adası’nda Odysseus tarafından bulunuşu’ konusu işlenmiştir. Mozaik panoda dokuz adet figür tasvir edilmiştir. Sahnenin merkezinde soldan sağa doğru kral Lykomedes, kralın kızı Deidameia, Akhilleus ve Odysseus tasvir edilmiştir. Arka fonda betimlenen kadınlı erkekli saray erkânının sadece başları görülmektedir. Sahne gerisinde betimlenen kadın figürlerinin başları örtülü olarak gösterilmiştir. Ana figürlerin gerisinde resmedildikleri için giysi analizleri tam olarak yapılamamaktadır.

1) Lykomedes: Kral, üzerine doğuya özgü bir tarza sahip renkli kumaştan yapılmış ve ayaklara kadar uzanan kaftan benzeri bir elbise giymiştir. Yeşil üzerine kalın mor ve ince sarı şeritli kumaştan yapılan giysi üzerine sağ omuzdan tutturulmuş kırmızı bir khlamys (pelerin) giydiği görülmektedir. Giysisinin kol uçları ile pelerinin üzerinde kullanılan şeritlerde renkler kırmızı ve sarıdır. Aynı şerit deseni giysinin dirsekten yukarısına da uygulanmıştır. Pelerinin kumaşının uçları bol kıvrımlı olarak bırakılmış, mavi ve sarı bordürlerle hareketlilik kazandırılmıştır. Sağ eliyle grifon başlı olarak yapılan kılıç kabzasını tutar vaziyettedir (Önal, 2013:30). Başında vitta benzeri beyaz bir bant görülmektedir (Res.1)

2) Deidameia: Uzun şeffaf ve açık mavi bir khiton giymiş olan figürün üzerinde sarı renkte himation görülmektedir. Himation, figürün sol omzundan tutturulmuştur ve etek uçlarında ki sarı bordürlerle renk kontrastı sağlamaktadır. Başında altın bir diadem yer almakta kol ve bileklerinde Yunan tarzı pazubent ve bileklikler görülmektedir. Figürün ayaklarında Romalıların pero’suna benzeyen ayağı tamamen kapatan beyaz bir ayakkabı tasvir edilmiştir.

3) Akhilleus: Akhilleus mozaik panonun tam merkezinde yer almakta üzerinde mavi şeffaf iki parçalı bir khiton bulunmaktadır. Khiton sol omuzdan tutturulmuş sağ omzu ve göğsü açıkta bırakmaktadır. Khiton’un apoptygma/diploidion’u kıvrımlı ve sarı bordürle süslenmiş vaziyettedir. Khiton’un apoptygmasında betimlenen sarı bordürler, etek uçlarını süsleyen bordürler ile renk kontrastı sağlamakta ve giysinin iki parça halinde olduğunu göstermektedir. Smith’e göre Yunan kadın giysilerinde diplodion khiton’dan ayrı olarak giyildiğinde pelerin olarak kullanılmıştır. Bununla beraber uzun bir khiton üzerine daha kısa bir khiton’un giyilmesi de aynı etkiyi yaratmaktadır (Smith, 2012:23). Ancak Akhilleus’un üzerinde görülen kıyafet khiton

üzerine pelerin olarak giyilmiş ayrı bir diploidion olarak görülmektedir. Sol bacağı açıkta bırakan giysi tamamen Yunan tarzında betimlenmiştir. Ayakkabıları, ayağı tamamen kapatan, beyaz renkte ve Roma pero'suna benzemektedir. Sağ ayağı ayakkabısız olarak betimlenmiştir. Burada Akhilleus'un mitolojiye göre sadece sağ ayağından vurulursa öleceği inancının vurgusu yapılmıştır (Önal, 2013:30). Akhilleus silahlarını kuşanmış bir vazitette betimlenmiş olup sağ elinde kalkanı, sol elinde kılıcı bulunmaktadır.

4) Odysseus: Odysseus figürü beyaz üzerine ince kırmızı şeritli tunica giymiş olarak tasvir edilmiştir. Tunica belden kemerle bağlı ve dökümlü tarzda yapılmıştır. Giysi omuzlardan açık, boyundan göğüs hizasına iple tutturulmuştur. Ayaklarında Roma tarzı sandalia görülmektedir. Giysinin klasik Roma tunica'sından ayrılan noktası; kumaşın omuz yerine göğüs hizasından başlaması ve bir ip yardımıyla boyundan geçirilmiş olmasıdır.

Abadie-Reynal vd., 2012

Katalog No: 11

Mozaiğin Adı: Perseus ve Andromeda

Buluntu Yeri: Poseidon Villası- Triclinium

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonları- 3. yüzyıl başları

Boyutları: 1.85 x 1.80 m.

1) Andromeda

2) Perseus

Merkezi panonun etrafında basamaklı üçgenlerden oluşan motifler arasında üçlü saç örgüsü bandı yer almaktadır. Saç örgüsü motifinin arasında farbala

şeritleriyle sarmalanmış dairesel kalın bir bant bulunmaktadır. Siyah kontur çizgisinin sınırladığı ana sahnenin etrafı kırmızı zemin üzerine sarı eşkenar dörtgenlerle süslüdür.

Ana sahnede, Yunan mitolojisi kahramanı Perseus'un, Etiyopya/ Habeşistan prensesi Andromeda'yı Poseidon tarafından gönderilen bir deniz canavarından (ketos) kurtarması betimlenmektedir. Sahnede figürlerin dışında yerde yatan mağlup deniz canavarı, sol tarafta Perseus'a Athena tarafından verilen ayna ve sağ tarafta bir oinochoe tasvir edilmiştir.

1) Andromeda: Andromeda sahnenin sol tarafında ayakta ve sağ elini Perseus'a uzatmış vaziyette tasvir edilmiştir. Figürün üzerinde mavi renkte, kolsuz, ayak bileklerine kadar uzun ve dökümlü bir khiton resmedilmiştir. Khiton'un üzerinde ise sol kolundan aşağı sarkıtılan ve belden aşağısına sarılan sarı renkli bir himation olduğu görülmektedir. Saçları arka tarafta toplanmış ve başının üzerinde beyaz bir bantla tutturulmuştur. Altından yapılan pazubent ve bilekliği sağ kolunda tasvir edilmiştir.

2) Perseus: Perseus figürü bu mozaikte sol elinde kesik Medusa başı ve kılıcıyla betimlenmiştir. Sağ omzundan bir fibulayla tutturulmuş olan kırmızı pelerini sol kolu üzerinden aşağıya sarkıtılmıştır. Pelerinin kumaşı kımızı üzerine beyaz şerit süslemelidir. Başında Phryg tarzı şapkası ve ayaklarında Hermes'ten aldığı kanatlı sandaletleri görülmektedir (Önal vd., 2006: 124).

https/www.pinterest.com

Katalog No: 12

Mozaiğin Adı: Satyros ve Antiope

Buluntu Yeri: Poseidon Villası- Tablinium (Konuk Odası)

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl

Boyutları: 5.60 x 7.10 (Tablinum'un Boyutu)

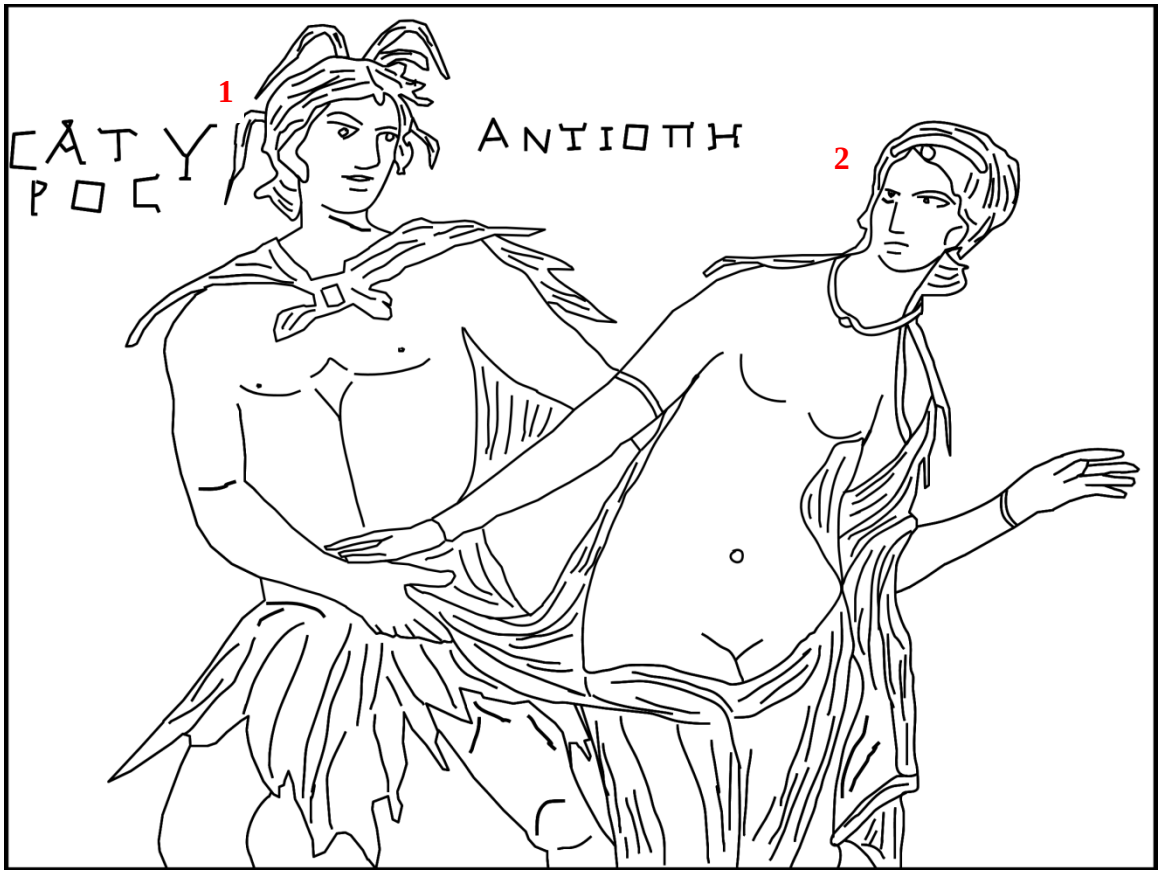

1) Satyros

2) Antiope

Mozaik panonun en dış hattında saç örgüsü motifli geniş bir bant yer almaktadır. Geniş bandın iç tarafında farbala motifleriyle çevrelenen alan saç örgüsü motiflerinin böldğü dörtlü kareler içerisinde kuş betimlemeleri yer almaktadır. Ana sahnenin etrafı basamaklı üçgenlerle sınırlandırılmıştır. Satyros ve Antiope'nin betimlendiği ana sahnede, figürlerin Grekçe isimleri okunmaktadır.

1) Satyros: Bu mozaikte satyros kılığına girmiş baş tanrı Zeus'un üzerinde leopar postundan yapılmış sadece belden aşağısını kapatan bir giysi bulunmaktadır. Omuzlarında yine aynı posttan yapılmış pelerini ile resmedilmiştir.

2) Antiope: Thebai prensesi Antiope'nin erken dönem tasvirleri O'nu bir Amazon kraliçesi olarak tanımlamaktadır. Antiope figürü erken dönemlerden oldukça farklı olarak Amazon görümünü yansıtmamaktadır. Bu mozaikte Antiope, klasik Roma kadını görüntüsü içerisindedir. Antiope'nin üzerinde yeşil renkte ve uzun bir khiton görülmektedir. Ancak giysisi satyros tarafından yırtılmış bir şekilde gösterildiği için formu hakkında tam bir görüş saptanamamaktadır. Boynunda, altından ve birleşme yeri değerli taştan yapılmış bir kolye bulunmaktadır. Saçını alın hizasında bir stephane süslemekte olup kulaklarında sarkan küpeleriyle Roma tarzına yakın aksesuarlara sahiptir.

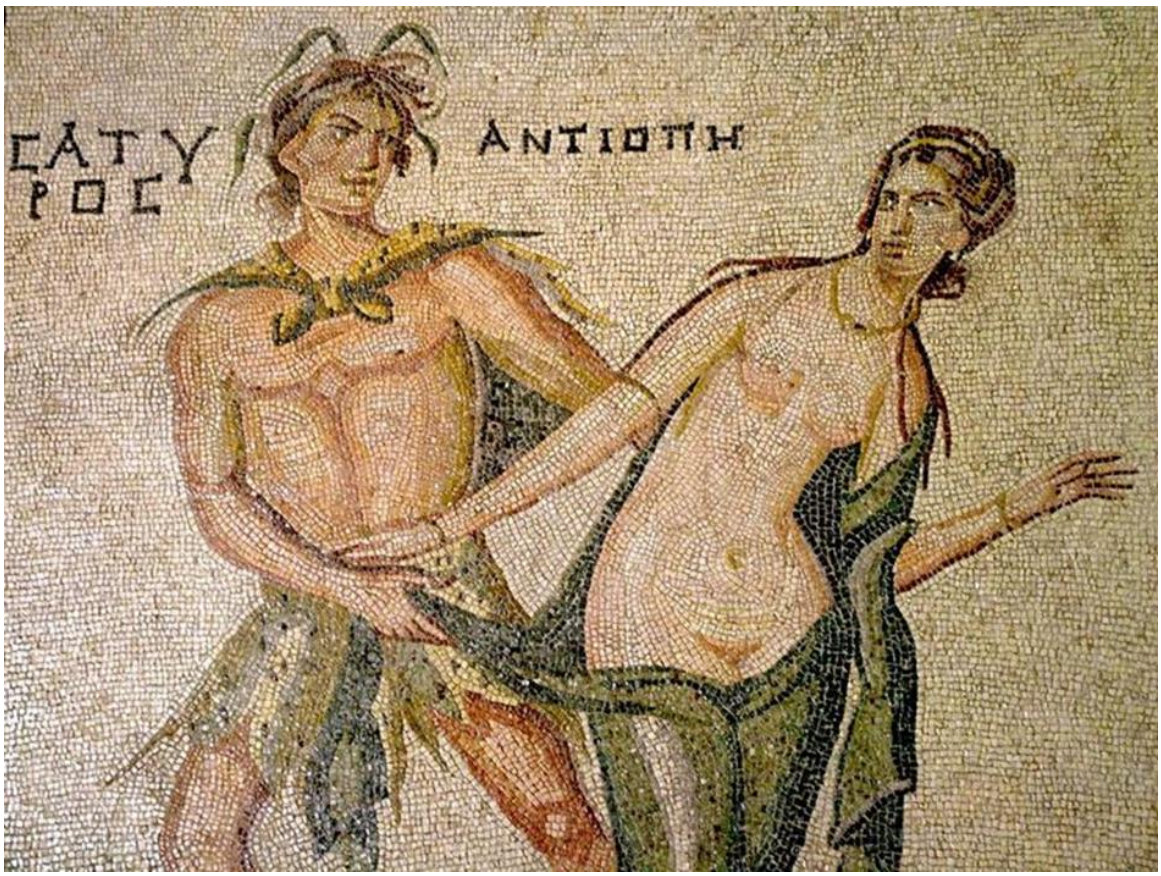

https/www.pinterest.com

Katalog No: 13

Mozaiğin Adı: Satyros-Antiope ve Galatia

Buluntu yeri: Poseidon Villası- Cubiculum Diurnum

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: III. yüzyılın ilk yarısı

Boyutları: 0.90 x 0.85 m.

1) Antiope

2) Satyros

3) Galatia

Mozaik, merkezinde iki ayrı figürlü sahneye sahiptir. İki sahneden biri Thebai prensesi Antiope ve Satyros kılığına girmiş Zeus'u, diğeri Nereid kızlarından Galatia'yı betimlemektedir. Mozaiğin en dış hattında siyah kontur çizgileri arasında dışa dönük basamaklı üçgen motifi yer almaktadır. İç tarafta ise iki siyah kontur çizgisi arasında ikili saç örgüsüyle bezenmiştir.

MK.12 mozaiği ile bu mozaik arasında belirgin bir atölye farklılığı olduğu görülmektedir. Sahnede figürlerin giysileri, duruşları ve işlenen konu aynı olmasına rağmen, daha küçük tesseralardan yapılmış olan MK.12 mozaiğinde figürlerin anatomisi bu mozaiğe göre daha başarılı verilmiştir (Önal, 2013:44). Mitolojiye göre Amazon Antiope'ye aşık olan Zeus, Hera'nın gazabından korunmak için satyros kılığına girerek Antiope'yi elde eder. Poseidon Villası cubiculum diurnum ve tablinium'da bulunmuş olan her iki mozaikte de bu mit işlenmiştir.

Satyros Antiope Mozaiğinin hemen altında ki panoda Galatia, pardalokampos (deniz panteri) üzerinde betimlenmiştir. Figürün hemen üzerinde Grekçe ismi yazmaktadır.

1) Antiope: MK.11mozaiğinde de belirtildiği üzere Antiope mitolojiye göre bir amazondur. Ancak Zeugma mozaiklerinde giyim kuşam açısından amazonlara atfedilen hiçbir niteliği barındırmamaktadır.

MK.12 mozaiğinde betimlenen Antiope figürü kırmızı-sarı renklere sahip uzun bir khiton giymiş olarak betimlenmiştir. Başında yapraklarla süslü bir çelenk vardır. Sağ elinde tef benzeri bir çalgıyla resmedilen Antiope'nin MK.11 mozaiğinde görülen altın takıları bu mozaikte de resmedilmiştir. Giysi özelliklerinin MK.11 mozaiğiyle form olarak aynı fakat kullanılan renklerinin farklı olduğu görülmektedir.

2) Satyros: Satyros kılığına girmiş olan Zeus burada başında yaprak çelengiyle resmedilmiştir. Sol omzuna yaslanmış vaziyette bir çoban sopası görülmektedir (Önal, 2013:62). Giysisi MK.11 mozaiğinde olduğu gibi leopar postundan yapılmış belden sarılan bir forma sahiptir. Ancak bu mozaikte giysi belden sarılmamış, sol kol üzerinden aşağıya sarkıtılmış bir biçimde verilmiştir.

3) Galatia: Galatia figürü pardalokampos üzerinde başı sola, vücudu sağa dönük olarak oturur vaziyette betimlenmektedir. Üzerinde sarı ayak bileklerine kadar uzun ve kolsuz bir khiton ile resmedilmiştir. Khiton'un üzerinde kırmızı renkli himation,

sol kolundan geçerek belden aşağısına doğru sarılmıştır. Sağ elinde rüzgarda dalgalanmış izlenimi veren mavi renkte şalı olduğu görülmektedir. Ayakları çıplak bir şekilde verilmiş olan Galatia'nın takılarının olmadığı görülmektedir.

https/www.pinterest.com

Katalog No:14

Mozaiğin Adı: Dionysos- Telethos- Skyrtos

Buluntu Yeri: Poseidon Villası- Cubiculum Diurnum

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl başları- III. yüzyıl başları

Boyutları: 1.25x 1.25 m.

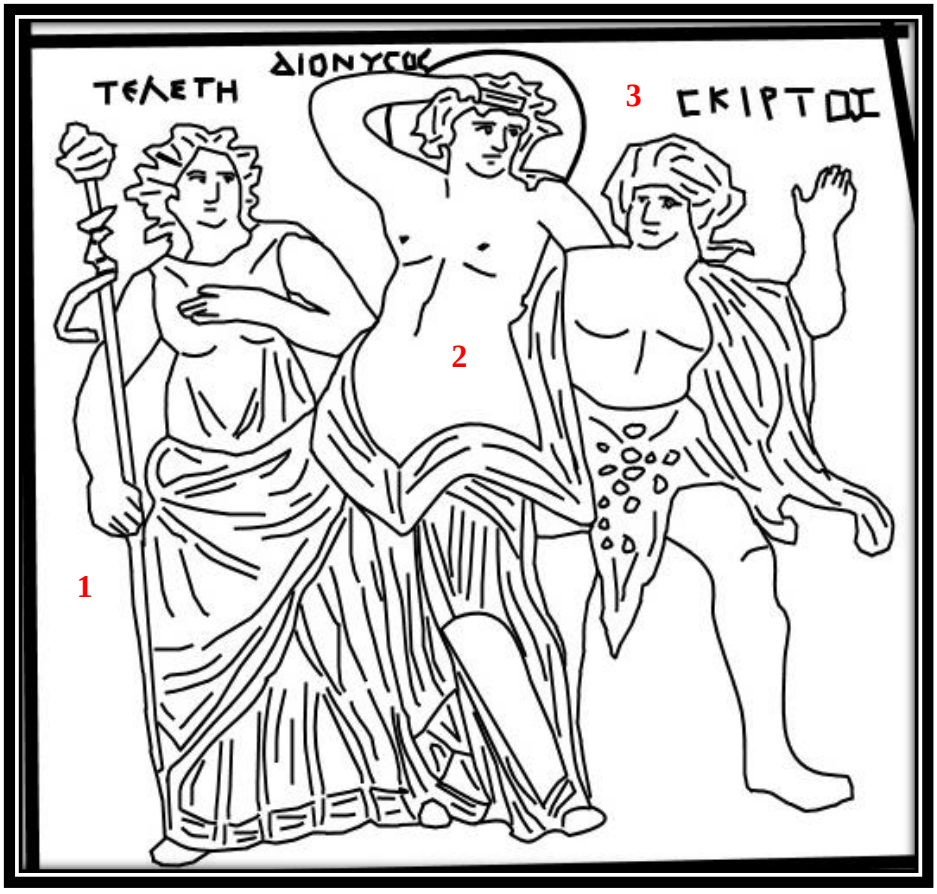

1) Telethos

2) Dionysos

3) Skyrthos

Birbirine dönük meander motiflerinin arasında ikili saç örgüsü bezemesinin yer aldığı ana sahnede Dionysos'un Sarhoşluğu betimlenmiştir. M.Ö. V. yüzyıl sonrası mozaiklerin yanı sıra heykeltraşide de şarap ve üzüm tanrısı Dionysos'un

Sarhoşluğu sahneleri sıklıkla işlenmektedir (Aygüneş, 2006:61). Sarhoşluktan yürüyemez halde, ayakta durabilmek için müridlerinden destek alır vaziyette, Klasik ve Helenistik Dönem tasvirlerine nazaran daha genç bir şekilde betimlenen Dionysos, sarhoş olup, ayakta durmak için Skrthos ve Telethos'tan yardım alır vaziyettedir.

1) Telethos: Üzerinde Yunan tarzı bir giysi ile resmedilen, mavi renkte khiton giymiş Telethos'un giysisinin etek uçları sarı bordürle çevrelenmiştir. Kumaşı oldukça dökümlü olan khiton Telethos'un ayaklarına kadar uzanan ince bir giysi olarak resmedilmiştir. Göğüs hizasından büzülen giysinin üzerinde sarı renkte himation belinden aşağıya sarkmıştır. Telethos ayrıca sağ elinde tanrı Dionysos'un thyrsos'unu taşımaktadır. Başını sarmaşık çelengi süslemektedir.

2) Dionysos: Tanrının üzerinde, belden yukarısını çıplak bırakan, üst kısmı sarı renkli belden aşağısı mavi renkli kumaştan yapılan himation görülmektedir. Himation'un dizden aşağısının ayak bileklerine kadar dökümlü olduğu ve tanrının sol bacağının bir adım önde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sanatçı ayakta duramaz halde betimlediği Dionysos'un bacak hareketini ustalıkla işlemiştir. Başında sarmaşık çelengiyle süslü diadem'i ve tanrısal halesi görülmektedir.

3) Skyrthos: Dionysos'un müridlerinden olan satyr Skyrtos beline sarılmış leopar postlu bir giysiyle resmedilmiştir. Skyrthos'un başında bulunan yaprak çelengi, satyros'ların üzüm ve şarap tanrısı Dionysos'un müridleri olduklarına atıfta bulunmaktadır.

Aygüneş, 2006

Katalog No:15

Mozaiğin Adı: Eros ile Psykhe

Buluntu Yeri: Poseidon Villası- Cubiculum Diurnum

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonu- III. yüzyıl başları

Boyutları: 4.55 x 5.0 m.

1) Eros

2) Psykhe

Sasani istilası esnasında mozaik panonun kuzeydoğu bölümünün yanmış olduğu tespit edilmiştir. Etrafı üç boyutlu geometrik şekiller arasında bitki motifleri

ve erkek masklarıyla süslü bantla çevrili ana sahnede aşk tanrısı Eros (aşk) ve Psykhe'nin (ruh) birbirlerine kavuşmaları anlatılmaktadır.

1)Eros: Genel olarak tüm Eros tasvirlerinde vücudun bir kısmı çıplak olarak verilmektedir. Bunun yanı sıra Eros tasvirleri Klasik Dönem'de genç bir tanrı olarak gösterilmiştir (Res.26). Helenistik Dönem tasvirlerinde giderek küçük bir çocuk halini almış örneklerini özellikle plastik sanatlarda görmek mümkündür (Res.27). Roma Dönemi itibariyle Eros'a, Aphrodite'nin (Roma mitolojisinde Venüs) oğlu olarak inanılmış ve Eros tombul, kanatlı bir bebek olarak tasvirlerde yer almıştır. Roma mitolojisine göre Cupid adını alan aşk tanrısı Eros'un vasıfları ve mitleri de Roma inancına göre şekillenmiştir. Ancak Zeugma Mozaikleri'nin daha çok Yunan mitolojisini konu edinmesi dolayısıyla Eros burada genç bir tanrı olarak resmedilmiştir. Tanrının kanatları ve başında ki yaprak çelengi hemen hemen her tasvirinde kullanılmıştır. Zeugma'da II. yüzyıla tarihlenen bu mozaikte, tanrının gövdesinin üst bölümünü açıkta bırakan mavi renkte bir kumaş belden aşağısına sarılmıştır. Giysinin etek uçları altın rengi bordürlerle işlenmiştir. Ayakları çıplaktır ve sağ elinde kırmızı çiçeklerden oluşan bir çiçek demeti vardır.

2) Psykhe: Psykhe Yunan mitolojisinde ruhu temsil etmektedir. Ölümlü bir prenses olarak doğmuş, Eros'a aşık olmuş ve kendisine ölümsüzlüğe erişen bir tanrıça olarak inanılmıştır. Bu mozaikte, Psykhe oturur vaziyette, üzerinde boyundan aşağısını örten, ayak ve kollarına kadar uzun bir giysi ile resmedilmiştir. Sarı renkte ki uzun kollu khiton'unun kol ve etek uçlarında beyaz renkte bordür geçmektedir. Giysi üzerine yine aynı kumaştan sarılmış palla benzeri bir manto giymiştir. Giysisi Yunan ve Roma giyim kültüründen farklı bir forma sahiptir. Başını, giysisini tamamlayan beyaz renkli bir velum kapatmaktadır. Psykhe'nin başı örtülü bu tasviri Zeugma'ya özgüdür. Velum'den gözüken yaprak çelengi sayesinde saçlarının tamamı görülmemektedir. Giysisinin kumaşı dökümlü ve ipekten yapılmışcasına bir görünüme sahiptir. Üzerine aldığı palla benzeri pelerin şeffaf bir kumaştan yapılmış izlenimi vermektedir.

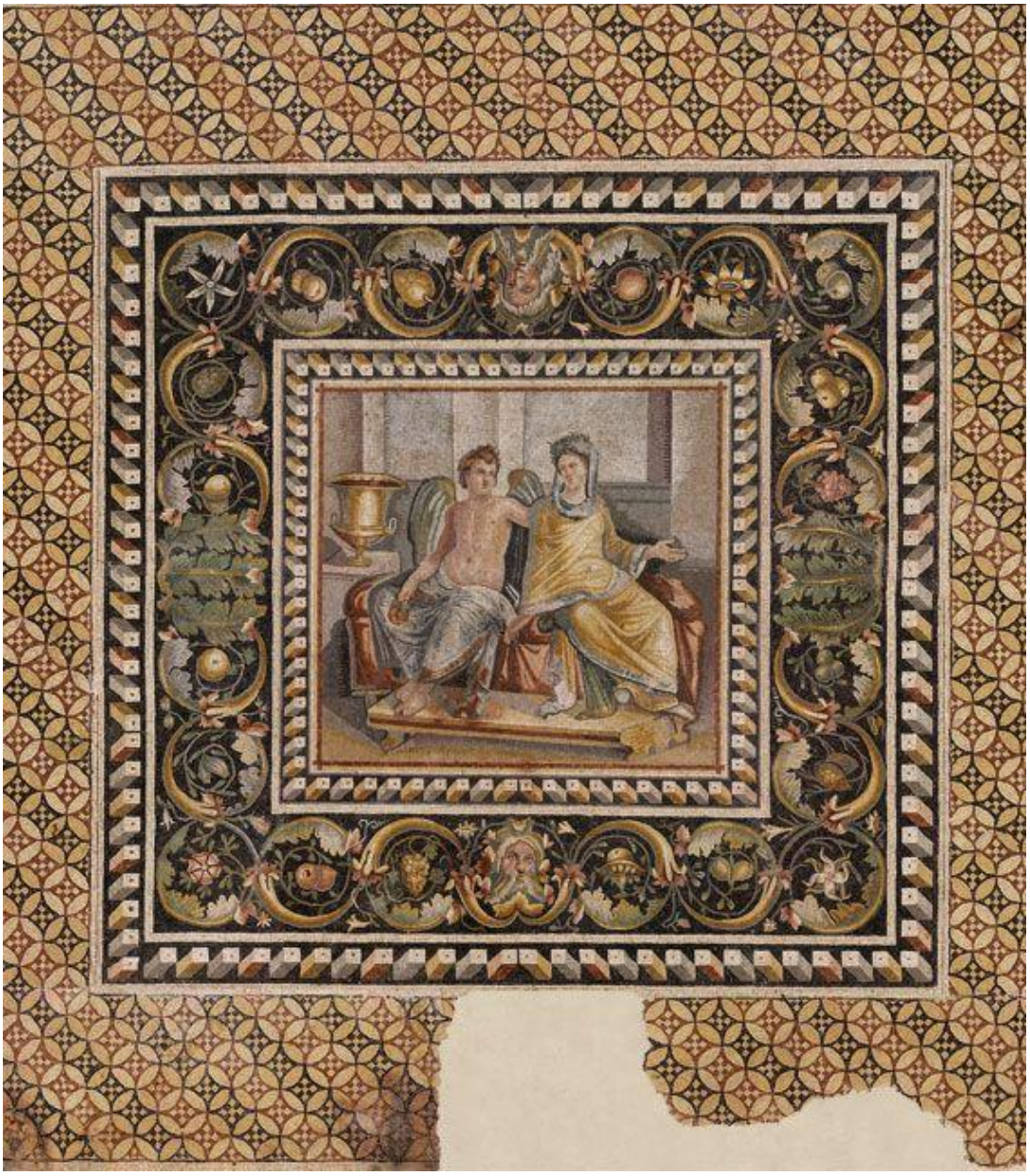

Katalog No:16

Mozaiğin Adı: Mousalar

Buluntu Yeri: Euphrates Villası (Pl.6)

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonu ile III. yüzyıl başları

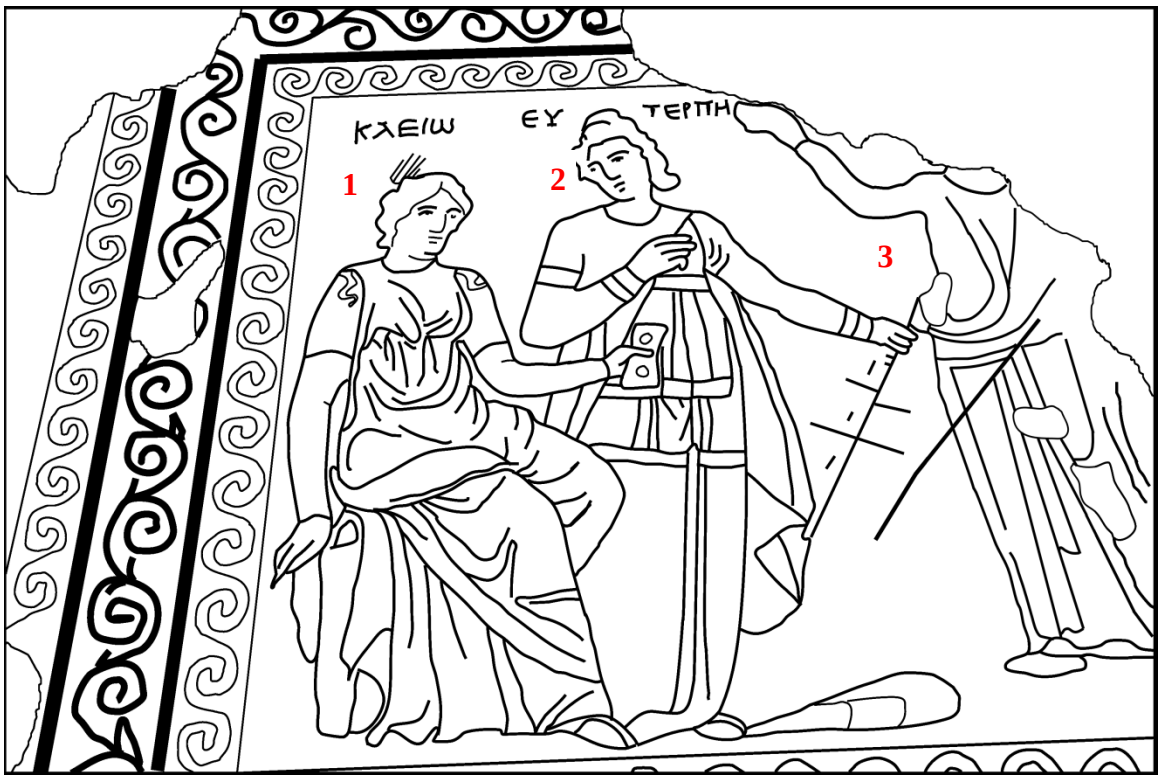

1) Kleio

2) Euterpe

3) Urania

4) Paideia

5) Arete

6) Sophia

T şeklinde iki figürlü pano etrafında geometrik motiflerden oluşan 7 panodan oluşan mozaik 2000 yılı kurtarma kazılarında bulunmuştur (Önal vd., 2006:148). Figürlü panolarda mousalar (ilham perileri) betimlenmiştir. Yangından dolayı büyük ölçüde tahribata uğramış figürlü panoların birinde soldan sağa Kleio (tarih perisi), Euterpe (flüt perisi) ve Urania (astronomi perisi) figürleri, diğerinde

Paideia (eğitim), Arete (erdem) ve Sophia (bilgelik) figürleri seçilmektedir. Figürlü panoların etrafı iki meander motifli bordür arasında sarı zemin üzerine kıvrık dallarla süslü bant ile sınırlandırılmıştır.

Mousalar Zeus ile Tanrıça Mnemosyne'nin kızlarıdır. İlhamın, yaratıcılığın, erdemin, tregedyanın, komedyanın, bilimlerin ve bilgeliğin simgeleridirler. Erhat'a göre insanı insan, tanrıyı tanrı yapan İlkçağ düşüncesinin parıltıları olmuşlardır (Erhat, 2008:208).

1) Kleio: Tarih yazarlarının ilham perisi olduğuna inanılan Kleio figürü yüksek bir platform üzerinde oturur bir biçimde tasvir edilmiştir. Üzerinde yeşil renkli, kolsuz, ayak bileklerine kadar uzun ve bol dökümlü bir khiton olduğu görülmektedir. Belden aşağısına sarılmış sarı himation'u ve ayaklarında beyaz renkte pero benzeri ayakkabısıyla betimlenmiştir. Başında yapraklarla ve çiçeklerle süslü bir taç olduğu, saçlarının bukleler halinde omuzlarına döküldüğü görülmektedir. Kollarında pazubentler ve bileklerinde takılar mevcuttur.

2) Euterpe: Flüt perisi Euterpe'nin zaman zaman Dionysos şenliklerine katıldığı, flüt çalıp insanlara da öğrettiğine inanılmaktaydı (Önal vd., 2006:148). Euterpe figürü üzerine yeşil renkli uzun kollu ve ayak bileklerine kadar uzanan kapalı bir giysi olduğu görülmektedir. Yeşil kumaş üzerine kol, bilek ve göğüs hizasında altın rengi şeritli süslemeler işlenmiştir. Bunun dışında giysi üzerinde kalça hizasından geçen altın şeritlerle sınırlı, kırmızı renkli kalın bant süslemesi olduğu da görülmektedir. İki elinde flütlerle birlikte resmedilen figürün sol elinde tıkaçlı, sesleri düzenlemeye yarayan bir flüt betimlenmiştir. Figürün başında yapraklarla süslü bir taç, ayağında ise beyaz renkli pero benzeri bir ayakkabı görülmektedir.

3) Urania: Gökbilim perisi Urania'nın başı tahrip olmuş ancak vücudu seçilebilmektedir. Sarı-yeşil renkte uzun kollu bir khiton üzerine aynı renkte dökümlü bir himation giymiştir. Himation'un kıvrımları sol kol üzerinden sarkmaktadır. Giysisinin ayak bileklerine kadar uzandığı ve khiton'un şeffaf bir kumaştan yapıldığı görülmektedir. Ayağında Roma sandalia'sını anımsatan kahverengi bir ayakkabı tasvir edilmiştir. Sağ elini yukarı doğru kaldırmış olan figürün sol elinde uzun ince bir sopa vardır.

4) Paideia: Eğitim perisi olarak inanılan Paideia figürünün gövde kısmı oldukça tahrip olmuş durumdadır. Figürün başı ve belden aşağısı günümüze ulaşabilmiştir. Saçları toplu olup kordelayla bağlı bir şekilde gösterilmiştir. Giysisi yeşil renkli bir uzun bir khiton üzerine sarı renkte dökümlü bir himation'dur. Himation gövdesini dizlere kadar sarmış olarak belirtilmiştir. Ayaklarında kırmızı renkte bir pero olduğu görülmektedir.

5) Arete: Erdemin perisi Arete figürü, oturur vaziyette betimlenmiş olup baş ve gövdesi tahrip olmuş durumdadır. Kolsuz, mavi renkli, uzun bir khiton üzerine aynı renkte ancak sarı renk şerit süslemeleri olan dökümlü bir himation giymiş olduğu görülmektedir. Sağ bileğinde altın bir bileklik tasvir edilmiştir.

6) Sophia: Mousalardan bilgeliği simgeleyen Sophia figürü ayakta resmedilmiştir. Saçları toplu bir şekilde altından yapılan bir tokayla tutturulmuştur. Giysisinin etek uçları sarı şeritle süslü, dökümlü ve yeşil renkli bir khiton olduğu görülmektedir. Khiton üzerine kırmızı renk üzerine uçları sarı şeritle süslenmiş himation giymiştir. Ayağında beyaz renkte pero ile tasvir edilmiştir.

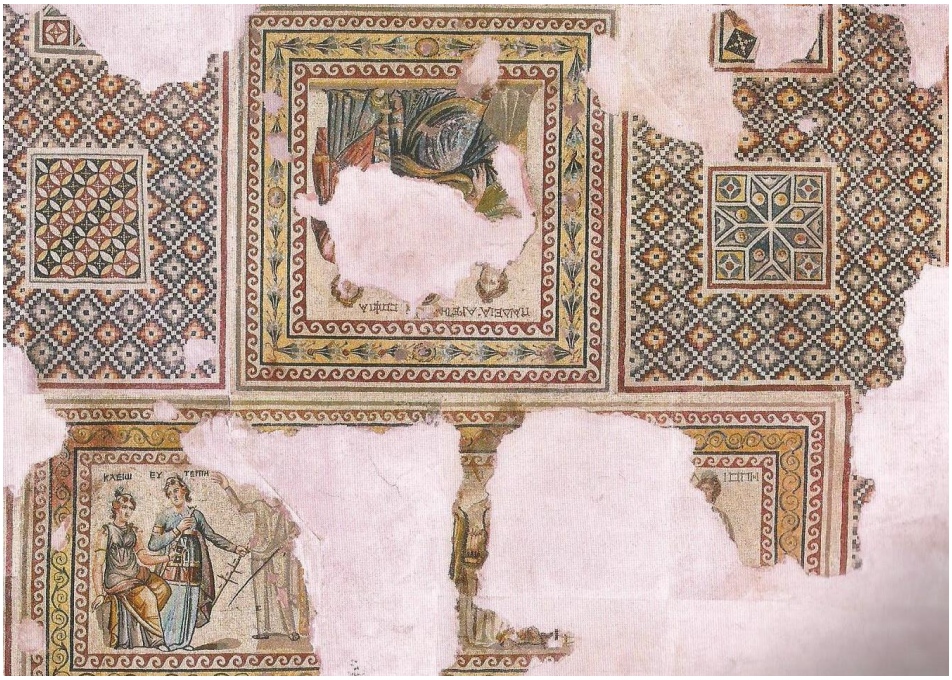

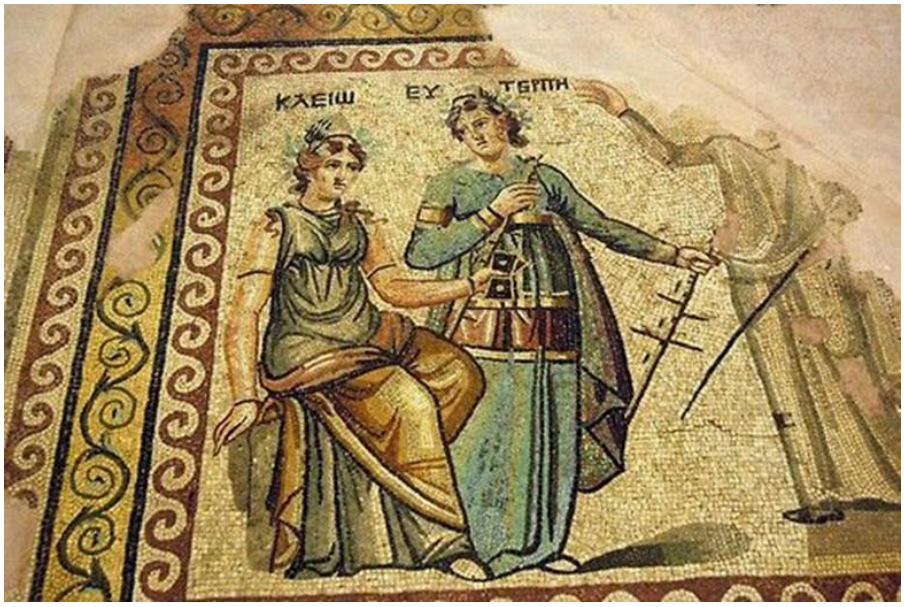

https/www.pinterest.com

Önal, 2013

Katalog No: 17

Mozaiğin Adı: Euphrates ve Nehir Tanrıçaları

Buluntu Yeri: Euphrates Villası- İmplivium

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonları ile III. yüzyıl başları

Boyutları: 4.80x1.65 m.

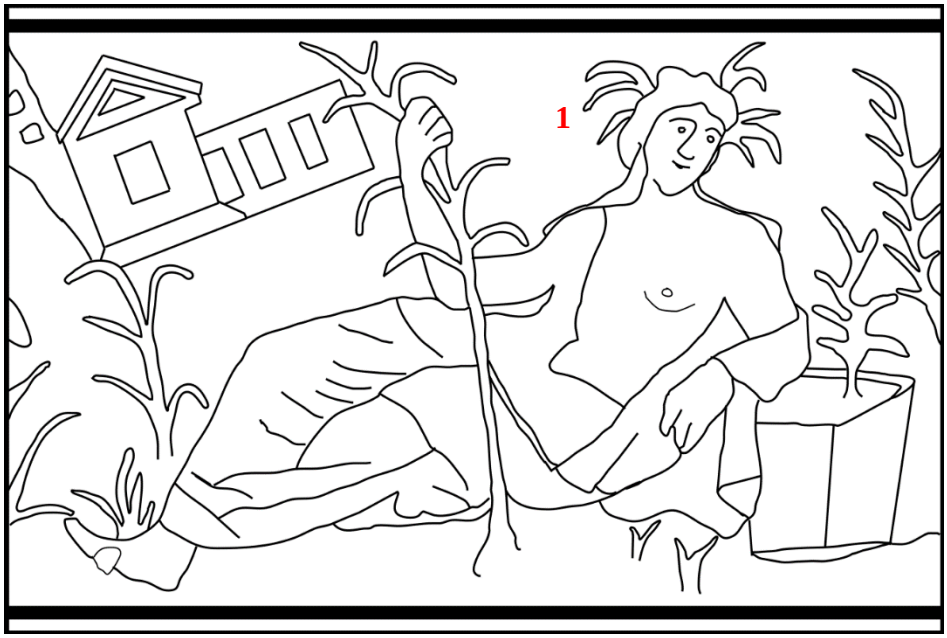

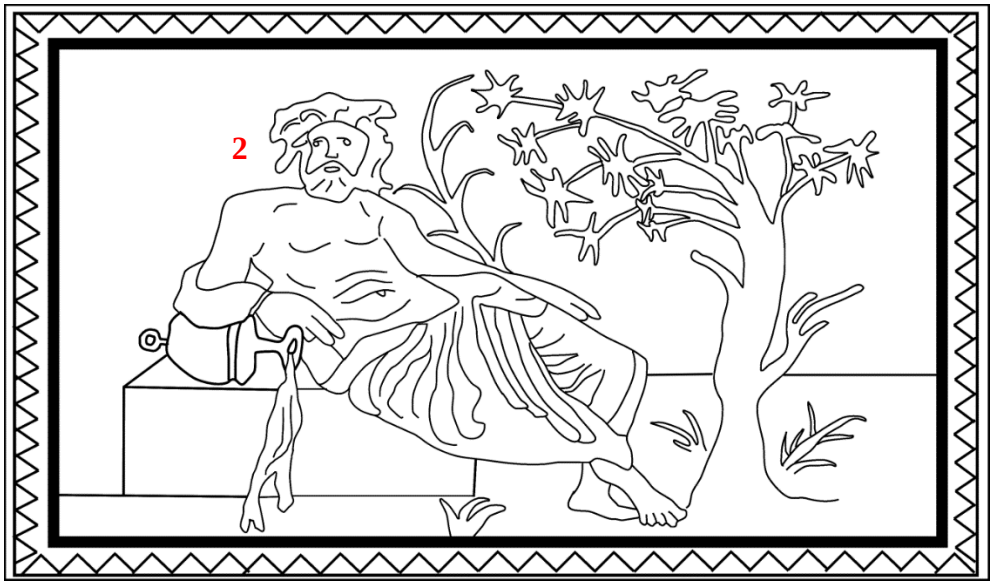

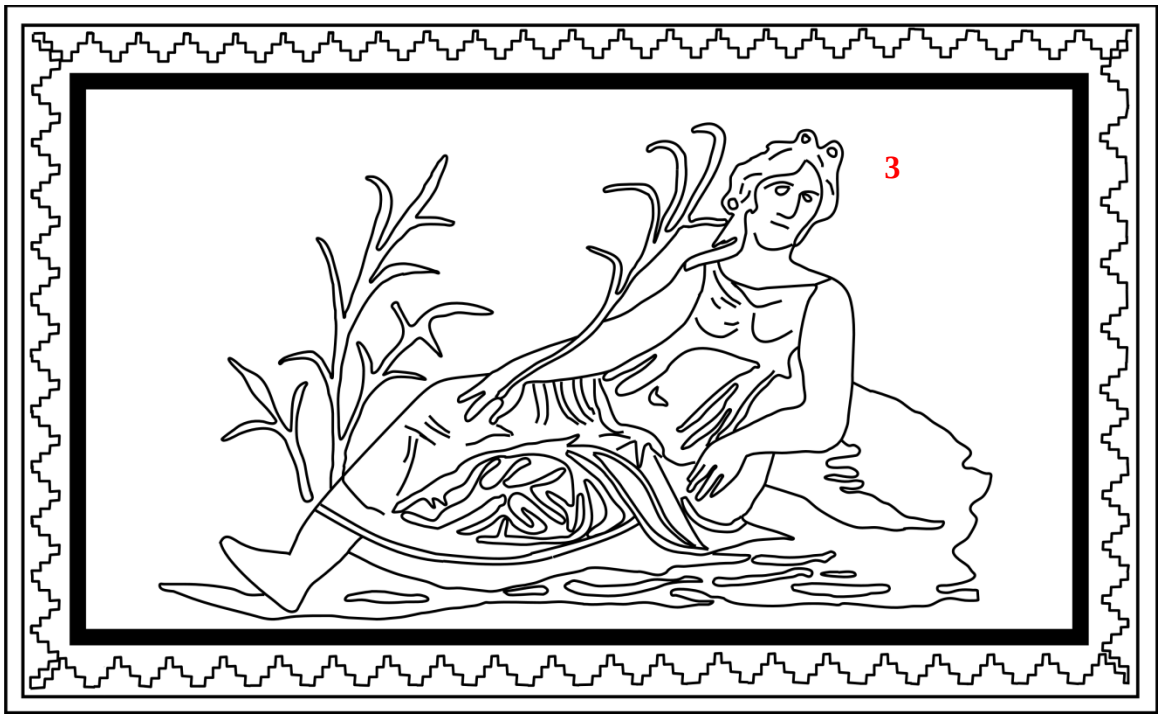

1) Nehir Tanrıçası-1

2) Euphrates

3) Nehir Tanrıçası-2

Mozaik, ince uzun sekizden pano içinde üç ayrı figürlü dikdörtgen sahneden oluşmaktadır. Sekizden panonun her iki köşesinde iç içe geçmiş dörtgen motifi ve figürlü sahnelerin etrafında basamaklı üçgenle sınırlandırılan dış hat çizgisi yer almaktadır. Merkezde üçlü saç örgüsü motifli geniş bant arasında üç ana sahne bulunmaktadır. Ana sahnelerin etrafının da yine basamaklı üçgen motifiyle sınırlandırıldığı görülmektedir. Ana sahnelerde Nehir Tanrıçaları ve Tanrısı Euphrates betimlenmiştir.

1) Nehir Tanrıçası-1: Dikdörtgen bir kaide üzerine sol dirseğini yaslamış olarak gösterilen tanrıçanın başından sazlardan örülü bir taç bulunmaktadır (Önal, 2013:113) Giysisi sol kol üzerinden geçerek bacaklarına doğru sarılmış sarı bir himation'dur. Himation'u vücudunun belden yukarısını çıplak bırakmaktadır. Figürün sağ elinde tuttuğu saz betimleri çevresinde de gösterilmiştir. Figürün ayakları çıplak olarak betimlenmiştir. Bunun dışında takılarının da olmadığı görülmektedir.

2)Euphrates: Dikdörtgen bir kaide üzerine sağ kolunu yaslamış olarak gösterilen figürün başında sazlardan örülü bir taç bulunmaktadır. Sağ kolundan geçerek belden aşağısına sarılmış himationu gri renkte olup kenarları sarı renk şeritle süslenmiştir. Ayakları çıplak olarak betimlenmiştir. Dikdörtgen kaide üzerinde altından yapılmış bir testi içinden su dökülmektedir. Figürün solunda bir ağaç tasvir yer almaktadır.

3) Nehir Tanrıçası-2: Önal'a göre su perisi Naias'ı betimleyen mozaikte tanrıça, sol kolunu bir kayaya yaslamış ve uzanmış vaziyettedir. Diğer iki figürde olduğu gibi başında sazlardan örülmüş bir taç bulunmaktadır. Aynı mozaikte betimlenen diğer tanrıça figürünün aksine yeşil renkte, kolsuz uzun ve dökümlü khiton giymiştir. Khiton'un üzerinde belden aşağısına sarılmış sarı renkli bir himation görülmektedir. Ayakları çıplak olarak verilmiştir. Boynunda ve bileklerinde takılara rastlanmamaktadır. Sağ elinde ve ayak dibinde diğer tanrıça betiminde olduğu gibi saz tasviri yer almaktadır.

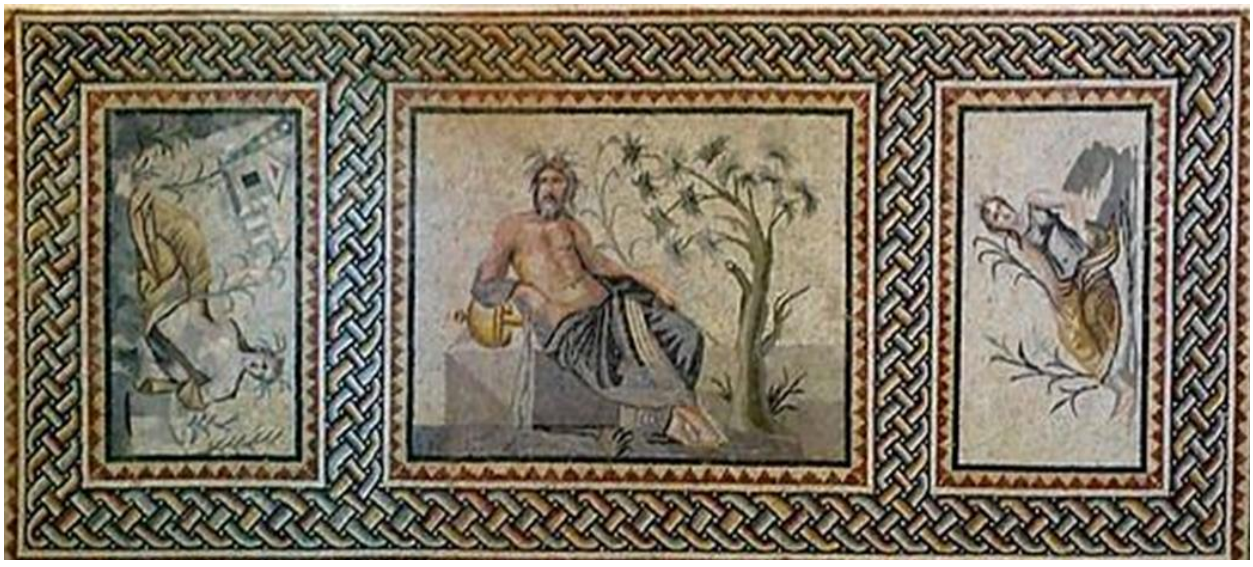

https/www.pinterest.com

Katalog No: 18

Mozaiğin Adı: Dionysos ile Ariedne'nin Balayı

Buluntu Yeri: Euphrates Villası

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonları ile III. yüzyıl başları

Boyutları:1.05 x 1.20 m.

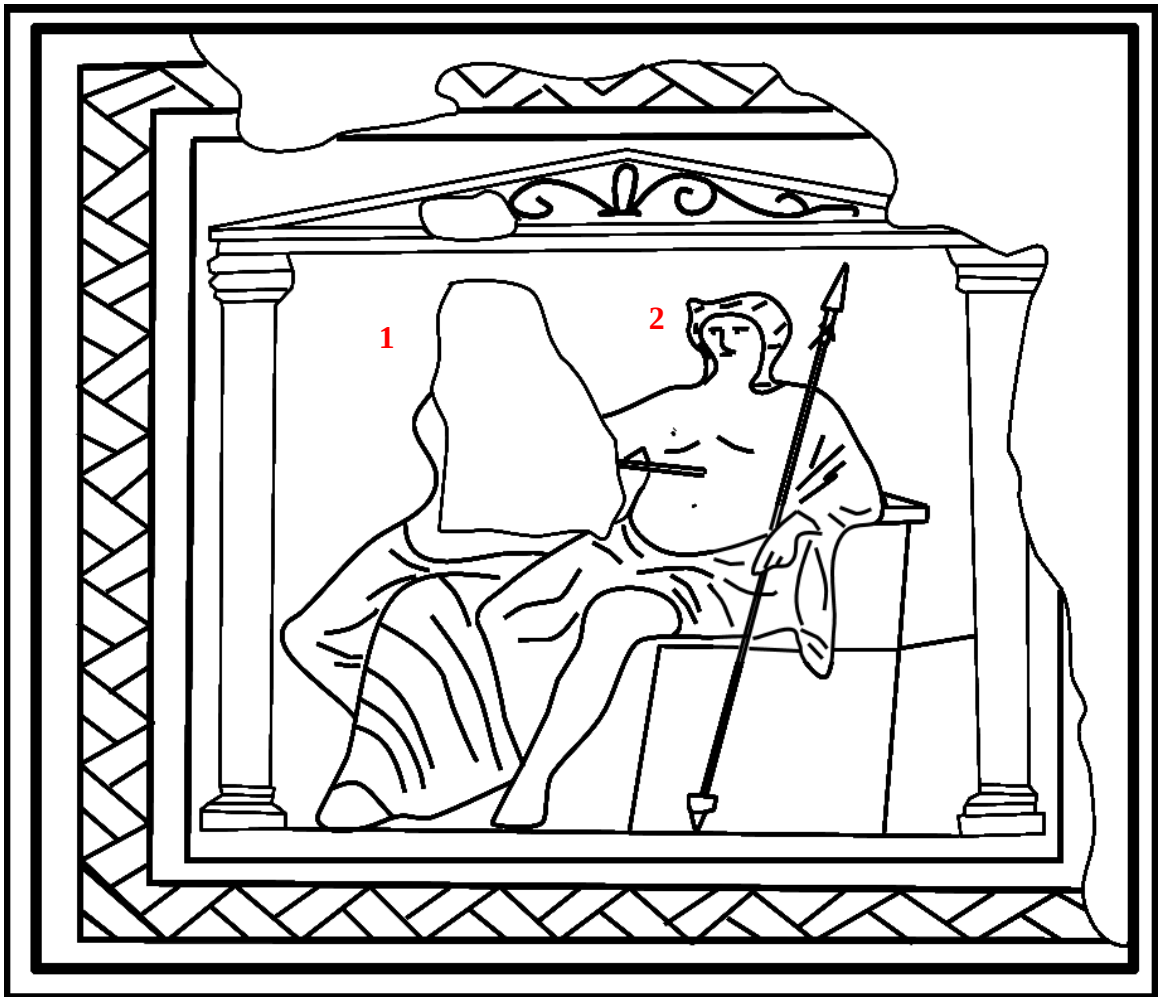

1) Ariadne

2) Dionysos

Mozaik birbirine dönük basamaklı üçgen motifler arasında üç boyutlu üçgenimsi çizgilerle bezenen bordürlerle sınırlandırılmıştır. Ana sahnede Dionysos ve Ariadne figürü iki Korinth sütununun taşıdığı kıvrık dallarla bezeli üçgen alınlığa

sahip bir mekan içerisinde, taştan yapılmış taht benzeri bir yapı üzerinde yan yana oturur vaziyette betimlenmişlerdir. Mozaikte Dionysos ve eşi Ariadne'nin Olympos'ta geçirdikleri balayı sahnesi işlenmiştir. Sasani istilası esnasında çıkan yangında Ariadne figürünün gövde kısmı tahrip olmuştur (Önal vd.,2006:165).

1) Ariadne: Ariadne figürünün belden yukarısı tahrip olduğu için gerçek anlamda bir tanımlama yapmak olanaksızdır. Ancak figürün gerek Zeugma gerekse de farklı bölgelerde betimlenen giysilerinden yola çıkarak kolsuz açık renkte bir khiton giydiği tahmin edilebilir. Khiton'un üzerinde bacaklarını örten sarı renkte bir himation giydiği görülmektedir.

2) Dionysos: Dionysos'un belinin etrafına sarılan kahve renkli himation iki omzunu ve kollarını kapatmakta olup gövdenin üst kısmını çıplak bırakmaktadır. Başında yaprak çelengiyle betimlenmiş tanrı sol elinde thyrsos'unu taşımaktadır. Sağ gümüşten bir içki kabı tutmaktadır. Ayağında betimlenen sandaletin dikkat çekici özelliği Roma tarzında olmasıdır. Ayak bileklerini kapatan bağcıklı, Roma sandalia'sına benzeyen ayakkabısı parmaklarını açıkta bırakmıştır. Mozaikte figürlerin bir iç mekân içinde betimlenmesi de dikkat çekici ve farklı bir özelliktir.

https/www.pinterest.com

Katalog No: 19

Mozaiğin Adı: Gaia

Buluntu Yeri: Euphrates Villası- İç Avlu

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl-3. yüzyıl

Kare biçiminde ana panonun sağ ve sol tarafında daire ve dörtgenlerden oluşan geometrik bantlar mevcuttur. Kare biçiminde ana panonun etrafı siyah konturla sınırlandırılmıştır. Her köşesinde kıvrık dallarla süslü motifler yer almaktadır. Kare içinde dairenin oluşturduğu alanda sekiz tane pelta deseni görülmektedir (Önal, 2013:111). En iç tarafta birbirine geçmiş iki dörtgen

bulunmakta ve bu dörtgenler dalgalı hatlar ve ikili saç örgüsüyle süslenmektedir. Ana sahne, etrafı meander motifleriyle bezenmiş sekizgenin içinde ki Toprak Ana Gaia tasvirinden meydana gelmektedir.

Gaia, Yunan mitolojisinde yer aldığı birçok efsaneye göre betimlemeleri yapılmış bir tanrıçadır. Roma Dönemi tasvirlerinde Gaia 'Doğa Ana, Toprak Ana' sembolüdür. Zeugma mozaiğinde de Toprak Ana'nın bereketi simgeleyen nitelikleri yansıtılmıştır. Başında betimlenen çiçek ve başaklarla süslü tacı hemen hemen tüm tasvirlerinde betimlenmektedir. Üzerinde her iki omzundan tutturulmuş kolsuz gri renkte bir khiton olduğu görülmektedir. Sol elinde, Toprak Ana'yı niteleyen en önemli detay olan, meyvelerden oluşan cornucopia (bereket boynuzu) yer almaktadır.

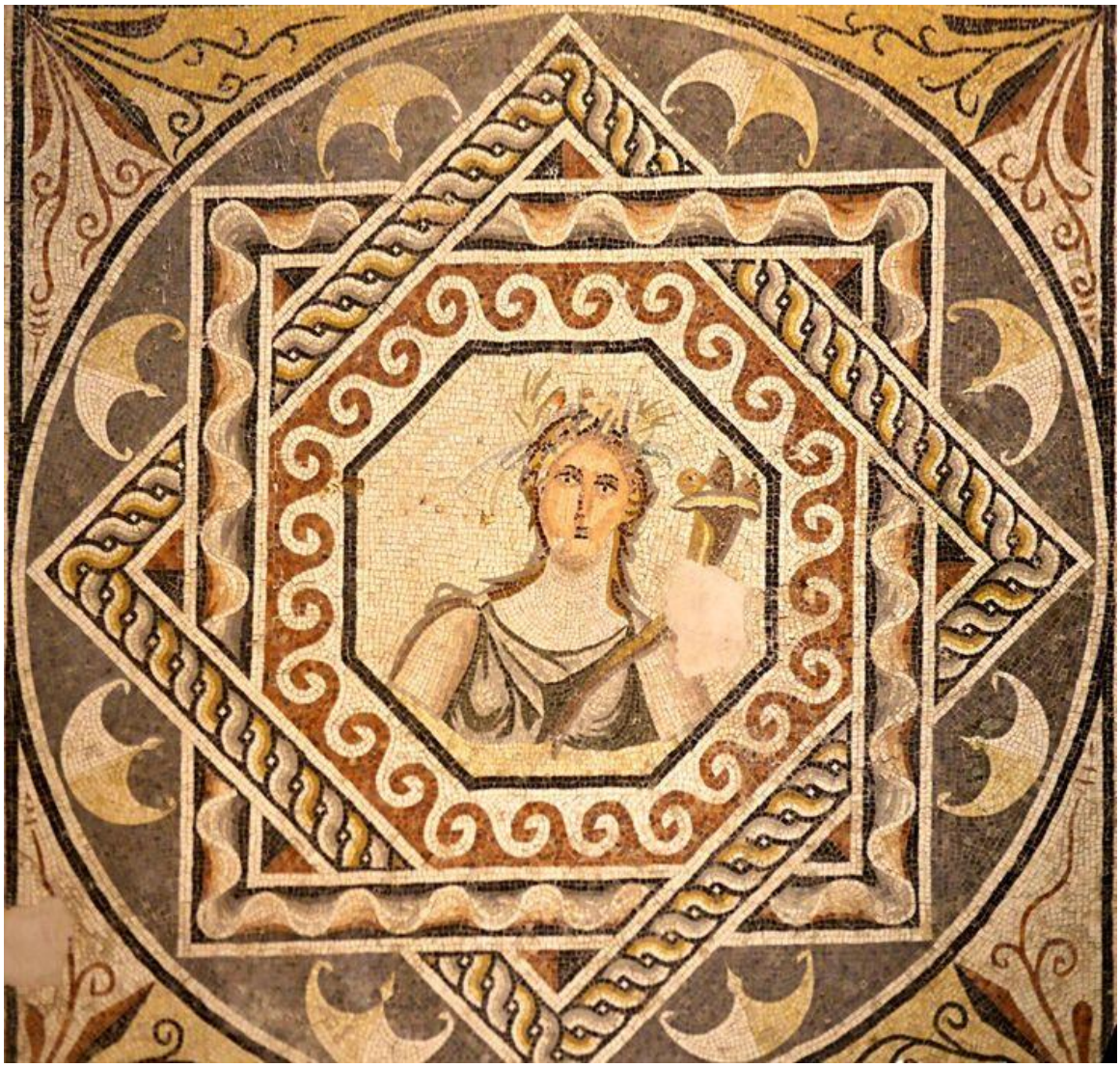

https/www.pinterest.com

Katalog No: 20

Mozaiğin Adı: Europa'nın Kaçırılışı

Buluntu Yeri: Europa Villası

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonları- III. yüzyıl başları

Boyutları: 4.70 x 3.20 m.

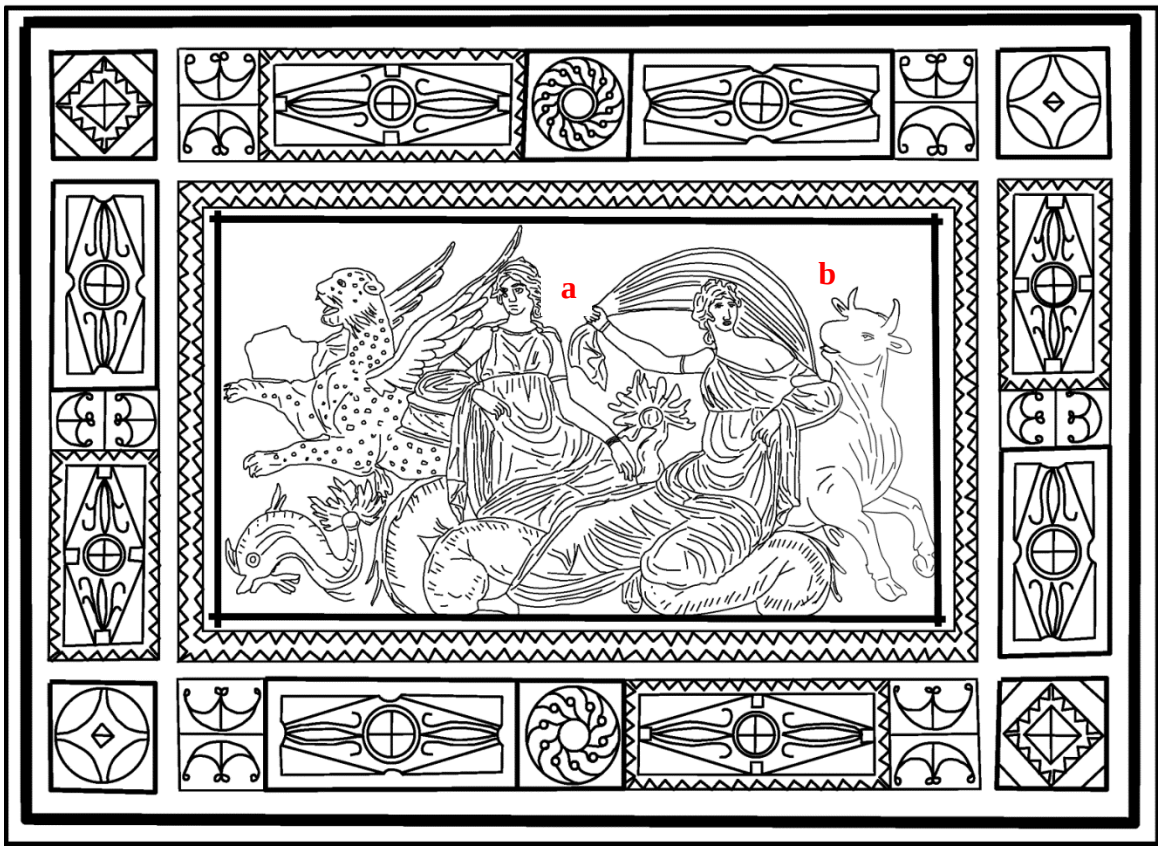

Mozaiğin etrafı eşkenar dörtgen motifleriyle sınırlandırılmış ana sahnesinde Fenike prensesi Europa'nın boğa kılığına giren Zeus tarafından kaçırılışı resmedilmiştir. Sahnede iki farklı Europa betimi bulunmaktadır. Büyük olasılıkla iki farklı hikaye iki Europa figürü üzerinden anlatılmaktadır (Önal vd., 2006:178). Bunun dışında deniz panterinin üzerinde betimlenen figürün Europa olmadığı üzerine çeşitli görüşler bulunmaktadır[9].

[9] **bknz. Beşinci Bölüm s.175**

Sahnenin solunda kanatlı bir panterin üzerinde oturan Europa, sağ kısmında boğanın üzerinde betimlenmektedir.

Kanatlı panter üzerinde tasvir edilen Figür a; üzerinde göğüs altından büzülmüş, dökümlü ve omuzlardan tutturulan yeşil renkte bir khiton görülmektedir. Khiton'un üzerinde bacaklarına sardığı sarı himation'un bir ucunu sağ koluna tutturmuştur. Başında ince bir stephane ve her iki kolunda da altından yapılmış pazubentleriyle resmedilmiştir.

Figür b; sol omuzunu açıkta bırakan uzun ve göğüs altından büzülmüş mavi bir khiton giymektedir. Khiton üzerine bacaklarını kapatan sarı bir himation giymiş olduğu görülmektedir. Sol kolundan geçen ve ayaklarına sarılan himation sağ elinde tuttuğu sarı renkte bir şal ile hemen hemen aynı renkte yapılmıştır. Elinde tuttuğu şal rüzgardan dalgalanmış bir vaziyette gösterilmiştir. Sağ koluna altından yapılmış pazubent taktığı ve ayaklarının çıplak olduğu görülmektedir.

Her iki figürde de giysi tiplerinin aynı olduğu görülmektedir. Renkleri farklı olan ancak omuzlardan tutturulmuş ve göğüs altından büzülen khiton'ların ikisinin de klasik Yunan tarzında olduğu görülmektedir. Figürler, bacaklarını örten ve bir kolundan geçirip aşağı sarkar vaziyette betimlenen sarı renkte himation giymiş olup, kollarına taktıkları pazubentler de benzerlik göstermektedir.

https/www.pinterest.com

Katalog No: 21

Mozaiğin Adı: Kahvaltıdaki Kadınlar

Buluntu Yeri: ZosimosVillası

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonları - III. yüzyıl başları

Boyutları: 4.60 x 5.70 m.

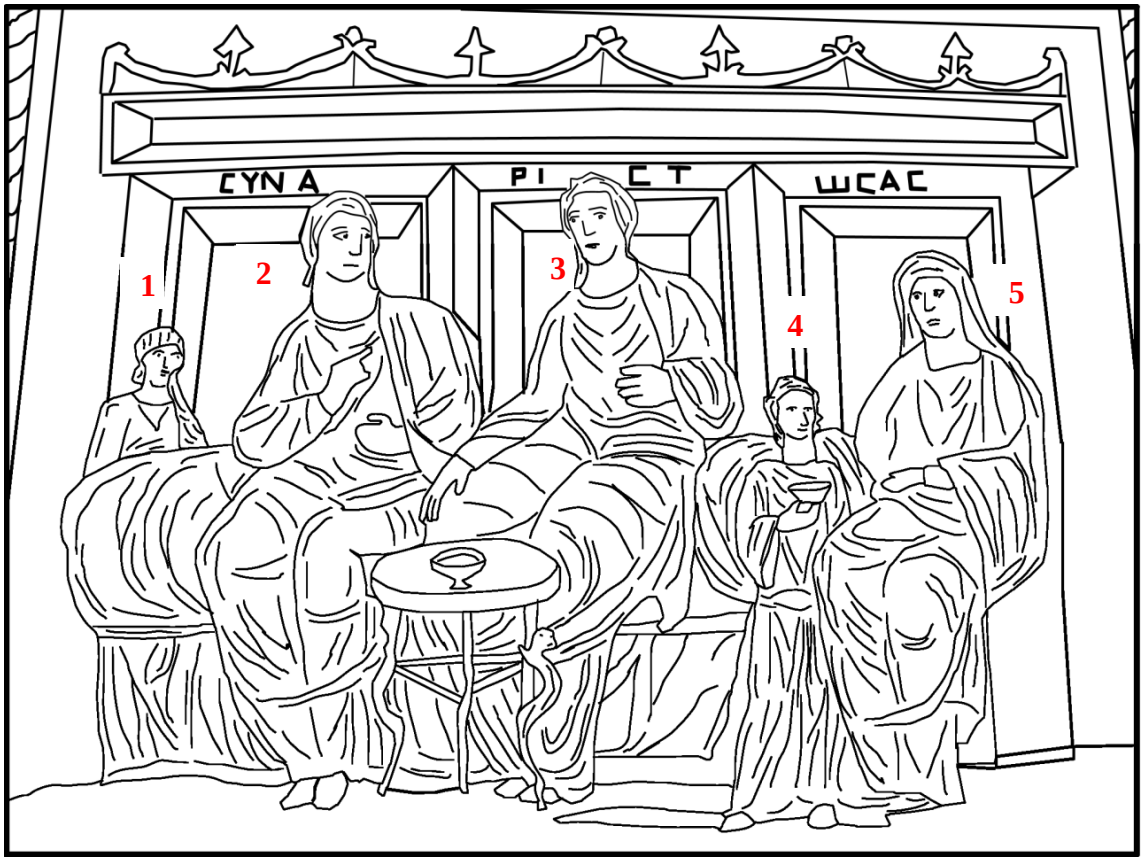

Mozaiğin en dış hattı basamaklı üçgen motifleriyle sınırlandırılmış olup, ana sahne etrafında avlanan Eroslar, kadın ve erkek masklarıyla bezenmiş geniş bir bant yer almaktadır. Ana sahne ikili saç örgüsü motifiyle çevrelenmiştir. Merkezde Grekçe CYNAPICTϢCAC (Siynaristosas: Kahvaltıdakiler) yazısı okunmaktadır. Sahnede oturan üç kadın figürünün yanında ayakta duran iki hizmetçi figürü betimlenmektedir. Zosimos tarafından yapıldığı yazan mozaik sanatçısının imzasını taşımasından dolayı önemlidir. Betimlenen sahnenin bir tiyatro oyunundan alıntı olduğu bilinmektedir ve figürler sahne binası önünde tasvir edilmişlerdir (Önal vd., 2006:186).

Figür 1: Sol kısımda yer alan hizmetçi kız figürü ayakta betimlenmiş olup üzerinde sarı renkte uzun kollu bir khiton olduğu görülmektedir. Saçları toplu halde başının arkasından tutturulmuştur. Kline arkasında betimlendiği için belden aşağısı görülmemektedir.

Figür 2: Yeşil bir kline üzerinde oturmuş olan kadın figürü sağ elini göğsüne yaslamış vaziyettedir. Saçları başının arkasında toplanmış olarak gösterilen figürün giysisi koyu kırmızı renkte, uzun kollu, dökümlü ve ayak bileklerine kadar uzun bir khiton'dur. Khiton üzerinde aynı renkte omuzlardan vücudun tamamına doğru sarılmış bir himation tasvir edilmiştir. Figürün ayaklarında pero benzeri beyaz renkte bir ayakkabı görülmektedir.

Figür 3: Yeşil kline'nin üzerinde oturan figürün sol eli dizlerinin üzerinde gösterilmiştir. Sağında duran figürle oldukça benzer bir giyime sahiptir. Üzerinde ayak bileklerine kadar uzun, dökümlü ve uzun kollu khiton ve aynı renkte bir himation betimlenmiştir. Himation omuzlarından geçerek vücudunun tamamını kapatmış ve dökümlü olarak verilmiştir. Ayaklarında 2 no.lu figürde olduğu gibi beyaz renkli kapalı bir ayakkabı görülmektedir.

Figür 4: Sahnenin sağ kısmında ayakta betimlenen hizmetçi figürü üzerinde bol, dökümlü uzun kollu ve ayak bileklerine kadar uzun sarı renkte bir khiton görülmektedir. Sağ elinde gümüş bir kylix'i solunda duran figüre uzatmaktadır. Ayaklarında diğer kadın figürlerinin ayakkabısına benzer beyaz renkli bir ayakkabıyla tasvir edilmiştir. Ayrıca üzerinde ki giysi sahnede betimlenen diğer hizmetçi figürünün (1 no.lu) giysisiyle benzer formda ve aynı renktedir.

Figür 5: Sahnenin en sağtarafında yaşlı olarak betimlenen figür kırmızı renkli bir platform üzerine oturmuş olarak betimlenmiştir. Başında beyaz renkte bir örtüyle resmedilmiş olan figürün üzerinde yeşil renkte ayak bileklerine kadar uzun bir khiton görülmektedir. Omuzlarından geçerek tüm vücuduna sarılmış yeşil renkli himation'u dökümlü olarak tasvir edilmiştir. Diğer kadın figürlerinde olduğu gibi bu figürün de ayaklarında beyaz renkli kapalı bir ayakkabı olduğu görülmektedir.

Sahnenin merkezinde figürlerin yanı sıra kıvrımlı ayaklara sahip altın rengi sehpa ve üzerinde gümüş bir kylix betimlenmiştir.

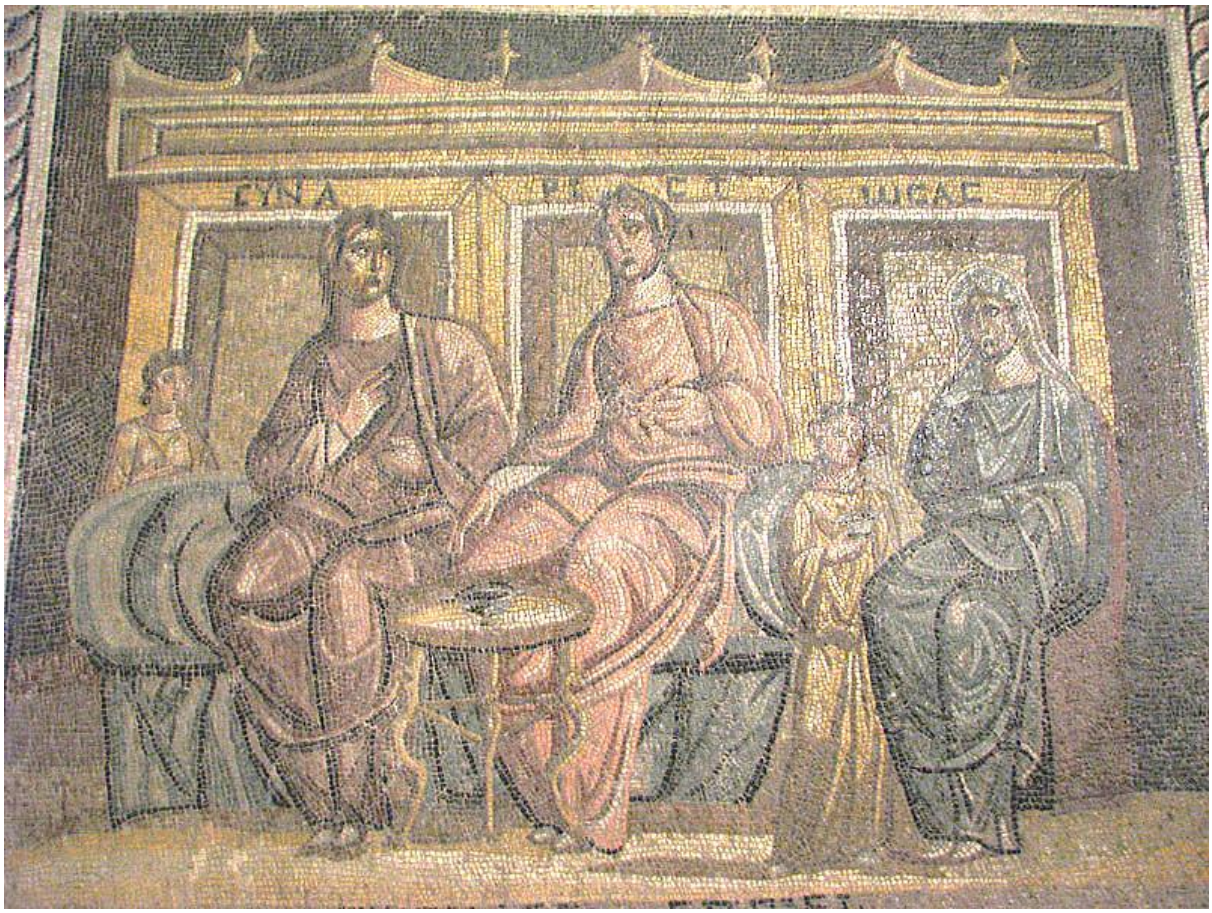

Önal, 2002

Katalog No: 22

Mozaiğin Adı: Metiochos ve Parthenope

Buluntu Yeri: Kennedy Villası

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonları- III. yüzyıl başları

Boyutları: 3.70 x 3.70 m.

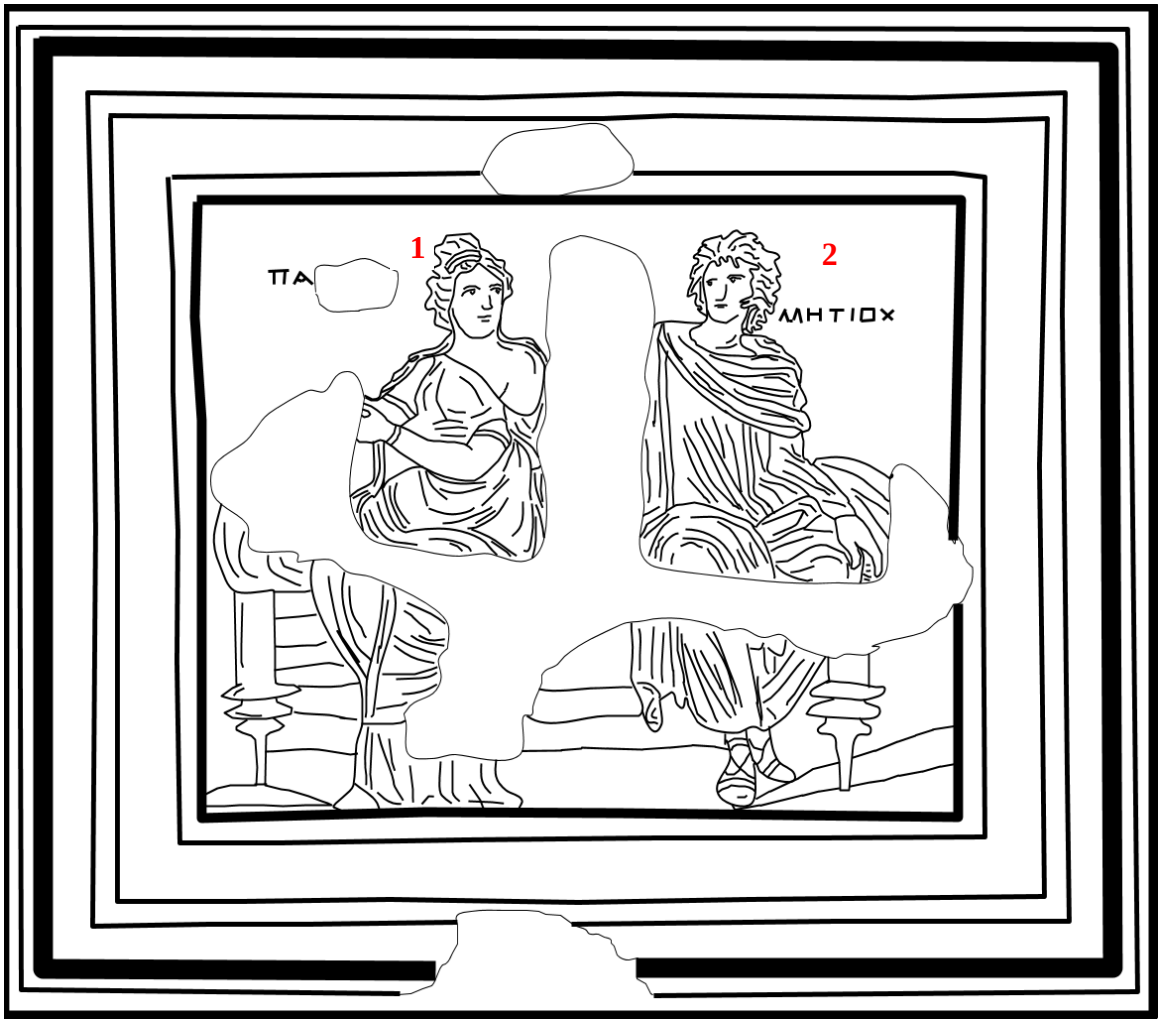

1) Parthenope

2) Metiochos

Basamaklı üçgen motiflerin ve iç tarfta ikili saç örgüsünün çevrelediği ana sahnede Samos tyranı Polikrates'in kız kardeşi Parthenope ile Metiochos tasvir

edilmiştir. Figürler, ayakları gri renkli halka topuzlu resmedilmiş bir kline üzerinde oturur vaziyettedir ve yanlarında Grekçe isimleri yazmaktadır.

1) Parthenope: Figürün üzerinde yeşil renkte, göğüs altından dökümlü ve omuzlardan tutturulmuş bir khiton tasvir edilmiştir. Khiton sol omuz üzerinden kol hizasına düşmekte ve sol omzu açıkta bırakmaktadır. Khiton üzerinde bacaklarına sarılmış sarı renkli bir himation olduğu görülen figürün, kol ve bileklerinde altın takılar mevcuttur. Saçları bir diadem'le başının tepesinde tutturulmuştur. Kulaklarında sarkan küpeler olduğu görülen figürün, ayaklarında beyaz renkte pero benzeri kapalı ayakkabıları olduğu da görülmektedir.

2) Metiochos: Figür, beyaz üzerine iki koyu renk şerit süslemeli bir tunica ile resmedilmiştir. Tunica üzerinde, omuzlarından geçerek bacaklarına sarılmış vaziyette duran kırmızı renkli himation'u görülmektedir. Ayaklarında Roma sandalia'sı ile tasvir edilmiş figürün üzerinde görülen giysiler Roma giyim kuşam geleneğine yakın bir forma sahiptir.

Katalog No: 23

Mozaiğin Adı: Theonoe

Buluntu Yeri: Kointos Villası- Triclinium (Pl.7)

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonları ile III. yüzyıl başları

1) Kadın figürü-1

2) Kadın Figürü-2

3) Theonoe

4) Kadın Figürü-3

5) Rahip Kılığında Leukippe

Mozaiğin en dış kısmında iç içe geçmiş üç boyutlu geometrik desenler görülmektedir. Meander motiflerinin çevrelediği ana sahnede korsanlar tarafından kaçırılan Theone ile kız kardeşini bulmak için erkek kılığına giren Leukippe'nin Karia Sarayı'na gelişi ve tanınmamak adına rahip kılığına girmesi sonucu Theonoe'nin rahip sandığı kardeşine aşık oluşu anlatılmaktadır (Önal vd., 2006:208). Sahnede soldan sağa doğru yan yana iki kadın figürü, Theonoe, başörtülü bir kadın figürü ve rahip kılığına girmiş Leukippe resmedilmiştir.

1) Kadın figürü: Figür sarı renkli, ayak bileklerine kadar uzun bir khiton üzerine aynı renkte himation'uyla tasvir edilmiştir. Himation sol kol üzerine sarılmış ve dökümlü bir şekilde aşağı sarkıtılmıştır. Başında çiçeklerle süslü bir çelenk betimlenmiş olup saçları ortadan ikiye ayrılıp arkadan tutturulmuştur. Ayağında beyaz renkte bir pero olduğu görülmektedir.

2) Kadın figürü: Sahnenin soldan ikinci figürü olan ve ayakta duran kadın figürü Theonoe'nin arkasında resmedildiği için giysisi hakkında detaylı olarak yorum yapılamamaktadır. Ancak 1 no.lu figürün giysisi ile aynı forma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Başında beyaz çiçeklerle süslü bir çelenk betimiyle ve yeşil renk uzun khiton üzerine himation giymiş olarak tasvir edilmiştir.

3) Theonoe: Figürün giysisi kırmızımsı pembe renkli, uzun kollu ve ayak bileklerine kadar uzun bir giysidir. Giysinin kollarının uç kısmında beyaz ve yeşil renkli şeritli süslemeler bulunmaktadır. Etek ucunda beyaz-yeşil şerit süslemesi altında sarı renkte kalın bir bandın olduğu görülmektedir. Giysisi belden bir kuşakla bağlanmış olup, dökümlüdür ve kumaş üzerinde omuzlardan bel hizasına kadar iki parça siyah renkli şerit geçmektedir. Giysinin üzerinde aynı renkli ancak kenarı yeşil üzerine sarı renkte sarmaşık dallarıyla bezenmiş himation olduğu görülmektedir. Himation, figürün sol tarafından sağ bacağına doğru sarılmış ve püsküllü uçları sol kol üzerinden sarkıtılmıştır. Ayaklarında 1. no.lu kadın figüründe de görülen beyaz renkte pero ile resmedilmiştir. Saçları arkaya doğru taranıp omuzlarına dökülmüş ancak başında herhangi bir çelenk, taç vb. tasviri bulunmamaktadır.

4) Kadın figürü: Başında siyah renkli bir velum ile resmedilen figürün üzerinde sarı renkte uzun bol bir giysi ve aynı renkte himation olduğu görülmektedir. Sahnede

silindirik gövdeli bir kaidenin arkasında betimlenen figürün giysisi ve ayakkabıları hakkında detaylı inceleme yapılamamaktadır.

5) Rahip Kılığında Leukippe: Rahip kılığında resmedilmiş figürün üzerinde rahiplerin giydiği beyaz kumaş üzerine siyah renkte ince şerileri olan, ayak bilek uzun geniş bir tunica olduğu görülmektedir. Tunica'nın üzerine aynı kumaştan dökümlü bir himation giymiştir. Ayaklarında sarı renkte bağcıklı bir calcea ile resmedilmiştir. Sağ elinde bir defne dalı tutar vaziyette betimlenen figür sol eliyle sunağın üzerine bir çiçek uzatmaktadır.

Theonoe ve Leukippe figürlerinin arasında silindirik gövdeli sunak betimi yer almaktadır. Kaidesi üzerinde Grekçe "Kointos Kalpurnios bunu en iyi şekilde yaptı" yazısı okunmaktadır (Önal vd., 2006:208). Zeugma'da Aphrodite'nin Doğuşu ve Metiochos-Parthenope mozaiklerinde usta Zosimos tarafından yapıldığını gösteren yazıt bulunmaktadır. Theonoe Mozaiği de üzerinde ustasının ismi yazan Zeugma mozaikleri arasında yer almaktadır.

Abadie-Reynal vd., 2012

Katalog No: 24

Mozaiğin Adı: Akhilleus Skyros Adası'nda

Buluntu Yeri: Kointos Villası- Triclinium

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl sonları ile 3. yüzyıl başları

Boyutları: 2.18 x 3.92 m.

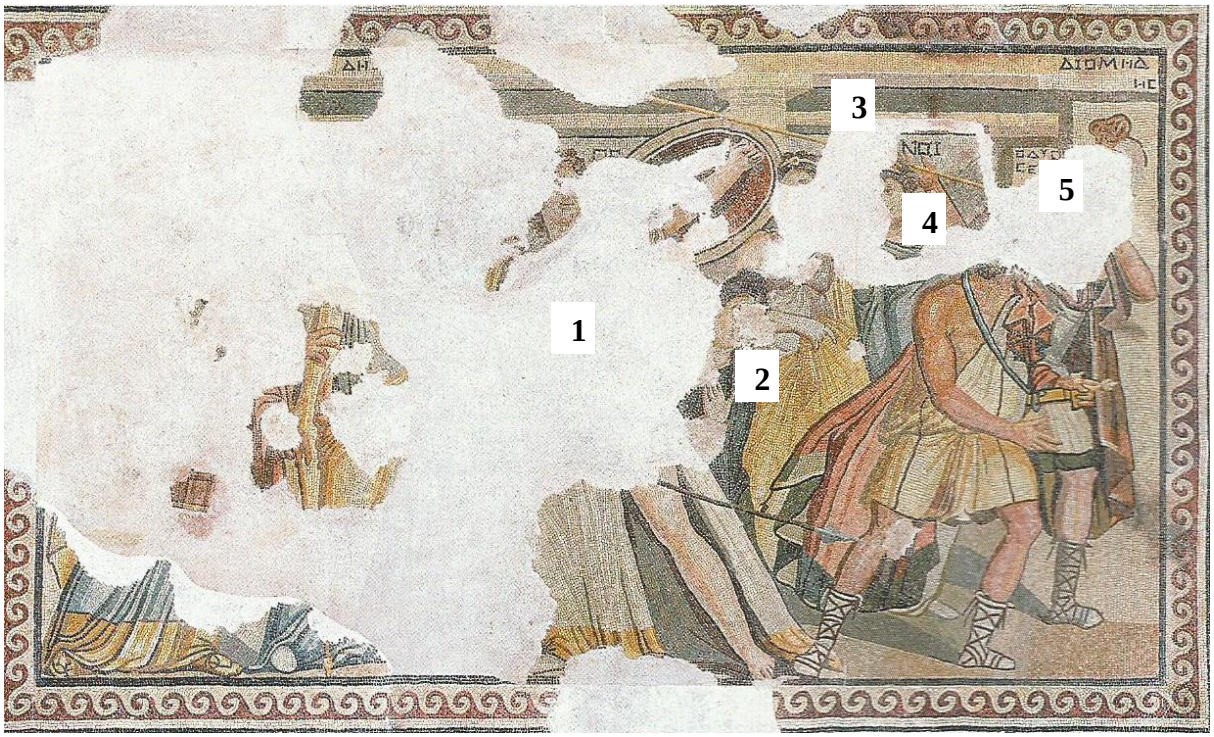

Abadie-Reynal vd., 2012

1) Akhilleus

2) Kadın figürü

3) Kadın figürü

4) Odysseus

5) Erkek Figürü

Kointhos Villası'nda Theonoe Mozaiği ile aynı odada bulunan mozaikte, Poseidon Villası Akhilleus Skyros Adası'nda Mozaiği ile aynı konu işlenmiştir.

Akhilleus'u Troia Savaşı'na katılması için ikna etmeye Kral Lykomedes'in sarayına gelen Odysseus ve saray ahalisiyle merkezde betimlenen Akhilleus figürlerinin önemli bir bölümü tahrip olduğundan giysilerinin formları tam olarak seçilememektedir.

1) Akhilleus: Belden yukarısı tahrip olmuş Akhilleus'un yalnızca sol bacağı görülmektedir. MK.10 Akhilleus figürü ile karşılaştırıldığında figürün uzun bir khiton giydiği düşünülmektedir. Krem renkli, uçları sarı şeritlerle süslü khiton figürün sol bacağını açıkta bırakmaktadır. Sağ elinde yarısı görünen mızrağı ve sol elinde kalkanıyla tasvir edilmiştir.

2) Kadın figürü: Günümüze baş kısmı ve vücudunun boyundan aşağısı korunarak gelen figürün saçlarının altın renginde bir diadem ile tutturulduğu görülmektedir. Krem renkli, göğüs altından dökümlü uzun bir khiton üzerine sarı renkli bir himation giymiş vaziyette resmedilmiştir. Sağ eliyle himation'un kumaş tomarını tutmaktadır.

3) Kadın figürü: Üzerinde yeşil bir giysi olduğu görülen figür büyük ölçüde tahrip olmuş durumdadır. Giysisinin uzun olduğu ve sol ayağında beyaz renkli bir pero ile tasvir edildiği görülmektedir.

4) Odysseus: Sol omzundan geçen beyaz üzerine iki ince şeritli tunica giydiği görülen figürün üzerinde yine sol omzunda toplanmış kırmızı renkte pelerin tasvir edilmiştir. Pelerinin uçları yeşil renkte şerit süslemelidir. Sağ omzundan kılıç kabzası geçen figür sol eliyle kılıcını tutar vaziyettedir. Ayaklarında bağcılıklı uzun bir sandalia betimlenmiştir.

5) Erkek figürü: Sahnenin en sağında resmedilen figürün başı tahrip olmuştur. Üzerinde Odysseus figüründe de betimlenen beyaz tunica ile resmedilmiştir. Tunica'nın uçları siyah renk şerit süslemelidir. Odysseus figüründe de görülen sol omzundan aşağı sarkıtılmış pelerini kırmızımsı renktedir. Ayaklarında Odysseus figüründe olduğu gibi bağcıklı uzun bir sandalia görülmektedir

Katalog No: 25

Mozaiğin Adı: Dionysos Büstü

Buluntu Yeri: Zeugma'da niteliği henüz belirlenmeyen bir villanın implivium'u

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: II. yüzyıl - III. yüzyıl

Birbirine dönük meander motifli iki kalın bordür arasında üçlü saç örgüsü ve içinde basamaklı üçgenlerle sınırlandırılan dikdörtgen pano içerisinde Dionysos tasviri büst olarak betimlenmiştir.

Dionysos, başında asma yapraklarından yapılmış çelengiyle, yüzünü hafif sağa çevirmiş ve dudakları aralık olarak resmedilmiştir. Saçları diğer mozaik

portrelerinde olduğu gibi bukleler hainde ve omuzlarına dökülmektedir. Üzerinde sol omzundan geçen ve sağ omzunu açıkta bırakan pembemsi kahve renkte bir himation görülmektedir. Sağ omzuna thyrsos'unu yaslamış vaziyette betimlenmiş olan tanrı, Zeugma Dionysos Madalyonu mozaiğinde olduğu gibi bu mozaikte de genç görünümdedir.

Aygüneş, 2006

Katalog No: 26

Mozaiğin Adı: Danae- Diktys Mozaiği

Buluntu Yeri: Danae Evi

Türü: Taban Mozaiği

Tarih: III. yüzyılın ilk yarısı

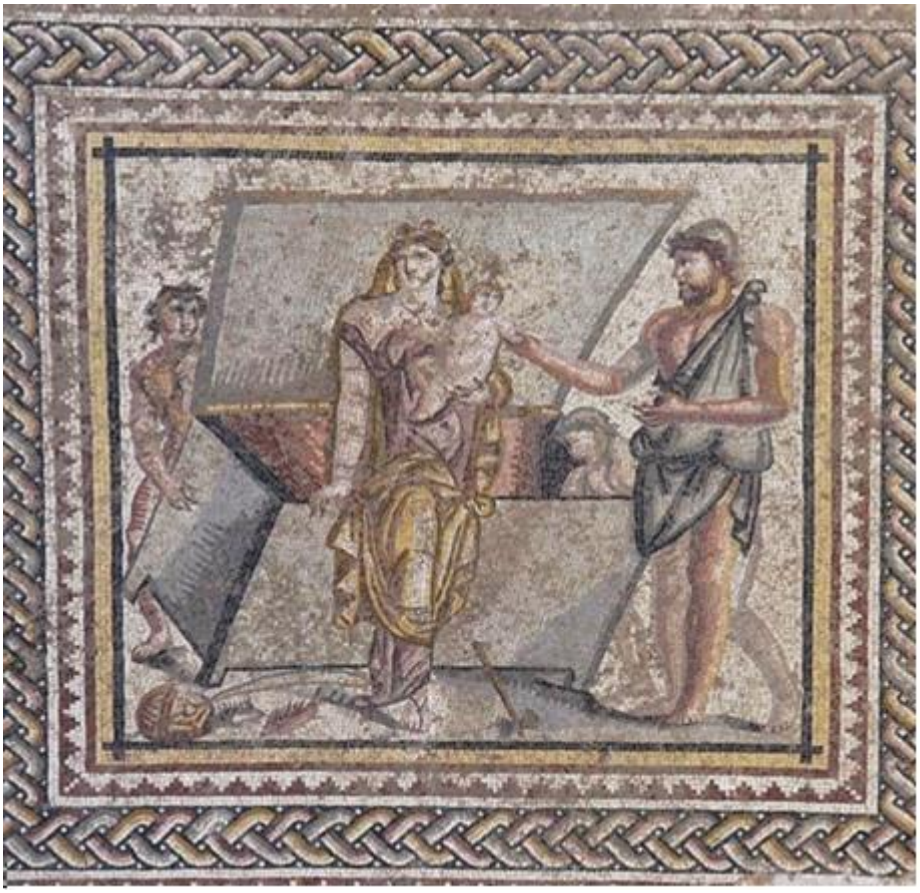

Önal, 2009

1) Erkek figürü

2) Danae

3) Bebek Perseus

4) Erkek figürü

5) Korsan Diktys

Etrafı iki sıra basamaklı üçgenlerin oluşturduğu kalın ikili saç örgüsü bandıyla çevreli mozaiğin ana sahnesinde Perseus'un annesi Danae, kucağında bebek Perseus, korsan Diktys ve iki balıkçı figürü betimlenmiştir.

1) Erkek figürü: Sahnenin en solunda betimlenen balıkçı figürü sandığı kaldırır vaziyette resmedilmiştir. Vücudun bir bölümü sandık tasvirinin arkasında kalmıştır. Figürün giyimsiz olduğu görülmektedir.

2) Danae: Sağ eliyle destek alarak sandıktan çıkarken ve sağ ayağı sandığın dışında betimlenen Danae figürünün üzerinde kahverengi, ayak bileklerine kadar uzun bir khiton olduğu görülmektedir. Khitonun sağ omuz askısı hafifçe sıyrılmıştır. Khiton üzerine sarı renkte bir himation sarılmış bir biçimde betimlenen figürün himationu kısmen başını örtmüş, sol kol üzerinden sarılarak yine sol taraftan düğümlenmiştir. Himationun sağ ve sol tarflarında kıvrımlı bir görüntüye sahiptir. Ayaklarında Yunan ve Roma sandaletlerinden farklı bir forma sahip, ayak baş parmağı arasından geçerek ayağı tam anlamıyla sarmayan bir sandaletle tasvir edilmiştir.

3) Bebek Perseus: Giyimsiz olarak betimlenen figür Danae'nin kucağında resmedilmiştir.

4) Erkek figürü: Sahnenin solunda sandığın içerisini araştırırken betimlenen balıkçı figürünün gövdesi 5 no.lu figürün arkasında kaldığı için giysi analizi tam anlamıyla yapılamamakla beraber 1 no.lu figür gibi giyimsiz olarak resmedildiği düşünülmektedir.

5) Korsan Diktys: Figürün üzerinde sol omuzdan tutturularak sağ omzu açıkta bırakan kısa, yeşil renkli bir işçi tunicası olduğu görülmektedir. Tunica'nın formu Zeugma'da tunica giymiş olarak betimlenen figürlerin giysilerinden farklı olarak, bel kısmından bir kuşakla sıkılmış ve kumaşı kuşak üzerine şişkince dökülmüş bir biçimdedir. Ayakları çıplak olarak betimlenen figürün başında gri renkte konik bir başlık olduğu görülmektedir (Önal, 2009:63-66).

4. 3. Zeugma Duvar Resimleri ve Kataloğu

Zeugma antik kenti duvar resimlerinin uygulanan teknikler sonucunda 252-253 yıllarında yapıldığı saptanmıştır. Gerek uygulanan teknikler gerekse de stilistik özellikleri açısından M.Ö. I. yüzyıl ve sonrasına tarihlenen Pompei duvar resimleri ile büyük ölçüde benzerlikler taşımaktadır. Pompei'nin dördüncü üslubu olan ''İllüzyonist Stil'' tekniğinde yapılmış duvar resimleri Ephesos antik kenti duvar resimleriyle de stil ve renk çeşitliliği bakımından benzerlikler taşımaktadır. Volker Strocka'nın incelemelerine göre kullanılan motifler, konular ve uygulan teknikler, kronolojiye bağlı olarak Ephesos duvar resimleriyle paralellik göstermektedir (Bergmann, 2010:168).

Zeugma duvar resimlerinde genel olarak yüzeye iki farklı harç uygulandığı görülmektedir. Arriccio adı verilen 1-3 cm. arasında değişen kalınlıkta uygulanmış içinde iri kum taneleri olan gri renkte bir harç tabakası ve intonaco adı verilen tek kat halinde uygulanan daha ince taneli kum ve boyanın uygulandığı sarımsı krem renkte başka bir sıva yüzeylere sürülmüştür. Zeugma duvar resimlerinin harcı üzerinde pontate, giornata ve sinopia gibi izlere rastlanmaması fresko tekniğinin uygulanmadığını göstermektedir. Bunun yanı sıra bazı duvar resimlerinde intonaco harcı üzerinde kenarları dışa doğru çıkıntı yapan düz çizgiler saptanmıştır. Muhtemelen sıva kurumadan iple yapılan bu çizgilerle amaç, çerçeve için sınır oluşturmaktır (Çetin, 2004:39-43).

Sıvanın alt kata tutunmasını sağlamak alt kat resim yüzeyine çentikler atılmıştır. Bu teknik Roma Dönemi duvar resimlerinde sıklıkla uygulanmış olup Delos Yerleşim II-A ve Ephesos Yamaç Evleri duvar resimlerinde de görülmektedir (Çetin, 2004:39-43).

Duvar resimlerinde en çok geometrik motiflerin yer aldığı sahneler boyanmıştır. Mermer üzerine çeşitli renkler kullanılarak yapılan bu stil Zeugma'da klasik dönem üslubu ya da ''Birinci Üslup'' olarak bilinmektedir. Bu stilin bilinen en erken örnekler M.Ö. III. yüzyılda Makedonya, M.Ö. II. yüzyılda Delos'ta, İskenderiye ve İtalya'da görülmektedir. Helenistik Dönem'de Pergamon'da ve Pergamon'un Roma İmparatorluk Dönemi'nde de bu stile rastlanılmaktadır. Bu üslupta gerçekçi betimlemelerden çok fantastik efektler ve yeni renk

kombinasyonları uygulanmıştır. Bu stilde yapılan duvar resimlerinde genelde sarı paneller üzerine kırmızı şeritli mor ve beyaz renkler kullanılmıştır. Aynı zamanda kare ve dikdörtgen bloklar üzerine karmaşık renkli geometrik şekiller de uygulanmıştır. Bu renkli geometrik şekillere Roma İmparatorluğu Dönemi'nde Ephesos antik kentinde dahi rastlanılmamakta, bu teknik Zeugma'ya özgü bir stil olarak kendini göstermektedir (Bergmann, 2010:170)

Zeugma duvar resimlerinde ikinci üslup ''Mimari Stil'' olarak bilinmektedir. İkinci stilde duvarlar illüzyonist bir biçimde boyanmış, sütunlar, kapılar, alınlıklar üç boyutlu ve cepheden gölgelendirmelerle gösterilmiştir. Birinci üslup İtalya'ya özgüyken ikinci üslup kaynaklarını Yunanistan'dan ve doğudan almaktadır. Zeugma'da Helenistik Dönem'e özgü bu stilde boyanmış duvar resimleri II. yüzyıla tarihlenmektedir (Bergmann, 2010:172).

Zeugma duvar resimlerinde ortaya çıkarılan odalarda değişken üsluplarda yapılmış duvar resimleri bulunmaktadır. Genel olarak farklı stillerle ortaya çıkmış, geç dönemlerde Pompei Dördüncü Üslup tarzında gelişme göstermiştir (Bergmann, 2010:173).

Katalog No: 1

Duvar Resminin Adı: Deidameia ve Penelope

Buluntu Yeri: Euphrates Villası- Cubiculum Diurnum (doğu duvarı)

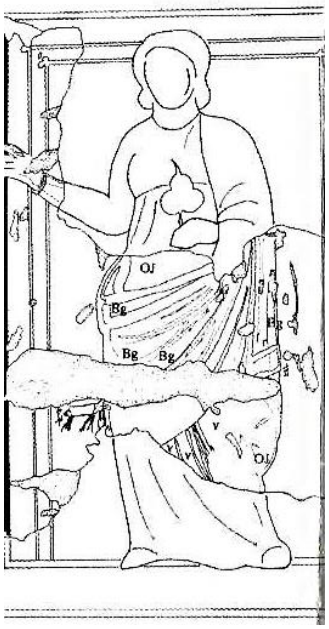

1) Deidameia

2) Penolope

3) Kadın figürü

Dinlenme odasının güney duvarında Yunan mitolojisine göre Odysseus'un karısı Penelope ve Akhilleus'un sevgilisi Deidameia figürleri Odysseus ve Akhilleus'un Troia Savaşı'ndan dönmelerini bekler vaziyette tasvir edilmiş olup, figürlerin resmedildiği alanların dışını bitkisel motifler süslemektedir (Önal, 2013:127). Bu duvar resminde kullanılan beyaz kireçli sıvanın II. ve III. yüzyıllarda yaygın olarak kullanıldığı bilinmekte ve bu duvar resminde iki kat halinde uygulandığı görülmektedir.

Barbet, 2005

1) Deidameia: Sahnenin sol kısmında ayakta tasvir edilen figürün üzerinde açık renkli, kolsuz, ayak bileklerine kadar uzun ve belden kuşakla bağlanmış dökümlü bir khiton tasvir edilmiştir. Khiton üzerinde sol omzundan geçirilip ve sağ taraftan bacaklarını örten kırmızı renkli bir himation betimlenmiştir. Saçları başının arkasında toplanmış figürün taç, çelenk vb. bir akseseuarının olmadığı görülmektedir.

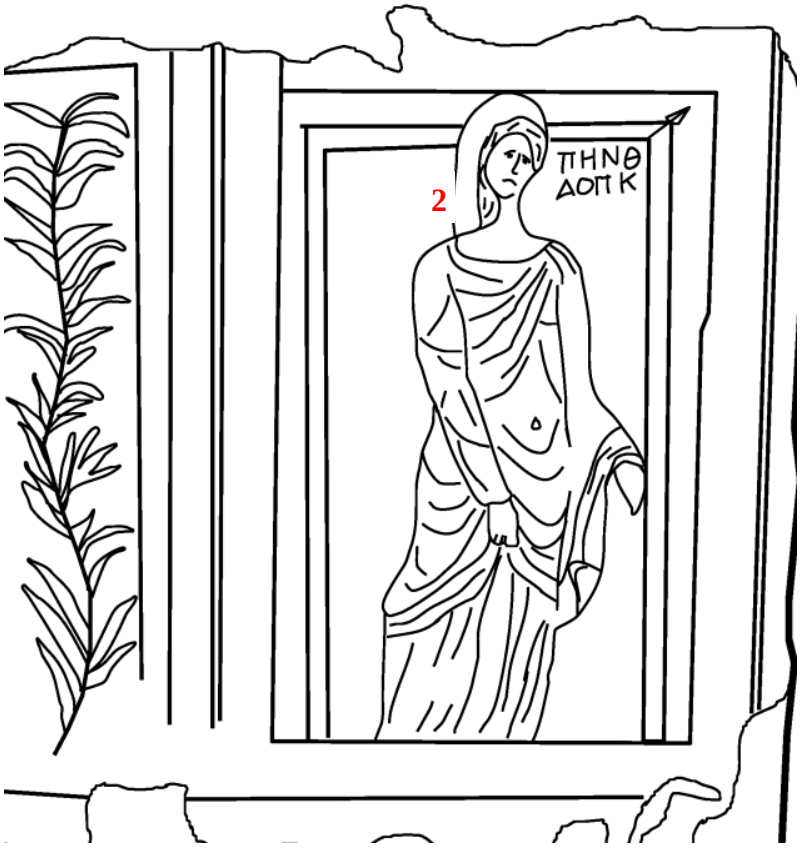

2) Penelope: Sahnenin sağ tarafında ayakta betimlenmiş Deidameia'nın üzerinde kırmızı renkli dökümlü bir khiton tasvir edilmiştir. Khiton üzerine aynı renkte ancak uzun kollu ve dökümlü bir himation resmedilmiştir. Figürün başının bir velum (başörtüsü) ile veya himation'un parçasıyla örtülü olduğu görülmektedir. Figür, sağ eliyle elbisesinin kumaşını tutmuş ve hafif sola dönük vaziyettedir.

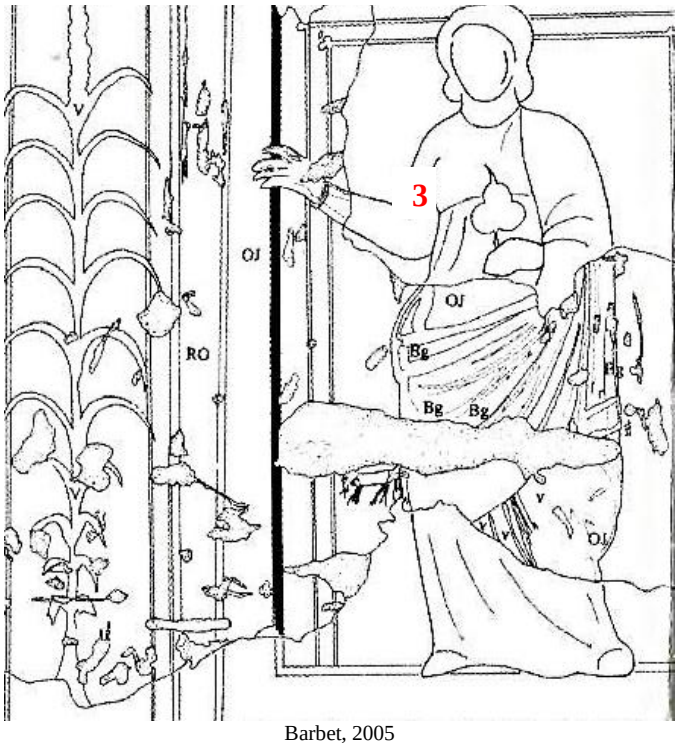

Barbet, 2005

3) Kadın figürü: Penelope ve Deidameia figürlerinin doğsunda yer alan büyük ölçüde tahrip olmuş figürün Barbet'in yapmış olduğu restütüsyon çalışmasına dayanarak üzerinde uzun kollu, ayak bileklerine kadar uzanan sarı renkli bir giysi olduğu görülmektedir. Giysi üzerine sağ omuz üzerinden sarılan ve sol kısımdan geçerek sağ eliyle tutmuş ve kırmızı renkli bir himation giymiş olarak betimlenmiştir.

Barbet, 2005

Katalog No:2

Buluntu Yeri: Euphrates Villası- Cubiculum Diurnum (güney duvarı)

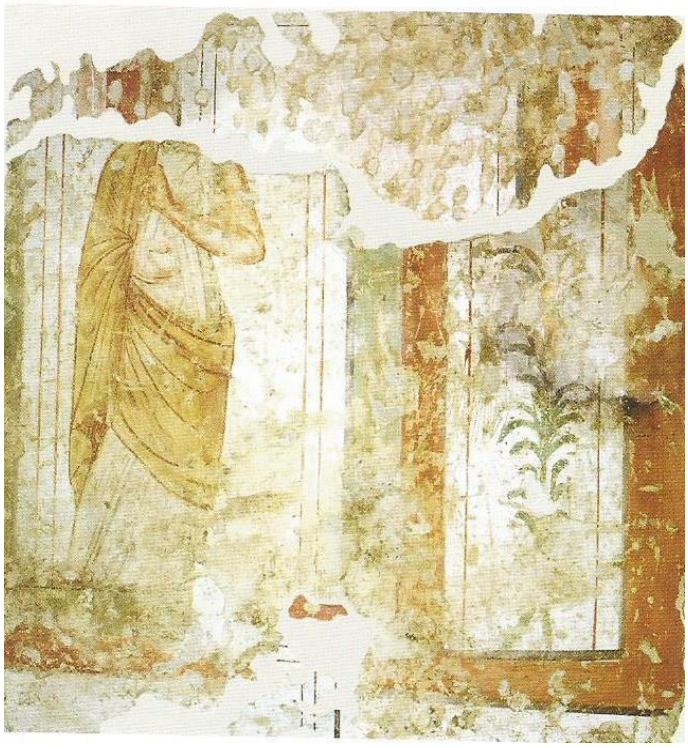

Barbet, 2005

Başı tahrip olmuş durumda olan kadın figürünün giysisinin krem renkli, kolsuz ve ayak bileklerine kadar uzanan bir khiton görülmektedir. Khiton'un üzerine vücudun sağ tarafından sarılarak sol kol üzerine atılan sarı renkli bir himation betimlenmiştir.

Katalog No:3

Buluntu Yeri: Euphrates Villası

Barbet, 2005

Baş kısmı tahrip olmuş kadın figürünün üzerinde kolsuz, ayak bileklerine kadar uzanan yeşil renkli ve dökümlü bir khiton görülmektedir. Sol bileğinde altın bir bileklik betimlenmiştir.

Katalog No: 4

Duvar Resminin Adı: Trope

Buluntu Yeri: Poseidon Villası'nın-Peristil-1 batı duvarı

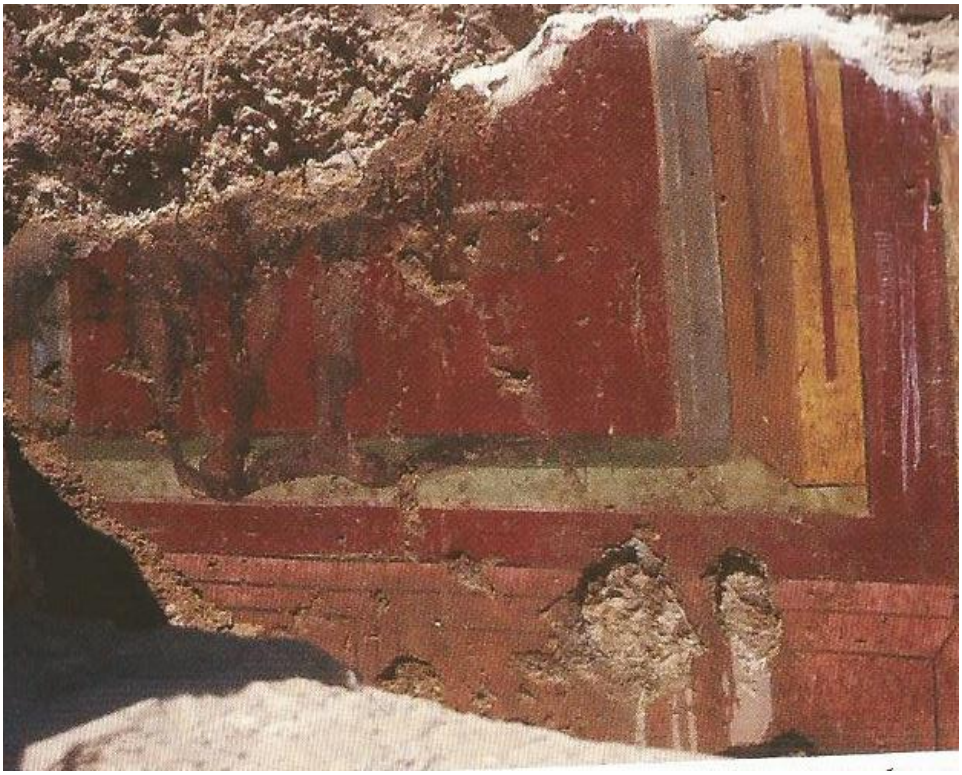

Önal, 2013

Bahar gün dönümünü müjdeleyen Trope figürünün sadece dizden aşağısı günümüze kadar gelebilmiştir. Ayaklarında kothornos benzeri kırmızı bir çizme olan olan figürün koyu renkli Roma'da braccae adı verilen bir pantalonla resmedildiği görülmektedir.

Katalog No: 5

Buluntu Yeri: Poseidon Villası

Tasvir edilen erkek figürlerinin giysi tipleri tamamen aynı olup beyaz renkte, ayak bileklerinin biraz yukarısında kalan bir formdadır. Sol kısımda yer alan figürün giysisi uzun kollu olarak betimlenmiştir. Duvarın sağ tarafında aynı şekilde devam eden erkek figürleri içinde, bir figürün giysisinin ucunda püsküllerin olduğu görülmektedir. Smith'e göre Yunan ve Roma giysilerinde püskül kesinlikle kullanılmamış, barbarlara özgü olarak görülmüştür (Smith, 2012:37)

DK. 5'ten Detay

Barbet, 2005

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Zeugma mozaikleri ve duvar resimleri içinde betimlenen figürler kendi içinde değerlendirildiğinde birçok giysi formunun birbiriyle örtüştüğü görülmektedir.

Tip 1–a giysisi MK.10 ve MK.24'te betimlenen Akhilleus'un üzerinde görülmektedir.

Tip 1-b giysisi kategorisine, MK.1'de 7 no.lu figür, MK.2'de Euphrosine, MK.6'da Pasiphae ve Ariadne, MK.7'de Nike, MK.10'nda Deidameia, MK.11'de Andromeda, MK.13'te Galatia, MK.14'de Telethos, MK.16'da Kleio, Urania, Paideia, Arete, Sophia, MK.17'de nehir tanrıçası-2, MK.19'da Gaia, MK.20'de Europa, MK.22'de Parthenope, MK.24'de 2 no.lu kadın figürü, DK.1'de Daedemia, DK.2 ve DK.3'te betimlenen figürler girmektedir.

Tip 2-a kategorisinde değerlendirilen giysi formu, MK.2'de Euphrosine, MK.6'da Pasiphae, MK.10'da Deidameia, MK.11'de Andromeda, MK.13'te Galatia, MK.14'de Telethos, MK.16'da Kleio, Urania, Arete, Paideia, MK.17'de Nehir tanrıçası 1 ve 2, MK.18'de Ariadne, MK.20'de Europa, MK.22'de Parthenope, DK.1'de Deidameia ve DK.2'de betimlenen kadın figürü üzerinde görülmektedir. Bu figürlerin dışında, MK.1'de Dionysos ve Hymenaios, MK.2'de Akratos, MK.7 ve MK.18'de Dionysos, MK.8'de Poseidon ve MK.17'de Euphrates himation ile betimlenmiştir.

Tip 2-b giysi formu MK.10'da Trophos, MK.16'da Sophia, MK. 21'de 2, 3 ve 5. figürler, MK.23'te 1, 2 ve 3. figürlerde görülmektedir.

Tip 3-a giysisine uygun betimlemeler MK.1'de 1 ve 3 no.lu figürlerde görülmektedir. Giysisi Tip 3-b'ye uygun olan figür, MK.7'de betimlenen bakha figürüdür.

MK.10'da betimlenen Daidalos figürünün giysisi Tip 4-a'ya uymaktadır. Tip 4-b giysi formu ise MK.6'da Odysseus, MK.22'de Metiochos, MK. 23'te Leukippe, MK.24 Odysseus ve erkek figürü üzerinde görülmektedir.

Tip 5-a giysisi MK.7'de Dionysos ve MK.16'da Euterpe'de görülmektedir.

Tip 5-b olarak değerelendirmeye alınan giysi ise MK.10 mozaiği Lykomedes figüründe betimlenmiştir.

MK.10'da İkaros, MK.1, MK.12 ve MK.13'te satyros, MK.14'te Skyrtos ve MK. 15'te Eros figürleri belden aşağısına sarılmış kumaş veya hayvan postuyla betimlenmişlerdir.

MK. 11'de Perseus ve MK. 24'te Odysseus ve 5 no.lu erkek figürü üzerinde omuzlarından tutturulmuş pelerin görülmektedir.

Bunların dışında MK.1'de Ariadne, MK.15'de Psykhe ve DK.1'de betimlenen Penelope figürleri khiton üzerine himation giymiş olmalarına rağmen khiton'larının uzun kollu olması, himation'un sarılış biçimi ve kumaşlarının daha ince gösterilmesi dolayısıyla, giysileri özel tip olarak değerlendirilmişlerdir.

MK.9 Aphrodite figürü ise giyimsiz bir şekilde tasvir edilmiş ancak takılarının vâr olmasından ve başka bölgelerde bulunan tasvirleriyle analoji yapılması uygun olarak görüldüğünden dolayı değerlendirmeye alınmıştır.

Zeugma mozaikleri ve duvar resimlerinde betimlenen figürlerin giyim kuşam konusunda kendi aralarında değerlendirilmeleri dışında, mozaiklerin sahne düzeni ve işlenen konu açısından Zeugma dışında bulunan benzerleri saptanarak değerlendirmeye alınmıştır.

MK.1'de Dionysos ve Ariadne çiftinin duruş ve oturuş biçimleri Antakya mozaiklerinden günümüzde Baltimore Müzesi'nde sergilenen III. yüzyıla ait Opora, Agros & Oınos Mozaiği (Res.28) ile merkez sahnede yer alan figürlerin dizilişi açısından benzerlik taşımaktadır. Ancak iki mozaikte işlenen konular birbirinden tamamen farklı olup Opora, Agros ve Oınos Mozaiği'nde bir düğün töreni anlatılmamış, personifikasyon[10] yapılmıştır.

Campbell, Ergeç ve Csapo'nun sahnenin ikonografik açıdan değerlendirilmesi üzerine saptadığı görüşlere göre, bu mozaikte işlenen düğün töreni ile Pompei'de bulunan ve Augustus dönemine tarihlenen Aldobrandini Düğünü (Res.29) duvar resminin gerek kompozisyonu, figürlerin dizilişi ve iç mekânın resmedilmesi gerekse de figürlerin başlarında gösterilen taç ya da çelenkler açısından oldukça benzediği görülmektedir. Bunun dışında insanların ve mitolojik kahraman/tanrısal figürlerin bir arada resmedilmesi iki sahnede de uygulanmıştır.

MK.1 de betimlenen Ariadne'nin duruş biçimi, Herme'ler, diğer figürlerin anatomik yapıları ve ışık-gölge oyununun kullanılışı gibi bazı özellikler Helenistik Dönem ressamlığı üslubunu yansıtmaktadır. Bunun dışında giysiler, elinde flüt taşıyan erkek figürü haricinde Yunan tarzına göre betimlenmiştir. 10 no.lu erkek figürünün kollu bir tunica üzerine giydiği kumaşın sarınım şekli Roma etkilerini yansıtmaktadır. Kadın giysilerinin Roma giysilerinden ayrılan kısmı yumuşak kumaşlardan dokunmuş ve vücuda tam oturan giysiler olmasıdır. Sahnenin sol kısmında ellerinde flüt ile betimlenen erkek figürünün giysisi Campbell, Ergeç ve Csapo'ya göre Helenistik Dönem ressamlığından Roma mozaiklerine geçiş ve betimlemelerde yapılan ufak değişiklikleri yansıtmaktadır. Figürün üzerinde diğer figürlerden farklı olarak tunica ya da toga'yı anımsatan bol ve geniş kıvrımlı bir giysi betimlenmiştir.

[10]Antakya mozaiğinde betimlenen Opora tasviri olgunlaşmış yaz meyveleriyle, Agros tasviri meyvelerin yetiştiği alanlarla, Oınos ise şarapla özdeşleştirilmiştir.

Mozaikte konu edilen düğün sahnesi, betimlemeler ışığında incelendiğinde Yunan ve Roma'da yapılan düğün seramonileriyle tutarlılık göstermektedir. Örneğin bir takı kutusunun veya meşalenin tasvir edilmesi ve törende flüt çalan bir figürün varlığı bu sahnede doğru kullanılmış ayrıntılardır. Roma düğünlerinde gelinin damadın evine flüt eşliğinde gittiği ve giderken özel bir meşale taşındığı bilinmektedir. Girişte gelinin ateş ve su sunduğu da bildirilmektedir. Treggiari, 'Roma'da Evlilik' adlı kitabında geleneksel düğün törenlerini anlatırken, Roma düğün törenlerinde geline ailesinden üç erkek çocuğun eşlik ettiğini, bir kişi elinde tahtadan yapılmış spina alva adı verilen özel bir meşale taşırken diğerlerinin gelinin elinden tuttuğunu ve geline eşlik etmeyen bir düğün görevlisinin elinde iğ ve öreke taşıdığını belirtmektedir. Mozaiğin yangın esnasında tahrip olan kısmında yer alan hizmetçi figürünün Campbell, Ergeç ve Csapo'nun görüşlerine göre elinde ayna tuttuğu düşünülürse Roma düğün töreni tasvirleriyle benzerlik taşıdığı söylenebilir. Ergeç'in görüşü, 3 no.lu figürün elinde kirmen tuttuğu ve kader ağını ördüğü yönündedir. Figürün elinde kirmen tutma olasılığı ayna ve takı kutusu olasılıklarına göre daha kuvvetli bir ihtimaldir. Bunun dışında Campbell, Ergeç ve Csapo'nun belirtikleri gibi Ariadne için ayna tutuyor olsaydı, Ariadne'nin başı muhtemelen figüre doğru dönmüş bir biçimde resmedilirdi. İğ, öreke veya kirmen taşıması Treggiari'nin Roma düğünleri anlatımıyla da örtüşmektedir.

Hymenaios'un MK.1 sahnesinde durgun görünüşlü ve kederli resmedilmesi, düğünde sesini yitirmiş olduğunu yansıtmaktadır. Tanrı, mitolojide anlatıldığı üzere burada da kadınsı hatlarıyla betimlenmiştir. Ancak Zeugma mozaiğinde tasvir edilen Hymenaios'un erken dönem tasvirleriyle karşılaştırıldığında oldukça farklı bir şekilde tasvir edildiği görülmektedir. M.Ö. V. yüzyıla ait kırmızı figürlü bir Yunan pyxis'inde Heracles ve Hebe'nin düğün alayı betimlenmiştir. Sahnede çiftin solunda yer alan Hymenaios tasviri kanatlı bir çocuk görünümündedir. Elinde meşale taşımaktadır ancak Zeugma mozaiğinin aksine tamamen çıplaktır (Res.30). Bu nedenle erken dönem tasviri dikkate alındığında giyimi konusunda analoji yapılamamaktadır. Bunun dışında Zeugma mozaiğinde betimlenen giysinin sadece vücudun bir kısmını örtmesi, mitolojiye göre tanrının bir kadın kadar güzel olan hatlarını vurgulamaktadır.

Yunan ve Roma tasvir sanatında Ariadne konusu sıkça işlenmiştir. Theseus tarafından terkedilişi sonrası Dionysos ile karşılaşması (Res.31), tanrıyla betimlendiği tüm tasvirlerde ve Minos Boğası mitinin anlatıldığı sahnelerde Ariadne hep genç ve güzel bir kadın olarak gösterilmektedir.

Dionysos ve Ariadne'nin düğün törenlerinin anlatıldığı II. yüzyıla tarihlenen bir başka Roma mozaiğinde (Res.32) MK.1'de Ariadne'nin giysisi Zeugma'nın özel tip giysisi olarak değerlendirilmiştir. Zeugma tipinde başına altın bir taç takmış olarak gösterilen figürün bu mozaikte başında yaprak çelengi bulunmaktadır. Giysisi, Zeugma tipinin aksine beyaz renkte değil gri tonlarda kolsuz ancak sol omzu kapatarak askısı sağ kol üzerine düşmüş bir khiton'dur. MK.1'de figürün kolsuz khiton'un üzerine giydiği himation omuzlardan tutturulmuş ve vücudu tamamen örtmekte iken burada sadece figürün bacaklarını örtmektedir. Himation'un rengi bu mozaikte de Zeugma tipiyle aynı şekilde sarı renkte gösterilmiştir. Zeugma betiminde Ariadne figürünün saçları toplu ve masif bir görünüme sahipken bu mozaikte saçlar düz ve uzun bir şekildedir. Zeugma mozaiğinde altın tacından başka bir takıyla tasvir edilmeyen Ariadne figürü bu mozaikte gümüş bileklik ve pazubentlere sahiptir. Figürün ayakları çıplak olarak betimlenmiştir.

MK.1'de tanrının elinde thyrsos yerine gümüş içki kabıyla ve üzerinde belden aşağısına sarılan bir kumaşla betimlenmesi II. yüzyıla tarihlenen aynı konulu mozaikte görülen (Res.32) Dionysos tipiyle örtüşmemektedir. Bunun dışında diğer mozaikte tanrının başına, Zeugma betiminde olduğu üzere tanrısallık halesi yerine sarmaşıklarla süslü çelenk taktığı görülmektedir. Bu mozaikte betimlenen Dionysos figürüyle Zeugma figürü arasında ki en önemli farklılık giysinin formudur. Giysisi Yunan giysilerinden uzak bir tarza sahiptir. Daha çok doğu giyim kuşam kültürünü yansıtmaktadır. Yeşil kumaş üzerine altın sarısı şerit süslemeleri göğüs hizasından, yaka kısmından ayrıca kol ve bileklerden geçmektedir. Giysisi üzerine omuzlardan geçen sarı renkli bir pelerin almıştır. MK.7'de betimlenen Dionysos figürünün giysisi ile benzerlik taşımakta ancak tamamen örtüşmemektedir. Uzun kollu, yakası kapalı bir giysi olmasına rağmen kumaş üzerine işlenmiş şerit süslemeleri farklıdır. Dionysos'un düğün mozaiğinde Hindistan Fatihi olarak resmedildiği giysiyle yakın bir giysi tasvirinin kullanılma nedeni mozaik sanatçısının üslûbuna veya ev sahibinin isteğine bağlı olarak yapılmış olabilir.

Dionysos ve Ariadne'nin önünde betimlenen üç ayaklı sehpa üzerinde geniş ve yivli altından yapılmış bir kâse tasvir edilmiştir. Campbell, Ergeç ve Csapo'ya göre tasvir edilen altın kâse, günümüzde Boston Müzesi'nde sergilenen, Olympia'dan ele geçmiş M.Ö. 7. yüzyıla tarihlenen kâse ile büyük ölçüde benzerlik taşımaktadır (Res. 33).

Zeugma Akratos ve Euphrasine Mozaiği (MK.2) değerlendirmesi hususunda M.Ö. V. yüzyıla tarihlenen kırmızı figürlü bir Yunan tondo'sunda (Res.34) betimlenen Akratos figürü bu mozaiğin aksine tamamen giyimsiz olarak resmedilmiştir. Bunun yanı sıra tıpkı Zeugma figüründe olduğu gibi genç bir görünüme sahiptir. Sahnede elinde şarap karmak için kullandığı oinochoe ve geniş ağızlı krater ile resmedilmiş ve Zeugma figürüyle yakından ilişkilidir.

Euphrosine'nin tasvir edildiği Roma kopyası Helenistik Kharitler Heykel Grubu (Res.35) II. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu betimde Euphrosine figürünün MK.2 mozaiğinde betimlenen tasvirinin aksine giyimsiz olduğu görülmektedir.

I. yüzyıla tarihlenen Pompei Titus Evi'nden ele geçen bir duvar resminde (Res.36) Euphrosine yine kız kardeşleriyle betimlenmiştir. Tamamen giyimsiz olarak resmedilmiş figürün başında yer alan yapraklarla süslü çelengi Zeugma tipiyle tek ortak noktasıdır.

Suriye- Shahba Müzesi'nde sergilenen bir Roma Dönemi mozaiğinde (Res.37) betimlenen kharitler başlarında yaprak çelenkleri, kol ve ayak bileklerinde takılarıyla ve giyimsiz olarak resmedilmişlerdir. Zeugma Euprosine figürünün, Suriye mozaiğinde tasvir edilen figür ile giyim kuşam ve aksesuar açısından tek benzerliği başında ki çelenk ve bileklerinde ki takılardır.

MK.3'te Mainad figürünün başını bağlama stili ve eşarbından yola çıkarak erken dönem mainad tasvirleriyle karşılaştırıldığında, M.Ö. IV. yüzyıla ait kımızı figürlü bir Yunan kylix'inde (Res.38) mainad tasvirinin başının bir eşarpla bağlı olduğu görülmektedir. Zeugma tipinde olduğu gibi saçları alın hizasından dökülmektedir.

MK.4'de incelenen Mainad Başı Mozaiği'nde figürünün ikonografisi ve betimlendiği aksesuarlar ışığında bir mainad başı olduğu belirtilmektedir. Bunun yanı sıra Dionysos olabileceği de tartışmalı bir konudur. Zeugma mozaiklerinden

MK.5 ve MK.25 mozaiklerinde incelenen Dionysos tasvirli Madalyon ve Büst Mozaiklerinden yola çıkarak burada tasvir edilen başın thyrsos gibi tanrıyı niteleyen aksesuarlara sahip olmadığı görülmektedir. Bunun dışında yalnızca baş betimi olduğu için giysi analizi de yapılamamaktadır. Ancak III. yüzyıla tarihlenen İtalya Nationale Müzesi'nde sergilenen Dionysos Büstü **(**Res.41**)** ile karşılaştırıldığında MK.4'de figürün sadece baş kısmının betimlenmesi açısından İtalya başı ile ortak noktaları bulunduğu görülmektedir. İki tasvirde de figürlerin başında meyvelerle süslü bir çelenk tasvir edilmiştir. Ancak MK.4'de giysi tasviri yapılmadığı için bu doğrultuda kesin bir görüş yoktur.

Zeugma Dionysos betimlemeleri içerisinde yer alan Madalyon Mozaiği tanrıyı büst şeklinde betimlemektedir. MK.5'te incelenen mozaik dışında MK.25'de Dionysos büst olarak betimlenmiştir. Ancak büst olarak betimlendiği için kıyafet analizi ayrıntılı olarak yapılamamaktadır. Dolayısıyla Dionysos büstlerini kendi içerisinde değerlendirerek analoji yapılması daha uygun olacaktır. Zeugma Dionysos büstleri II. yüzyıl sonları-III. yüzyıl başlarına tarihlenirken, Ephesos Dionysos Büstü II. yüzyıla tarihlenmekte olup, Zeugma büstlerinden daha erken yapılmıştır. Tunus ve İtalya Dionysos büstleri III. yüzyıl ortalarına, Antakya Dionysos büstü ise IV. yüzyıl ortalarına tarihlenmektedir.

Ephesos Dionysos Büstü (Res.39) Yamaç Evleri-2'nin taban mozaiği olarak çıkarılmıştır ve II. yüzyıla tarihlenmektedir. Mozaikte kare bir pano etrafında yonca motifleri yer almakta ve panonun içerisinde Dionysos betimlenmektedir. Dionysos bu mozaikte Zeugma tipine benzer bir şekilde başını hafifçe başka bir tarafa çevirmekte ve tek bir noktaya doğru bakmaktadır. Dudakları tıpkı Zeugma figüründe olduğu gibi yarı açık resmedilmiştir. Saçları omuzlarına uzun ve dalgalıdır. Başında yaprak çelengiyle betimlenen Dionysos'un sağ omzuna thyrsos'unu yasladığı görülmektedir. Thyrsos betimlemesi bu mozaikte dallarla ve yapraklarla süslü olmamakla beraber tepesinde kozalak olduğu söylenebilir. Giysisi koyu gri renkte olup, yakasından kırmızı ince bordür geçmektedir. İki omuzdan bağlanmış giysi kolsuz bir khiton' a benzemektedir. Figürün giysisi MK.5 figürünün aksine iki omzu da kapatmaktadır.

Tunus El-Jem Müzesi Dionysos Madolyonu mozaik tasviri III. yüzyıl ortalarına tarihlenmektedir (Res.40). Dionysos bu mozaikte Zeugma tiplerinin aksine

daha sert yüz hatlarına sahip olarak resmedilmiştir. Başında diğer tiplerden oldukça farklı bir tacı vardır. Tacın etrafı kozalaklarla ve üzüm salkımlarıyla çevrilidir ve en tepesinde nar tasviri yer almaktadır. Tüm bu bitki ve meyveler O'nun üzümün, şarabın ve doğanın tanrısı olduğunu göstermektedir. Büst betimi Zeugma tipinde olduğu gibi daire içinde verilmiştir ve dairenin dış bordürü tanrının tacının etrafında olduğu gibi meyvelerle bezelidir. Dionysos'un üzerinde MK.5 mozağinde betimlenen giyside de görüldüğü üzere sol omzu kapatan bir hymation olduğu görülmektedir. Himation krem-beyaz renk kumaş üzerine sarı şerit süslemelidir.

İtalya Nationale Müzesi Dionysos Büstü (Res.41) birçok özelliğiyle diğer tiplerden ayrılan bir mozaiktir. Öncelikle Dionysos burada oldukça genç hatta çocuk görünümlü resmedilmiştir. Dalgalı ve omuzlarına dökülen saçlarının etrafında üzüm salkımlarından çelengi olduğu görülmektedir. Zeugma Dionysos Madalyonu Mozaiği'nden bir diğer farkı giysisidir. Giysisi alışılagelmişin aksine boyundan bağlanmış ve kolsuz bir vaziyette betimlenmiştir. Sarı üzerine kahverengi benekleri olan bir kumaştan yapılmıştır. Giysinin kumaşının tanrının atribüsü olan leopar postuna benzerliği dikkat çekmektedir. IV. yüzyıla tarihlenen Antakya Dionysos Büstü (Res.42) günümüzde ABD-Rhode Island Tasarım Okulu ve Sanat Müzesi'nde sergilenmektedir. Tanrının görünümü, diğer tiplere kıyasla bu mozaikte kadınsı hatlara sahip olarak verilmiştir. Uzun saçları bukleler halinde omuzlarına dökülmektedir. Saçlarından pembe renkte kordelaların sarktığı görülmektedir. Başında altından yapılmış ancak boynuza benzer bir çıkıntıya sahip bir diadem bulunmaktadır. Diadem'in etrafını üzüm salkımları süslemektedir. Üzerine leopar postu görünümünde sağ omuzdan geçerek sol omzunu açıkta bırakan bir giysi giydiği görülmektedir. Giysinin kumaşı İtalya Dionysos Büstü ile benzerlik taşımakla beraber Zeugma tipiyle örtüşmemektedir.

İtalya, Tunus ve Antakya Dionysos Büstleri ile Zeugma Dionysos Madalyonu arasında giysi ve taç benzerliği bulunmamakla beraber tanrı dört tipte de birbirinden farklı görünümde betimlenmiştir. Ephesos büstü ile Zeugma Dionysos Madalyonu kıyaslandığında; Dionysos figürlerinin duruş biçimleri benzemekteyken giysi farklılığı gözlenmektedir. Ayrıca Efes örneğinde tanrı thyrsos'u ile resmedilmişken Zeugma Madalyonu (MK.5) mozaiğinde tanrının sarmaşık çelengi hariç başka aksesuarı yoktur.

MK.6 da yer alan mozaikte betimlenen Pasiphae'nin erken dönem tasvirlerinden kırmızı figürlü Yunan tondo'sunda (Res.43) bileklere kadar uzun ve bol dökümlü khiton'la ve başında zeytin çelengi ile resmedildiği görülmektedir. Klasik Dönem'e tarihlenen bu tasvirde yer alan giysiyi Zeugma figürünün giysisiyle karşılaştırmak doğru bir yaklaşım değildir. Yapıldıkları dönem, teknik, bölge vb. farklılıklar nedeniyle aynı tipte resmedilmedikleri görülmektedir. M.Ö. I. yüzyıla tarihlenen Pompei-Vetii Evi'nde bulunan duvar resminde (Res.44) Pasiphae, Daidalos, İkaros, Ariadne ve dadı figürleri Zeugma tipinde olduğu gibi birlikte tasvir edilmişlerdir. Ancak Eros ve kesik boğa başı burada yer almamaktadır. Pasiphae'nin boğaya olan aşkı sonucu Daidalos'tan tahta ineği yapmasını istediği anı anlatmakta olup, Zeugma mozaiği ile içerik açısından ayrışmaktadır. Pasiphae'nin bu tasvirde, üzerinde Roma üslubunda pembe renkte uzun ve dökümlü bir khiton, boyun ve kollarında kolye ve pazubent, khiton'un üzerinde bacaklarını örten sarı renkte bir himation betimlenmektedir. Khiton sağ omzunu açıkta bırakmakta Zeugma tipiyle bir ölçüde benzerlik göstermektedir. MK.6'da Pasiphae figürünün Yunan tarzı bir giysiyle resmedildiği, bu duvar resminin ise Pompei'de bulunmasından dolayı daha çok Roma giyim kültürüne ait izler taşıdığı söylenebilir.

Napoli'de bulunan ve I. yüzyıla tarihlenen Pasiphae-Daidalos konulu duvar resminde (Res.45) Pasiphae figürünün üzerinde Pompei duvar resminde tasvir edilen Pasiphae ile aynı tipte bir giysi olduğu görülmektedir. Zeugma figüründen ayrılan noktaları başında velum yerine stephane olması ve khiton'un iki omzu da açıkta bırakacak şekilde resmedilmesidir. Ancak Napoli duvar resminde Zeugma figürüne benzer şekilde bacaklara sarılı sarı renkli himation olması iki figürün giysilerinin benzeşen noktalarıdır.

MK.6'da Ariadne, tanrı Dionysos ile olan betimlemelerinden daha genç bir görünüme sahiptir. M.Ö. I. yüzyıla tarihlenen Pompei-Vetii Evi duvar resminde (Res.44) görülen Ariadne figürü Zeugma tipiyle hemen hemen aynı şekilde tasvir edilmiştir. Giyimi ve saç biçimiyle Zeugma Daidalos Mozaiği'nde resmedilen Ariadne ile benzeyen noktaları bulunmaktadır. Bu tasvirde Ariadne üzerinde tıpkı Zeugma figüründe olduğu gibi kolsuz ve tek omuzdan tutturulmuş bir khiton betimlenmiştir. Khiton'un rengi her iki betimlemede de yeşildir.

MK.6 ile aynı konulu Pompei duvar resminde (Res.44) betimlenen Trophos figürü tüm vücudu örten sarı renkte bir himation ile tasvir edilmiş, Zeugma tipiyle bu anlamda giysi açısından benzerlik göstermektedir.

Pompei-Vetii Evi duvar resminde betimlenen Daidalos (Res.44) üzerinde sol omzundan tutturulan kırmızı renkli bir iş tunica'sı resmedilmiştir. Giysisinin MK.6 Daidalos figüründen farkı kumaşın rengi ve biraz daha dökümlü olarak resmedilmiş olmasıdır. Napoli duvar resminde (Res.45) Daidalos diğer iki tasvirde olduğu gibi tunica ile betimlenmiş ancak tunica burada tamamen Roma üslubunda gösterilmiştir. Sol omuzdan tutturulmuş kısa tunica diğer tiplerin aksine yarım kollu bir biçimdedir. Beyaz renkte Roma'da iş elbisesi olarak giyilen bir formdadır. Daidalos figürünün giysisinin Zeugma ve Pompei tiplerinden farklılık göstermesiyle, Zeugma dışında betimlenen figürlerin, tasvirlerde aynı mitolojik sahne işlense dahî, giysilerinin bölgesel etkiler taşıdığı sonucuna varılmıştır.

MK.7 ile aynı konulu III. yüzyıla tarihlenen ve Tunus Bardo Müzesi'nde sergilenen mozaikte (Res.46) Nike ve Bakha figürlerinin yanı sıra Dionysos'a silenos ve satyros eşlik etmekte ve Şar Arabasını MK.7'den farklı olarak Nike yerine Dionysos sürmektedir.

MK.7'de Dionysos'un giysisinin, Zeugma mozaiklerinden Akhilleus Skyros Adası'nda Mozaiği'nde Kral Lykomedes figürünün giysisiyle olan benzerliği dikkat çekmektedir (Res.47) Her iki tasvirde de giysi; uzun kollu ve ayak bileklerine kadar uzun, üzerinde şeritli süslemeleri olan doğu üslubunda resmedilmiştir. Her iki figürün üzerinde omuzdan tutturulmuş pelerin olduğu görülmektedir. Her iki giysinin üzerinde altın rengi şerit süslemeler görülmekte ancak Dionysos'un giysisi Lykomedes figürünün giysisine göre daha sade tasvir edilmiştir.

Dionysos'un Hindistan Seferi'nin anlatıldığı III. yüzyıla tarihlenen Bardo Müzesi mozaiğinde (Res.46) Dionysos, tıpkı Zeugma tasvirinde olduğu gibi doğu üslubunda uzun bir giysi giymiştir. Zeugma figürünün giysisinden farkı kırmızı renkte olması ve üzerinde pelerin olmamasıdır. Elinde yine thyrsos'unu taşıyan Dionysos'un Zeugma mozaiğinde resmedilen tanrısallık halesini, Tunus mozaiğinde arkasında duran Nike figürü Dionysos'a takmaktadır.

Tunus'ta bulunan bir başka Hindistan Seferi'ni anlatan mozaik (Res.48) III. yüzyıla tarihlenmekte ve Sousse Müzesi'nde sergilenmektedir. Zafer alayını daha kalabalık bir biçimde resmeden bu mozaikte satyros, silenos, bakha ve Nike'nin yanı sıra şar arabasını çeken panterlerin dışında aslan üzerinde betimlenen cupid figürü yer almaktadır. Dionysos'un yine aynı şekilde kollu ve uzun olan giysisi kırmızı-kahve renkte ancak yukarıda bahsi geçen iki mozaikten farklı olarak desenli bir kumaştan yapılmış görünümüne sahiptir. Ayrıca pelerini Zeugma mozaiğinden farklı olarak omuzlarından tutturulmamış, giysisinin arkasında kalmıştır. Elinde thyros'u bu mozaikte de tasvir edilmiştir. Ancak Zeugma ve Bardo Müzesi tasvirlerinden farklı olarak başında tanrısallık halesi yerine sarmaşık çelengi görülmektedir.

Bahsi geçen üç mozaikte de Dionysos'un Hindistan Seferi mitinin figürlerin giysi ve aksesuarlarıyla tanımlandığı söylenebilir. Hindistan Seferi'nin anlatıldığı Zeugma ve Tunus mozaiklerinde Dionysos'un doğu üslubunda giymiş olduğu giysisiyle antik kaynaklarda belirtilen ''Hindistan Fatihi'' tanımına gönderme yapılmakta ve Tanrı'nın zafer kazanmış nitelikleri vurgulanmaktadır.

Bardo Müzesi'nde sergilenen Hindistan Seferi mozaiğinde (Res.46) Nike tasviri kolsuz, dökümlü yeşil renkte bir khiton giymiş olup başında ince stephane'ı vardır.

Sousse Müzesi'nde sergilenen MK.7 ile aynı konulu mozaikte (Res.47) Nike, diğer iki mozaikten farklı olarak çıplak bir vaziyette tasvir edilmiştir. Üzerinde kollarından geçirdiği himation yalnızca belden aşağısını kapatmaktadır. Boynunda diğer iki mozaikte görülmeyen bir kolye bulunmaktadır. Tüm tasvirlerinde olduğu gibi burada da kanatlı olarak resmedilmektedir.

Bakha figürleri kimlikli birer mitolojik karakter olmadıkları için tasvir edilen figürlerde genel bir kıyafet tanımı aramak doğru değildir. Ancak aynı konuyu anlatan tasvirlerde Bakha figürleri için analoji yapmak daha yerinde bir yaklaşımdır. Bardo Müzesi mozaiğinde (Res.46) Dionysos'un zafer alayına eşlik eden Bakha figürünün giysisi tıpkı Zeugma'da betimlenen Bakha figürünün giysisine benzeyen khiton üzerine peplos giymiştir. Giysisi dökümlü, uzun ve kırmızı renktedir. Giysisinin kumaşının dalgalı döküm yerlerinde yeşil renkte şerit bulunması Zeugma tipiyle benzerlik gösterdiği bir noktadır. Bu tasvirde giysi tipinin ayrılan noktası, tek omzunu açıkta bırakan bir görünümde olmasıdır. Sağ elinde taşıdığı şalı koyu renkte

olup rüzgârda dalgalanmış izlenimi vermektedir. Figür, bu mozaikte Zeugma mozaiğinden farklı olarak eline müzik aleti yerine Dionysos'un thyrsos'u benzeri tepesinde çam kozalağı olan bir asa almıştır.

Sousse Müzesi Hindistan Seferi Mozaiği'nde (Res.48) betimlenen Bakha figürü Zeugma tipiyle giyim kuşam ve aksesuar konusunda büyük benzerlikler taşımaktadır. Khiton üzerine peplos giymiş olup giysi oldkça dökümlüdür. Göğüs altından geçen sarı bant ile Zeugma tipiyle aynı şekilde ve sarı renkte şalı renk kontrastı sağlamaktadır. Elbisenin kumaşının kıvrımlarından geçen farklı renkte şerit süsleme Zeugma tipiyle olan ortak noktalardandır.

MK.8 ile analojisi yapılan, Bardo Müzesi'nde sergilenen Poseidon Mozaiği'nde (Res.49) tanrı, Zeugma mozaiğinde betimlenenin aksine daha genç bir görünüme sahiptir. MK.8'de, chariot üzerinde oturan tanrı burada yine iki tekerlekli arabasını sürmektedir. Ancak bu mozaikte Zzeugma figürünün aksine ayakta ve giyimsiz olarak resmedilmiştir. Tanrının sol kolundan geçen kumaş, Zeugma mozaiğinde olduğu gibi rüzgardan dalgalanıyor izlenimi vermekte ve Poseidon'a daha heybetli bir görünüm katmaktadır. Bu mozaikte, Zeugma tipinin aksine trident Poseidon'un sol elindedir. Bunun dışında tanrının chariot'u Zeugma'da betimlenenle aynı şekilde altın rengindedir. Ancak iki tekerlekli araba bu mozaikte dikdörtgen forma sahiptir.

Tunus'ta bulunmuş başka bir Poseidon Mozaiği, Sousse Müzesi'nde sergilenmekte olan ve III. yüzyıla tarihlenen mozaikte (Res.50) Poseidon, Zeugma tipinden farklı olarak genç bir görünüme sahiptir. Tıpkı Bardo Müzesi Poseidon Mozaiği'nde görüldüğü gibi genç ve iki tekerlekli arabası üzerinde ayakta ve giyimsiz betimlenirken, iki kolundan geçen koyu yeşil renkli kumaş rüzgarda dalgalanıyor izlenimi vermektedir. Üç dişli asasını Zeugma mozaiğinde olduğu gibi burada da sağ eline almıştır. Chariot burada Zeugma ve Bardo Müzesi tipinden farklı bir formda; altın renginde ancak kayık şeklindedir.

Okeanos ve Tethys ile birlikte betimlendiği II. yüzyıla tarihlenen Antakya Poseidon-Okeanus ve Tetys Mozaiği'nde (Res.51) Poseidon, Zeugma figürüyle hemen hemen aynı resmedilmiştir. Poseidon bu mozaikte de yaşlı bir görünüme sahip ve oturur vaziyettedir. Ancak burada tanrının iki tekerlekli arabası resmedilmemiştir. Zeugma tipiyle giysi olarak benzerlikleri olduğu görülmektedir.

Üzerine aldığı himation bir kolundan geçip vücudunun diğer tarafını açıkta bırakmakta ve gri renklidir. Ancak Zeugma tipinin aksine Antakya mozaiğinde himationun betimlenişinde, rüzgarda dalgalanıyor izlenimi görülmemektedir. Trident'ini Zeugma figüründe olduğu gibi sağ eline almış ancak giysisi burada sol kolun altından belden aşağısına sarmaktadır.

Antakya Daphne'de Dionysos'un Zaferi Evi'nde ele geçmiş ve II. yüzyıla tarihlenen mozaik eserde (Res.52) Poseidon, giyimi açısından diğer tasvirlerine nazaran farklıdır. Üzerinde görülen pelerin boyun hizasından tutturulmuş ve iki omzunu da örtmektedir. Kumaşın rengi bu mozaikte diğer betimlemelerin aksine beyaz renktedir. Belden aşağısında ayrı bir giysi olduğu görülen tanrı iki koluna da altından pazubent takmış olduğu gösterilmektedir.

Cirte'den bulunmuş 315-325'e tarihlenen Louvre Müzesi'nde sergilenen Poseidon ve Amphititre Mozaiği'nde (Res.53) betimlenen Poseidon figürü yukarıda bahsi geçen tüm Poseidon figürlerinden farklı bir görünümdedir. Saçları ve sakalı diğer betimlemelerden farklın olarak kütlesel betimlenmiştir. Saçında diadem benzeri beyaz renkte bir taç ve başında tanrısallık halesi bulunmaktadır. Ayakta ve chariot'u üzerinde resmedilen tanrı burada da gri renkte bir himationu sol kolu üzerine atmış ve vücudunun tamamı çıplak olarak tasvir edilmiştir. Trident, Zeugma tipinin aksine sol elinde olarak görülmektedir. Chariot'u bu mozaikte diğer tiplerin aksine dört hippokampoi çekmektedir.

Herculaneum'da Neptune ve Amphitrite Evi olarak adlandırılan yapıda bulunmuş bir diğer mozaikte (Res.54) Poseidon figürü tanrısallık arabası olmadan tasvir edilmiştir. Eşi Amphititre ile resmedilen tanrı ayakta durmakta ve sol eline aldığı altından yapılan trident'iyle görülmektedir. Ancak burada resmedilen tanrının Zeugma tipine nazaran hiddetli bir görünümü yoktur. Zeugma tipiyle aynı şekilde yaşlı ve sakallı olarak betimlenmiştir. Giyimsiz olarak resmedildiği bu mozaikte Poseidon, omuzlarına aldığı kumaşı iki kolundan geçirmekte, omuzlarından aşağı doğru sarkıtmaktadır. Kumaş mavi renkte olup üzerinde altın rengi süslemeler vardır. Sağ eline aldığı balık tasviriyle Zeugma mozaiğinden farklı bir görünüm teşkil etmektedir.

MK.8'de betimlenen Poseidon tasviri incelendiğinde Tunus'ta ele geçen Poseidon Mozaikleri hariç hemen hemen tüm tasvirlerinde tanrının yaşlı ve sakallı ancak hiddetli bir görünüme sahip olarak betimlenmiştir.

MK.9 ışığında yapılan giysi ve aksesuar değerlendirmesinde, Aphrodite'nin doğuş mitinin işlendiği tasvirler ele alındığında; en erken örneklerden, M.Ö. 370-360'a tarihlenen kırmızı figürlü bir Yunan pelikesi üzerinde (Res.55) tanrıçanın bir istiridye içinde, yanında Hermes, Poseidon ve Eros ile birlikte tasvir edildiği görülmektedir. Tanrıça burada Zeugma tasvirinin aksine kolsuz bir khiton giymiş olarak görülmektedir. Saçları toplu halde ve başını çevreleyen kalın bir bantla tasvir edilmiştir.

Pompei'de bulunmuş I. yüzyıla tarihlenen bir duvar resminde (Res.56) betimlenen Aphrodite'nin Doğuşu sahnesinde tanrıça MK.9'da olduğu gibi istiridye içinde, giyimsiz ve kol ve bileklerinde takılarıyla görülmektedir. Zeugma figürünün baş ve boyun kısmı tahrip olduğundan, duvar resminde betimlenen tanrıçanın kolyesi ve başında yer alan taç tasviri hakkında yorum yapılamamaktadır. Zeugma mozaiğinde olduğu gibi tanrıçanın etrafında Eros betimleri yer almaktadır. Ancak kentauros'lar bu duvar resminde görülmemektedir.

Buluntu yeri Phillipopolis olan ve günümüzde Suriye- Suweida, Regional Müzesi'nde sergilenen Roma dönemi mozaiğinde (Res.57) MK.9'dan farklı olarak Aphrodite'nin sol elinde bir ayna betimlenmiştir. Bunun dışında belden aşağısına kırmızı renkte bir himation sarılmış vaziyettedir. Tanrıçanın bu mozaikte betimlenen takılarının Zeugma figüründen farklı olduğu görülmektedir. Özellikle boynuna dolanıp paralel bir şekilde beline doğru inen kolyesi Zeugma Aphrodite'sinde olmayan bir ayrıntıdır. Kollarında ve bileklerinde de Zeugma figürünün takılarından farklı olarak üç sıra halinde pazubent ve bileklikler görülmektedir. Tanrıçayı taçlandıran Eros ve kentauros tasvirleri bu mozaikte de görülmektedir.

Tunus Bulla Regia Harabelerinde bulunan Aphrodite'nin Doğuşu konulu Roma dönemi mozaiğinde (Res.58) Zeugma Aphrodite betiminden farklı olarak istiridye içinde olmadığı ve giyimli olduğu görülmektedir. Üzerinde kollarına aldığı ve sağ bacağını örten kırmızı renkte bir şal olduğu görülür. Boynunda, kollarında ve ayak bileklerinde takıları mevcuttur. Saçları toplanmış ve başının tepesinde bir

tokayla tutturulmuştur. Bunun dışında Zeugma mozaiğinde görülen kentauros ve tanrıçayı taçlandıran Eros betimleri bu mozaikte de tasvir edilmiştir.

Aphrodite'nin Doğuşunu tasvir eden bira başka Roma dönemi mozaik (Res.59) Bardo Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu mozaikte tanrıçanın yine bir istiridye içinde resmedildiği ve yanında kentauros betiminin yer aldığı görülmektedir. Ancak tanrıçanın beline sarılıp fibulayla tutturulmuş giysisi, Zeugma tasvirinde karşılaşılmayan bir özelliktir. Boynunda ki kolyenin Phillipopolis mozaiği Aphrodite figürünün kolyesine benzediği ve sol elinde bir ayna tuttuğu görülmektedir.

Perseus Andromeda tasvirlerinin yer aldığı MK.11 ele alındığında, I. yüzyıla tarihlenen Pompei duvar resmi ile aynı figürlerin ve konunun işlendiği görülmektedir. (Res.60). Andromeda burada sarı renkli, kolsuz, dökümlü ve belden kuşakla bağlanmış bir khiton giymiş olarak resmedilmiştir. Sahnede Andromeda'nin giysisinin sağ omuzdan yırtılmış olduğu görülmektedir. Giysisinde beyaz renkli şerit süslemeleri bulunan Andromeda'nın Zeugma figürünün aksine kulaklarında sarkan küpeleri betimlenmiştir. Saçları burada da toplu olarak verilmiş ancak bantla tutturulmamıştır. Kol bileklerinde takılarıyla resmedilen figürün üzerinde himation olmaması Zeugma figüründen ayrılan bir noktadır.

III. yüzyıla tarihlenen Antakya Perseus'un Andromeda'yı Kurtarışı Mozaiği'nde (Res.61) Andromeda figürünün giysisinin, kolsuz ve ayak bileklerine kadar uzun, açık mavi bir khiton olduğu görülmektedir. Khiton'un üzerinde sol omuzdan geçerek aşağı doğru sarkıtılan ve vücudun sağ tarafını açıkta bırakan sarı renkli bir himation betimlenmiştir. Giysisi oldukça dökümlü bir şekilde verilmiştir. Saçları arkadan toplanmış ancak Zeugma tipinde olduğu gibi bantla tutturulmamıştır. Zeugma tipiyle olan giysi benzerliğinin dışında Andromeda'nın bu mozaikte takılarının olmadığı görülmektedir.

Bardo Müzesi Perseus Andromeda Mozaiği (Res.62) III. yüzyıla tarihlenmektedir. Aynı konunun işlendiği bu mozaikte Andromeda figürünün baş kısmı tahrip olmuş durumdadır. Zeugma figüründen farklı olarak otururak ve yarı giyimli olarak betimlenmiştir. Üzerinde kol omzundan geçerek vücudunun sağ tarafını tamamen açıkta bırakan sarı renkli, dökümlü bir himation olduğu görülmektedir. Bileklerinde Zeugma figüründe olduğu gibi takılar mevcuttur.

I. yüzyıl tarihli Pompei duvar resminde (Res.60) Perseus'un Zeugma figürüyle aynı şekilde üzerinde boyun hizasından tutturulmuş kırmızı bir pelerin olduğu görülmektedir. Pelerinin kumaşı Zeugma figüründe betimlenene göre daha kalın bir kumaştır ve koyu beyaz şeritlerle işlenmiştir. Başında Zeugma figüründe görülen şapka bulunmamakta ancak sol elinde Medusa başı ve kılıcı burada da tasvir edilmiştir. Ayaklarında Zeugma tipiyle aynı şekilde Hermes'in kanatlı ayakkabılarının olduğu görülmektedir.

Antakya Mozaiği'nde (Res.61) Perseus MK.11'de betimlendiği gibi omuzlardan fibulayla tutturulmuş bir pelerin giymiş olarak görülmektedir. Ancak Antakya Perseus figürünün pelerini koyu sarı renkte olup Phryg tarzı şapka ve kanatlı ayakkabılar bu sahnede betimlenmemiştir. Bunun dışında sol elinde görülen kılıç ve Medusa başı Zeugma figürüyle benzeşen noktalarıdır.

Bardo Müzesi Perseus Andromeda Mozaiği'nde (Res.62) Perseus figürünün pelerini Zeugma figüründe olduğu gibi omuzlardan tutturulmamıştır. Bu mozaikte figürün pelerini kırmızı renkte olup sol koluna dolanmış ve aşağı sarkıtılmıştır. Zeugma betiminde olduğu gibi sol elinde kılıcı ve Medusa başıyla tasvir edildiği görülmektedir. MK.11'de betimlenen Phryg şapkası ve kanatlı ayakkabılar bu figürde tasvir edilmemiştir.

MK.12'de betimlenen Satyros tasvirinin Klasik ve Helenistik Dönemlerde genellikle çıplak tasvir edildiği ancak Roma Dönemi özellikle mozaik sanatında belden aşağını örten yırtıcı hayvan postları giydikleri görülmektedir. Antakya Sarhoş Dionysos Mozaikleri (Res.63-64) Zeugma Dionysos-Telethos-Sykrthos Mozaiği ve Satyros Antiope Mozaikleri bu görüşü destekleyen önemli savlardır. Ayrıca Roma Dönemi'nde betimlenen satyros'lar Klasik ve Helenistik Dönem, keçi ayaklı, boynuzlu yaratık tasvirinden kurtulmuş olup, tamamen antropomorfik bir görünümdedir. Antakya Mozaikleri Satyros tasvirlerinde olduğu gibi Zeugma tasvirlerinde de satyros'lar başlarında, üzüm ve şarap tanrısı Dionysos'a bağlılıklarını gösteren yaprak çelengi ile betimlenmektelerdir.

MK.12'de betimlenen Antiope figürü, Yunan mitolojisinde Amazon kadınlarına atfedilen tüm özellikleri ile erken dönem tasvirlerinde karşımıza çıkmaktadır. Apollon Tapınağı'ndan ele geçen M.Ö. 500'lere tarihlenen kabartmada Theseus ile betimlenmektedir (Res.65). Yine M.Ö. 500'lere ait kırmızı figürlü Yunan

vazosunda karşılaşılan Antiope betimi, giysileri ve aksesuarlarıyla tamamen savaşçı Amazon kraliçesi özelliklerini taşımaktadır (Res.66). Orjinali Erken Helenistik Döneme ait Roma Dönemi kopyası olarak günümüze gelen grup heykelin parçası olan Antiope heykelinde (Res.67) amazon kraliçelerine atfedilen tüm özellikler giysi ve taşıdığı silahlarla kendisini göstermektedir

Zeugma mozaiklerinde MK.12 ve MK.13 mozaiklerinde betimlenen Antiope figürü erken dönemlerden oldukça farklı olarak Amazon görümünü yansıtmamaktadır. II. yüzyıla tarihlenen bu mozaikte Antiope, klasik Roma kadını görüntüsü içerisindedir. Antiope'nin üzerinde yeşil renkte ve uzun bir khiton görülmektedir. Geç dönem Antiope tasvirlerine Şanlıurfa-Haleplibahçe Mozaikleri'nde (Res.68) rastlanmaktadır. Bizans dönemine ait mozaik eserde tasvir edilen Antiope tıpkı erken dönem tasvirleri gibi Amazon görünümündedir. Giysileri, başlığı ve eline aldığı savaş aletleriyle at üzerinde betimlenen Antiope, Zeugma mozaiklerinde bir amazon olarak betimlenmeyip, khiton ve süslü takılarıyla resmedilmiş, Haleplibahçe Antiope figüründen giysi ve aksesuar bakımından oldukça farklıdır.

Klasik ve Helenistik Dönem Antiope tasvirleri incelendiğinde savaşçı amazon özelliklerinin tamamen giyim kuşamına yansıtıldığı görülmektedir. Ancak Zeugma mozaikleri Antiope figürleri (MK.12 ve MK.13) giyim kuşam açısından amazonlara atfedilen hiçbir niteliği barındırmamaktadır. Roma Dönemi Antiope figürünün Zeugma'ya özgü olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Antiope'nin betimlendiği MK.12 ve MK.13 mozaiklerinin aynı villa içinde bulunmuş olması, tasvir edildiği giysi formunun figürün kimliğinden çok ev sahibinin isteğine veya mozaik ustasının işçiliğine bağlı olduğunu göstermektedir.

MK.13'te betimlenen satyros figürünün giysisi MK.12'de olduğu gibi leopar postundan yapılmış belden sarılan bir forma sahiptir. Ancak bu mozaikte giysi belden sarılmamış, sol kol üzerinden aşağıya sarkıtılmış bir biçimde verilmiştir.

MK.13'te betimlenen Galatia figürü ele alındığında sarı renkte khiton üzerine kırmızı renkte himation giymiş olduğu görülmektedir. M.Ö. I. yüzyıla tarihlenen İtalya Boscotrecase İmparatorluk Villası duvar resminde (Res.69) betimlenen Galatia figürü bir yunus üzerine oturur vaziyettedir. Üzerinde sol omuzdan geçen ve sağ omzu açıkta bırakan açık sarı renkte bir khiton olduğu görülen

figürün belden aşağısına şeffaf bir kumaşa sahip dökümlü bir himation sarılmıştır. Zeugma figürüyle giysi açısından benzerliğe sahip bir şekilde betimlenmiştir. Ancak duvar resminde Galatia'nın başında ve boynunda takılar olduğu ve Zeugma figüründe takı tasvirinin yer almadığı görülmektedir. Zeugma tipiyle aynı şekilde elinde, rüzgârda dalgalanmakta olan siyah renkli eşarp olduğu görülmektedir. İspanya'da bulunmuş, Roma Dönemine tarihlenen bir mozaikte (Res.70) kyklop Polyphemos ile betimlenen Galatia figürü Zeugma mozaiği tasvirinden farklı olarak belden aşağısına sarılmış ve belden yukarısını açıkta bırakan mavi himation'uyla görülmektedir. Zeugma figüründe elinde eşarpla betimlenen Galatia'nın bu mozaikte eşarbı tasvir edilmemiştir. Zeugma figüründen farklı olarak boynunda, kol ve bileklerinde takılar ile resmedilmiştir.

IV. yüzyıla tarihlenen ve deniz tanrısı Anaresineos ile Galatia'nın tasvir edildiği Antakya mozaiğinde (Res.71) Galatia figürünün belden aşağısına sarılmış sarı renkte bir himation giymiş olduğu görülmektedir. Sağ elinde dalgalanan sarı eşarbı Zeugma figüriyle giyim kuşam açısından tek ortak noktasıdır. Bunun dışında Zeugma figüründe olmayan takılar burada kol ve bileklerde gösterilmektedir.

MK.14'te betimlenen Dionysos'un Klasik ve Helenistik Dönem tasvirlerine nazaran daha genç bir şekilde resmedildiği görülmektedir. Bunun dışında bu tasviriyle Antakya'da bulunan aynı konulu mozaiklerle (Res.63-64) giysi ve aksesuar doğrultusunda benzerlikler göstermektedir. Dionysos figürü iki sahnede de sarhoş olup, ayakta durmak için Skrthos ve Telethos'tan yardım alır vaziyettedir. Her iki mozaikte de Dionysos merkezde olmak üzere, sağında ve solunda Telethos ile Skyrthos figürleri yer almaktadır. Zeugma mozaiğinde figürlerin yanında Grekçe isimleri yazmaktadır. Antakya mozaiğinde Telethos ve Skyrthos'un betimlemelerinin yanı sıra Dionysos'un atribüsleri olan panter, thyrsos ve şarap krateri sahnede kullanılan ögelerdir.

Dionysos'un sarhoşluğunu konu edinen diğer Antakya Mozaiği'nde (Res.64) görülen Dionysos tasviri yine yanındaki satyros'a dayanarak yürümeye çalışmakta, elindeki kalyks kraterden şarabını dökmektedir. Dionysos'un hayvanı olan panter bu sahnede de görülmektedir. Tanrı diğer mozaiklerde görülen tasvirleriyle istisnasız benzeyen bir giyimle resmedilmiştir. Antakya mozaiklerinde aynı konunun anlatıldığı iki mozaikte de yarı çıplak olarak görülmektedir. Sarhoş

Dionysos konusunun satyros figürü ile resmedildiği Antakya mozaiğinde (Res.64) Dionysos üzerinde ki yeşil himation MK.14'te tasvir edilen himation'la büyük ölçüde benzerlik taşımaktadır. Her iki mozaikte de tanrının belden aşağısına kadar inmiş bir himation tasvir edilmiş ve renkleri hemen hemen aynı gösterilmiştir. Satyros'un giysisi Zeugma ve Antakya mozaiklerinde görülen diğer satyros tasvirleri gibi belden aşağısına sarılmış hayvan postu görünümündedir.

Tüm tasvirlerde Eros, Helenistik Dönem öncesine kadar genellikle yetişkin olarak gösterilirken Helenistik Dönem ile birlikte tombul, kanatlı bir bebek görünümünü almaktadır. M.Ö. V. yüzyıla tarihlenen kırmızı figürlü bir Yunan vazosu (Res.72) yetişkin Eros tasvirlerine örnek teşkil etmektedir. Eros'un Klasik Dönem sonrası bebek görünümünde ve genellikle giyimsiz betimlendiği Hellenistik Dönem heykellerine (Res.73) ve diğer tasvirlere kıyasla MK.15'te Eros giyimli ve yetişkin haliyle betimlenmiştir.

MK.15 ile aynı figürlerin yer aldığı III. yüzyıla tarihli Antakya Eros-Psykhe Mozaiği'nde (Res.74) Eros giysili olarak tasvir edilmemiş, hatta MK.15'ten farklı olarak genç bir delikanlı yerine bebek görünümündedir. I. ile II. yüzyıl arasına tarihlenen bir başka Antakya mozaiğinde (Res.76) Eros kanatlı olarak ve ayakta, kelebek kanatları üzerinde betimlenmektedir. Kanatların birinde ruhu temsil eden Psykhe diğerinde Hedone figürü tasvir edilmiştir.

MK.15'te betimlenen Psykhe figürü üzerinde Zeugma özel tip giysileri içinde değerlendirilen bir giysiyle görülmektedir. Psykhe'nin erken dönem tasvirlerinden olan, Güney İtalya Bölgesi Apulia vazolarından M.Ö. 320'lere tarihlenen kırmızı figürlü loutrophoros üzerinde Psykhe kanatlı olarak ve Yunan tarzı uzun dökümlü khiton'uyla betimlenmiştir (Res.75). MK.15 Psykhe figüründen kanatlı olması ve klasik bir khiton'la resmedilmesi açısından farklıdır.

MK.15 Psykhe figürü, Antakya mozaiklerinden farklı olarak başı örtülü, uzun bir khiton ve üzerine aldığı tüm vücudunu kapatan himation ile betimlenmiştir. Giysisi MK.11'de betimlenen Ariadne figürüyle aynı tiptedir. Ancak başında örtüyle betimlenmesi açısından Ariadne figüründen farklıdır. Antakya Eros-Psykhe Mozaiği'nde (Res.74) Psykhe kanatlı olarak ve başında yapraklarla süslü bir çelenk ile tasvir edilmiştir. Giysisi mavi renkli etek uçlarında sarı şerit süslemeli bir khiton'dur. Khiton'un üzerine aynı kumaştan peplos giymiştir ve elinde Eros'un yayı

ile tasvir edilmiştir. Burada görülen giysi özellikleri Zeugma tipinden khiton üzerine peplos giymesi açısından ayrılmaktadır. Hedone-Psykhe ve Eros mozaiğinde (Res.76) Psykhe figürü tamamen çıplak görünümdedir. MK.15'te giyimli ve kanatsız olarak tasvir edilen figürün, bu mozaikte yer alan Psykhe figürüyle giysi konusunda ortak noktası bulunmamaktadır.

MK.16'da betimlenen Euterpe figürü üzerinde yeşil renkli uzun kollu ve ayak bileklerine kadar uzanan kapalı bir giysi olduğu görülmektedir. Bu giysinin klasik Yunan veya Roma giysisi olmadığı daha önceki benzer örneklerden de yola çıkarak saptanmıştır. Örneğin Akhilleus Skyros Adası Lykomedes figürü (Res.47) ile MK.16 mozağinde betimlenen Dionysos figürünün giysisiyle form açısından benzerlik gösterdiği söylenebilir. İki elinde flütlerle birlikte resmedilen figürün sol elinde tıkaçlı, sesleri düzenlemeye yarayan bir flüt olduğu ve bu flüt betiminin kullanım amacının MK.1'de tasvir edilen 10 no.lu erkek figürünün elinde bulunan ile benzer olduğu söylenebilir.

MK.18'de betimlenen Ariadne figürünün hemen hemen tüm tasvirlerinde, giysilerinde kullanılan rengin sarı olduğu görülmektedir. MK.1'den farklı olarak sarı himaton bu mozaikte Ariadne'nin yalnızca bacaklarını örtmektedir. Düğün sahnesinin işlendiği II yüzyıla tarihlenen bir başka Roma mozaiğinde (Res.32) tasvir edilen figürün giysisiyle MK.18 Ariadne figürünün giysisi oldukça benzemektedir. Açık renk khiton üzerine bacakları üzerine sarılan himation her iki figür için de ortak noktadır. Dionysos ise tıpkı MK.1'de betimlendiği haliyle, belden aşağısına sarılan bir kumaşla görülmektedir. Ancak MK.1'de betimlenen Dionysos'un elinde thrysos'un betimlenmemiş olması MK.18 betimiyle ayrılan özellikleridir.

Gaia'nın erken dönem tasvirlerinden olan Yunan tondo'sunda (Res.77) figürün üzerinde bol dökümlü ve kolsuz bir khiton görülmektedir. Ancak sahnede MK.19'dan farklı olarak bereket boynuzu tasviri yer almamakta ve işlenen konu açısından Gaia'nın bereketi simgeleyen özellikleri verilmemektedir.

II. ve III. yüzyıllara tarihlenen Antakya Mozaiği'nde de tasvir edilen Gaia betimi (Res.78) birçok noktada Zeugma tipiyle benzeşmektedir. Gaia bu mozaikte başında meyvelerle süslü bir taçla betimlenmiştir. Taçları her ne kadar farklı olsa da iki figüründe sol elinde, meyvelerden oluşan cornucopia (bereket boynuzu) olduğu

görülmektedir. Ayrıca Antakya mozaiğinde figürün üzerine iki omuzdan tutturulmuş kolsuz bir khiton giymiş olması MK.19 ile ortak noktasıdır.

Antakya mozaiklerinden IV. yüzyıla tarihlenen bir başka Gaia tasvirli mozaikte (Res.79) Karpoi (meyveler) ile birlikte görülen figür, bir kline'ye uzanmış vaziyettedir. Başında başaklarla süslü taç olduğu görülmektedir. Zeugma tipinden farklı olarak büst olarak tasvir edilmemiştir. Bundan dolayı giysisi ve takıları tam anlamıyla görülmektedir. Sol omzundan geçen, uzun ve dökümlü koyu renkte bir khiton giymiştir. Khiton'un üzerinde açık renkli himation'u bacaklarına sarılmış olarak betimlenmiştir. Kollarında pazubent ve bileklikleri olduğu görülmektedir. Bereket boynuzu tasviri burada betimlenmemiş olup, Zeugma mozağinden bu noktada da ayrılmaktadır.

Suriye Damascus Müzesi Roma Dönemi'ne ait mozaikte (Res.80) evren, tarım ve hayvancılık ile ilgili birçok personifikasyonun yapıldığı tasvirler içinde, merkezde oturan Gaia'nın başında meyvelerden yapılan tacı görülmektedir. Zeugma mozaiğinden farklı olarak burada belden yukarısını açıkta bırakan sarı renkte bir himation giymiştir. Sol eliyle Karpoi betimine meyvelerden oluşan bir tabak uzatmaktadır.

Almanya- Glyptothek Müzesi'nde sergilenen Roma Dönemi mozaiğinde (Res.81) zamanın, mevsimlerin, rüzgârların tanrıları ve Karpoi ile birlikte tasvir edilen Gaia, Zeugma mozaiğinin aksine büst olarak tasvir edilmemiştir. Başında meyvelerle süslü bir tacı ve belden yukarısını açıkta bırakan sarı bir himation giymiştir. Taç ve giysi konusunda Zeugma figüründen farklı resmedilen figürün, boynunda da başaklardan yapılmış bir boyunluk olduğu Zeugma tipinde olmayan ayrıntılardır.

Rhodos'ta bulunmuş Roma Dönemine ait Poseidon-Gaia Mozaiği'nde (Res.82) figürün yine Zeugma'dan farklı olarak tüm vücudunun tasvir edildiği görülmektedir. Figürün başında bir taç betimlemesinin olmaması ve üzerine vücudunun üst kısmını açıkta bırakan mavi-yeşil bir himation giymiş olarak resmedilmesiyle Zeugma figüründen ayrılmaktadır. Ancak sol elinde görülen meyvelerle süslü bereket boynuzu tasviri iki mozaikte de görülen ortak noktadır.

MK.20'de betimlenen Europa figürünün diğer tasvirlerde görülen tipleri karşılaştırıldığında, giysi ve aksesuar bakımından çeşitli benzerliklerin olduğu görülmektedir. Zeus tarafından kaçırılan Europa mitinin anlatıldığı erken dönem tasvirlerinden olan M.Ö. V. yüzyıl kırmızı figürlü Yunan vazosunda (Res.83) Europa figürü ince bir khiton üzerine geniş kollu ve sol omzunu açıkta bırakan himation giymiş bir vaziyette tasvir edilmiştir. Himation'un görünüşü; mozaikte betimlenen himation'dan farklı olarak Klasik Dönem tasvirlerinde rastlanılan kol altından geçen bol kıvrımlı bir tarza sahiptir. Bunun dışında kırmızı figür tekniğinde yapılmış bir Yunan tondo'sunda (Res.84) resmedilen Europa'nın kaçırılışı sahnesinde Europa figürünün giysi özellikleri, Zeugma mozaiği ile benzerlik taşımaktadır. Tıpkı Zeugma mozaiğinde görülen kolsuz ve omuzlardan tutturulmuş khiton, göğüs altından büzgülü ve bol dökümlüdür. Ancak burada khiton şeffaf bir kumaştan yapılmıştır. Giysi ve aksesuar konusunda Zeugma mozaiği ile benzeşen bir diğer husus bir eline, rüzgarda dalgalandığı gösterilen şal almış olmasıdır.

Pompei'de bulunan Europa'nın Kaçırılışı'nı konu alan ve I. yüzyıla tarihlenen duvar resminde (Res.85) Europa ve boğa kılığına girmiş Zeus'un ilk karşılaşmaları betimlenmektedir. Europa figürü burada boğanın üzerinde ancak Zeugma mozaiğinde tasvir edilen giysisinden farklı olarak yalnızca belden aşağısını kapatan mavi/yeşil renkli bir himation ile görülmektedir. Ayaklarına Roma sandalia'sı tarzında bir ayakkabı giymiştir. Boynunda altın renginde bir Roma takısı olan tork görülmektedir. Pompei duvar resminde görülen Europa figürü, Zeugma Europa figürünün aksine Roma giyim kuşam özelliklerini yansıtmaktadır. Pompei antik kentinin Roma'ya hem bölge hem de kültür açısından yakınlığı dolayısıyla, tasvir edilen figürün Yunan mitolojisinden esinlenilen bir karakter olmasına rağmen, bu duvar resminde figür üzerinde Roma giyiminin yansıtıldığı anlaşılmaktadır.

Fenike şehirlerinden Byblos'ta ele geçen III. yüzyıla tarihlenen Zeus tarafından kaçırılan Europa mozaiğinde (Res.86) Europa'nın giysisinin birebir Zeugma mozaiğine benzediği görülmektedir. Giymiş olduğu khiton tıpkı Zeugma tasvirinde olduğu gibi bir omzunu açıkta bırakmaktadır. Ancak Byblos mozaiğinde figürün giysisi sağ omzuna düşmüştür. Bunun dışında Zeugma betiminde olduğu gibi khiton omuzlardan tutturulmuş ve göğüs altından büzülerek dökümlü bir haldedir. Fakat giysinin rengi burada beyazdır. Bir başka benzerlik ise bacaklarını örten ve bir koluna sarıp aşağı doğru sarkıttığı sarı renkte himation ve sol eline aldığı rüzgarda

dalgalanmış izlenimi veren sarı renkte şalın olmasıdır. Zeugma Europa mozaiğinde figürün başına taktığı ince stephane, Byblos mozaiğinde de tasvir edilmiştir.

MK. 20'de pardalokampos üzerinde betimlenen figürün (Figür a), Europa'yı betimlemediği üzerine çeşitli görüşler bulunmaktadır. Dunbabin deniz canlıları üzerinde betimlenen figürlerin genellikle nereid oldukları üzerine bildirdiği görüşlerde, bu figürün MK. 13'te betimlenen Galatia figürü olabileceğini de işaret etmektedir. Dunbabin'e göre Europa figürleri Yunan ve Roma dünyasında betimlenen tasvirlerinde genellikle boğa üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca Zeugma'da MK. 13'te görülen Galatia figürünün deniz panteri üzerinde resmedilmesi nereid olabileceği görüşünü desteklemektedir. Galatia figürü ile Europa-a figürünün giysi benzerliklerine de dikkat çeken Dunbabin her iki figüründe şeffaf uzun bir khiton giydikleri ve üzerine belden sarılmış bir himation ile betimlendiklerini işaret etmektedir.

MK.25'te betimlenen Dionysos Büst mozaiği MK.5 tasviri ile karşılaştırıldığında, her iki tasvirde de tanrının üzerinde sol omzu kapatan bir himation görülmektedir. Ancak bu himation'ların renkleri farklı olup birinde sarı diğerinde pembemsi kahve renkte tesseralar kullanılmıştır. Başında gösterilen asma yapraklı çelenk her iki mozaikte de ortak noktadır. Ancak MK.5'te tanrının elinde thyrsos betimi görülmezken MK.25'te tanrı asasıyla tasvir edilmektedir.

II. yüzyıla tarihlenen Ephesos Dionysos Büstü Mozaiği'nde (Res.39) tanrının sağ omzuna dayadığı thyrsos MK.25 ile aynı şekilde sağ omuzda gösterilmiştir. Ancak Zeugma mozaiğinde betimlenen thyrsos çiçeklerle ve dallarla süslüyken, Ephesos mozaiğinde tepesi kozalaktan yapılmış ve daha sade olarak görülmektedir. Ephesos mozaiğinde tanrının üzerinde betimlenen giysi koyu yeşil renkli ve iki omuzdan benzeri bir giysi formuna sahiptir. Ancak Zeugma Dionysos Büst Mozaiğinde giysi himation'dur ve tek omzu kapatmaktadır.

III. yüzyıla tarihlenen El-Jem Müzesi Dionysos Büstü mozaiği (Res.40) ile MK.25 karşılaştırıldığında, görülen tek benzerlik betimlenen iki giysinin de sol omuzdan geçen himation olmasıdır. Bunun dışında giyside kullanılan renklerde ve taç betimlemelerinde hiçbir benzerlik bulunmamaktadır. Bunun dışında Tunus mozaiğinde Dionysos âsâsız olarak betimlenmiştir.

III. yüzyıl Nationale Müzesi Dionysos Büstü mozaiği (Res.41) ile bu mozaik arasında giyim kuşam ve üslup yönünden herhangi bir bağlantı kurulamamaktadır. Zeugma tipinde giysi himation olmakla beraber asalı ve sarmaşık çelengiyle betimlenmiştir. İtalya tipinde ise tanrı, başında üzüm salkımlarından bir taç, üzerinde leopar postuna benzeyen boyundan bağlanan bir giysiyle ve thyrsos'suz resmedilmiştir.

IV. yüzyıl tarihli Antakya Dionysos Büstü (Res.42) ile MK.25 değerlendirildiğinde giysi ve taç betimlerinin oldukça farklı olduğu görülmektedir. Dionysos'un Antakya betiminde başında, üzüm salkımlarıyla süslü ve ortasında boynuza benzer bir obje bulunan altın bir diadem olduğu görülmekteyken, bu mozaikte sarmaşık çelengiyle tasvir edilmiştir. Antakya tipinde sağ omuzdan bağlanmış ve leopar postuna benzer bir kumaştan yapılmış bir giysiyle görülen Dionysos burada sol omzu kapatan ve desensiz bir kumaştan yapılan himation ile resmedilmiştir. Dionysos Büst mozaiği ile giysi ve aksesuar açısından yapılan karşılaştırmalar sonucunda; Ephesos mozaiğinde görülen thyrsos'un bu mozaikte de betimlendiği ve MK.5'te görülen giysinin bu mozaikte resmedilen Dionysos figürünün giysisiyle benzer olduğu görülmektedir.

DK.1'de betimlenen Penelope figürünün giysisi ile MK.15'te betimlenen Psykhe figürü (Res.87) üzerinde betimlen giysi ve başörtüsü birbirine form olarak çok yakın bir biçimde gösterilmiştir. İki figürde de uzun kollu dökümlü bir elbise betimlenmiştir. Giysi üzerine sarılmış omuz ve kolları kapatan dökümlü kumaş ve başlarının velum ile örtülmesi iki figür içinde ortak birer noktadır. MK.1'de betimlenen Ariadne figürü üzerinde de aynı formda bir giysi olduğu görülmekte ancak Ariadne figüründe başörtüsü bulunmamaktadır. Bu üç figürün giysilerinin Zeugma tipleri arasında özel tip olarak sayılan, özgün bir giysi olarak Zeuma'da kullanılmış ya da bir tören giysisi olup olmadığı düşünülebilir. Ariadne'nin düğün sahnesinde betimlendiği bu giysi gelinlere özgü bir kıyafet olabilir. MK.15'te işlenen konunun Psykhe figürünün Eros ile kavuşma sahnesi olması dolayısıyla bu ihtimali mümkün kılmaktadır. Bunun dışında Penolope'nin Yunan mitolojisine göre Troia Savaşı'na giden kocası Odysseus'u yıllarca beklemesi, sevgi ve vefanın bir nevi temsilcisi olması bu özel giysinin kullanımının Eros ile kavuşmayı bekleyen Psykhe'nin de üzerinde tasvir edilmesi ile ilişki kurulabilmektedir.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında Zeugma mozaik ve duvar resimlerinde betimlenen figürlerin çoğunun Yunan mitolojisi karakterleri olduğu, bu figürlerin Yunan giyim kuşam geleneklerine ve mitlerde geçen niteliklerine uygun bir şekilde resmedildiği görülmüştür. Mozaik ve duvar resimleri Roma İmparatorluğu Dönemi'ne ait olsa da kültür her bakımdan Helenistik mirası devam ettirmektedir. Günlük hayat sahnelerinde ise giysilerin Yunan karakterinden artık yavaş yavaş çıktığını ve Roma'ya doğru bir eğilim olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Çoğu Yunan giyim kuşam kültürüne uygun olarak betimlenmiş figürlerin içinde MK.18 Dionysos ve MK.22 Metiochos figürlerinin giyim kuşamı Roma etkisi görülen örneklerdir. MK.18'de betimlenen Dionysos figürünün ayaklarında Roma sandalia'sına benzeyen bir sandalet olduğu görülmektedir. Yunan sandalia'ları genelde tabanları yüksek ve ayağın bir kısmını sarar nitelikte olduğundan, burada betimlenen sandalia ayağın tümünü kapatıp parmakları açıkta bırakmakta ve Roma etkisi taşımaktadır. Bunun dışında MK.22'de betimlenen Metiochos figürünün şeritli tunica ile tasvir edilmesi Zeugma figürlerinde Roma etkisi taşıyan giysilere örnek teşki etmektedir.

Zeugma mozaik ve duvar resimlerinde betimlenen figürler genellikle mitolojik karakterli olduğundan dolayı araştırmamızda yerel giyim kuşam konusu bunlarla sınırlı kalmaktadır. Mozaik ve duvar resimlerinin dışında Zeugma nekropolünde bulunan heykeller Zeugma'nın yerli halkına ait tasvirler olduğundan günlük yaşam giysilei hakkında bilgi edinilmesine yardımcı olmaktadır. Başını himationu ile kısmen örtmüş olarak betimlenen kadın heykellerinin giysileri (Res.88), MK. 15'te Psykhe ve DK. 1'de Penelope figürleri üzerinde görülen uzun khiton üzerine vücudunu tamamen örten himation ve himationla başını kısmen örtmüş olarak tasvir edilişi arasında giysi formu bakımından büyük ölçüde benzerlikler bulunmaktadır. Bunun dışında yine Zeugma nekropolünde bulunmuş olan kadın büstünün (Res.89) khitonun üzerine himationu tamamen sarılmış bir biçimde gösterilişi, boyun ve kulaklarında betimlenen boncuk takılar Zeugma'nın yerel halkının kullandıkları giysi ve aksesuarlarına ışık tutmaktadır. Zeugma nekropolünde bulunan erkek heykelleri incelendiğinde Res.90-a'da verilen heykelin üzerinde uzun kollu, baldırlarına kadar uzun bir tunica ya da khiton ve baş parmağından geçerek ayaklarını açıkta bırakan bir sandalia ile betimlendiği görülmektedir. Heykelin giysisinden ve ellerinde taşıdığı yiyeceklerden yola çıkarak

bir hizmetçiye ait olduğu düşünülebilir. Res.90-b'de verilen heykel üzerinde ise uzun tunica üzerine omuzlarında tokayla tutturulmuş bir khylamys giymiş vaziyette tasvir edilmiştir. Heykelin ayaklarında aynı Res.90-a ile aynı formda bir sandalia ve sağ elinde bir asa olduğu görülmektedir. Res.91'de verilen erkek heykellerinin Zeugma'da görev yaparken emekli olmuş askerler oldukları ve sivil hayata özendiklerinden dolayı kendilerini, vücutlarına tamamen sarılan, sağ kol üzerinden geçerek aşağı sarkıtılan himation giymiş olarak ve bir ellerinde bilgili ve kültürlü olduklarının ifadesi olan kağıt roloları ile tasvir ettirmişlerdir. Himation'larının sarılış biçimi Roma toga'sını andıran bir şekle sahiptir. Ayaklarında Romalı askerler tarafından giyilen caliga'lara benzeyen sandaletler olduğu görülen heykeller, Zeugma'nın çoğunluğu asker sınıfından oluşan yerli halkının, Roma giyim kuşam geleneğine ait bir biçimde giyindikleri görüşünü akla getirmektedir.

MK.1'deki Ariadne figürü, MK.15'deki Psykhe figürü gibi örnekler ele alındığında bazı figürlerin giyim kuşamının farklı bölgelerde ele geçen benzerleri ile farklı betimlendikleri görülmüştür. Bunun dışında MK.12 ve MK.13'de betimlenen Antiope figürü mitolojik kimliğiyle değil de Zeugma figürlerinin giysi tipine uygun olarak tasvir edilmiştir. Bu saptamalar sonucunda villa sahiplerinin figürleri kendi istekleri doğrultusunda veya bizzat kendileri gibi resmettirdikleri söylenebilir. Bu farklılıklar villa sahiplerinin isteği dışında mozaik ustasına ya da bölgenin sosyo-kültürel yapısı ve inançlarına da bağlı olabilir. Bu özel tipler göz önüne alındığında ise giysilerin Zeugma'nın günlük yaşamında kullanıldığını ve mozaiklere yansıtıldığını düşünmek yerinde olacaktır.

Zeugma figürlerinin giysileri içinde en fazla Tip 1-b ve Tip 2-a olarak adlandırılan giysi formlarının olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Zeugma mozaik ve duvar resimlerinin çağdaşı olan, farklı bölgelerde bulunmuş, konu açısından benzerlik gösteren mozaik ve duvar resimleri ele alındığında en çok Antakya, Tunus, Suriye, Ephesos, Pompei'de bulunduğu ve bu betimlemelerde figürlerin giysi ve aksesuarlarının Zeugma tipleriyle benzer olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda Zeugma'da var olan kültür sentezi yapının giyim kuşam konusunda da kendini gösterdiği anlaşılmaktadır.

Zeugma mozaik ve duvar resimlerinde betimlenen figürlerin giysileri ait oldukları villalar içinde değerlendirildiklerinde çok yakın bir ilişki kurulamamıştır.

Sadece Zeugma'da beş figürde görülen giysiler bu konuda yardımcı olmaktadır. Buluntu yeri Poseidon Villası olan MK.7 ve MK.10 mozaiklerinde betimlenen Dionysos ve Lykomedes'in giysileri Tip 5 kategorisine girmekte ve Euphrates Villası MK.16'da betimlenen Euterpe figürünün dışında başka bir figür üzerinde görülmemiştir. Form olarak özel bir tip olan MK.14'te Psykhe figürü ile DK.1 Penelope figürünün giysisi tamamen aynı tarzda resmedilmiştir. MK.15 PoseidonVillası'nda, DK.1 Euphrates Villası'nda ele geçmiştir. Bu iki villa konum olarak yanyana olup ikiz villalar olarak adlandırılmakta ve giysi betimlemeleri açısından birbirinden farklı doğrultuda olmayıp az da olsa bağdaşan yönlere sahiptir.

Araştırmaya dâhil edilmiş mozaik ve duvar resimlerinde betimlenen tüm figürlerin giysi ve aksesuarları değerlendirilmiş olup, bir giysi formunun birden fazla figür üzerinde tasvir edildiği görülmüştür. Ancak MK.23'de betimlenen Theonoe figürünün üzerinde İsis törenlerinde rahibelerin kullandığı, omuzdan geçerek vücudun üzerine sarılan, kenarları sarmaşık filizleriyle süslü olan bir tören atkısı betimlenmektedir. Theonoe figürünün giysisi üzerinde betimlenen tören atkısının, Zeugma'nın diğer figürlerinde betimlenmediği ve Zeugma giysileri içinde ünik bir örnek teşkil ettiği anlaşılmaktadır.

Yapılan bu çalışmaların sonucunda mozaik ve duvar resimlerinde görülen giysilerin içinde Zeugma'ya özgü özel bir giysi olmadığı ancak saptanan giysilerin Roma dünyasının diğer yerlerinde bulunan mozaiklerde betimlenen giysilerle benzer olmakla beraber orijininin Antik Yunan'a kadar gittiği, erken dönemlerden başlayarak mozaiklerin yapılmış olduğu, II.- III. yüzyıllara kadar geçen süre içinde çeşitli kültürel etkilerle veya model arayışları ile zengin çeşitlenmelere ulaştığı, Zeugma'da ise batı etkilerinin ağır basmasına rağmen doğu etkilerinin de görüldüğü, bir nevi sentez denilebilecek düzeye geldiği saptanmıştır. Böyle bir giyim kuşam sentezi, belirli bir kültür birikiminin ve ekonomik zenginliğin sonucudur ki, Zeugma'nın stratejik konumunun sadece askerî bakımdan değil, aynı zamanda kültürlerin düğümlendiği bir kavşak ve buluşma noktasında olmasının doğal bir sonucu olduğunun da kanıtıdır.

KAYNAKÇA

Abadie-Reynal, C., ve Ergeç, R., (2012). *Zeugma I Foulles De L'habitat La Mosaique de Pasiphae.* Varia Anatolica XXVI, Institut Français d'Etudes Anatoliennes Georges, Dumezil.

Acar, Ö., (2000a). *Mosaics and heads of statues plundered from Zeugma.* Cambridge: McDonald Institute for Archaeological Research, 7:40-43, London.

Acar, Ö., (2000b). *Yıllardır Devam Eden Zeugma Trajedisi.* Arkeoloji ve Sanat Dergisi, İstanbul, 22 (98):6-10.

Aygüneş, M., (2006). *Roma Dönemi Anadolu ve Doğu Akdeniz Mozaik Sanatında Dionysos Betimleri.* Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Barbet, A., (2005). *Zeugma II Peintures Murales Romaines.* Varia Anatolica XVII, Institut Français d'Etudes Anatoliennes Georges, Dumezil.

Başgelen, N. (2000). *Fırat Üzerindeki Seleukia'dan Zeugma-Belkıs'a.* Arkeoloji ve Sanat Dergisi, İstanbul, 22 (98):11-20.

Başgelen, N. ve Ergeç, R., (2000). *Tarihe Son Bakış*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Başgelen, N., (2004). Aerial Documentation of the Kargamış and Birecik Dam Areas. *Uluslararası Geçmişten Geleceğe Zeugma Sempozyumu 20-22 Mayıs*. *s.25-27* Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

Bekin, A.R., (1981). *İpek Yolu*. Ankara Üüniversitesi Yayınları, Ankara.

Bergman, B., (2010). *Wall Painting in Zeugma*. Roman Art: Chapter Seven, University of Berkeley Press, California.

Boardmann, J., (2013). *Arkaik Dönem Yunan Heykeli.* Homer Kitabevi, İstanbul.

Blanck, H. (1999). *Eski Yunan ve Roma'da Yaşam*. Arian Yayınevi, İstanbul.

Campbell, S., Ergeç, R. ve Csapo, E., (1998). *New Mosaics.* The Twin Towns of Zeugma on the Euphrates, Kennedy, D. (Ed.), Journal of Roman Archaeology, Portsmouth, RI, s.109-117.

Dunbabin, K.M.D., (2013). *Mosaics*. Excavations at Zeugma: Chapter Six, Aylward, W. (Ed.), Oxford Archaeology, Packhard Humanities Institute, California.

Er, Y., (2006). *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*. Phoenix Yayınevi, Ankara.

Ergeç, R., (2000). *"Belkıs/Zeugma 1992-1999/2000" Çalışmalar, Araştırmalar ve Kazılar.* Arkeoloji ve Sanat Dergisi, 22 (98):20.

Ergeç, R., (2004). Zeugma'da Kaçak Kazılar, Bilimsel Araştırmalar ve Zeugma Nekropolü. *Uluslararası Geçmişten Geleceğe Zeugma Sempozyumu 20-22 Mayıs*. s.81-91, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

Ergeç. R., (2006). *Zeugma Kronolojisi*. Önal, M., Bulgan, F., Güllüce, H., Beyazlar, A., Balcıoğlu, B. ve Atalay, T., Belkıs-Zeugma ve Mozaikleri. Ergeç, R. (Ed.), Sanko Holding, İstanbul, s.18-25.

Erhat, A., (2008). *Mitoloji Sözlüğü.* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Gates, M. H. (1995). *Archaeology in Turkey. American Journal of Archaeology*. 99 (2): 207-55.

Goodrich, A., ve Steidel, C., (2011). *The Acropolis Korai and the Social Implications of Their Dedication*. Wesleyan University, Ohio.

Jones, H.L., (1937). *Loeb Classical Library*, Volume VIII, Harvard University Press, Boston, http://www.loebclassics.com/ (23.03.2015).

Kennedy, D., (1998). *The Twin Towns of Zeugma on the Euphrates*. Journal of Roman Archaeology, Portsmouth, RI.

Litt, S., (2012). *Turkey wants Bowling Green State University's ancient Roman mosaics returned*

http://www.cleveland.com/arts/index.ssf/2012/03/turkey_wants_bgsus_ancient_rom.html (03.02.2015).

Mcmanus, S., (2003). *Roman Clothing*. The College of New Rochelle, http:// www.vroma.org/~bmcmanus/clothing.html (10.05.2015).

Ntv Başvuru Kitapları (2010). *Mitoloji*. Dağıstanlı, M. A. (Ed.), Ntv Yayınları, İstanbul.

Oxford Antikçağ Sözlüğü (2013). Howatson, M.C. (Ed.), Ersöz, F. (Çev.), Kitap Yayın Evi, İstanbul.

Önal, M., (2002). *Mosaics of Zeugma*. Cimok, F. (Ed.), A Turizm Yayınları, İstanbul.

Önal, M., Bulgan, F., Güllüce, H., Beyazlar, A., Balcıoğlu, B. ve Atalay, T., (2006). *Belkıs-Zeugma ve Mozaikleri*. Ergeç, R. (Ed.), Sanko Holding, İstanbul.

Önal, M., (2009). *Danae Evi'nin Mozaikleri*. Journal of Mosaic Research, Cengiz, M., (Ed.), Uludağ University Mosaic Research Center, (3):54-69.

Önal, M., (2013). *Poseidon ve Euphrates Evleri Belkıs/Zeugma.* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Richter, G., (1988). *Archaic Greek Maidens A Study of the Development of the Kore Type in Greek Sculpture*. Oxford University Press, Oxford.

Sebesta, L.J., ve Bonfante, L., (1994). *The World of Roman Costume.* Harward University Press, London.

Smith, M. J., (2012). *Antik Yunan Kadın Kıyafetleri.* Dağlı, İ. (Çev.), Genesis Yayınları, Ankara.

Shoup, D., (2006). *Can Archaeology Build a Dam? Sites and Politics in Turkey's Southeast Anatolia Project.* Journal of Mediterranean Archaeology, 19 (2): 231-58.

Treggiari, S., (1991). *Roman Marriage.* Oxford University, Oxford.

Uhlig, H., (2000). *İpek Yolu- Çin Roma Arasında Eski Dünya Kültürü*, Kırım, A. (Çev.), Okyanus Yayıncılık, İstanbul.

Yıldırım, E., (2013). *Antikçağda Evliliklerle Kurulan Müttefiklikler: I. Antiokhos*. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Ankara, 171:265.

Wagner, J., (1976). *Seleukeia am Euphrat/Zeugma.* Beıhefte Zum Tübinger Atlas Des Vorderen Orients, Wiesbaden.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

http://cais-soas.com (23.06.2015).

http://humanjourney.net (12.04.2015).

http://www.pinterest.com (03.02.2015).

http://www.theoi.com (12.06.2015).

http://www.wftld.com (05.07.2015).

EKLER: HARİTALAR

Har. 1 Zeugma Kenti

https/www.zeugma.web.com

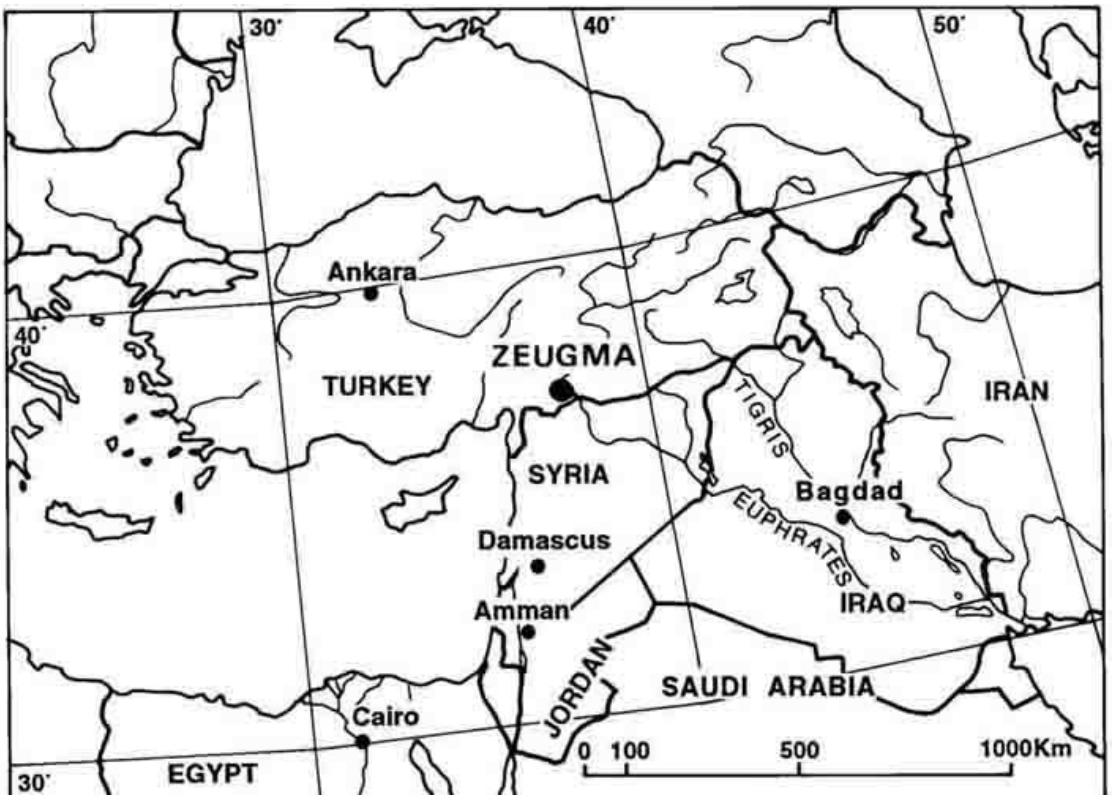

Har. 2 Zeugma'nın Lokalizasyonu

Kennedy, 1998

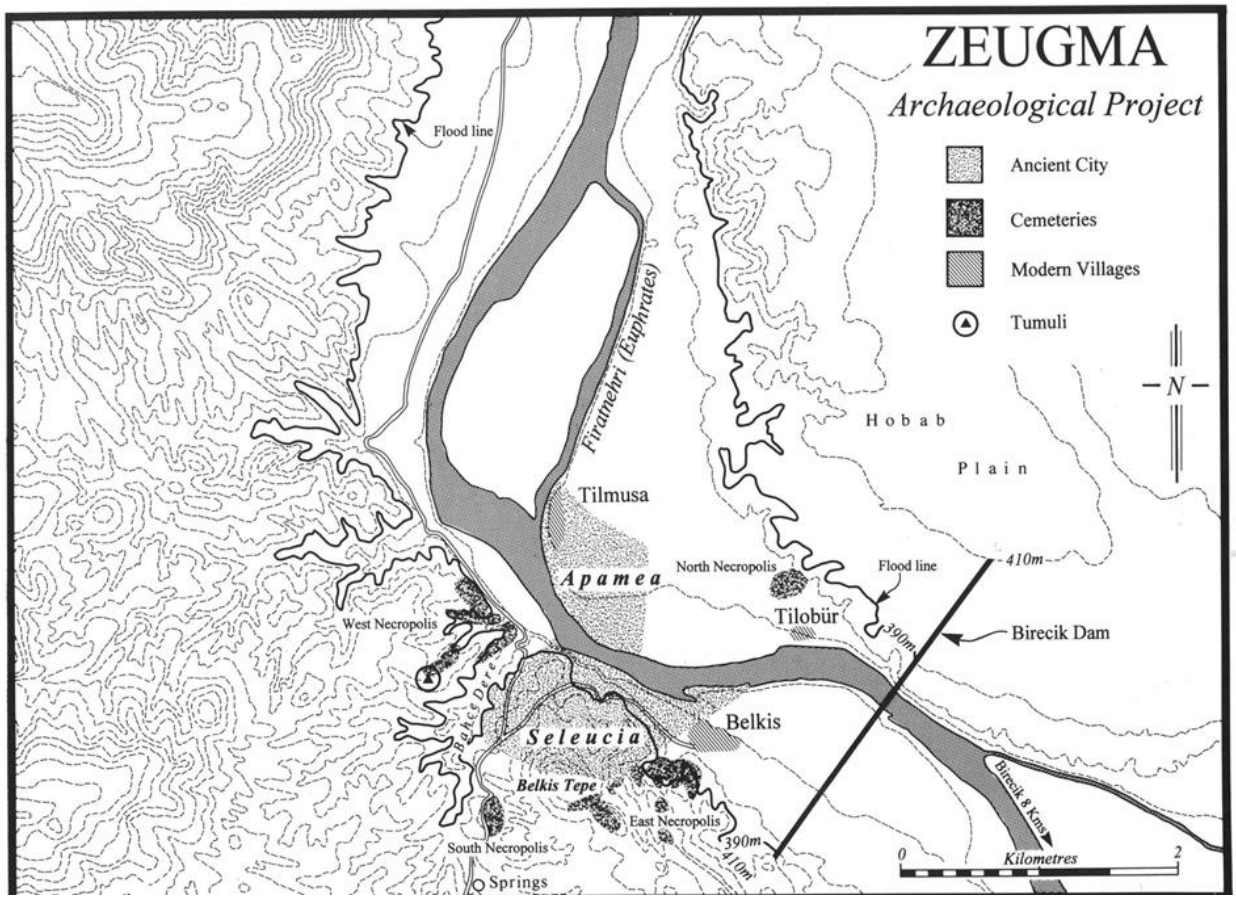

Har. 3 Zeugma (Belkıs), Apameia, Selecuia kentleri, Tilmusa ve Tilbeşar höyükleri ve Birecik Barajı Çalışması

Kennedy, 1998

Har. 4 Kommagene Krallığı

https/www.wftld.com

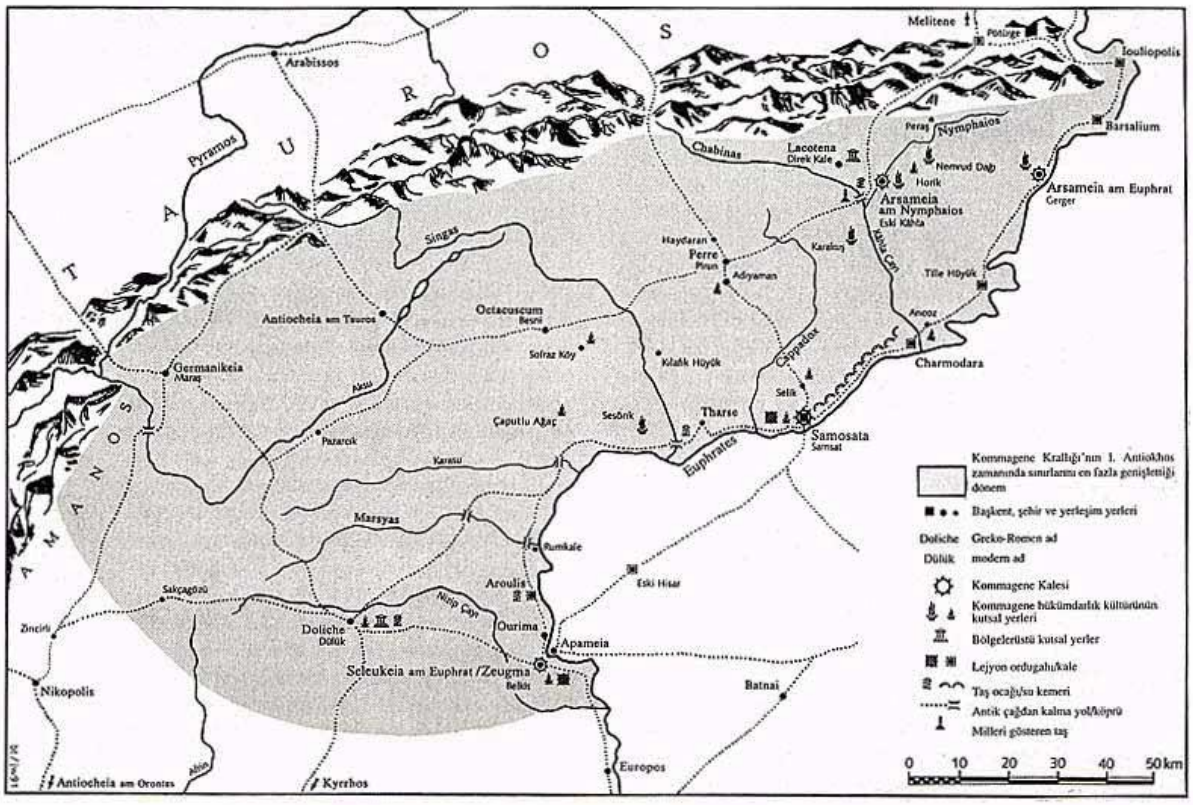

Har. 5 Kommagene Krallığı ve Zeugma

https/www.tsadergisi.org

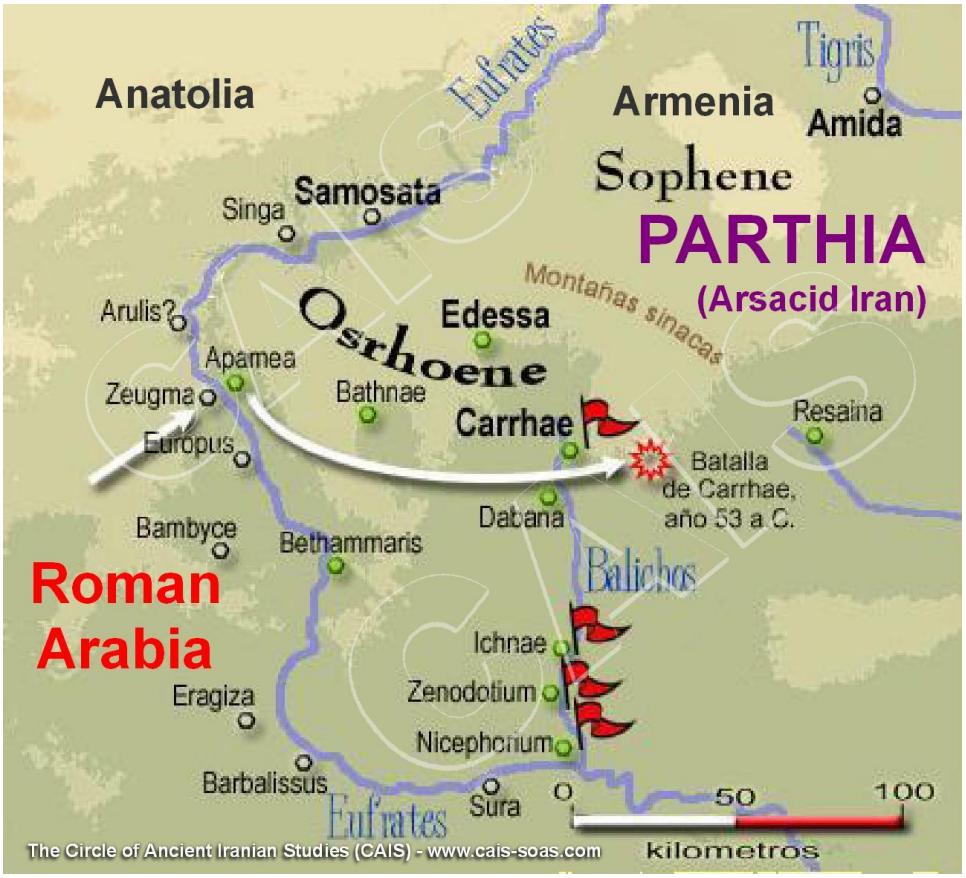

Har. 6 I. yüzyıl- Roma ve Parthların Hâkimiyet Alanları

https/cais-soas.com

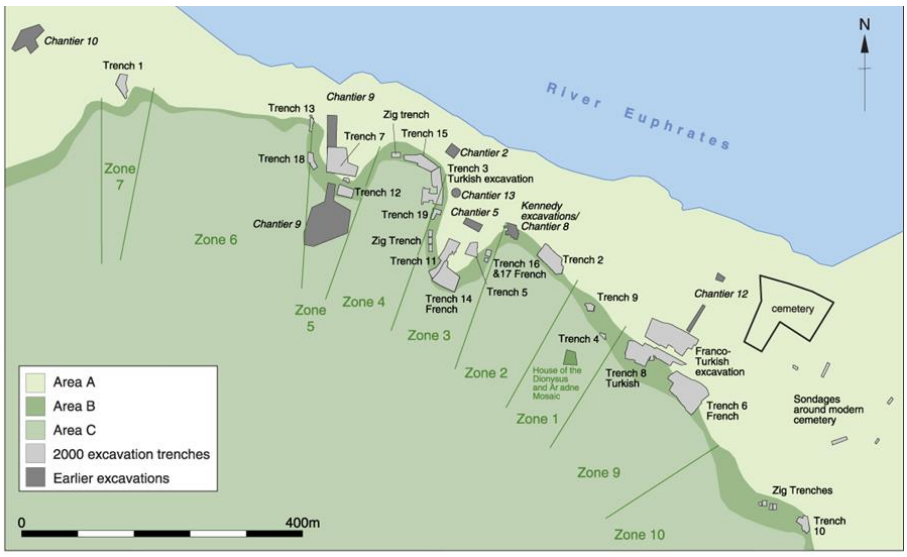

Har. 7 Zeugma Kentinde Yapılan Kazıların Lokalizasyonu

https/humanjourney.net

EK 2: PLANLAR

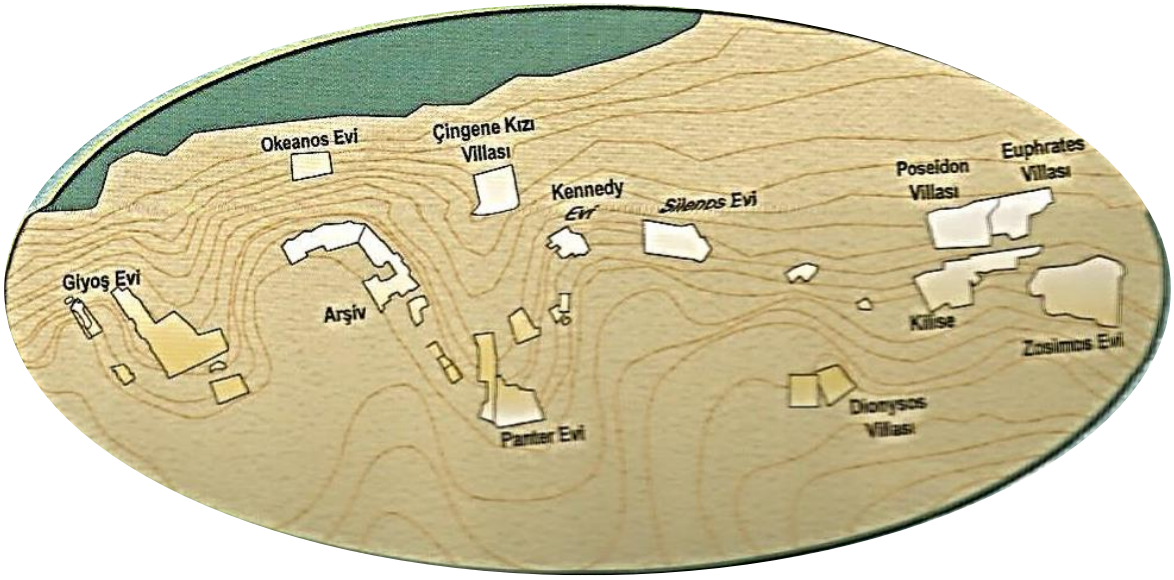

Plan 1 Zeugma Villaları Konumu

Önal vd., 2006

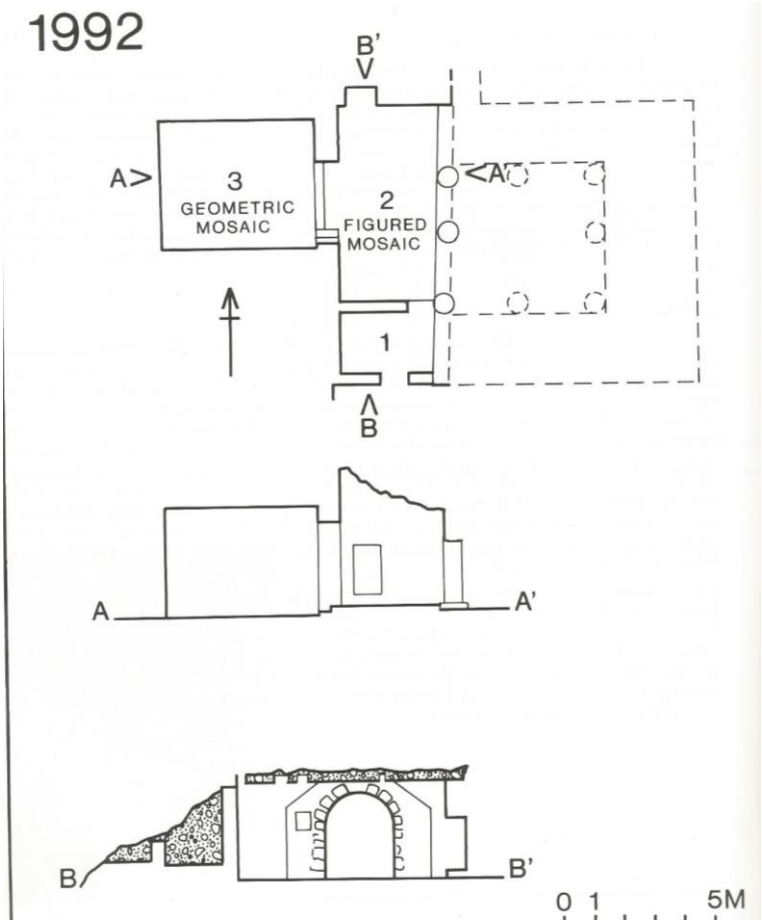

Plan 2 Dionysos (Ergeç) Villası Planı 1992

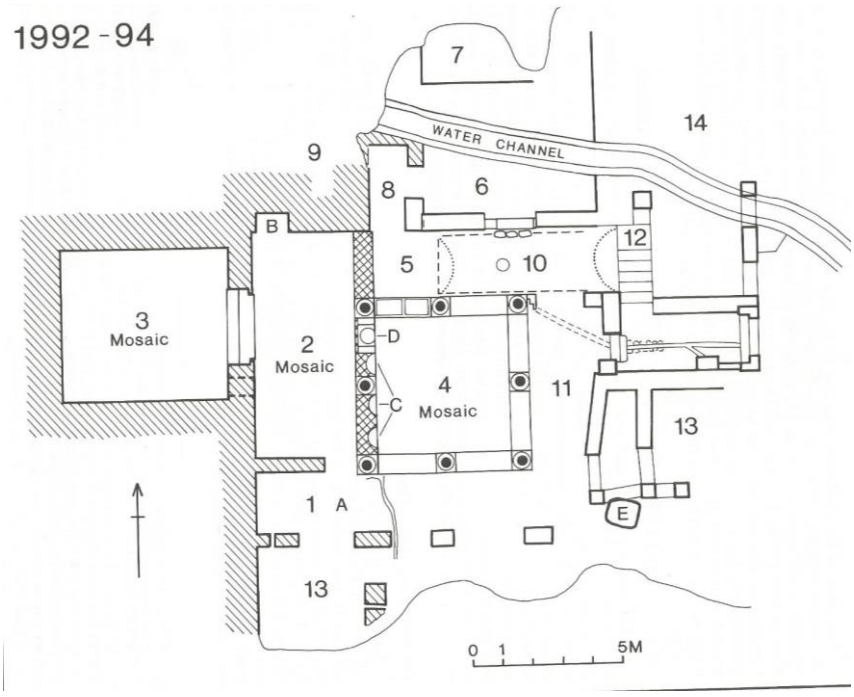

Plan 3 Dionysos Villası 1992-94

Kennedy, 1998

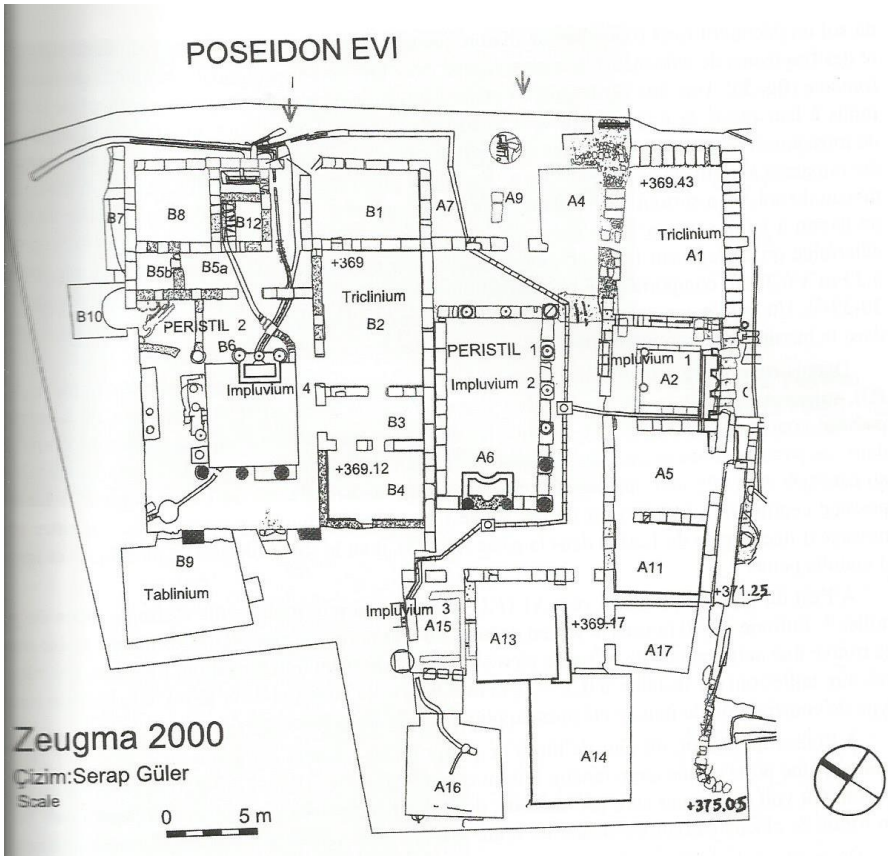

Plan 4 Poseidon Evi

Reynal, 2012

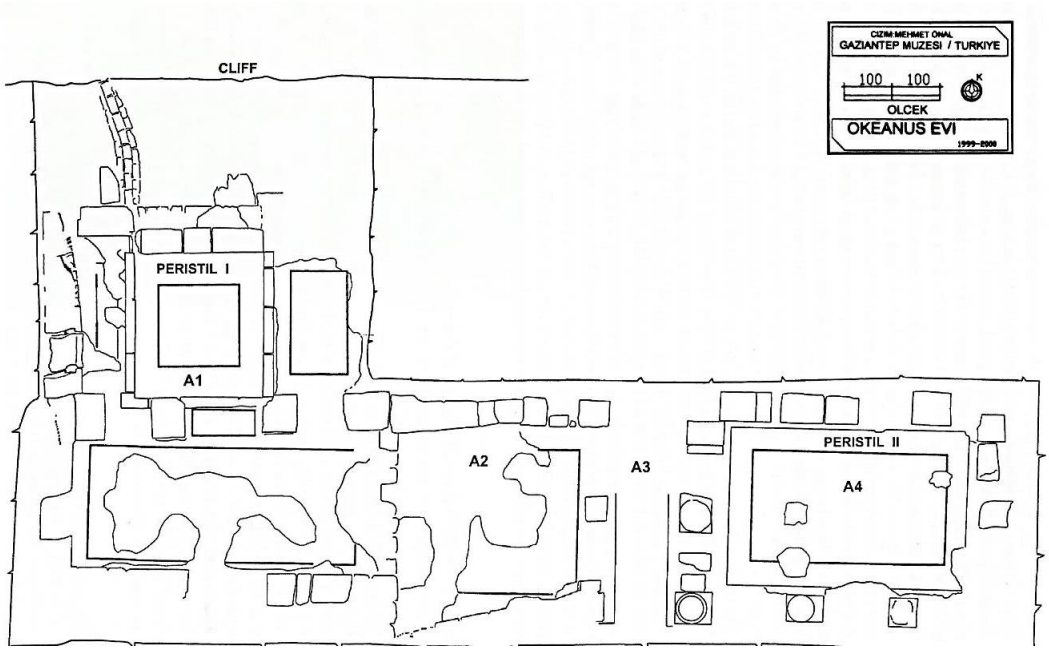

Plan 5 Okeanus Evi

Reynal, 2012

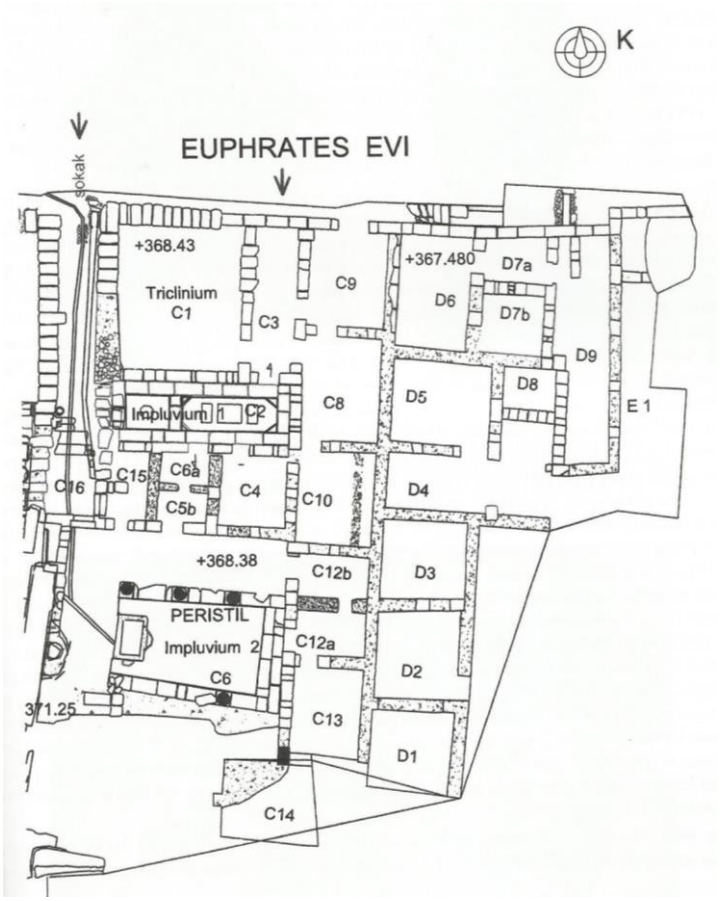

Plan 6 Euphrates Evi

Reynal, 2012

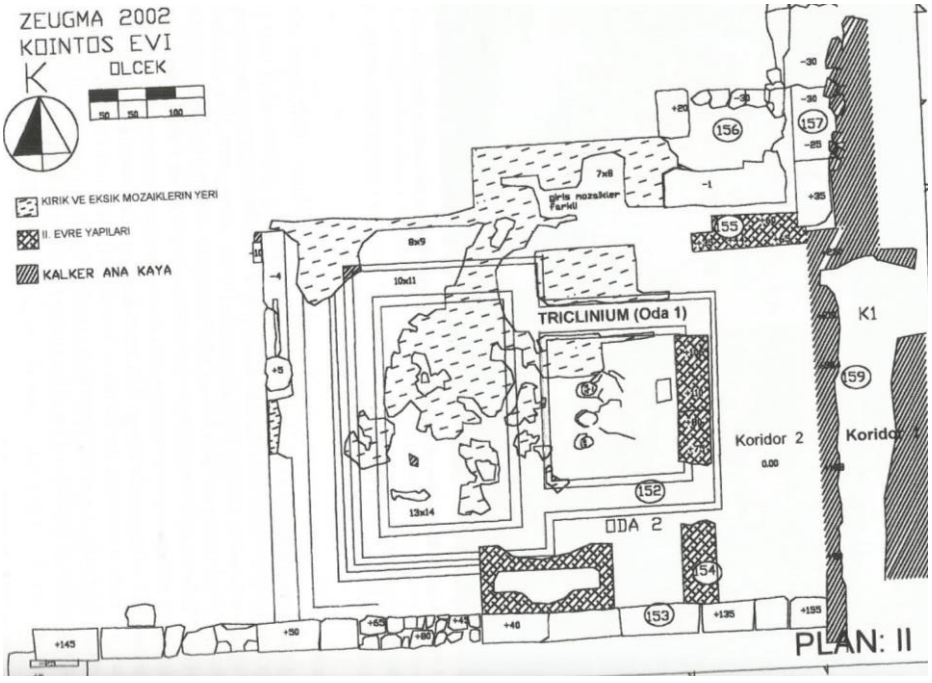

Plan 7 Kointos Evi

Reynal, 2012

EK 3: ÇİZİMLER

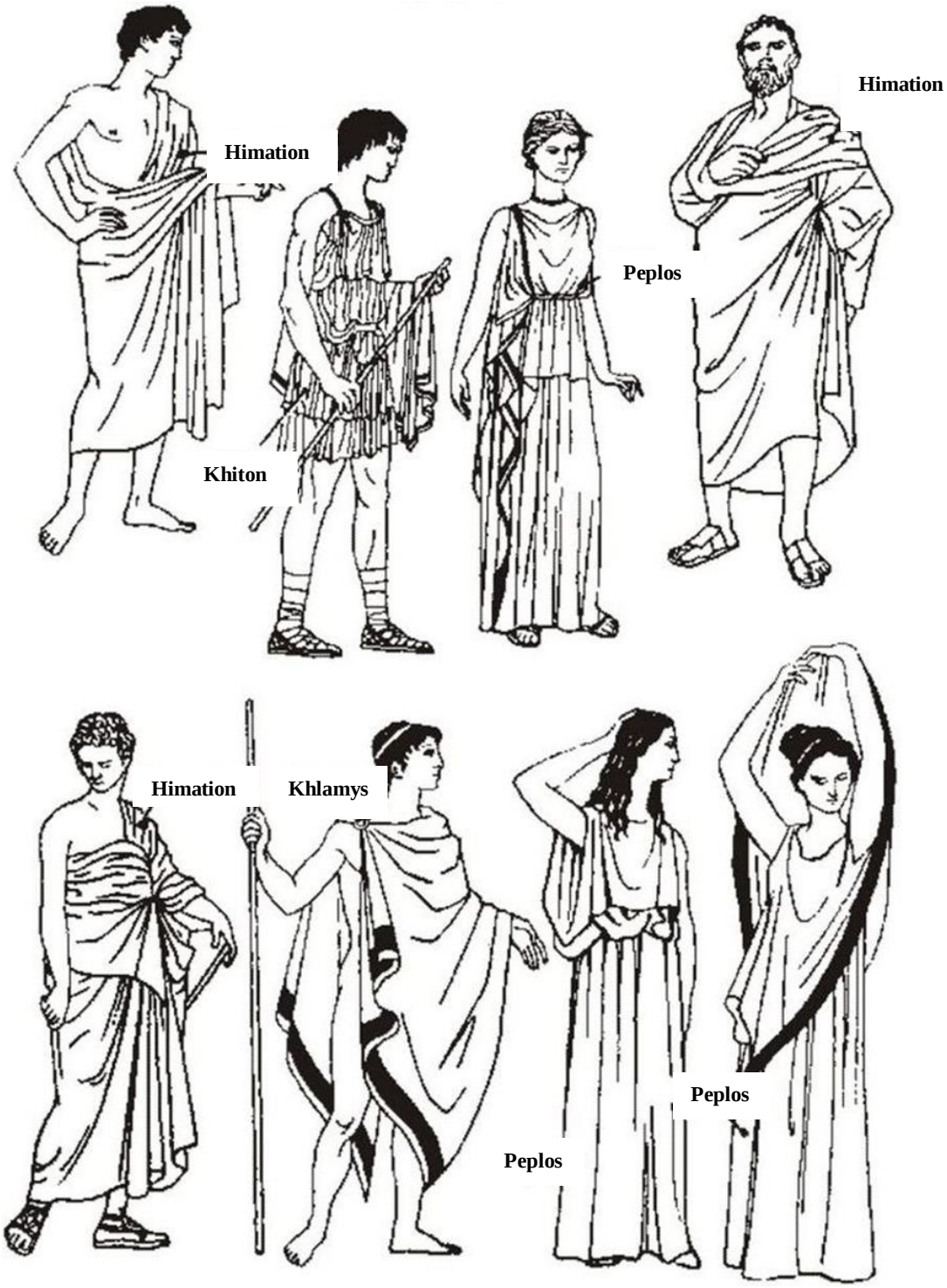

Çiz.1 Yunan Giysileri

https/www.pinterest.com

Çiz.2 Yunan kadınlarının giydiği khiton tasviri

https/www.pinterest.com

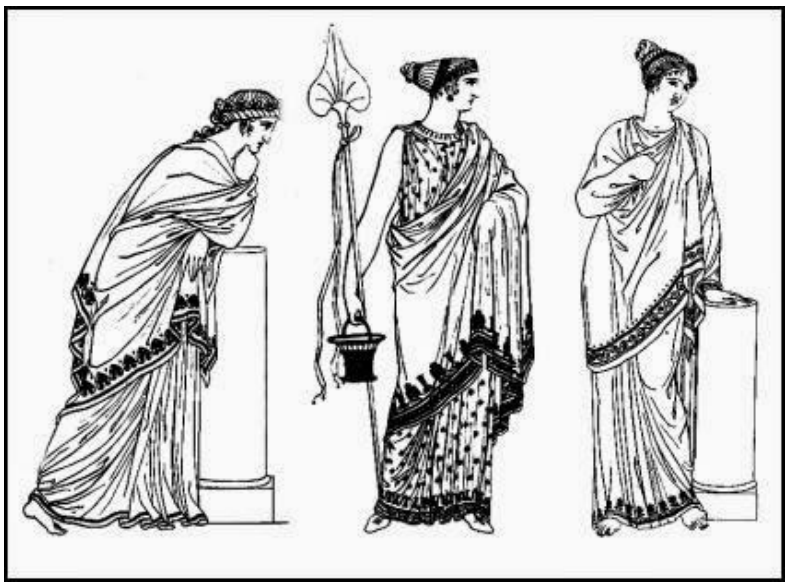

Çiz.3 Sarınım biçimleri farklı himation'lar

https/www.pinterest.com

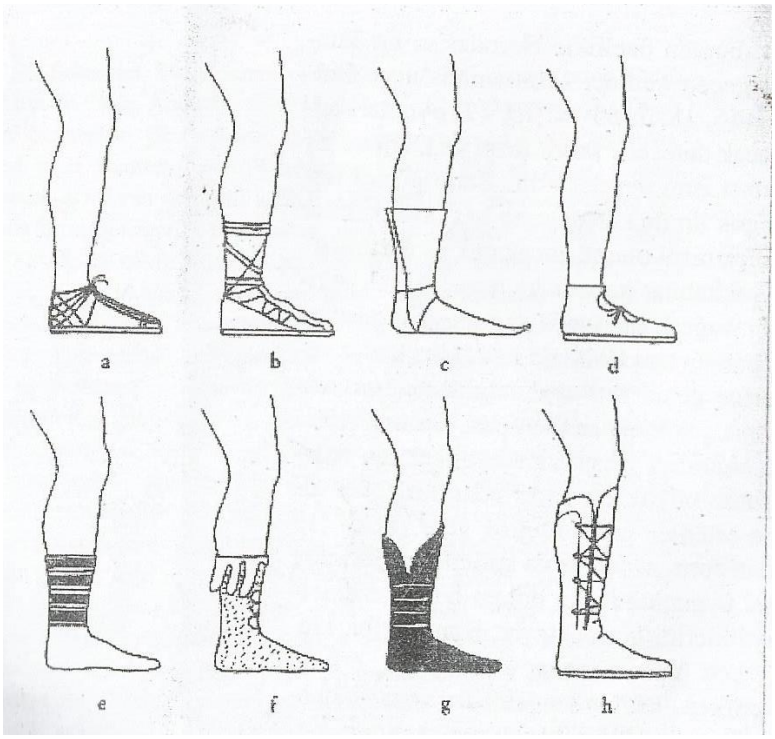

Çiz.4 Yunan ayakkabıları

Blanck,1999

Çiz. 5 Roma pallium'u tasviri

https/www.pinterest.com

Çiz.6 Roma paenula'sı tasviri

https/www.pinterest.com

Çiz.7 Roma palla'sı tasviri

https/www.pinterest.com

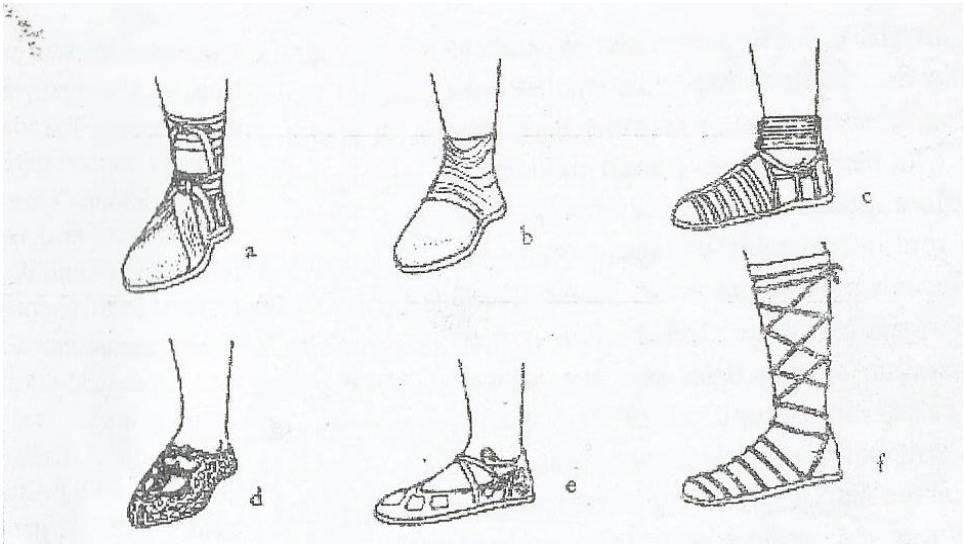

Çiz.8 Roma ayakkabıları

Blanck, 1998

Çiz. 9 Roma Erkek ve Kadın Tunica'ları

https/www.pinterest.com

EK 4: RESİMLER

Res.1 Khramyes Koresi (M.Ö. 560)

Richter, 1988

Res.2 Piazza Armenia Villası avcı betimli mozaik

https/www.pinterest.com

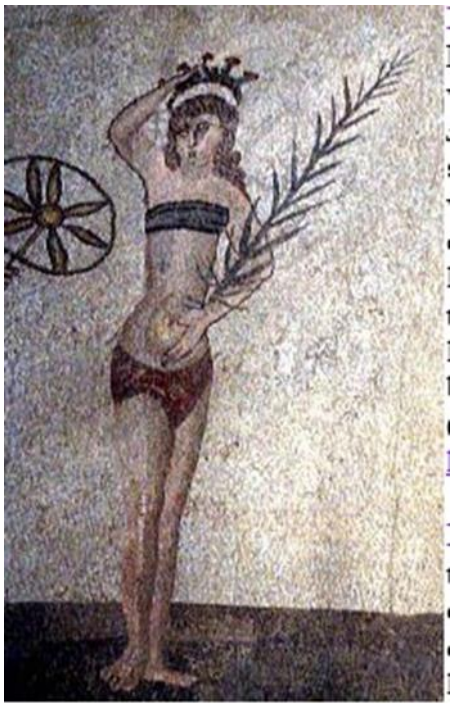

Res.3 Piazza Armenia Villası Roma iç giyimini anlatan mozaik

https/www.pinterest.com

Res.4 Pompei-Kumaş temizliğini yapan fullones betimli duvar resmi

Res.5 Pompei Kumaşların ağartma işlemi betimli duvar resmi

https/www.pinterest.com

Res.6 Pompei- Kumaşların fırçalanması betimli duvar resmi

Res.7 Pompei-Kumaşların tahta levha üzerinde katlanma işlemini betimleyen duvar resmi

https/www.pinterest.com

Res.8 Lacerna ile tasvir edilmiş Roma Dönemi heykel

https/www.pinterest.com

Res. 9 Paludamentum giymiş Iulius Caesar heykeli

https/www.pinterest.com

Res.10 Bardo Müzesi- Frucius ve köleleri Myro ve Victor Betimli Mozaik

https/www.pinterest.com

Res.11 Hermitage Müzesi-Iunius Mozaiği

https/www.pinterest.com

Res.12 Pompei- Roma Dönemi mezar buluntuları

Mcmanus, 2003

Res.13 Pompei- Roma Dönemi mezar buluntuları bilezik detay

Mcmanus, 2003

Res.14 Toga ile betimlenmiş bronz heykel

Res.15 Toga ile betimlenmiş sanatör heykeli

Mcmanus,2003

Res.16 Toga ile betimlenmiş İmparator Augustus Heykeli

Mcmanus,2003

Res.17 Toga'nın bölümleri

https/www.pinterest.com

Res.18 Augustus (pontifex maximus) heykeli

https/www.pinterest.com

Res.19 Pompei- Toga giymiş figürlerin tasvir edildiği duvar resmi

Mcmanus,2003

Res.20 Roma Palla ve Stolası giymiş kadın heykeli

Mcmanus. 2003

a) Roma peplos'u b) Roma kadın tunica'sı c)Stola

Res.21 Roma kadın giysileri

Mcmanus. 2003

Res.22 Elinde mask tutan tiyatro aktörü betimli altın yüzük-Roma

Mcmanus. 2003

Res.23 Herculaneum- bronz yüzük

Mcmanus. 2003

Res.24 III. yüzyıla ait altın yüzük

Mcmanus. 2003

Res.25 Altından yapılmış Bulla

Mcmanus. 2003

Res.26 Toga ve bulla ile betimlenen Çocuk Nero heykeli

Mcmanus. 2003

Res.27 III yüzyıl tarihli Roma takıları koleksiyonu

Mcmanus. 2003

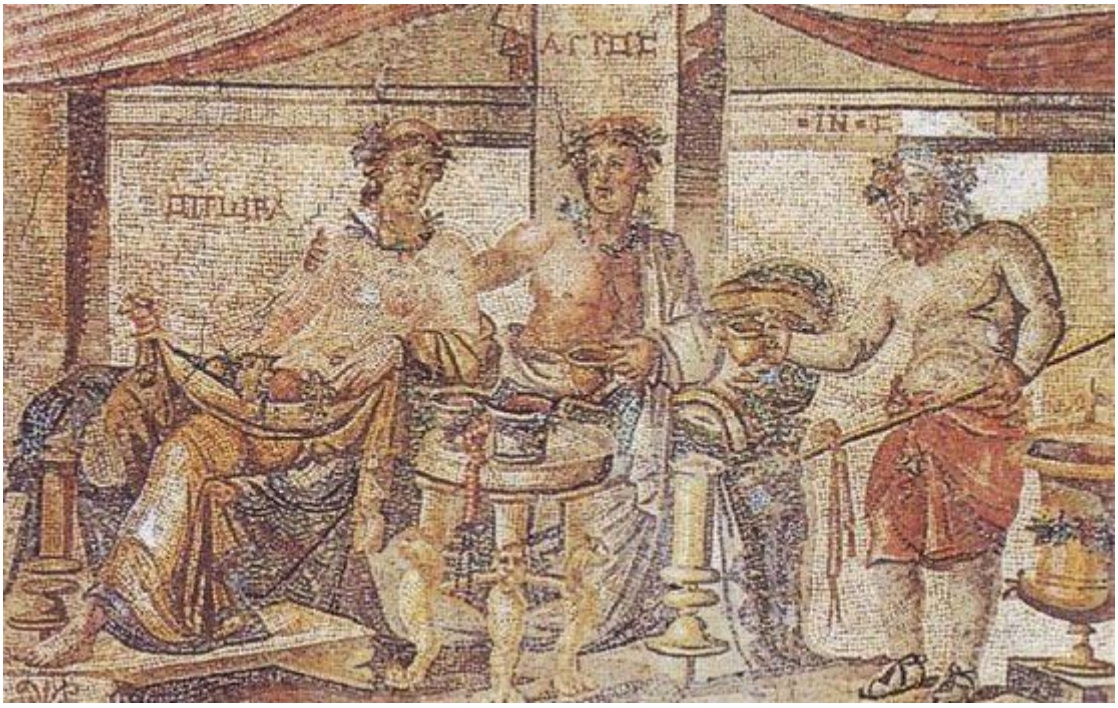

Res. 28 Opora Mozaiği

https/www.pinterest.com

Res.29 Aldobrandini Düğünü

https/www.pinterest.com

Res.30 Hymenaios tasvirli Yunan tondo

https/www.pinterest.com

Res.31 Miho Müzesi- Dionysos ile Ariadne Naxos Adası'nda Mozaiği

https/www.pinterest.com

Res.32 II. yüzyıl- Dionysos ile Ariadne'nin Düğünü Mozaiği

https/www.pinterest.com

Res.33 Olympia- Altın Kase (M.Ö. VII.yüzyıl)

Mcmanus, 2003

Res.34 Akratos betimli Yunan tondo

https/www.pinterest.com

Res.35 Kharitler heykel grubu

Res.36 Pompei- Kharitler betimli duvar resmi

https/www.pinterest.com

Res.37 Shahba Müzesi- Kharitler Mozaiği

https/www.theoi.com

Res 38 Mainad betimli tondo

https/www.theoi.com

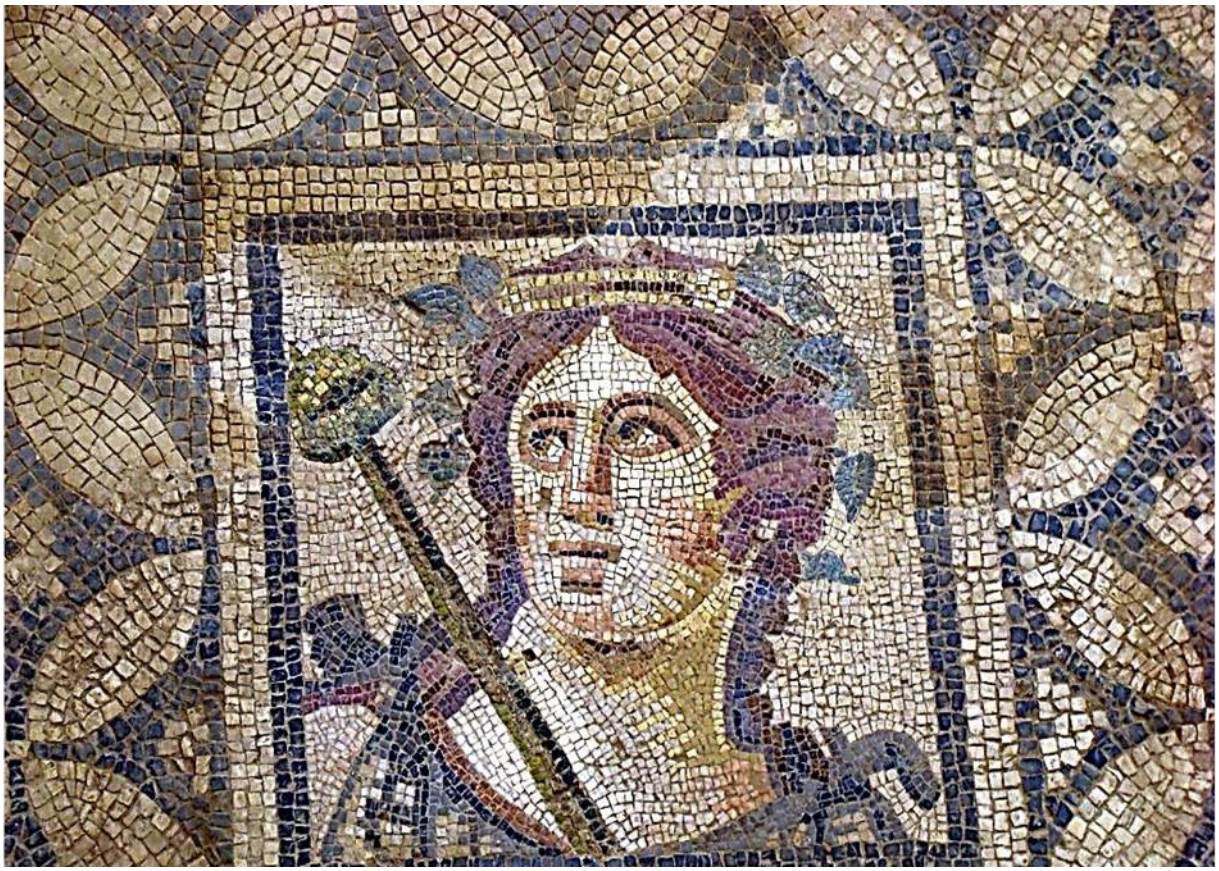

Res.39 Ephesos- Dionysos Büstü

https/www.pinterest.com

Res.40 Tunus-El Jem Müzesi Dionysos Büstü

https/www.pinterest.com

Res.41 İtalya-Nationale Müzesi Dionysos Büstü

https/www.pinterest.com

Res.42 Antakya- Dionysos Büstü

https/www.pinterest.com

Res.43 Pasiphae betimli Yunan tondo

https/www.theoi.com

Res.44 Pompei- Pasiphae ve Daidalos duvar resmi

https/www.pinterest.com

Res.45 Napoli- Pasiphae ve Daidalos duvar resmi

https/www.pinterest.com

Res.46 Bardo Müzesi- Dionysos'un Hindistan'dan Dönüşü Mozaiği

https/www.pinterest.com

Res.47 Zeugma- Kral Lykomedes detay

https/www.pinterest.com

Res.48 Sousse Müzesi Dionysos'un Hindistan'dan Dönüşü Mozaiği

https/www.pinterest.com

Res.49 Bardo Müzesi- Poseidon Mozaiği

https/www.theoi.com

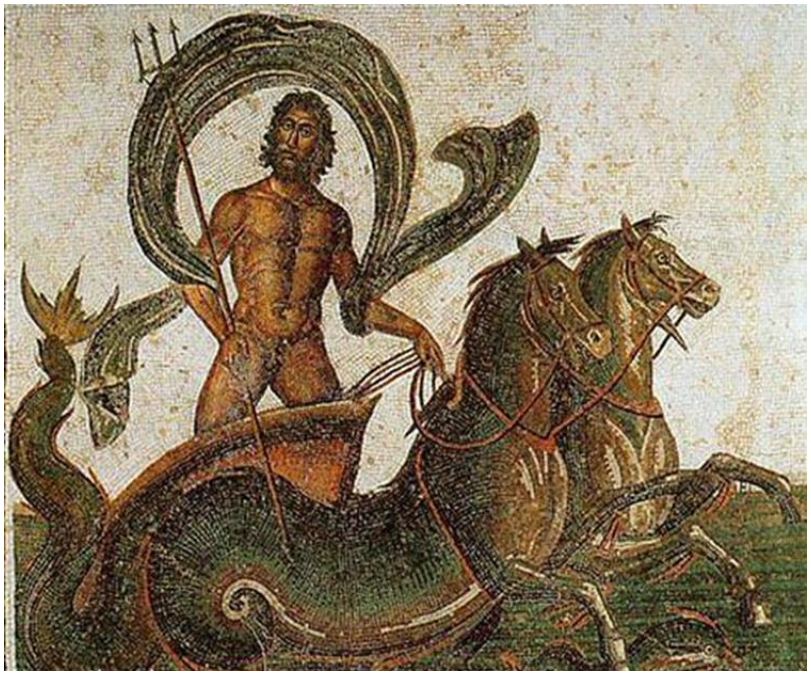

Res.50 Sousse Müzesi- Poseidon Mozaiği

https/www.theoi.com

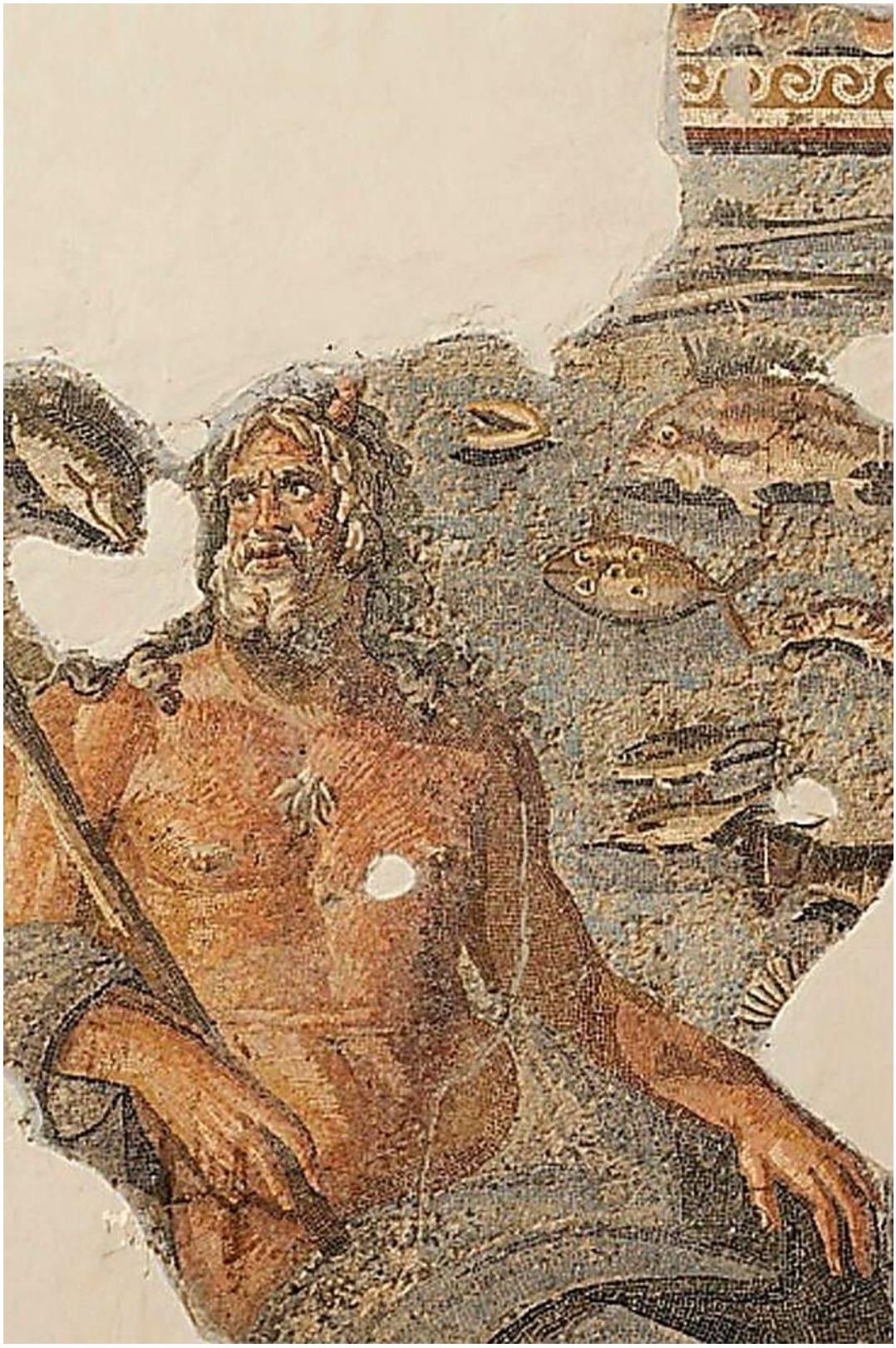

Res.51 Antakya- Poseidon Mozaiği

https/www.theoi.com

Res.52 Antakya- Daphne Evi Poseidon Mozaiği

https/www.theoi.com

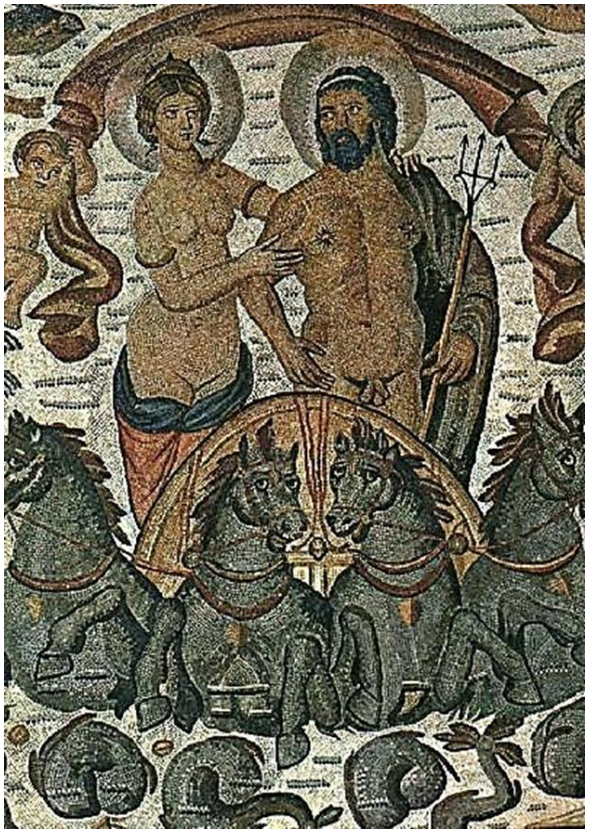

Res.53 Cirte- Poseidon ve Amphititre Mozaiği

https/www.pinterest.com

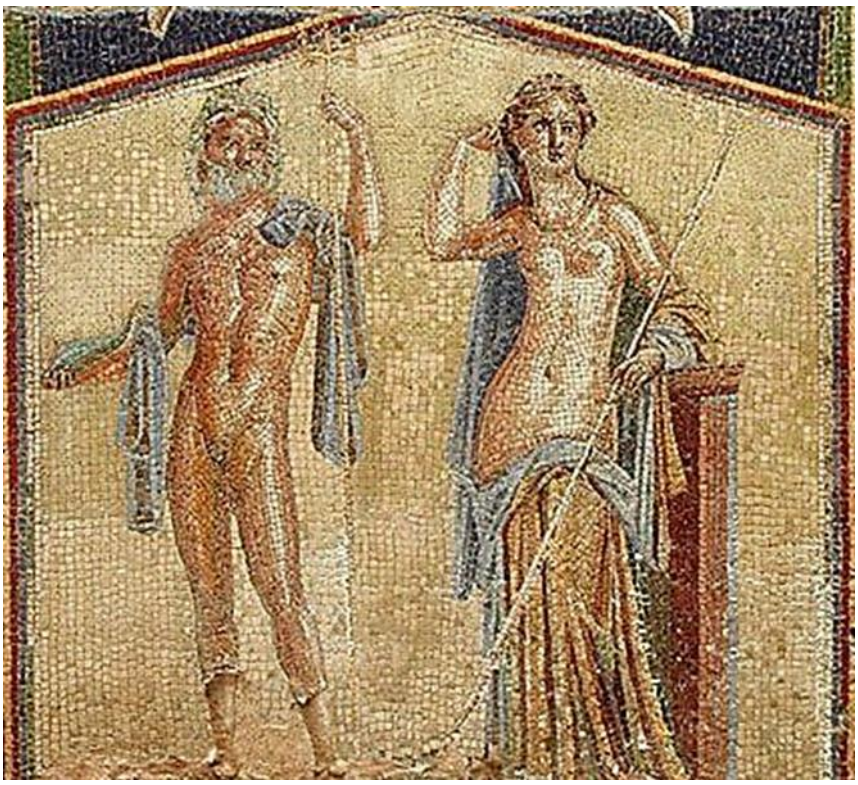

Res.54 Herculaneum- Neptün evi Poseidon ve Amphititre Mozaiği

https/www.theoi.com

Res.55 Aphrodite'nin Doğuşu betimli Yunan pelike

https/www.pinterest.com

Res.56 Pompei- Aphrodite'nin Doğuşu duvar resmi

https/www.theoi.com

Res.57 Suriye- Aphrodite'nin Doğuşu Mozaiği

https/www.theoi.com

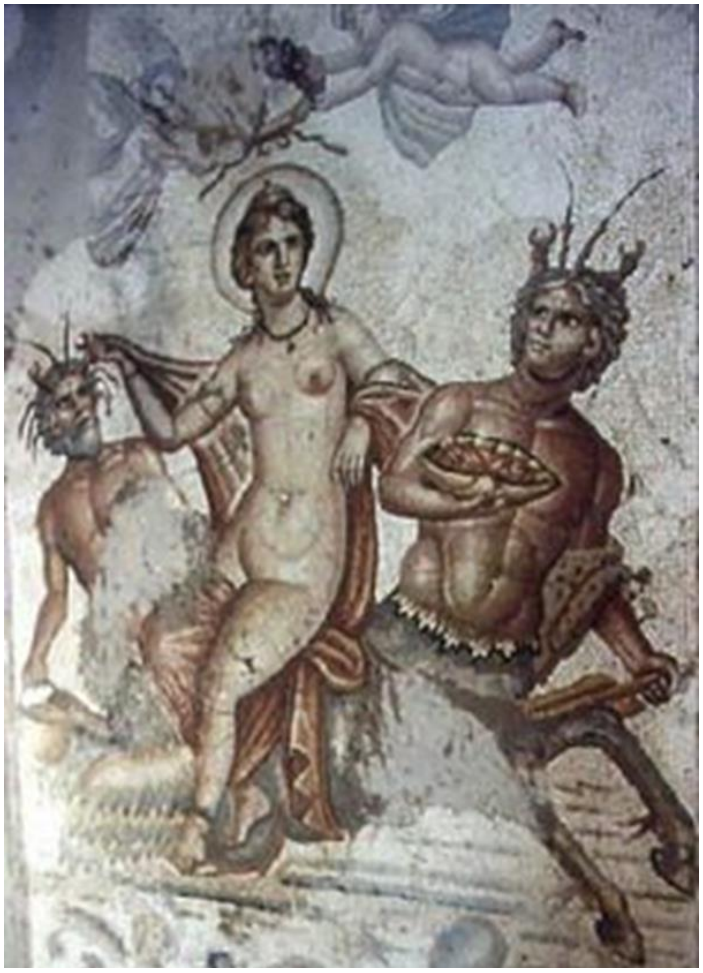

Res.58 Tunus Bulla Harabeleri- Aphrodite'nin Doğuşu

https/www.theoi.com

Res.59 Bardo Müzesi- Aphrodite'nin Doğuşu Mozaiği

https/www.theoi.com

Res.60 Pompei- Perseus ile Andromeda duvar resmi

https/www.pinterest.com

Res.61Antakya- Perseus ve Andromeda Mozaiği

https/www.theoi.com

Res.62 Bardo Müzesi- Perseus ile Andromeda Mozaiği

https/www.theoi.com

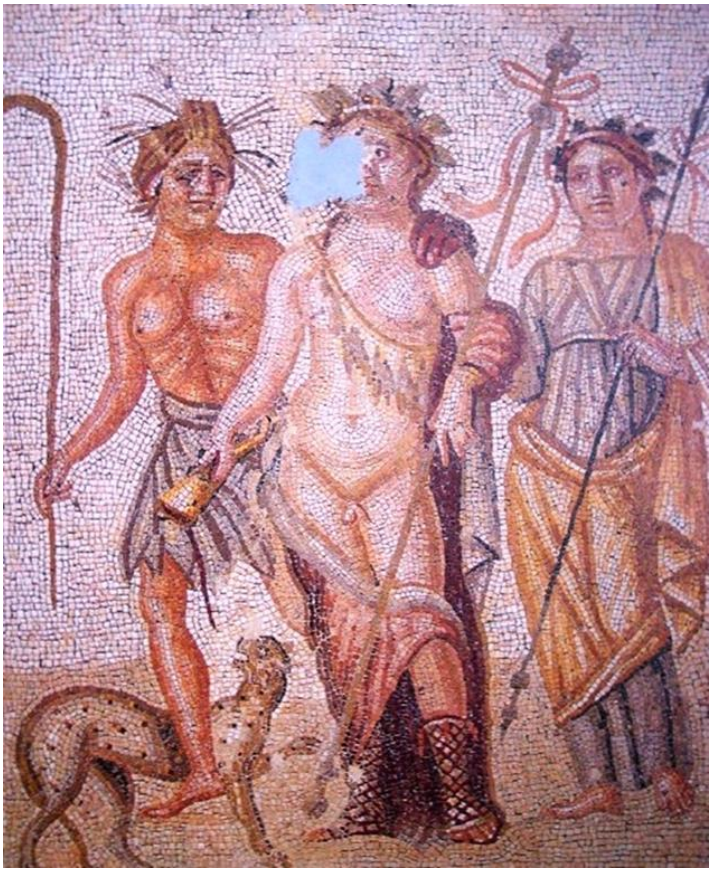

Res.63 Antakya- Sarhoş Dionysos- Telethos ve Skyrtos Mozaiği

Aygüneş, 2006

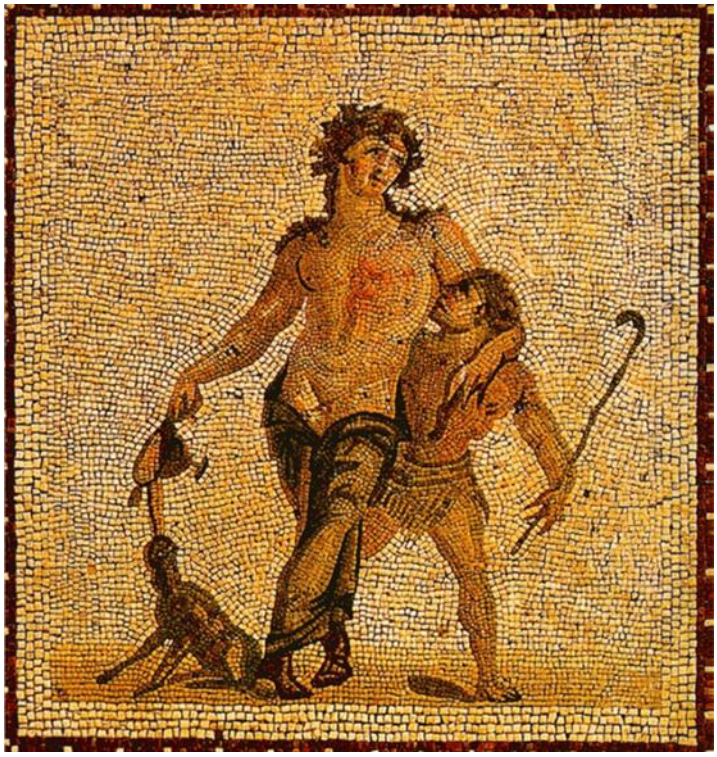

Res.64 Antakya- Sarhoş Dionysos ve Satyros Mozaiği

Aygüneş, 2006

Res.65 Antiope ve Theseus Kabartması

https/www.pinterest.com

Res.66 Antiope betimli Yunan vazo

https/www.pinterest.com

Res.67 Roma Dönemi Antiope heykeli

https/www.pinterest.com

Res.68 Haleplibahçe- Antiope Mozaiği

https/www.pinterest.com

Res.69 Boscotrase Villası- Galatia duvar resmi

https/www.pinterest.com

Res.70 İspanya- Galatia Mozaiği

https/www.pinterest.com

Res.71 Antakya Galatia Mozaiği

https/www.thenoi.com

Res.72 Eros betimli Yunan vazosu

https/www.pinterest.com

Res.73 Helenistik Dönem Eros heykeli

https/www.pinterest.com

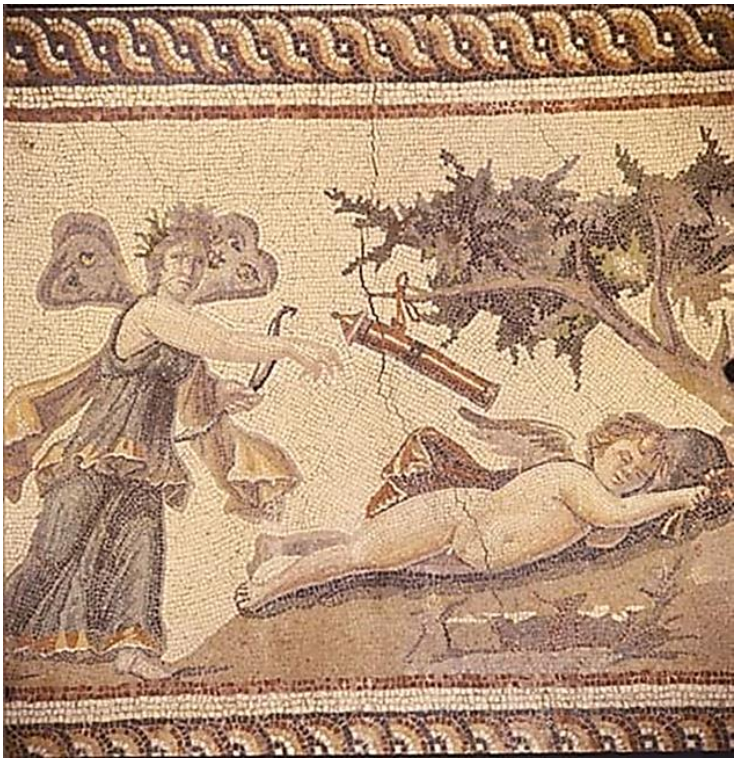

Res.74 Antakya- Eros ile Psykhe Mozaiği

https/www.pinterest.com

Res.75 Psykhe betimli Yunan vazo

https/www.thenoi.com

Res.76 Antakya Eros- Psykhe ve Hedone Mozaiği

https/www.pinterest.com

Res.77 Gaia betimli Yunan tondo

https/www.thenoi.com

Res.78 Antakya- Gaia Mozaiği

https/www.thenoi.com

Res.79 Antakya- Gaia ve Karpoiler Mozaiği

https/www.thenoi.com

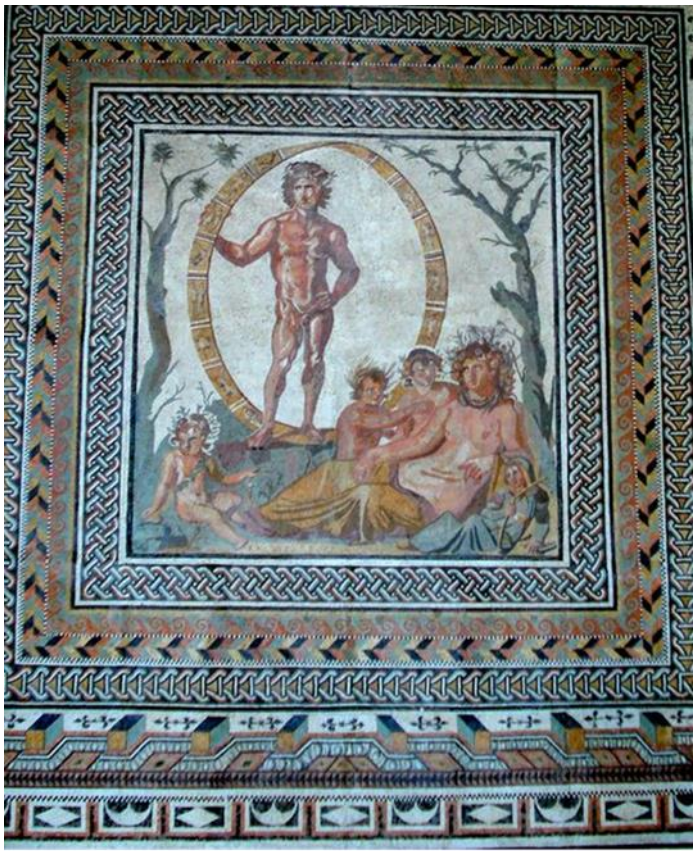

Res.80 Damascus- Gaia Mozaiği

https/www.thenoi.com

Res.81 Glyptotek Müzesi- Gaia Mozaiği

https/www.thenoi.com

Res.82 Rhodos- Gaia Mozaiği

https/www.thenoi.com

Res.83Europa betimli Yunan vazosu

https/www.thenoi.com

Res.84 Europa betimli tondo

https/www.thenoi.com

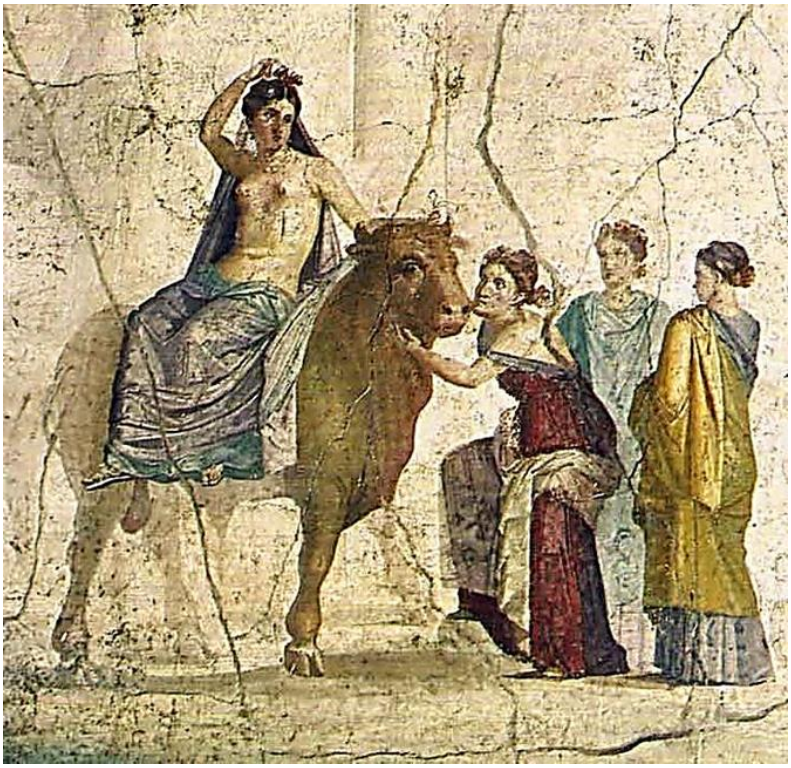

Res.85 Pompei- Europa betimli duvar resmi

https/www.thenoi.com

Res.86 Byblos- Europa'nın Kaçırılışı Mozaiği

https/www.thenoi.com

Res. 87 Deidameia ve Psykhe figürleri

Barbet, 2005

Res.88 Zeugma Nekropolü Başı Örtülü Kadın Büstleri

Wagner,1976

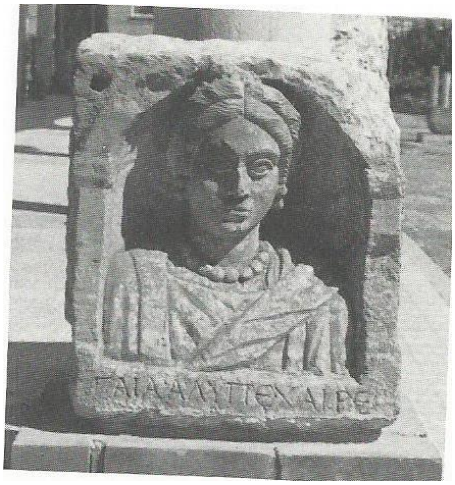

Res.89 Zeugma Nekropolü Kadın Büstü

Wagner,1976

a **b**

Res.90 Zeugma Nekropolü Erkek Heykelleri
Wagner,1976

Res.91 Zeugma Nekropolü Himation Giymiş Erkek Heykelleri

Wagner,1976

EK 5: TABLOLAR

FİGÜRLER-a	**Khiton**	**Himation**	**Peplos**	**Tunica**	**Pelerin**	**Kumaş/ hayvan postu**	**Doğu Tarzı Giysi/ Pantolon**	**Giyimsiz**
Dionysos MK-1		X						
Ariadne MK-1	X	X						
Hymenaios MK-1		X						
Kadın figürü MK-1	X		X					
Kadın figürü MK-1	X							
Kadın figürü MK-1	X		X					
Silenus MK-1							X	
Erkek figürü MK-1								
Akratos MK-2		X						
Euphrasine MK-2	X	X						
Dionysos MK-5		X						
Pasiphae MK-6	X	X						
Ariadne MK-6	X							
Trophos MK-6	X	X						
Daidalos MK-6				X				
İkaros MK-6						X		
Dionysos MK-7					X		X	
Nike MK-7	X							
Bakha MK-7	X		X					
Poseidon MK-8					X			
Aphrodite MK-9								X
Lykomedes MK-10							X	
Deidameia MK-10	X	X						
Akhilleus MK-10	X							
Odysseus MK-10				X				
Andromeda MK-11	X	X						
Perseus MK-11					X			
Satyros MK-12						X		
Antiope MK-12	X							
Galatia MK-13	X							

Tablo 1. Zeugma figürlerinin Giysileri-a

FİGÜRLER-b	Khiton	Himation	Peplos	Tunica	Pelerin	Kumaş/ hayvan postu	Doğu Tarzı Giysi/ Pantolon	Giyimsiz
Telethos MK-14	X	X						
Dionysos MK-14		X						
Skyrtos MK-14						X		
Eros MK-15						X		
Psykhe MK-15	X	X						
Kleio MK-16	X	X						
Euterpe MK-16							X	
Urania MK-16	X	X						
Paideia MK-16	X	X						
Arete MK-16	X	X						
Sophia MK-16	X	X						
Euphrates MK-17		X						
Nehir Tanrıçası		X						
Nehir Tanrıçası	X	X						
Dionysos MK-18					X			
Ariadne MK-18	X	X						
Gaia MK-19	X							
Europa MK-20	X	X						
Figür 1 MK-21	X							
Figür 2 MK-21	X	X						
Figür 3 MK-21	X	X						
Figür 4 MK-21	X							
Figür 5 MK-21	X	X						
Parthenope MK-22	X	X						
Metiochos MK-22				X				
Figür-1 MK-23	X	X						
Figür-2 MK-23	X	X						
Theonoe MK-23		X						
Figür-3 MK-23		X						
Leukippe MK-23				X				
Dionysos MK-25		X						
Penelope DK-1	X	X						
Deidameia DK-1	~~X~~	~~X~~						

Tablo 2. Zeugma figürlerinin Giysileri-b

KHİTON	HİMATİON	PEPLOS	TUNİCA	DOĞU TARZI GİYSİ
Tip 1-a	Tip 2-a	Tip 3-a	Tip 4-a	Tip 5-a
Tip 1-b	Tip2-b	Tip 3-b 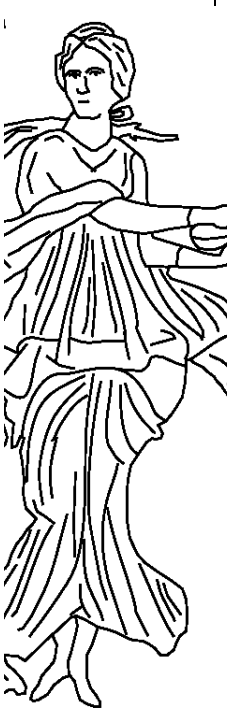	Tip 4-b	Tip 5-b

Tablo 3. Zeugma Betimlemelerinde Giysi Tipleri

ÖZGEÇMİŞ

İrem İzgi 4 Mart 1989 Gaziantep'te doğdu. Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nden 2013 yılında mezun oldu. Yüksek Lisans derecesini 2015 yılında "Zeugma Mozaik ve Duvar Resimlerinde Giysi ve Aksesuar" konulu tezi ile Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı'ndan aldı. 2011-2012 kazı sezonunda Ceyhan/Sirkeli Höyük kazılarına katıldı. 2015 kazı sezonu Doliche/ Keber Tepe kazısında görev yapmaktadır. İyi derecede İngilizce bilmektedir.